VLADA
HERCEGOVAČKO-NERETVANSKE
ŽUPANIJE/KANTONA

Strategija razvitka Hercegovačko-neretvanske županije/kantona za razdoblje 2021.-2027. godina

Mostar, studeni 2021. godine

Sadržaj

1 Uvod 3
1.1. Svrha i značaj strateškoga dokumenta 3
1.2. Regulatorni okvir 4
1.3. Proces izrade i konzultacija 4
1.4. Usklađenost s ostalim strateškim dokumentima 5
2 Strateška platforma 9
2.1. Izvod iz situacijske analize 9
2.1.1. Zemljopisni položaj, prirodne i kulturno-povijesne značajke 9
2.1.2. Demografske značajke i kretanja 10
2.1.3. Sažetak stanja po sektorima 12
2.1.4. Stanje prostorno-planske dokumentacije 23
2.1.5. Javna uprava HNŽ/K-a 23
2.1.6. Fiskalni kapacitet HNŽ/K-a 26
2.2. SWOT analiza i strateško fokusiranje 27
2.3. Strateško fokusiranje 31
2.4. Vizija razvitka i strateški ciljevi s pokazateljima 34
2.5. Vizija razvitka 34
2.6. Strateški ciljevi s pokazateljima 34
3. Prioriteti i mjere s pokazateljima 41
4. Strateški projekti 66
5. Indikativni financijski okvir 69
6. Okvir za provedbu, praćenje, izvješćivanje i evaluaciju Strategije razvitka HNŽ/K-a 72
7. PRILOZI 76
7.1. Usklađenost strateških ciljeva HNŽ/K-a s ključnim strateškim dokumentima u FBiH/ BiH 76
7.2. Sažeti pregled Strategije razvitka HNŽ/K-a 80
7.3. Detaljan pregled mjera 90
7.4. Socio-ekonomska analiza ..... **Pogreška! Knjižna oznaka nije definirana.**

„Strategija razvitka HNŽ/K-a pripremljena je uz potporu Projekta integriranoga lokalnog razvitka (ILDP), koji predstavlja zajednički projekt Vlade Švicarske i Razvojnog programa Ujedinjenih naroda u Bosni i Hercegovini (UNDP). Sadržaj Strategije razvitka HNŽ/K-a, kao i nalazi prikazani u njoj, ne odražavaju nužno stavove ILDP-a, Vlade Švicarske ili UNDP-a.“

1 Uvod

1.1. Svrha i značaj strateškoga dokumenta

Strategija razvitka Hercegovačko-neretvanske županije/kantona za razdoblje 2021.-2027. godina (u daljnjem tekstu: Strategija razvitka HNŽ/K-a) predstavlja integrirani multisektorski strateški dokument kojim se definiraju javne politike i integralno usmjerava razvitak Hercegovačko-neretvanske županije/kantona (u daljnjem tekstu: HNŽ/K) i jedinica lokalne samouprave unutar HNŽ/K-a. Strategijom razvitka HNŽ/K-a utvrđuju se ciljevi i prioriteti razvitka HNŽ/K-a, način njihova ostvarenja, financijski i institucionalni okvir za provedbu, praćenje, evaluaciju i izvješćivanje i ista je temeljni dokument za izradu sektorskih strategija, DOP-a, proračuna i programa javnih investicija HNŽ/K-a i dr.

Strategija razvitka HNŽ/K-a sadrži prioritete prostornoga razvitka HNŽ/K-a i razvojne pravce definirane u strateškim dokumentima Federacije BiH i dokumentima relevantnim za proces integracije Bosne i Hercegovine u Europsku uniju. Strategija razvitka HNŽ/K-a predstavlja podlogu za usklađivanje i izradu strategija razvitka jedinica lokalne samouprave.

Proces izrade Strategije razvitka HNŽ/K-a koordinirao je Odbor za praćenje Strategije razvitka HNŽ/K-a, koji u ime Vlade HNŽ/K-a koordinira razvitkom, dok se kroz radna tijela i druge koordinacijske i participatorne mehanizme osigurava sudjelovanje institucija HNŽ/K-a, viših razina vlasti i jedinica lokalne samouprave, poslovne zajednice, nevladinoga sektora te ostalih socio-ekonomskih aktera i zainteresiranih strana. U ovome je procesu jako važnu ulogu imao Županijski/Kantonalni odbor za razvitak.

Posebnu savjetodavnu ulogu u procesu izrade Strategije razvitka HNŽ/K-a imalo je i Vijeće za razvojno planiranje i upravljanje razvitkom HNŽ/K-a koje je razmatralo i davalo preporuke o ključnim razvojnim prioritetima u HNŽ/K-u, u strateškoj platformi kao i o cjelokupnome dokumentu Strategije razvitka HNŽ/K-a.

Prilikom izrade Strategije razvitka HNŽ/K-a u potpunosti su praćene odredbe Zakona o razvojnom planiranju i upravljanju razvitkom u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj 32/17), Zakona o proračunima u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 102/13, 9/14, 13/14, 8/15, 91/15, 102/15, 104/16, 5/18, 11/19 i 99/19), Zakona o izvršenju Proračuna HNŽ/K-a, kao i Uredbe o izradi strateških dokumenata u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj 74/19).

Osobita pozornost posvećena je naučenim lekcijama iz procesa pripreme i provedbe prethodne integrirane Strategije razvitka HNŽ/K-a za razdoblje 2017.-2020. godina kao i usklađenosti s relevantnim strategijama drugih razina vlasti u BiH, obvezama proizašlim iz procesa europskih integracija te ciljevima održivoga razvitka Ujedinjenih naroda (SDGs).

Ostvarenje razvojne vizije realizirat će se kroz 3 strateška cilja razrađena u 11 prioriteta i 44 mjere. Pripremljen je indikativni proračun za realizaciju Strategije razvitka HNŽ/K-a kao i pokazatelji za mjerenje stupnja njezina ostvarenja.

U sektoru ekonomskoga razvitka okosnicu čine aktivnosti na unaprjeđenju poslovnog okruženja u svim aspektima te unaprjeđenje konkurentnosti poduzeća i obrta. Održiva poljoprivreda i održivi turizam, uz brendiranje HNŽ/K-a kao prepoznatljivog i poželjnoga turističkog odredišta, okosnice su razvitka poljoprivrede i turizma, dok će učinkovita, otvorena i odgovorna javna uprava biti u funkciji unaprjeđenja poslovnog okruženja i potpore ekonomskome razvitku.

U sektoru društvenoga razvitka Strategija razvitka HNŽ/K-a se fokusira na društveni razvitak koji nastoji graditi društvo jednakih mogućnosti koje osigurava bolju socijalnu uključenost. Kroz aktivnosti na unaprjeđenju oblasti obrazovanja i znanosti, zdravstvene i socijalne skrbi, športa, kulture te sigurnosti doprinijet će se podizanju kvalitete i suvremenome razvitku društvenoga sektora.

U oblasti zaštite okoliša Strategija razvitka HNŽ/K-a se koncentrira na unaprjeđenje zaštite okoliša i planskoga korištenja prirodnih resursa i prostora, povećanje energetske učinkovitosti te

osuvremenjivanje infrastrukture, što je u konačnici u funkciji osiguranja održivog upravljanja resursima i uslugama ekosustava sukladno postojećim kapacitetima.

1.2. Regulatorni okvir

Federacija BiH je učinila značajan napor i napredak u uspostavi i razvitku sustava za razvojno planiranje i upravljanje razvitkom, posebice s gledišta regulatornog okvira. Godine 2017. donesen je Zakon o razvojnom planiranju i upravljanju razvitkom u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj 32/17), Zakon o proračunima u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 102/13, 9/14, 13/14, 8/15, 91/15, 102/15, 104/16, 5/18, 11/19 i 99/19) i Zakon o izvršenju Proračuna HNŽ/K-a kao temeljni normativni akti kojima je definirana svrha sustava kroz „transparentno i usuglašeno razvojno planiranje i upravljanje razvitkom u Federaciji, županijama i jedinicama lokalne samouprave” kao i „koordiniranje i integriranje strateških dokumenata i javnih i drugih financijskih resursa radi realizacije utvrđenih razvojnih prioriteta“. Zakon propisuje osnovna načela razvojnoga planiranja i upravljanja razvitkom, definira vrste strateških dokumenata, kao i tijela odgovorna za razvojno planiranje i upravljanje razvitkom, utvrđuje proces razvojnoga planiranja i upravljanja razvitkom u FBiH kao i postupke programiranja, praćenja, evaluacije i izvješćivanja o provedbi strateških dokumenata te financiranja njihove provedbe. Zakonom su propisani i dokumenti koji se donose u postupku provedbe strateških dokumenata.

Pored Zakona, doneseni su i podzakonski akti koji pobliže uređuju pitanja izrade i evaluacije strateških dokumenata te trogodišnjega i godišnjega planiranja i to:

- Uredba o evaluaciji strateških dokumenata u Federaciji BiH,
- Uredba o izradi strateških dokumenata u Federaciji BiH,
- Uredba o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, praćenju i izvješćivanju u Federaciji Bosne i Hercegovine.[1]

Proces izrade Strategije razvitka HNŽ/K-a usklađen je s propisanim odredbama u okviru spomenutoga regulatornog okvira.

1.3. Proces izrade i konzultacija

Temeljem odredbi Zakona o razvojnom planiranju i upravljanju razvitkom u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, broj 32/17), Zakona o proračunima u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 102/13, 9/14, 13/14, 8/15, 91/15, 102/15, 104/16, 5/18, 11/19 i 99/19), Zakona o izvršenju Proračuna HNŽ/K-a i Uredbe o izradi strateških dokumenata u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 74/19), Vlada HNŽ/K-a je u lipnju 2020. godine donijela Odluku o izradi Strategije razvitka HNŽ/K-a i nastavku suradnje između Vlade HNŽ/K-a i UNDP-a.

Pored Odbora za praćenje Strategije razvitka HNŽ/K-a, koji je u ime Vlade HNŽ/K-a koordinirao izradu Strategije razvitka HNŽ/K-a, dionici u procesu izrade Strategije razvitka HNŽ/K-a bile su i institucije HNŽ/K-a, jedinice lokalne samouprave i socio-ekonomski akteri. Horizontalna i vertikalna koordinacija izrade Strategije razvitka HNŽ/K-a osigurana je kroz Županijski/Kantonalni odbor za razvitak i Vijeće za razvojno planiranje i upravljanje razvitkom HNŽ/K-a.

Rješenjem broj 01-1-02-1825/20 od 09.09.2020. godine Vlada HNŽ/K-a je formirala Županijski/Kantonalni odbor za razvitak (ŽOR), kao operativno, izvršno i koordinacijsko tijelo zaduženo za vođenje procesa izrade Strategije razvitka HNŽ/K-a, sastavljen od 22 člana predstavnika županijskih/kantonalnih tijela uprave i drugih socio-ekonomskih partnera (Služba za zapošljavanje HNŽ/K-a, udruge poduzetnika i dr.). Na istoj sjednici održanoj 09.09.2020. godine Vlada HNŽ/K-a je imenovala i Vijeće za razvojno planiranje i upravljanje razvitkom koje je imalo savjetodavnu ulogu u procesima definiranja, provedbe, praćenja, evaluacije i izvješćivanja o realizaciji razvojnih prioriteta

[1]Sve uredbe objavljene su u „Službenim novinama Federacije BiH“, broj 74/19.

u HNŽ/K-u. Vijeće se sastoji od 19 članova i čine ga predsjednik Vlade HNŽ/K-a, općinski načelnici, odnosno gradonačelnici jedinica lokalne samouprave u sastavu HNŽ/K-a, predsjednici Gospodarske i Obrtničke komore HNŽ/K-a, rektori sveučilišta i drugi socio-ekonomski partneri.

U procesu rada i konzultacija, pored redovitih sastanaka Tima za izradu Strategije razvitka HNŽ/K-a, održani su i sastanci tematskih radnih skupina: TS 1 – Ekonomski razvitak, TS 2 – Društveni razvitak, TS 3 – Zaštita okoliša i TS 4 – Dobra i inkluzivna uprava. U procesu izrade Strategije razvitka HNŽ/K-a održana su i 3 sastanka Županijskog/Kantonalnog odbora za razvitak. Tijekom sastanaka Županijskog/Kantonalnog odbora za razvitak validirana je socio-ekonomska analiza, a potom i strateška platforma HNŽ/K-a za razdoblje 2021.-2027. godina, koja je potom puštena u javnu raspravu, odnosno proces javnih konzultacija. Četvrti sastanak ŽOR-a bio je posvećen razmatranju nacrta Strategije razvitka HNŽ/K-a.

Tijekom javne rasprave održana su tri predstavljanja Strategije razvitka HNŽ/K-a za općine i to: u Mostaru za Grad Mostar i općine Čitluk i Čapljina, u Konjicu za općine Konjic, Jablanicu i Prozor-Ramu te Neumu za općine Neum, Stolac i Ravno. Javnim raspravama su nazočili gradonačelnik Mostara, gradonačelnik Čapljine i načelnici općina.

Nacrt Strategije razvitka HNŽ/K-a potom je razmatran i usvojen Odlukom Vlade HNŽ/K-a broj 01-1-02-1908/21 na sjednici održanoj 19.7.2021. godine, nakon čega je Strategija razvitka HNŽ/K-a usvojena na 16. sjednici Skupštine HNŽ/K-a održanoj 24.11.2021. godine.

Proces izrade Strategije razvitka HNŽ/K-a je podržan od zajedničkoga projekta Vlade Švicarske i Razvojnoga programa Ujedinjenih naroda u Bosni i Hercegovini (UNDP) putem Projekta integriranoga lokalnog razvitka (ILDP).

1.4. Usklađenost s ostalim strateškim dokumentima

1.4.1. Usklađenost sa strateškim dokumentima ostalih razina vlasti

Vertikalna koordinacija i usklađivanje, sukladno Zakonu o razvojnom planiranju i upravljanju razvitkom, Zakonu o proračunima u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 102/13, 9/14, 13/14, 8/15, 91/15, 102/15, 104/16, 5/18, 11/19 i 99/19) i Zakonu o izvršenju Proračuna HNŽ/K-a, obuhvaća koordinaciju odgovornosti i procesa između nadležnih institucija na različitim razinama vlasti u Federaciji kao i usklađivanje strateških dokumenata na različitim razinama vlasti u Federaciji prema zajedničkim razvojnim ciljevima, dok se horizontalna koordinacija i usklađivanje odnosi na koordinaciju odgovornosti i procesa institucija kao i usklađivanje strateških dokumenata, odnosno usklađivanje strategije razvitka i sektorskih strategija na istoj razini upravljanja u Federaciji, županijama i jedinicama lokalne samouprave prema zajedničkim razvojnim ciljevima. Sukladno tomu, strateški ciljevi i prioriteti HNŽ/K-a za razdoblje 2021.-2027. godina usklađeni su s ključnim strateškim dokumentima u Federaciji BiH i BiH.

U svrhu osiguranja vertikalne koordinacije, prilikom definiranja strateških ciljeva, prioriteta i mjera u obzir su uzeti sljedeći strateško-planski dokumenti:

- Okvir za provođenje Ciljeva održivoga razvitka u Bosni i Hercegovini (radna verzija)
- Strategija razvitka FBiH 2021.– 2027. godina,
- Prioriteti za razvitak visokog obrazovanja u BiH za razdoblje 2016. – 2026. godina,
- Strategija protuminskog djelovanja BiH 2018. – 2025. godina,
- Strateški plan ruralnoga razvitka BiH 2018. – 2021. (okvirni dokument),
- Okvirna strategija prometa BiH 2015.-2030.,
- Okvirna energetska strategija BiH do 2035.,
- Strategija prilagodbe klimatskim promjenama i niskoemisijskoga razvitka BiH za razdoblje 2020.-2030. (nacrt),
- Strateške smjernice za harmonizaciju potpore razvitku malih i srednjih poduzeća i poduzetništva u BiH za razdoblje 2021. – 2027. (radna verzija),

- Strategija za unaprjeđenje prava i položaja osoba s invaliditetom u FBiH 2016. - 2021.
- Strategija borbe protiv dijabetesa u FBiH 2014. – 2024.,
- Strategija upravljanja vodama FBiH 2010. – 2022.,
- Transportna strategija Federacije BiH 2016. – 2030.,
- Strateški pravci razvitka visokog obrazovanja u FBiH 2012. i 2022.,
- Plan upravljanja vodama za vodno područje Jadranskog mora FBiH- 2016.-2020.
- Strategija komuniciranja institucija BiH o procesu pristupanja BiH EU-u od kandidatskoga statusa do članstva.

Poseban značaj za provedbu Strategije razvitka HNŽ/K-a ima Strategija razvitka Federacije BiH, koja obuhvaća isto plansko razdoblje 2021. - 2027. godina.

Detaljna analiza ocjene usklađenosti predstavljena je u Prilogu 2 dokumenta.

1.4.2. Usklađenost sa strateškim dokumentima proizašlim iz procesa europskih integracija

Bosna i Hercegovina je opredjeljena ka ispunjenju uvjeta za postajanjem dijelom Europske unije te se, sukladno tomu, provode nužne aktivnosti na usklađivanju zakonodavstva i drugih obveza koje propisuje Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između Europske unije i Bosne i Hercegovine. Godine 2016. podnesena je aplikacija Bosne i Hercegovine za članstvo u EU-u na što je Europska Komisija u svibnju 2019. godine odgovorila Mišljenjem, a utemeljeno na informacijama koje su prikupljene nakon ispunjenog Upitnika Europske komisije.

Prema ocjeni Komisije stanje u mnogim oblastima nije zadovoljavajuće kao ni brzina napretka u ispunjavanju potrebnih kriterija za članstvo. U spomenutom mišljenju se ističe kako Bosna i Hercegovina i dalje ne zadovoljava u dovoljnoj mjeri kriterije koji se odnose na stabilnost institucija koje jamče demokraciju, vladavinu prava, ljudska prava i poštivanje i zaštitu manjina. Između ostalog, zahtijeva se dovođenje institucionalnog okvira BiH u suglasje s okvirom EU-a, unaprjeđenje izbornoga okvira i pravosuđa, sprječavanje i borba protiv korupcije i organiziranoga kriminala, upravljanje granicama, uspostavljanje funkcionalne tržišne ekonomije, unaprjeđenje kvalitete obrazovanja, povećanje usmjerenosti na potrebe tržišta rada, ubrzanje procesa usklađivanja s pravnom stečevinom EU-a, zaštita temeljnih prava građana i reforma javne uprave. Posebnu pozornost potrebno je posvetiti područjima slobodnoga kretanja roba, pravu poslovnoga nastana i slobodi pružanja usluga, informatizaciji društva i medija, poljoprivredi i ruralnome razvitku, ribarstvu, transportnoj politici, energetici, ekonomskoj i monetarnoj politici, statistici, socijalnoj politici i zapošljavanju, poduzetništvu i industrijskoj politici, regionalnoj politici i koordiniranju strukturnih instrumenata, obrazovanju i kulturi, zaštiti potrošača i zdravlja i financijskoj kontroli.[2]

U ukupnim reformama čija se provedba traži Strategija razvitka HNŽ/K-a izravno doprinosi unaprjeđenju poslovnog okruženja, poljoprivrede i ruralnoga razvitka uspostavljanjem pretpostavki za standardizaciju i certificiranje, energetskom učinkovitošću, socijalnom politikom i zapošljavanjem, poduzetništvom i industrijskom politikom, obrazovanjem i kulturom te zaštitom životne sredine. Prilikom izrade Strategije razvitka HNŽ/K-a, uzete su u obzir odrednice sadržane u Izvješću Europske komisije o BiH za 2020. godinu, posebice u dijelovima iz nadležnosti županija kao što je oblast poljoprivrede i ruralnoga razvitka, energije, informacijskoga društva i dr.

Provedba Strategije razvitka HNŽ/K-a, posebice u dijelu osiguranja vanjskih izvora sredstava za financiranje razvojnih prioriteta HNŽ/K-a, može biti podržana kroz aktivnosti EU-a u BiH u mnogim oblastima, a posebice kroz sudjelovanje u projektima prekogranične suradnje. Puno iskorištenje

[2]Saopćenje Komisije Europskom parlamentu i Vijeću – Mišljenje Komisije o zahtjevu BiH za članstvo u EU-u, https://europa.ba/wp-content/uploads/2019/06/Misljenje-Komisije-o-zahtjevu-Bosne-i-Hercegovina-za-%C4%8članstvo-u-Europskoj-uniji.pdf

mogućnosti koje proizilaze iz EU integracija ovisi poglavito o brzini pristupa zemlje EU-u, odnosno ispunjenja zahtjeva, kriterija i standarda za članstvo, ali i o lokalnim provedbenim kapacitetima na razini HNŽ/K-a i JLS-a.

Trenutačno su HNŽ/K-u na raspolaganju sljedeći programi i projekti: transnacionalni (Adrion, Dunavski i Mediteranski), prekogranični - trilateralni (BiH-CG-HR), prekogranični - bilateralni (BiH-HR), prekogranični - bilateralni (BiH-CG), Horizon 2020, COSME, Kreativna Europa, Erasmus+, Carina 2020, Fiscalis 2020, Europa za građane, COST i EUREKA.

1.4.3. Usklađenost s globalnim ciljevima održivoga razvitka

Generalna skupština Ujedinjenih naroda usvojila je 2015. godine Agendu održivoga razvitka do 2030. godine i tom su prigodom sve zemlje članice, uključujući i BiH, preuzele obvezu provođenja dokumenta Agende 2030 i globalnih Ciljeva održivoga razvitka (eng. Sustainable Development Goals – SDGs). Agenda 2030 se sastoji od 17 globalnih ciljeva i 169 podciljeva održivoga razvitka, koji predstavljaju transformativni plan za stvaranje bolje i održive budućnosti.

Poštivanje načela vertikalne koordinacije propisane Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvitkom u Federaciji BiH, Zakonom o proračunima u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 102/13, 9/14, 13/14, 8/15, 91/15, 102/15, 104/16, 5/18, 11/19 i 99/19) i Zakonom o izvršenju Proračuna HNŽ/K-a podrazumijeva i usklađenost s međunarodno prihvaćenim globalnim ciljevima održivoga razvitka. Navedeno podrazumijeva da sve razine vlasti u BiH trebaju definirati svoje prioritete, mjere i aktivnosti na način da istodobno osiguraju doprinos ostvarivanju ciljeva održivoga razvitka kao i da izvješćuju o ostvarenom napretku.

U BiH su utvrđena tri pravca održivoga razvitka (dobra uprava i upravljanje javnim sektorom, pametan rast i društvo jednakih mogućnosti) i dvije horizontalne teme (ulaganje u ljudski kapital i načelo „nitko ne smije biti isključen“). Navedeni pravci održivoga razvitka kao i horizontalne teme na odgovarajući način su reflektirani kroz proces izrade Strategije razvitka HNŽ/K-a, kao i u samoj Strategiji razvitka HNŽ/K-a.

Strategija razvitka HNŽ/K-a doprinosi ostvarenju sva tri odabrana pravca održivoga razvitka.

U sektoru ekonomskoga razvitka Strategija razvitka HNŽ/K-a doprinosi povoljnom okruženju za poduzetništvo i inovacije, povećanju investicija u infrastrukturu, uključivanju u globalne lance vrijednosti, pametnom upravljanju prirodnim resursima, jačanju infrastrukture i konkurentnosti poljoprivrede te održivom razvitku ruralnoga turizma.

U sektoru društvenoga razvitka Strategija razvitka HNŽ/K-a će prije svega utjecati na unaprjeđenje obrazovanja i obuke, kvalitetu predškolskog obrazovanja, unaprjeđenje politika i jačanje socijalne skrbi te učinkovitost zdravstvene zaštite i unaprjeđenje njezine dostupnosti i kvalitete. U sektoru koji se bavi zaštitom životne sredine Strategija razvitka HNŽ/K-a će se usredotočiti na unaprjeđenje upravljanja rizicima od katastrofa, jačanje kontrole i praćenja kvalitete ekosustava kao i na deminiranje kontaminiranih područja.

1.4.4. Osvrt na izvješće o evaluaciji Integrirane Strategije razvitka HNŽ/K-a 2017.– 2020.

U procesu provedbe Strategije razvitka HNŽ/K-a za razdoblje 2017.-2020. godina, 2019. godine provedena je srednjoročna evaluacija, odnosno evaluacija za razdoblje 2017.-2018. godina. Nalazi izvješća o izvršenoj evaluaciji ukazuju na to da su prethodnom strategijom uglavnom adekvatno procijenjene potrebe u pojedinim razvojnim sektorima, odnosno da su utvrđeni strateški ciljevi u većoj mjeri i dalje relevantni za HNŽ/K-a i za potrebe ciljnih skupina. Kao glavni nedostatak, koji je imao negativan utjecaj i na razvojne učinke, utvrđen je neučinkovit sustav upravljanja razvitkom na razini

HNŽ/K-a, odnosno nepostojanje jedinice za upravljanje razvitkom (JURA), što je utjecalo i na neadekvatno planiranje, praćenje, provedbu i izvješćivanje o realizaciji strateških prioriteta za HNŽ/K-a. Dokumentom Strategije za razdoblje 2017.-2020. bilo je predviđeno formiranje stručne službe za razvitak i međunarodne projekte, kao zasebne stručne službe Vlade HNŽ/K-a, koja bi imala funkciju JURA, a koja do sada nije uspostavljena, ali je kao prijelazno rješenje formiran Odbor za praćenje Strategije razvitka HNŽ/K-a 2017.-2020. koji u ime Vlade HNŽ/K-a koordinira razvitkom u HNŽ/K-u. Izvješće ukazuje na to da su se procesi upravljanja razvitkom formalno provodili, što je veliki iskorak, ali je to, ipak, bila samo dominantno forma i nije bilo suštinskog uključivanja relevantnih aktera.

Utvrđena je izrazita potreba za izradom analize sustava za upravljanje razvitkom na razini ministarstava i tijela uprave HNŽ/K-a, s preporukama za uspostavu jedinice za upravljanje razvitkom u HNŽ/K-u te provedbu navedenih preporuka u vidu uspostave najadekvatnijeg modela jedinice za upravljanje razvitkom i osiguranje kvalitetnoga kadrovskoga popunjavanja i jačanja kapaciteta ovoga tijela za razvojno planiranje i upravljanje razvitkom. Ukazano je i na potrebu prilagodbe poslovnika o radu i propisa kojima se uređuje unutrašnje ustrojstvo tijela uprave HNŽ/K-a na način da se uspostave logične i čvrste poveznice između Strategije razvitka HNŽ/K-a, akcijskih planova Strategije razvitka HNŽ/K-a, planova rada Vlade i ministarstava, dokumenta okvirnoga proračuna i godišnjega proračuna HNŽ/K-a.

Nalazi evaluacije ukazali su i na potrebu jačanja kapaciteta osoblja županijskih/kantonalnih ministarstava i tijela uprave za namicanje sredstava iz EU-a i drugih međunarodnih i domaćih fondova kako bi se osigurala sredstva iz vanjskih izvora za provedbu strateških intervencija i time postigla veća učinkovitost. Dodatno, preporučeno je da se prilikom utvrđivanja strateških intervencija u narednom planskome razdoblju osobita pozornost posveti intervencijama usmjerenim ka jačanju konkurentnosti gospodarskih subjekata, odnosno onima usmjerenim ka poticanju inovacija i tehnološkog unaprjeđenja proizvodnje te potpori brzorastućim poduzećima. Preporuke su se odnosile i na potrebu uspostave sustava praćenja pokazatelja u oblasti zaštite okoliša te redefiniranje temeljnih pokazatelja ostvarenja strateških i prioritetnih ciljeva, posebice u slučajevima gdje su isti ostvareni i/ili gdje ne postoji mogućnost njihova praćenja.

Formiranjem Vijeća za razvojno planiranje i upravljanje razvitkom HNŽ/K-a i Županijskog/Kantonalnog odbora za razvitak ispunjene su dvije važne preporuke iz Izvješća o srednjoročnoj evaluaciji te osigurani preduvjeti za učinkovito funkcioniranje sustava za upravljanje razvitkom HNŽ/K-a, što je nužno nadopuniti formalnom uspostavom jedinice za upravljanje razvitkom (JURA).

Prilikom izrade Strategije razvitka HNŽ/K-a u obzir su uzeti nalazi i preporuke spomenute evaluacije kao i mišljenja i stavovi ključnih zainteresiranih strana. Bitno je napomenuti da je, sukladno evaluacijskim nalazima, prethodni strateški dokument predstavljao dobar temelj za razvitak HNŽ/K-a u razdoblju 2017.-2020. Međutim, uspješna provedba Strategije razvitka HNŽ/K-a zahtijeva postojanje kvalitetnoga sustava za njezinu provedbu, što treba biti jedan od prioriteta u narednom planskome razdoblju.

2 Strateška platforma

Strateška platforma HNŽ/K-a izrađena je u procesu izrade Strategije razvitka HNŽ/K-a i sadrži detaljan prikaz socio-ekonomskih kretanja u posljednjih 5 godina, s posebnim osvrtom na usporedbu na pokazatelje na razini Federacije BiH. Platforma sadrži i SWOT analizu, strateške fokuse i strateške ciljeve kao i definiranu viziju razvitka HNŽ/K-a.

2.1. Izvod iz situacijske analize [3]

2.1.1. Zemljopisni položaj, prirodne i kulturno-povijesne značajke

HNŽ/K administrativno pripada Federaciji Bosne i Hercegovine i smještena je u jugozapadnom dijelu Bosne i Hercegovine, sa sjedištem Vlade i Skupštine u Mostaru. Susjedna područja HNŽ/K-a su Srednjobosanska županija na sjeveru, na sjeveroistoku Sarajevska županija, sjeverozapadu Hercegbosanska županija i zapadu Zapadnohercegovačka županija. Susjedno područje HNŽ/K-a na istoku je entitet Republika Srpska, a na jugozapadu Republika Hrvatska. Područje HNŽ/K-a uključuje 9 lokalnih jedinica samouprave, a to su: Čapljina, Čitluk, Jablanica, Konjic, Mostar, Neum, Prozor-Rama, Ravno i Stolac (Slika 1).

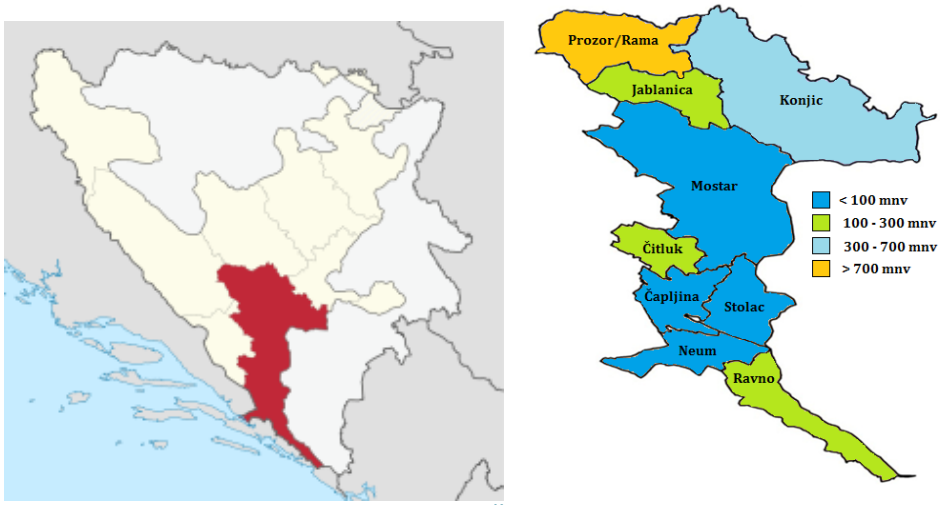

Slika 1. Zemljopisni položaj HNŽ/K-a u FBiH i BiH (slika lijevo), Karta HNŽ/K-a (slika desno)

HNŽ/K zauzima površinu od 4.401 km^2, odnosno 16,85% teritorija Federacije BiH ili 8,59% teritorija Bosne i Hercegovine. Gustoća naseljenosti HNŽ/K-a je 49,1 stanovnika po km^2, čime se HNŽ/K-a svrstava u rjeđe naseljene županije obzirom da je prosječna gustoća naseljenosti Federacije BiH 83,7 stanovnika po km^2. Područje HNŽ/K-a nije podjednako naseljeno, pa tako općina Čitluk ima najgušću naseljenost s 99 stanovnika po km^2, a potom slijedi Čapljina s 96,9 stanovnika po km^2 te Mostar s 89,4 stanovnika po km^2. S druge strane, najslabije naseljene jedinice lokalne samouprave su općina Ravno s 9,7 stanovnika po km^2 i općina Neum s 19,4 stanovnika po km^2 (Tablica 1).

Tablica 1. Gustoća naseljenosti po gradovima/općinama u HNŽ/K-u, 2020. godina

Naziv grada/općine	Površina u km^2	Broj stanovnika	Gustoća naseljenosti
Čapljina	256	24.807	96,9
Čitluk	181	17.916	99,0
Jablanica	301	9.622	32,0
Konjic	1169	23.770	20,3
Mostar	1175	105.074	89,4
Neum	225	4.369	19,4

[3]Puni tekst situacijske analize dan je u privitku dokumenta.

Prozor-Rama	477	13.414	28,1
Ravno	331	3.197	9,7
Stolac	286	14.079	49,2
Ukupno	4.401	216.248	49,1

Izvor podataka: Federalni zavod za programiranje razvitka

Prirodne i zemljopisne značajke ovoga područja su raznolike, od plodnih, prostranih polja i nepreglednih pašnjaka, rijeka i jezera pa do stoljetnih listopadnih i zimzelenih šuma i pružaju obilne mogućnosti za život i gospodarski razvitak temeljen na poljoprivrednoj proizvodnji, stočarstvu te drvnoj industriji. Na sjeveru HNŽ/K-a prevladava umjereno kontinentalna, na planinama planinska, a na jugu mediteranska klima. Ekološki čista i netaknuta priroda, zemljopisni položaj te blizina i dobra prometna povezanost sa susjednom Republikom Hrvatskom, tj. njezinim vratima u svijet - Srednjom Dalmacijom, kojoj gospodarski i tradicionalno gravitira, bitni su čimbenici za gospodarski prosperitet ovoga kraja.

Geoprometno gledajući, HNŽ/K je raskrižje dva osovinska komunikacijska pravca - regionalnoga, državnog, međudržavnog (BiH-RH) i europskoga karaktera - što određuje sadašnju, ali i buduću poziciju Hercegovine u ovom dijelu Europe. Oba pravca su podjednakoga značaja, ali se onom osovine sjever-jug daje veći prioritet. Ta poveznica mora i kopna, dolinom Neretve, je završni dio vertikale europskih komunikacija iz poznatog Koridora Vc (Baltik-Adriatik). Druga osovina, Jonski pravac, slijedi obalu Jadranskoga mora i povezuje Europu preko Balkana s Bliskim istokom. Cestovna mreža veže regiju sa susjednim državama Hrvatskom i Crnom Gorom i nadalje s ostatkom Europe. Mreža željeznice veže Mostar sa Sarajevom i s lukom Ploče na Jadranskoj obali u Hrvatskoj, koja je izgrađena osobito da služi potrebama Bosne i Hercegovine i koja predstavlja prirodni transportni ulaz i izlaz za državu, ali i za regiju.

Zračni promet u regiji funkcionira preko jedine regionalne zračne luke u Mostaru koja se nalazi u južnoj mostarskoj kotlini, u naselju Ortiješ, samo 6 km od središta Mostara i 35 km od Međugorja.

HNŽ/K, sa svojim prirodnim parkovima i brojnim prirodnim ljepotama, ima veliki turistički potencijal. Najveće turističke atrakcije u HNŽ/K-u su Stari grad u Mostaru, Blagaj kod Mostara, Međugorje i Neum (jedini izlaz Bosne i Hercegovine na more).

Hercegovačko-neretvanska županija/kanton graniči s Republikom Hrvatskom, a time i Europskom unijom, i ujedno je raskrižje dva osovinska komunikacijska pravca - regionalnoga, državnog, međudržavnog (BiH-RH) i europskoga karaktera - što određuje sadašnju, ali i buduću poziciju Hercegovine u ovom dijelu Europe. Spomenuti geoprometni položaj predstavlja prednost s gospodarskog aspekta i aspekta privlačenja investicija. Županiju/Kanton odlikuje brojnost prirodnih ljepota, što čini veliki turistički potencijal. Potencijali i resursi se koriste, ali, uvažavajući utvrđeni prostor za unaprjeđenje, fokus u narednom planskome razdoblju potrebno je postaviti na održivo upravljanje i promociju navedenih resursa, uz istovremenu zaštitu prirodnih bogatstava.

2.1.2. Demografske značajke i kretanja

2.1.2.1. Broj stanovnika

Prema rezultatima popisa stanovništva iz 2013. godine, HNŽ/K je imala 222.004 stanovnika (6. u Federaciji BiH) i gustoću naseljenosti od 51 stanovnika/km^2, čime se svrstava u kategoriju rijetko naseljenih županija. Procijenjeni broj stanovnika u 2020. godini je 216.248, što je za 5.756 ili 2,66% manje u odnosu na popis iz 2013. godine. Skoro polovina stanovnika HNŽ/K-a je naseljena u Mostaru, koji je najveće urbano, obrazovno, zdravstveno, kulturno, turističko te gospodarsko središte HNŽ/K-a, ali i Hercegovine, iako i Mostar bilježi kontinuirani pad broja stanovnika u razdoblju 2015.-2020. godina. Također, u ostalim gradovima i općinama HNŽ/K-a uglavnom se bilježi negativan migracijski saldo koji je ponajviše uvjetovan ekonomskim razlozima (Tablica 2.).

Tablica 2. Pregled broja stanovnika po općinama HNŽ/K-a, prema popisu stanovništva iz 2013. godine i procjeni broja stanovnika za razdoblje 2015.-2020. godina

Naziv grada/općine	2013.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Grad Čapljina	26.157	22.483	25.410	25.160	25.024	24.892	24.807
Čitluk	18.140	15.857	18.043	17.997	17.955	17.944	17.916

Jablanica	10.111	11.493	9.889	9.801	9.730	9.658	9.622
Konjic	25.148	27.141	24.501	24.285	24.140	23.959	23.770
Grad Mostar	105.794	112.347	105.661	105.417	105.371	105.203	105.074
Neum	4.653	4.335	4.507	4.461	4.432	4.389	4.369
Prozor-Rama	14.280	15.498	13.896	13.747	13.643	13.515	13.414
Ravno	3.219	1.419	3.191	3.207	3.201	3.209	3.197
Stolac	14.502	12.898	14.297	14.398	14.269	14.201	14.079
Ukupno	222.004	223.471	219.395	218.473	217.765	216.970	216.248

Izvor podataka: Federalni zavod za programiranje razvitka

Ukupno je na području HNŽ/K-a u 2020. godini živjelo 9,89% ukupnoga stanovništva Federacije BiH (2.184.680 stanovnika).

2.1.2.2. Struktura stanovnika

Analiza trenda prirodnoga prirasta stanovnika HNŽ/K-a u razdoblju 2014.-2020. godina ukazuje na kontinuiran negativan prirodni prirast na području HNŽ/K-a s rastućim trendom, gdje je primjetna sve značajnija razlika između broja umrlih i broja novorođenih. Naime, u 2020. godini broj rođenih iznosio je 1.532, dok je broj umrlih iznosio 2.471, što čini razliku od 939 više umrlih osoba u odnosu na broj novorođenih. Pregled prirodnoga prirasta u broju osoba dat je u grafikonu ispod. Stopa prirodnoga prirasta u 2020. godini je bila -4,3, dok je u 2014. godini bila -1,5, što je povećanje od 2,8 u promatranome razdoblju. Negativan prirodni prirast je trend prisutan u cijeloj Bosni i Hercegovini, a uzročnici leže u nestabilnoj političkoj situaciji, težoj zapošljivosti mladih, kasnijem otpočinjanju samostalnoga života i zasnivanja obitelji te sve većeg broja odlazaka mladih iz Bosne i Hercegovine.

Grafikon 1. Prirodno kretanje stanovništva u HNŽ/K-u, 2014.-2020.

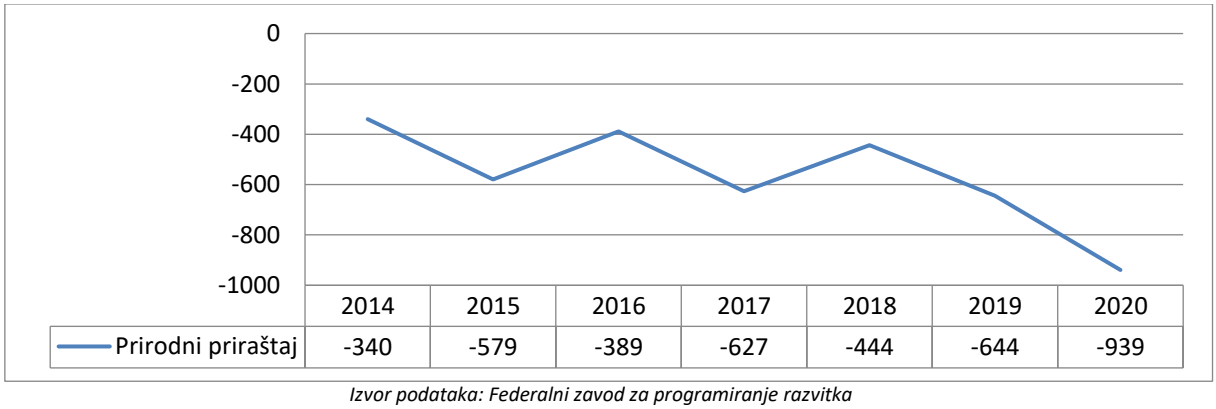

Izvor podataka: Federalni zavod za programiranje razvitka

Prema dostupnim podacima, starosna struktura stanovništva ukazuje na to da HNŽ/K prati starosnu strukturu stanovnika Federacije BiH (Tablica 3.), s tim da je značajnije izražen porast udjela stanovništva starijeg od 65 godina s 10,92% u 2016. na 16,34 % u 2020. godini te istodobno smanjenja udjela stanovništva mlađeg od 14 godina s 18,53% u 2016. na 14,38% u 2020. godini.

Tablica 3. Starosna struktura stanovništva u HNŽ/K-u i Federaciji BiH u 2016. i 2020. godini

Godina	2016.				2020.			
Starosna dob	HNŽ/K		Federacija BiH		HNŽ/K		Federacija BiH	
	Broj stanovnika	Udio	Broj stanovnika	Udio	Broj stanovnika	Udio	Broj stanovnika	%
0-14	39.005	17,78%	408.724	18,53%	29.348	13,57%	314.266	14,38%
15-64	151.314	68,97%	1.556.536	70,55%	146.950	67,95%	1.513.497	69,28%
65+	29.076	13,25%	240.971	10,92%	39.950	18,47%	356.917	16,34%
Ukupno	219.395	/	2.206.231		216.248	/	**2.184.680**	/

Izvor podataka: Federalni zavod za statistiku

Ovi podaci, zajedno s negativnim prirodnim prirastom stanovništva, ukazuju na to da HNŽ/K, kao i Federacija Bosne i Hercegovine, postaje područje s prevladavajućim brojem starije populacije, što će u narednome razdoblju, zasigurno, imati negativne implikacije na gospodarski i društveni razvitak ovoga područja.

Ako se promatra etnička struktura stanovništva, prema posljednjim dostupnim podacima temeljenim na Popisu stanovništva u BiH iz 2013. godine, na području HNŽ/K-a najveći udio stanovništva čine Hrvati (53,29%), 41,44% čine Bošnjaci, 2,9% čine Srbi te ostali 2,38%. Osnovna izmjena u etničkoj strukturi u odnosu na 1991. godinu je značajno smanjen udio Srba u strukturi stanovništva, s 14,07% na 2,9% te porast udjela Hrvata s 40,68% na 53,29%.

2.1.3. Sažetak stanja po sektorima

2.1.3.1. Sažetak stanja, razvojnih izazova i perspektiva u oblasti ekonomskoga razvitka HNŽ/K-a

S aspekta **demografskih kretanja** na području HNŽ/K-a bilježi se kontinuiran pad broja stanovnika, a stopa prirodnoga prirasta je u posljednjih šest godina negativna. HNŽ/K ujedno spada u rijetko naseljena područja u Federaciji BiH (3. najrjeđe naseljena županija u FBiH). Najveći broj stanovnika HNŽ/K-a je u dobnoj skupini između 15 i 64 godine, a od 2016. godine se bilježi nepovoljan trend u starosnoj strukturi stanovništva, odnosno pad broja mladih stanovnika, uz prateći rast udjela stanovnika od 65 godina starosti i više. Kao i u cijeloj FBiH, negativni demografski trendovi HNŽ/K-a se uglavnom vežu za nepovoljan socio-ekonomski položaj stanovništva i nestabilno političko okruženje, što vrlo često uzrokuje osjećaj besperspektivnosti kod stanovništva, posebice mlađeg, a time i „odljev mozgova“ s područja HNŽ/K-a i FBiH. Brojni stanovnici HNŽ/K-a žive i rade u dijaspori, što je potencijal kojemu je potrebno strateški i sustavno pristupiti kako bi se potencijali dijaspore transferirali u korist razvitka HNŽ/K-a. Negativni demografski trendovi predstavljaju značajnu implikaciju za plansko usmjeravanje razvitka HNŽ/K-a pri čemu je poseban fokus, kroz strateške intervencije, potrebno staviti na osiguranje uvjeta za zadržavanje stanovništva kroz omogućavanje stjecanja i razvitka vještina za poslove dostojne čovjeka (tzv. „decent jobs“), stvaranja prilika za zapošljavanje i osnivanje biznisa te unaprjeđenje kvalitete života stanovnika ove županije/kantona u svim ključnim segmentima razvitka. Strategija razvitka HNŽ/K-a adresira ključne razvojne izazove, potrebe i perspektive pa će, kroz definirane mjere i provedbu aktivnosti, zasigurno stvoriti povoljnije okruženje za kvalitetan život i rad na području HNŽ/K-a.

S aspekta **ekonomskih kretanja** ističe se činjenica da se opseg vanjskotrgovinske razmjene HNŽ/K-a povećavao u razdoblju 2015.-2019. godina, ali je kontinuirano povećanje izvoza izostalo u 2019. godini, dok je uvoz nastavio rasti, što je rezultiralo i rastom trgovinskoga deficita i smanjenjem pokrivenosti uvoza izvozom. Padu izvoza, pa ujedno i industrijske proizvodnje u 2019. godini, doprinio je prestanak rada poduzeća Alimunij d.d. Mostar. HNŽ/K ima snažnu prerađivačku industriju koju predvode poduzeća iz djelatnosti metalne industrije, a koja su ujedno najveći izvoznici s područja HNŽ/K-a, ali je u razvojnom kontekstu nužna daljnja potpora i unaprjeđenje okruženja za stvaranje dodane vrijednosti (standardizacija, izvoz, transfer i razvitak tehnologija, inovacije, digitalna transformacija i zelena tranzicija) kako bi se ujedno unaprijedila i konkurentnost gospodarskih subjekata HNŽ/K-a na globalnim tržištima te time i potakao njihov uspješniji izlazak i opstanak u globalnim lancima vrijednosti. Na području HNŽ/K-a od 2017. godine bilježi se kontinuiran rast broja poslovnih subjekata, uključujući sve pravno-organizacijske oblike (pravne osobe, jedinice u sastavu pravnih osoba i obrti). Međutim, okvirni pokazatelji iz 2020. godine pokazuju da je tijekom 2020. godine s radom prestalo 145 obrta kao posljedica krize izazvane pandemijom COVID-19, a ponajviše iz razloga što je većina obrtnika u HNŽ/K-u vezana za oblast turizma, a najveći broj obrta koji su zatvoreni čine suvenirnice, taksi prijevoznici i ugostiteljski objekti. Pored unaprjeđenja cjelokupnoga poslovnog okruženja za rad gospodarskih subjekata, osobito obrta, jedna od značajnih implikacija i razvojnih potreba je potreba za unaprjeđenjem institucionalne povezanosti između obrazovnih institucija i obrtnika na području HNŽ/K-a kako bi se osigurala adekvatna i kvalificirana radna snaga za bavljenje obrtništvom na području ove županije/kantona. U MSP-ima na području HNŽ/K-a uposleno je 65,1% od ukupnoga broja zaposlenih na području HNŽ/K-a, pa se uz rast broja zaposlenih u ovim

gospodarskim subjektima bilježi i rast ukupno ostvarene dobiti. Međutim, analizom stanja i razvojnih potreba utvrđena je nedovoljna razina inovativnosti, ali i manjak investicija od strane postojećih poduzeća, čemu doprinose i previsoka fiskalna i parafiskalna opterećenja, što ne ostavlja dovoljan prostor i kapacitet za inovacije i investicije, ali ujedno i nedovoljna i neadekvatna potpora u osnivanju, rastu i razvitku poduzeća. U kontekstu unaprjeđenja poslovnog okruženja i okruženja za poslovanje gospodarskih subjekata HNŽ/K-a nameće se i potreba daljnje potpore uspostavi i razvitku poduzetničke infrastrukture, odnosno poslovnih zona i poduzetničkih potpornih institucija, kako bi se poduzetnicima i obrtnicima pružila infrastrukturna, ali i savjetodavna i mentorska te druge vrste potpore u osnivanju, rastu i razvitku njihovih poslovnih pothvata.

Po izuzetno povoljnim agroekološkim svojstvima i proizvodnim površinama, u kojima na obradivo zemljište otpada 33,16 %, HNŽ/K ima respektabilno snažan potencijal za **poljoprivredni razvitak**. Ipak, najveći poljoprivredni zemljišni dio HNŽ/K-a otpada na pašnjake, a značajan ograničavajući čimbenik pašnjačkoga, pa i livadskog, prostora HNŽ/K-a stoji u činjenici da se veliki dio tih površina nalazi na nagibima koji su veći od 8%, što sprječava učinkovitiju obradu tla i ograničava izbor načina njegova korištenja. U promatranome razdoblju (2015.-2019. godina) došlo je do smanjenja sjetvenih površina, a posljedično je smanjen i prinos žitarica, dok u kontekstu proizvodnje povrća i voća prinosi nisu imali značajnije oscilacije, ali je primjetan porast proizvodnje grožđa, uvažavajući činjenicu da se na području HNŽ/K-a značajne površine koriste u proizvodnji grožđa (vinsko i stolno grožđe). Najveći poljoprivredni potencijal leži u razvitku proizvodnje ranoga povrća, vinogradarstva, uzgoju ljekovitoga bilja i mediteranskih voćnih vrsta (šipak, maslina, smokva). S druge strane, u strukturi stočarske proizvodnje na području HNŽ/K-a najveći značaj ima proizvodnja mlijeka, koja nakon 2017. godine bilježi trend pada uz istodobno smanjenje broja grla stoke. U kontekstu stanja i razvojnih perspektiva poljoprivrede HNŽ/K-a potrebno je naglasiti da se povećava površina neobrađenoga poljoprivrednog zemljišta kao i da postoji rascjepkanost zemljišnih posjeda na male površine, što utječe na smanjenu produktivnost i učinkovitost poljoprivrednih proizvođača, a time implicira i nestabilnost njihova dohotka. Od ukupnih površina HNŽ/K-a na **šumsko zemljište** otpada 187.505 ha ili čak 42,45 %. Ključna razvojna potreba je donošenje županijskoga/kantonalnoga zakona o šumama kako bi se osiguralo kontinuirano upravljanje, planiranje i gospodarenje ovim značajnim resursom u cilju njegove zaštite, posebice u kontekstu zaštite šume od požara i nelegalne sječe. **Vodni resursi** HNŽ/K-a (ukupne duljine 215 km) su značajni, ali vodni režim dominantno ovisi o oborinama koje manje padaju tijekom vegetacije a više u jesensko-zimskom razdoblju, pa one, zbog nereguliranih krških vodotoka, vodom više opskrbljuju more nego krška polja, pa su tako malo korisne za poljoprivredu.

Turizam i ugostiteljstvo su djelatnosti koje, uz prerađivačku industriju, proizvodnju električne energije i poljoprivredu, čine okosnicu gospodarstva HNŽ/K-a. U 2019. godini u HNŽ/K-u registrirano je 317,3 tisuće dolazaka i 607,5 tisuća noćenja turista, a HNŽ/K je sudjelovao s oko 25% (ili jednom četvrtinom) u ukupnom turističkome prometu koji je registriran u FBiH u 2019., odnosno HNŽ/K je, odmah iza Sarajevske županije, turistički najaktivnija županija u FBiH. Turistički dolasci rastu (10% godišnje), a prosječna duljina boravka se u zadnjih 5 godina skratila s 2,3 dana na 1,9 dana, što može biti uzrokovano nedostatkom kvalitetnih sadržaja turističke ponude, ali i trendovima na globalnom turističkome tržištu te većim udjelom gostiju s dalekih tržišta (Južna Koreja i Kina). Ovdje je potrebno istaknuti da je, kako na području FBiH tako i HNŽ/K-a, nerazvijen sustav turističke statistike koji ne omogućava sagledavanje realnoga i stvarnog stanja dolaska i noćenja gostiju. Turističku potražnju u HNŽ/K-u obilježava relativno visoka sezonalnost, 70% noćenja se ostvari u ljetnom razdoblju, a istu karakterizira i visoka prostorna koncentracija noćenja - u samo tri općine ostvaruje se čak 94% noćenja, što implicira na neravnomjeran prostorni razvitak turizma na području HNŽ/K-a. HNŽ/K ima kvalitetnu turističku resursnu osnovu, pa je županija s najvećim brojem dobara koja su upisana na stalnu ili tentativnu listu UNESCO-a. Međutim, postoji manjak znanja o osnovnim obilježjima turističke potražnje za HNŽ/K jer je zadnje istraživanje turističkoga tržišta provedeno prije 10 godina. Elementi turističke ponude kojima su turisti u HNŽ/K-u najzadovoljniji su ljepota prirode i krajolika, ljubaznost lokalnoga stanovništva, ljubaznost osoblja u smještajnim objektima i osobna sigurnost. Generalno promatrajući, glavni motivi dolaska u HNŽ/K se značajno razlikuju od destinacije do destinacije – u

Mostaru su to kulturne znamenitosti, u Međugorju religiozni motivi, a u Neumu sunce i more, odnosno pasivni odmor i opuštanje. Uz navedeno, turizam i turističku infrastrukturu HNŽ/K-a karakterizira i nepostojanje turističkih zajednica na razini svih lokalnih zajednica HNŽ/K-a kao i nedostatak kvalitetnih stručnih kadrova. Jedna od značajnih razvojnih potreba je i poticanje suradnje među glavnim razvojnim dionicima iz područja javnoga i privatnoga sektora kroz uspostavu tijela za koordinaciju razvitka turizma i provođenje mjera definiranih u Strategiji razvitka turizma HNŽ/K-a.

Tržište rada HNŽ/K-a u proteklome razdoblju bilježilo je pozitivne trendove. Uz kontinurani pad broja neuposlenih, rasla je zaposlenost, pa je tijekom 2019. godine zabilježena stopa zaposlenosti od 37,2%, koja je ujedno bila viša od stope zaposlenosti u FBiH (34,8%). Međutim, u kontekstu zaposlenosti stope značajno variraju među pojedinim lokalnim zajednicama HNŽ/K-a. Strukturom neuposlenih osoba HNŽ/K-a prevladavaju KV radnici (32,95%), zatim osobe sa SSS (31,35%) te nekvalificirane osobe (20,53%). U ukupnome broju neuposlenih visokoobrazovana lica sudjeluju s 13,71% (VŠS i VSS). Smanjenje nezaposlenosti može se pripisati i gospodarskoj djelatnosti ali je ujedno i posljedica iseljavanja radno sposobne mlade populacije. Prosječna plaća u HNŽ/K-u u 2019. godini iznosila je 1.011 KM i viša je u odnosu na prosjek u FBiH za 8,9%. Svakako da je i pandemija COVID-19 u 2020. godini utjecala kako na pad gospodarske djelatnosti tako i na povećanje stope nezaposlenosti, što je značajna implikacija za naredno plansko razdoblje. Tržište rada kako na području FBiH tako i na području HNŽ/K-a karakterizira i postojanje sive ekonomije, ali i nedovoljna usklađenost programa obrazovnih institucija i potreba tržišta rada, pa se kao razvojna potreba definira i potreba za većom usklađenošću službi za zapošljavanje, obrazovnih institucija i gospodarstva kako u kontekstu modifikacije i/ili uvođenja novih obrazovnih modula/zanimanja u obrazovni sustav tako i u kontekstu vođenja evidencije, ali i sprječavanja rada na crno.
Uvažavajući činjenicu da na razini HNŽ/K-a nije uspostavljeno **tijelo za razvojno planiranje i upravljanje razvitkom,** nego se navedeni poslovi obavljaju kroz Odbor za praćenje Strategije razvitka HNŽ/K-a, značajna razvojna potreba u narednom razdoblju je formiranje navedenoga tijela kako bi se na djelotvoran način upravljalo razvitkom na razini HNŽ/K-a te ispunile zakonske odredbe u oblasti upravljanja razvitkom, ali i doprinijelo provedbi i ostvarenju što većeg razvojnoga utjecaja Strategije razvitka HNŽ/K-a.

Tablica 4. Sažetak stanja razvojnih izazova i perspektiva u oblasti ekonomskoga razvitka

Razvojni problemi	Razvojne perspektive	Oblast
Nedovoljno razvijeno poduzetničko okruženje	Realizirati aktivnosti na smanjenju administrativnih procedura za osnivanje, rast i razvoj biznisa, olakšati pristup kapitalu, poticati osnivanje novih i razvoj postojećih subjekata poduzetničke infrastrukture, kreirati progame za osnivanje, rast i razvoj MSP-a i obrta.	Poslovni subjekti
Niska razina imlementacije investicija i inovacija u MSP-u	Kreirati i provesti programe za unaprjeđenje konkurentnosti i inovativnosti MSP-a i obrta (standardizacija, orijentacija na izvoz, povoljno financiranje, uvođenje naprednih tehnoloških i organizacijskih rješenja, usklađivanje kadrovske strukture s trenutačnim potrebama) programe potpore za domaće i ino-ulagače bez prepreka birokratskoga sustava; poticanje inovacija i tehnološkog osuvremenjivanja industrijske proizvodnje i kreiranja inovativnih proizvoda, restrukturiranje poduzeća.	

Nedovoljno iskorišten potencijal poljoprivrede, nerazvijeni infrastrukturni kapaciteti i mali poticaji prehrambene industrije u gospodarskoj aktivnosti te nedostatan ruralni razvitak **Sve veće površine neobrađenoga poljoprivrednog zemljišta, rascjepkanost zemljišnih posjeda na male površine što uzrokuje i nisku produktivnost te nestabilnost dohotka poljoprivrednih proizvođača**	Kreirati i provesti programe jačanja (obiteljskih) poljoprivrednih gospodarstava, programe jačanja poljoprivrede, iskorištavanja razvojnih potencijala i životnih uvjeta ruralnoga područja te njihovo međusobno povezivanje (žensko poduzetništvo, socijalno poduzetništvo, obiteljska poljoprivredna gospodarstva). Potpora poljoprivrednim proizvođačima za povećanje opsega primarne poljoprivredne proizvodnje i stabilnosti dohotka kroz povećanje razine korištenja obradivih površina, okrupnjavanje zemljišnih posjeda i uspostava politike održivog upravljanja zemljištem	Poljoprivreda
Nepostojanje odgovarajuće legislative iz sektora šumarstva te posljedična ilegalna sječa i neadekvatno gospodarenje šumskim resursima	Donijeti legislativu koja će omogućiti održivo upravljanje šumskim resursima HNŽ/K-a.	Šume
Visok udio niskoobrazovane radne snage (KV i NKV) u ukupnom broju neuposlenih osoba **Neusklađenost programa obrazovnih institucija i potreba tržišta rada te ponude i potražnje na tržištu rada, čemu doprinosi i nedovoljna suradnja aktera u oblasti rada i zapošljavanja (akademski sektor, gospodarski sektor, vladin sektor, zavodi za zapošljavanje, nevladin sektor**	Provesti programe za jačanje kvalifikacija i stručno osposobljavanje niskoobrazovane radne snage sukladno Zakonu o obrazovanju odraslih HNŽ/K-a. Uvođenje novih obrazovnih modula/zanimanja u škole i ukidanje (ili privremeno ukidanje) obrazovnih ciklusa za struke u kojima je očita hiperprodukcija koje tržište rada nije u mogućnosti zaposliti – sustav visokog obrazovanja treba usklađivati potrebama suvremenih i traženih zanimanja. Unaprjeđenje suradnje i koordinacije svih aktera u oblasti rada i zapošljavanja.	Tržište rada
Nepostojanje strateškoga pristupa suradnji s dijasporom	Kontinuirano organizirati susrete s dijasporom kroz konferencije, okrugle stolove; sustavno poticati događaje povezivanja koji su usmjereni na povezivanje s dijasporom (kao što je Connecto konferencija); Uspostaviti koordinacijsko tijelo za suradnju s dijasporom.	Dijaspora
Neprepoznatljivost HNŽ/K-a kao jedinstvene turističke destinacije, nepostojanje jedinstvenoga brenda Hercegovine te time i kratka prosječna duljina boravka turista u HNŽ-u **Visoka sezonalnost turističke potražnje, koncentracija turističkoga prometa tijekom ljetnih mjeseci i posljedična niska stopa iskorištenosti smještajnih kapaciteta** **Nedostatak kvalitetnih turističkih kadrova** **Nedovoljna razina suradnje među glavnim razvojnim dionicima, nedostatak kvalitetnoga destinacijskoga menadžmenta**	Izrada strateškoga marketinškoga plana turizma HNŽ/K-a kojim bi se definirali osnovni elementi kao što su glavni turistički proizvodi, tržišni segmenti, komunikacijske aktivnosti, osnovna obilježja brend koncepta i sl. Razvoj turističkih proizvoda i usluga koji ne ovise o prirodnim i institucionalnim čimbenicima kao što su klimatski uvjeti, nacionalni praznici na glavnim emitivnim tržištima, sezona godišnjih odmora i sl. Jačanje uloge MZL Mostar u razvoju turizma u HNŽ-u. Unaprjeđenje srednjoškolskoga strukovnog obrazovanja s područja turizma, edukacija visokoobrazovanih turističkih kadrova, uspostava kvalitetnoga sustava cjeloživotnog obrazovanja. Poticanje suradnje među glavnim razvojnim dionicima iz područja javnoga i privatnog sektora kroz uspostavu tijela za koordinaciju razvitka turizma i provođenje mjera definiranih u Strategiji razvitka turizma HNŽ/K-a.	Turizam
Nepostajanje formalno uspostavljenoga stalnog tijela pri Vladi HNŽ/K-a za razvojno planiranje i upravljanje razvitkom	Formirati službu za razvitak i međunarodne projekte kao zasebne stručne službe Vlade HNŽ/K-a	Upravljanje razvitkom

2.1.3.2. Sažetak stanja, razvojnih izazova i perspektiva u oblasti društvenoga razvitka HNŽ/K-a

Sustav **obrazovanja** se na području HNŽ/K-a obavlja kroz rad 190 obrazovnih ustanova: 25 predškolskih ustanova, 49 javnih i dvije privatne osnovne škole, 33 srednje škole, 5 visokoškolskih ustanova i 1 centar za obrazovanje odraslih. U 2019. godini u obrazovni proces je uključeno 49.151 dijete/učenik ili 22,65% ukupnoga broja stanovnika ove županije/kantona. Osnovne razvojne probleme u oblasti obrazovanja čini nedostatak prostornih kapaciteta na svim razinama obrazovanja i zastarjelost škola, odnosno nedostatak suvremenih nastavnih pomagala. Pandemija uzrokovana koronavirusom dodatno je naglasila nespremnost obrazovnoga sustava u BiH uopćeno, a samim time i na području HNŽ/K-a, da se nosi s digitalnom transformacijom. Naime, hitnost uvođenja online nastave, kako bi se održao obrazovni proces tijekom pandemije, pokazala je kako škole nisu niti tehnološki opremljene niti su nastavnici dovoljno informatički osposobljeni da se uključe u ovakav oblik nastave. To je rezultiralo velikim jazom između kvalitete nastave različitih škola na području HNŽ/K-a, ali i kvalitete održavanja predavanja unutar iste škole u ovisnosti o spremnosti nastavnika. Stoga je jedna od značajnih implikacija za buduće plansko razdoblje stvaranje i unaprjeđenje preduvjeta za digitalizaciju obrazovanja kroz jačanje tehnološke opremljenosti škola, informatičku edukaciju nastavnoga osoblja te razvitak sadržaja, alata i metoda za digitalno učenje.

Kao što je pokazala i socio-ekonomska analiza u oblasti društvenoga razvitka, analiza u oblasti obrazovanja ukazala je na to da je, uz digitalnu transformaciju obrazovnoga procesa, potrebito aktivno i istrajno raditi na usklađivanju potreba tržišta rada i upisne politike srednjih i visokoškolskih ustanova jer rezultati konsultacija koje se vrše između obrazovnih institucija i Službe za zapošljavanje HNŽ/K-a prije objavljivanja upisne politike nisu dovoljni, pa je u proces konzultacija potrebno uključiti predstavnike gospodarstva te dodatno stimulirati obavljanje stručne prakse tijekom samog obrazovanja. Na taj će se način podići usklađenost tržišta rada i obrazovnoga sustava, ali će se i obrazovati stručniji i spremniji kadar za uključenje na tržište rada odmah po završetku obrazovanja. U oblasti usklađivanja upisnih politika treba uzeti u obzir i nedostatak nastavnoga kadra u određenim oblastima (matematici, informatici, prirodoslovnim predmetima i stranim jezicima) te kontinuirano jačati informatičku pismenost nastavnoga kadra kako kroz formalno tako i kroz neformalno obrazovanje.

Glede stanja u oblasti **kulture,** može se reći da je HNŽ/K bogat kulturnim događanjima te da se svake godine održava 36 tradicionalnih manfestacija u 9 gradova i općina HNŽ/K-a. Međutim, kulturne institucije su nedovoljno infrastrukturno razvijene, ali i nedovoljno inovativne, kada je riječ o programskome sadržaju, pa bi u narednome razdoblju naglasak trebalo staviti na jačanje inovativnosti u oblasti kulture i unaprjeđenje infrastrukturnih kapaciteta kulturnih institucija. Najviše institucija kulture smješteno je u Mostaru (12), dok, primjerice, u Stocu postoji samo jedna institucija kulture (JU Radimlja Stolac). Kao rezultat nedovoljno afirmiranih kulturnih programa, primjećuje se nedovoljna prepoznatljivost važnosti kulture i nedefiniran smjer razvitka kulture, koji bi trebao biti uređen kroz izradu strategije razvitka kulture za sve općine i gradova unutar HNŽ/K-a kako bi na taj način općine i gradovi sukladno djelovali te sinkronizirano jačali ulogu kulture na području HNŽ/K-a.

Na području HNŽ/K-a registrirane su 134 udruge koje u svojoj registraciji imaju neku vrstu športske djelatnosti, u širokome rasponu od profesionaliziranih športskih udruga do amaterskih udruga i skupina navijača. Stanje **športske infrastrukture** na području HNŽ/K-a, u svim oblastima športa, u većini slučajeva ne zadovoljava međunarodne i europske standarde. Najznačajniji problemi u oblasti športa su: neodgovarajuća zakonodavna regulativa u domenu športa (športski klubovi kao udruge građana), nedefiniranost državnoga i privatnog udjela u osnivačkim pravima, nedovoljno kvalitetan športski menadžment na razini športskih klubova, nedovoljna financijska sredstva za razvitak športa, nepostojanje planskoga pristupa razvitku masovnoga športa u osnovnim i srednjim školama. U narednome razdoblju fokus razvitka u oblasti športa treba biti osiguranje stabilnijeg i značajnijeg izvora sredstava za financiranje športa te usmjeravanje raspoloživih sredstava u stipendiranje športskih talenata, jačanje ugleda športskih klubova i moderniziranje športske infrastrukture.

Zdravstvena zaštita na području HNŽ/K-a se obavlja u 12 domova zdravlja, 62 ambulante obiteljske medicine i tri bolnice (dvije u Mostaru i jedna u Konjicu), od kojih je jedna bolnica sveučilišna klinička bolnica. Sumirajući pružanje usluga u javnome zdravstvu HNŽ/K-a, uočava se da je broj liječnika od

3,19 na 1.000 stanovnika jednak europskome prosjeku od 3,2 liječnika na 1.000 stanovnika. U prosjeku promatranoga razdoblja HNŽ/K je raspolagao s 1.027 bolničkih postelja, odnosno 4,7 na 1.000 stanovnika, što je nešto niže od europskoga standarda od šest postelja na 1.000 stanovnika. Materijalno-tehnička opremljenost zdravstvenih ustanova nije na zadovoljavajućoj razini te je prisutan problem dotrajale i zastarjele opreme iako, u određenim oblastima, ustanove raspolažu kvalitetnom i suvremenom medicinskom opremom. Uz nedostatnu materijalno-tehničku opremljenost, oblast zdravstva HNŽ/K-a karakterizira i nedovoljno razvijen sustav zaštite bolesnika, kao i nedovoljno razvijen sustav praćenja u zdravstvu, što onemogućuje kvalitetno praćenje razvitka ove oblasti i akcijsko djelovanje u smjeru unaprjeđenja iste. Stoga je u narednome razdoblju potrebno uspostaviti učinkovit sustav praćenja razvitka zdravstvene oblasti i izraditi strateške smjernice razvitka zdravstva na području HNŽ/K-a.

Socijalna skrb provodi se putem centara za socijalni rad, čiji su osnivači gradovi i općine koji financiraju njihov rad. Uz centre za socijalni rad, registrirane su i 122 udruge koje u svojoj djelatnosti imaju socijalni rad s pojedinim kategorijama socijalno ugroženih osoba. Broj stručnog osoblja u centrima za socijalni rad nije sukladan odgovarajućim normativima u oblasti socijalne skrbi, pa se kao razvojna potreba nameće poduzimanje aktivnosti na poboljšanju kadrovske osposobljenosti centara za socijalni rad sa stručnim kadrovima. Značajno je spomenuti djelovanje **braniteljskih udruga** na području HNŽ/K-a koje za cilj imaju osigurati pravnu i socijalnu zaštitu kao i psihosocijalno jačanje populacije koju zastupaju. Na godišnjoj razini se provode mjere poticanja samoupošljavanja branitelja i članova njihovih obitelji kroz potporu obavljanja obrtničke djelatnosti i razvitak obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava.

Promatrajući oblast **djelovanja nevladinoga sektora (NVO),** utvrđeno je da je rad ovih udruga nedovoljno proaktivan i nedovoljno uključen u život lokalne zajednice i HNŽ/K-a. Civilno društvo u HNŽ/K-u još uvijek ne predstavlja u dovoljnoj mjeri relevantan korektivni čimbenik u djelovanju vladajućih struktura ni relevantan korektiv u artikuliranju budućih pravaca razvitka i djelovanja lokalne zajednice i HNŽ/K-a. Razvitak ove oblasti bi trebao uključivati razvoj strategije rada nevladinih organizacija na području HNŽ/K-a, čime bi se usmjerilo djelovanje ovih organizacija na način da mogu aktivno pridonijeti razvitku lokalnih zajednica.

Sagledavajući sveukupne elemente petogodišnje analize sigurnosnih pokazatelja u oblasti kriminaliteta, javnoga reda i mira i sigurnosti cestovnoga prometa, mogu se uočiti pozitivi trendovi glede ukupnoga **stanja sigurnosti** na području HNŽ/K-a, ali se navedeni rezultati mogu poboljšati u svim segmentima. Bitno je naznačiti da se utjecaj *migrantske krize* u Bosni Hercegovini osjeća i na području HNŽ/K-a koje je jedna od tranzitnih ruta migranata na putu prema zemljama Europske unije. Na području Mostara egzistira izbjegličko-prihvatni centar „Salakovac“ u kojem pravo na smještaj ostvaruju i migranti. Dolaskom migranata na područje HNŽ/K-a, zabilježen je porast različitih oblika protupravnoga ponašanja počinjenih od strane istih. Podizanje učinkovitosti rada policije jačanjem njenih kadrovskih i organizacijskih kapaciteta je jedan od ključnih mehanizama za postizanje optimalnih ciljeva u oblasti sigurnosti građana.

Kada je riječ o **oblasti civilne zaštite**, područje HNŽ/K-a je okolišno rizično područje i najviše je ugroženo od opasnosti potresa, prelijevanja i pucanja brana na rijekama, olujnih vjetrova te velikih ljetnih požara i suše. Jedan od ključnih nedostataka u oblasti civilne zaštite, koji bi trebao biti otklonjen u narednome razdoblju, je zastarjelost seizmoloških mjernih instrumenata i nedovoljan broj seizmoloških postaja. Izgradnjom akumulacija na Neretvi reducirani su valovi velikih voda, a regulacijskim radovima zaštićena su sva naselja nizvodno. Vruća ljeta (iznad 40° C) i dugotrajne suše su redovita pojava, a preduvjet su za nastanak požara manjeg i većeg intenziteta, pa je u narednome

razdoblju potrebno jačati kapacitete civilne zaštite potrebne za učinkovito gašenje požara koji prijete uništavanju javne i osobne imovine.

Tablica 5. Sažetak stanja razvojnih izazova i perspektiva u oblasti društvenoga razvitka

Razvojni problemi	Razvojne perspektive	Oblast
Loša opremljenost i organizacija prostora u odgojno-obrazovnim ustanovama na svim razinama obrazovanja	Omogućiti transformaciju odgojno-obrazovnih ustanova na svim razinama obrazovanja u organizacije koje kontinuirano i odgovorno skrbe o svojoj kvaliteti i razvitku.	Obrazovanje
Nedostatni i nedovoljno razvijeni kapaciteti u oblasti odgoja i obrazovanja (programski, ljudski, infrastrukturni i sl.)	Kreirati i provesti programe potpore unaprjeđenju kapaciteta odgojno-obrazovnih ustanova svih razina obrazovanja (razvitak i unaprjeđenje prostornih kapaciteta, jačanje infrastrukture, osobito IT i digitalne infrastrukture, obuke za nastavno osoblje i sl.) te poticati razvitak sustava cjeloživotnoga učenja.	
Zastarjelost i loša opremljenost kulturnih infrastrukturnih objekata kao i programske ponude kulturnih institucija	Poticati inovativan razvitak kulture kroz međusektorski pristup i suradnju, uz programe potpore jačanju infrastrukturnih i drugih kapaciteta ustanova kulture (prostor, oprema, sadržaj, ljudski resursi).	Kultura
Nedostatna i neuređena športska i rekreacijska infrastruktura	Modernizacija infrastrukture za šport i rekreaciju.	Šport
Nepostojanje planskoga pristupa razvitku masovnoga športa uz nepostojanje odgovarajuće suradnje u oblasti športa	Izraditi strategiju razvitka športa, jačati promociju športa i kreirati i provesti programe potpore razvitku športa temeljene na rezultatima, članstvu i drugim relevantnim kriterijima.	
Nedostatni mehanizmi za zaštitu prava pacijenata kao i promocije istih te neregulirana prava i obveze zdravstvenih djelatnika	Urediti sustav zaštite prava pacijenata i zdravstvenih djelatnika.	Zdravstvo
Nedostatan sustav praćenja i evaluacije u oblasti zdravstva	Uspostaviti učinkovit sustav praćenja razvitka zdravstvene oblasti te izraditi strateške smjernice razvitka zdravstva na području HNŽ/K-a.	
Nezadovoljavajuća materijalno-tehnička opremljenost zdravstvenih ustanova, posebice nedovoljna razvijenost i primjena informacijsko-komunikacijskih tehnologija u zdravstvu.	Jačati materijalno-tehničku opremljenost zdravstvenih ustanova i IKT kroz provedbu programa potpore u zdravstvu.	
Nedovoljan broj zaposlenih u centrima za socijalni rad i njihova neprimjerena kadrovska struktura	Pripremiti plan zapošljavanja i urediti integrirani sustav upravljanja ljudskim potencijalima u centrima za socijalni rad.	Socijalna skrb
Veliki broj osoba i obitelji u stanju socijalne potrebe kojima je uslijed posebnih okolnosti potrebna pomoć	Razviti i provesti nove programe socijalne pomoći i unaprijediti kvalitetu postojećih usluga.	

Nedostatna sredstva za realiziranje dopunskih prava branitelja i članova njihovih obitelji	Osiguravati dodatne izvore sredstava za realizaciju programa potpore braniteljskim obiteljima i kreirati i provesti programe temeljene na analizi potreba branitelja.	
Još uvijek nedovoljno proaktivan civilni sektor i nedovoljno uključen u život lokalne zajednice i HNŽ/K-a, tj. nepostojanje jasne uloge OCD-a u razvitku HNŽ/K-a	Pripremiti strategiju razvitka NVO sektora u HNŽ/K-u. Raditi na snažnijem uključivanju OCD-a u razvitku HNŽ/K-a.	Civilno društvo
Rizično okolišno područje (povećan rizik od velikih ljetnih požara i suše uslijed visokih temperatura (preko 40°C))	Osigurati prevenciju i mogućnost brze reakcije u slučaju kriznih situacija te jačati, modernizirati i osigurati ključnu infrastrukturu civilne zaštite, ali i cjelokupnoga sigurnosnog sustava.	Sigurnost građana
Negativan utjecaj migrantske krize na sigurnosno stanje na području HNŽ/K-a	Kroz aktivnu suradnju sa svim razinama vlasti, kontinuirano raditi na smanjenju posljedica rizičnoga ponašanja migranata po sigurnost građana i unaprjeđivati cjelokupni sigurnosni sustav HNŽ/K-a.	

2.1.3.3. Sažetak stanja, razvojnih izazova i perspektiva u oblasti infrastrukture i zaštite okoliša HNŽ/K-a

Zahvaljujući povoljnim klimatološkim uvjetima, a poglavito zbog prirodne prozračnosti ovoga područja, procjenjuje se da je **kvaliteta zraka** na području HNŽ/K-a općenito zadovoljavajuća. Precizni podaci nisu dostupni obzirom na nepostojanje sustavnih višegodišnjih mjerenja pokazatelja kvalitete zraka. Mjerne postaje za kvalitetu zraka nalaze se samo na području Mostara, gdje postoje raniji podaci s dvije postaje kojima upravljaju Zavod za javno zdravstvo HNŽ/K-a i FPMOZ Sveučilišta u Mostaru, dok noviji podaci nisu dostupni obzirom da mjerne postaje ili nisu u funkciji ili mjere samo pojedine pokazatelje kvalitete zraka. Kako bi se unaprijedio sustav upravljanja kvalitetom zraka, kao razvojna potreba se definira uspostava registra onečišćivača HNŽ/K-a i uspostava funkcionalnih mjernih postaja za kvalitetu zraka raspoređenih na području cijele HNŽ/K-a.

Analizom stanja u oblasti **upravljanja zemljištem** na području HNŽ/K-a ustanovljeno je da HNŽ/K nema poljoprivrednoga zemljišta I. bonitetne klase i da je mogućnost razvitka poljoprivrede ograničena nedostatkom odgovarajućeg tla. Kao što je i analiza u oblasti ekonomskoga razvitka ukazala, šumski sektor u HNŽ/K-u susreće se s brojnim problemima koji su ponajviše posljedica nedostatka legislative i planskih dokumenata iz oblasti šumarstva (Zakona o šumama i šumsko-gospodarske osnove HNŽ/K-a).

Kada je riječ o **kvaliteti vode**, značajno je istaknuti da područje HNŽ/K-a obiluje vodnim resursima te da je dobro razvijena nadzemna i podzemna hidrološka mreža, čiju okosnicu čini rijeka Neretva sa svojim pritokama. Analize kvalitete površinskih voda, koju provodi Agencija za vodno područje Jadranskog mora Mostar, pokazuju visoko ili dobro ekološko stanje prirodnih tekućica, odnosno maksimalan ekološki potencijal za izmijenjena vodna tijela na području HNŽ/K-a. U cilju zaštite površinskih i podzemnih voda i okoliša općenito kao razvojna potreba se nameće donošenje mjera koje se, prije svega, odnose na povećanje stupnja obuhvaćenosti kanalizacijskih sustava uređajima za pročišćavanje otpadnih voda odgovarajućeg kapaciteta i stupnja pročišćavanja.

Biološka raznolikost HNŽ/K-a iznimno je bogata u šumskoj vegetaciji, gdje osobitu prirodnu vrijednost imaju šume na području općine Konjic. Zbog velike biološke raznolikosti, kao i brojnih endemičnih i reliktnih vrsta, dolomitni kompleks Vrtaljica je bio zaštićen u svojstvu specijalnoga botaničkog rezervata. Nadalje, područje HNŽ/K-a je vrlo specifično i obzirom na faunističke elemente gdje osobit

značaj ovom području daju endemične vrste riba uključujući mekousne pastrve, neretvanskog vijuna, zubatka, peškelja i dr. Ribe su vrlo osjetljive na promjene okolišnih čimbenika, pa su onečišćenje, regulacija vodotoka i degradacija staništa česti uzroci smanjenja njihovih populacija. Najveći utjecaj na riblje zajednice ovoga područja ima unos stranih (alohtonih) vrsta u vodotoke koje mogu biti invazivne, pa postupno potiskivati primarne autohtone vrste. Biološka raznolikost HNŽ/K-a iznimno je bogata i glede ornitofaune i sisavaca, gdje su samo na području Hutovoga blata zabilježene 163 vrste ptica. Visok stupanj biološke i krajobrazne raznolikosti na području HNŽ/K-a uvjetovali su proglašenje niza zaštićenih prirodnih cjelina (parkova prirode, specijalnih rezervata, spomenika prirode, rezervata prirodnih predjela te zaštićenih biljnih i životinjskih vrsta). Razvojne potrebe u ovoj oblasti uključuju aktivno praćenje razvitka i sustavnu zaštitu autohtonih i endemičnih vrsta, koje daju specifičan značaj ovom području.

Stanje komunalne infrastrukture na području HNŽ/K-a karakterizira neravnomjerna razvijenost unutar područja HNŽ/K-a. Tako se priključenost stanovništva na javnu *vodoopskrbnu mrežu* značajno razlikuje među općinama: dobra pokrivenost se može konstatirati za područje općine Čitluk, grada Mostara i grada Čapljine, dok je priključenost na vodoopskrbnu mrežu općenito slabija u ruralnim područjima, gdje pojedina naselja u HNŽ/K-u nisu obuhvaćena postojećim vodoopskrbnim sustavima, pa je vodoopskrba ograničena na čatrnje i cisterne za vodu. Problemi po pitanju vodoopskrbe u HNŽ/K-u su i veliki gubitci vode (49,71% prosječna vrijednost u HNŽ/K-u), koji iznose i do 70%. Slično sustavu vodoopskrbe, i sustav odvodnje otpadnih voda je uglavnom ograničen na uža gradska sjedišta, pa se priključenost stanovništva na kanalizaciju značajno razlikuje među JLS-ima HNŽ/K-a, a prosječna pokrivenost u HNŽ/K-u je 41,40%. Deponiranje otpadnih voda u nekim područjima je riješeno septičkim jamama, čija neadekvatna izgrađenost ili neodržavanje može dovesti do prodora otpadnih voda u podzemlje obzirom na propusnost krške podloge. Navedeno stanje je značajna implikacija za usmjeravanje budućih strateških intervencija ka jačanju sustava vodoopskrbe, evaluacije i saniranja septičkih jama sukladno propisanim sanitarno-tehničkim zahtjevima te jačanja sustava odvodnje i tretmana otpadnih voda, a sve s ciljem postizanja ravnomjernoga razvitka na području HNŽ/K-a.

Problematika **zbrinjavanja otpada** u HNŽ/K-u vrlo je složena. Održivo upravljanje otpadom predstavlja jedan od ključnih okolišnih izazova na području HNŽ/K-a, pa je u tijeku izrada Plana upravljanja otpadom na području HNŽ/K-a za razdoblje 2021. - 2026. godina. Proizvodnja otpada se značajno razlikuje među JLS-ima, a u pravilu je veća u urbanim središtima. Prikupljanje, prijevoz i zbrinjavanje otpada uglavnom je neselektivnoga karaktera. Odlagališta otpada uglavnom su otvorenoga tipa, smještena u prirodnim uvalama, rasjedima i često nisu propisno sanitarno uređena (s iznimkom odlagališta Uborak). Prema dostupnim podacima, na području HNŽ/K-a prisutan je veliki broj ilegalnih odlagališta, koja su samo djelomično ili nisu uopće sanirana. Povećanje opsega organiziranog odvoza otpada u HNŽ/K-u zasigurno bi doprinijelo smanjenju broja divljih odlagališta otpada. Kako bi se učinkovito riješio problem prikupljanja otpada, jedna od ključnih potreba je uspostava održivog upravljanja otpadom kroz povećanje obuhvata organiziranoga prikupljanja otpada i odlaganja na sanitarnim deponijama te zbrinjavanje divljih odlagališta otpada sukladno preporukama.

Kada se promatra **oblast prometne infrastrukture**, bitno je naglasiti da, zahvaljujući svom položaju, HNŽ/K predstavlja vrlo važan prometno-strateški pravac koji povezuje kontinentalni, središnji dio Bosne i Hercegovine s Jadranskim morem. Cestovni promet dominira u HNŽ/K-u, a osobito je značajan za prijevoz putnika i roba. Cestovna mreža u HNŽ/K-u je dobro razvijena i dobrim dijelom modernizirana, no pojedini dijelovi cestovne infrastrukture nisu primjereni prometnome opterećenju. Ključni problemi s kojima se suočava sektor prometa uvjetovani su zastojem u ekonomskome razvitku, što se izravno odražava na priliv namjenskih sredstava za ceste, a postojeća raspodjela namjenskih sredstava za ceste dovoljna je samo za održavanje i dijelom rehabilitaciju. Također, primjetan je

rastući trend prometnih nezgoda sa smrtno stradalim sudionicima u prometu, što nameće potrebu upravljanja sigurnošću prometa kroz uspostavu informacijskoga sustava prometnih nezgoda s ciljem prevencije. Uočeni problemi vezani su i za negativne učinke smanjenja mobilnosti stanovništva na poslovanje prijevozničkih poduzeća i nedovoljnu iskorištenost kapaciteta Zračne luke Mostar. Prometna povezanost u HNŽ/K-u ima potencijal za razvitak intermodalne prometne mreže: Zračna luka Mostar nalazi se u gravitacijskom području dva prometna koridora (Vc i JJAC), ima mogućnost izravnoga priključka na glavnu željezničku prugu, nalazi se u neposrednoj blizini čvora na autocesti (Vc) Mostar-jug te je najbliža zračna luka koja je dobro povezana s lukom Ploče. Te prednosti u razmatranom razdoblju upućuju na potrebu izrade novoga strategijskog pristupa regionalnome razvitku intermodalne prometne mreže kako bi se definiralo novo mjesto i uloga Zračne luke Mostar, s ciljem samoodrživosti.

Analiza stanja **elektroenergetske infrastrukture** ukazuje na to da je opskrba električnom energijom na području HNŽ/K-a zadovoljavajuća, a na čitavome području HNŽ/K-a najrazvijenija je 110 kV mreža, koja je građena od pedesetih godina prošloga stoljeća do danas. Proizvodnja električne energije je, uz prerađivačku industriju, najjača grana proizvodnoga sektora. Hidroenergetski potencijal dominira u proizvodnji električne energije u HNŽ/K-u. Na teritoriju HNŽ/K-a izgrađeno je sedam hidroelektrana, od kojih je jedna na slivu rijeke Trebišnjice (CHE Čapljina), dok je preostalih šest na slivnom području rijeke Neretve. Opseg proizvodnje i opskrbe električnom energijom i plinom u HNŽ/K-u u porastu je posljednje dvije godine. U posljednjih nekoliko godina na području HNŽ/K-a intenzivirana su ulaganja u energetsku učinkovitost kroz programe obnove i utopljavanja javnih objekata (ulaganja cca 20 mil. KM u proteklih pet godina) i ulaganja u obnovljive izvore energije. Obzirom na prirodne potencijale HNŽ/K-a glede izvora obnovljive energije, postojeći trendovi iskorištavanja energije vjetra i sunca svakako imaju potencijal za daljnji razvitak kako u proizvodnji električne energije tako i za uvođenje i razvitak sustava grijanja/hlađenja, koji u urbanim središtima HNŽ/K-a nedostaju, pa predstavljaju razvojnu perspektivu. Razvojnu perspektivu u HNŽ/K-u glede energetske sigurnosti predstavlja i planirani projekt plinofikacije, Južna interkonekcija.

Tablica 6. Sažetak stanja razvojnih izazova i perspektiva u oblasti infrastrukture i zaštite okoliša

Razvojni problemi	Razvojne perspektive	Oblast
Nedostatni obvezni županijski/kantonalni planski i programski dokumenti sukladno okolišnoj legislativi više razine (F BiH)	Pristupiti izradi i/ili usvajanju dokumenata: Plana zaštite okoliša, Plana upravljanja otpadom, Plana zaštite kvalitete zraka, Programa zaštite prirode te poticati međunarodnu suradnju u ovoj oblasti i poticati održivo i okolišno prihvatljivo prostorno planiranje uz održivi razvitak ruralnih područja.	Upravljanje okolišem
Ne postoji jedinstveni informacijski sustav za praćenje svih sastavnica i zaštite okoliša HNŽ/K-a	Uspostaviti jedinstven informacijski sustav o stanju sastavnica okoliša.	
Nepostojanje registra emisije onečišćivača na županijskoj/kantonalnoj razini	Uspostaviti registar onečišćivača HNŽ/K-a.	
	Kreirati i provesti mjere ublažavanja klimatskih promjena i iste inkorporirati u strateške i planske dokumente.	

Opasnosti, rizici i osjetljivost područja na posljedice klimatskih promjena, posebice poplava i požara **Nedovoljna samoodrživost prirodnih područja** **Pojava invazivnih vrsta negativno utječe na autohtone i endemične vrste i stabilnost ekosustava** **Neinformiranost nadležnih tijela (županijskih/kantonalnih i viših razina vlasti) po pitanjima radnji koje se poduzimaju u drugoj županiji, a koje mogu imati izravne i neizravne posljedice po kvalitetu života i zdravlje ljudi te prirodna bogatstva u HNŽ/K-u**	Poticati okolišno prihvatljive i dozvoljene gospodarske djelatnosti i umrežavanje u svrhu samoodrživosti prirodnih područja. Inventarizacija rijetkih, endemičnih, osjetljivih i ugroženih vrsta kao i alohtonih/invazivnih vrsta. Unaprijediti međusektorsku suradnju nadležnih institucija unutar HNŽ/K-a s nadležnim institucijama susjednih županija i federalne razine.	
Nesustavna mjerenja kvalitete zraka i nepostojanje Registra emisije onečišćivača zraka na županijskoj/kantonalnoj razini	Poticati uspostavu sustava za praćenje kvalitete zraka i razmotriti uspostavu Registra onečišćivača zraka HNŽ/K-a.	Upravljanje kvalitetom zraka
Dostupnost postojećeg informacijskoga sustava voda u sklopu AVPJM-a	Omogućiti širi pristup korisnicima (ministarstvama i dr. službama iz oblasti upravljanja vodama)	Upravljanje vodama
Loša kvaliteta voda za kupanje u Mostaru (povećan sadržaj koliformnih bakterija) i sporadična pojava eutrofikacije (10 vodnih tijela u HNŽ/K-u proglašeno područjima podložnim eutrofikaciji i osjetljivim na nitrate)	Povećati stupanj obuhvaćenosti kanalizacijskih sustava uređajima za pročišćavanje otpadnih voda odgovarajućeg kapaciteta i stupnja pročišćavanja i održivo korištenje voda.	
Nedovoljna izgrađenost i/ili zastarjelost postojeće mreže za vodoopskrbu i odvodnju otpadnih voda u pojedinim JLS-ima, osobito u ruralnim područjima, relativno nizak stupanj pročišćavanja otpadnih voda te posljedični gubitci vode i brojne septičke jame	Jačati sustav vodoopskrbe; Provesti evaluaciju i saniranje septičkih jama sukladno propisanim sanitarno-tehničkim zahtjevima; Jačati sustav odvodnje i tretmana otpadnih voda.	
Postojanje divljih odlagališta otpada i nesanitarno odlaganje otpada te razmjerno mali stupanj odvajanja i recikliranja komunalnoga otpada	Poticati održivo upravljanje otpadom kroz povećanje obuhvata organiziranog prikupljenja otpada i odlaganje na sanitarnim deponijama i zbrinjavanje divljih odlagališta otpada sukladno preporukama; Razmotriti ulaganje u objekte za zaštitu od raznošenja otpadnoga materijala i poticanje aktivnosti na promicanju	Upravljanje otpadom

	jačanja svijesti o recikliranju i načinima smanjenja nastanka otpada.	
Nedostatna sredstva za ulaganje u prometnu infrastrukturu s rastućim trendom prometnih nesreća sa smrtnim ishodima; **Nedovoljna iskorištenost kapaciteta Zračne luke Mostar**	Razvijati prometni sustav prema načelu ekonomske održivosti; Osigurati značajnije investicije u mrežu regionalnih cesta (povoljna kreditna sredstva, grantovi, europski fondovi) i poboljšanje stupnja usklađenosti regionalnih cesta s cestama višeg ranga; Uspostava informacijskoga sustava prometnih nesreća s ciljem prevencije. Poticati razvitak intermodalne prometne mreže (Zračna luka Mostar, prometni koridori Vc i JJAC), kako bi se definiralo novo mjesto i uloga Zračne luke Mostar, s ciljem samoodrživosti.	Prometna infrastruktura
Nedovoljna iskorištenost prirodnih potencijala HNŽ/K-a u proizvodnji obnovljivih izvora energije **Niska razina energetske učinkovitosti javnih objekata HNŽ/K-a**	Nastaviti realizirati programe jačanja energetske učinkovitosti i korištenje OIE – energije sunca, vjetra, biomase Kreirati i provesti programe potpore unaprjeđenju energetske učinkovitosti javnih objekata	Energetska učinkovitost, OIE i klimastke promjene

2.1.4. Stanje prostorno-planske dokumentacije

U kontekstu prostorno-planske dokumentacije, na području HNŽ/K-a usvojen je prijedlog Prostornoga plana HNŽ/K-a od strane Vlade HNŽ/K-a u lipnju 2018. godine. U međuvremenu je ažuriran sukladno planovima i odlukama donesenim na višim razinama vlasti, posebice onima koje se odnose na trasu autoceste na Koridoru Vc. Skupština HNŽ/K-a usvojila je 26.2.2021. godine Prostorni plan HNŽ/K-a. Pored toga, aktualan je i Prostorni plan PP Hutovo blato za razdoblje 2013.-2023. godina, koji je na snazi od studenoga 2016. godine. Devet lokalnih zajednica HNŽ/K-a ima usvojene prostorne planove kako slijedi:

- Općina Ravno: Prostorni plan za razdoblje 2007.-2017., na snazi od studenoga 2011. godine
- Grad Čapljina: Prostorni plan za razdoblje 2010. -2020., na snazi od veljače 2012. godine
- Općina Čitluk: Prostorni plan za razdoblje 2010.-2020., na snazi od studenoga 2013. godine
- Općina Prozor-Rama: Prostorni plan za razdoblje 2010.-2020., na snazi od travnja 2013. godine
- Općina Stolac: Prostorni plan za razdoblje 2013.-2023., na snazi od travnja 2015. godine
- Općina Jablanica: Prostorni plan za razdoblje 2016.-2025., na snazi od lipnja 2017. godine
- Općina Konjic: Prostorni plan za razdoblje 2013.-2033., na snazi od prosinca 2016. godine
- Općina Neum: Prostorni plan za razdoblje 2010.-2020., na snazi od srpnja 2011. godine
- Grad Mostar: na snazi Prostorni plan Općine Mostar iz 1988. godine.

2.1.5. Javna uprava HNŽ/K-a

2.1.5.1. Organizacijska struktura županijske/kantonalne uprave

Zakonodavnu vlast HNŽ/K-a vrši Skupština HNŽ/K-a. Skupština HNŽ/K-a potvrđuje imenovanje i razrješenje Vlade HNŽ/K-a.
Vlada ima 12 članova, a čine je predsjednik i 11 ministara. Ministarstva HNŽ/K-a su:

1. Ministarstvo financija

2. Ministarstvo gospodarstva
3. Ministarstvo trgovine, turizma i zaštite okoliša
4. Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja
5. Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede
6. Ministarstvo pravosuđa, uprave i lokalne samouprave
7. Ministarstvo prometa i veza
8. Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa
9. Ministarstvo unutarnjih poslova
10. Ministarstvo za pitanja branitelja
11. Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi

Županijska/Kantonalna tijela uprave, upravne organizacije i druga županijska/kantonalna tijela čini: 11 ministarstava i 3 uprave - Uprava za geodetske i imovinsko-pravne poslove, Uprava za prognanike i izbjeglice i Uprava za civilnu zaštitu i vatrogastvo. Organizacijsku strukturu županijske/kantonalne uprave čine i Ured predsjednika, Ured za zakonodavstvo, Stručna služba Vlade HNŽ/K-a, Arhiv HNŽ/K-a i Županijsko javno pravobraniteljstvo. U okviru organizacijske strukture Vlade HNŽ/K-a nalaze se i zavodi, i to: Zavod za školstvo HNŽ/K-a, Pedagoški zavod HNŽ/K-a i Zavod za zaštitu kulturno-povijesne baštine HNŽ/K-a.

2.1.5.2. Stanje administrativnih usluga i ljudskih resursa županijske/kantonalne uprave

U županijskim/kantonalnim tijelima uprave i institucijama HNŽ/K-a uposleno je ukupno 5.548 osoba koje plaće i naknade primaju iz Proračuna HNŽ/K-a. Podaci obuhvaćaju kako ministarstva i druga tijela uprave tako i pripadajuće institucije, srednje i osnovne škole i dr.

Tablica 7. Pregled broja uposlenih u županijskim/kantonalnim tijelima uprave i institucijama

Red.broj	Naziv županijskoga/kantonalnoga tijela uprave/ institucije	UKUPNO
1.	Ministarstvo financija	48
2.	Ministarstvo gospodarstva	37
3.	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede	41(51)*
4.	Ministarstvo pravosuđa, uprave i lokalne samouprave	18
5.	Ministarstvo prometa i veza	18
6.	Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa	36
7.	Ministarstvo unutarnjih poslova	1.014
8.	Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi	31
9.	Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja	38
10.	Ministarstvo za pitanja branitelja	25
11.	Ministarstvo trgovine, turizma i zaštite okoliša	38
12.	Ured predsjednika Vlade HNŽ/K-a	22
13.	Stručne službe Vlade HNŽ/K-a	18
14.	Ured za zakonodavstvo HNŽ/K-a	4
15.	Županijski zavod za pravnu pomoć	0
16.	Narodna knjižnica HNŽ/K-a	8
17.	Pedagoški zavod Mostar	11
18.	Zavod za školstvo Mostar	15
19.	Zavod za zašitu kulturno-povijesne baštine	4
20.	Arhiv HNŽ/K-a	7
21.	Uprava za civilnu zaštitu i vatrogastvo	23
22.	Uprava za geodetske i imovinsko-pravne poslove	8
23.	Uprava za prognanike i izbjeglice	9
24.	Pravosudna tijela	323
25.	Projekt „Realizacija proračunske potpore sektoru pravosuđa“	3
26.	Županijski sud Mostar	58

27.	Županijsko javno pravobraniteljstvo	10
28.	Općinski sudovi	201
29.	Osnovne škole	2.226
30.	Srednje škole	1.255
	UKUPNO	**5.548 (5.600)**

**Broj čuvara šuma*

Izvor: Proračun HNŽ/K-a

U ministarstvima i upravama HNŽ/K-a uposlene su ukupno 1.463 osobe, od čega je najveći broj (70%) uposlen u Ministarstvu unutarnjih poslova HNŽ/K-a.

2.1.5.3. Broj administrativno-upravnih i drugih postupaka

U kontekstu administrativno-upravnih postupaka koje provode tijela uprave HNŽ/K-a nisu dobiveni podaci od svih tijela uprave, što bi u značajnoj mjeri ukazalo na trendove i potrebe za unaprjeđenjem procesa odvijanja i rješavanja administrativnih i upravnih postupaka u cilju unaprjeđenja poslovnog okruženja, ali i učinkovitosti administracije. Prema podacima Ministarstva pravosuđa, uprave i lokalne samouprave HNŽ/K-a, zadužen je 371 upravni predmet, od čega se 93 predmeta odnose na registraciju, 200 na preregistraciju, 12 na prestanak rada i brisanje po zahtjevu stranke, 55 na brisanje po službenoj dužnosti te 11 predmeta za izdavanje rješenja kojim se odobrava izrada pečata. U sektoru Županijske upravne inspekcije su 63 rješenja o naloženim mjerama.

Sukladno članku 5. Zakona o razvojnom planiranju i upravljanju razvitkom u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj 32/17), Zakonu o proračunima u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 102/13, 9/14, 13/14, 8/15, 91/15, 102/15, 104/16, 5/18, 11/19 i 99/19) i Zakonu o izvršenju Proračuna HNŽ/K-a, institucionalni okvir za razvojno planiranje i upravljanje razvitkom čini Vlada Federacije BiH, federalna tijela uprave i federalne upravne organizacije, Federalni zavod za programiranje razvitka, vlade županija, županijska tijela uprave i županijske upravne organizacije, jedinice lokalne samouprave i tijela za poslove razvojnoga planiranja i upravljanja razvitkom u županijama i jedinicama lokalne samouprave. Spomenuti zakon i popratne uredbe (Uredba o evaluaciji strateških dokumenata u Federaciji BiH, Uredba o izradi strateških dokumenata u Federaciji BiH i Uredba o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, praćenju i izvješćivanju u Federaciji BiH) predviđaju uspostavu i učinkovito funkcioniranje tijela za poslove razvojnoga planiranja i upravljanja razvitkom u županijama u cijelom procesu razvojnoga planiranja i upravljanja razvitkom.

Sukladno zakonodavnom okviru o planiranju i upravljanju razvitkom u Federaciji Bosne i Hercegovine, Zakonu o proračunima u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 102/13, 9/14, 13/14, 8/15, 91/15, 102/15, 104/16, 5/18, 11/19 i 99/19) i Zakonu o izvršenju Proračuna HNŽ/K-a, tijekom 2019. godine izvršena je evaluacija s ciljem pružanja blagovremenih i relevantnih informacija prilikom određivanja razvojnih prioriteta i strateških pravaca kao i unaprjeđenja javnih politika korištenjem rezultata evaluacije Strategije HNŽ/K-a. Proces evaluacije utvrdio je nedostatke u institucionalnim kapacitetima za upravljanje razvitkom na razini Vlade HNŽ/K-a. Dokumentom Strategije za razdoblje 2017.-2020. bilo je predviđeno formiranje stručne službe za razvitak i međunarodne projekte kao zasebne stručne službe Vlade HNŽ/K-a, koja bi imala funkciju JURA, ali koja do sada nije uspostavljena, ali je kao prijelazno rješenje formiran Odbor za praćenje Strategije razvitka za razdoblje 2017.-2020. koji u ime Vlade HNŽ/K-a koordinira razvitkom u HNŽ/K-u. Odbor broji sedam (7) članova, a isti su odgovorni za praćenje sektora okoliša, društvenoga razvitka te ekonomskoga razvitka i infrastrukture. Nalazi evaluacije ukazali su na to da **nepostojanje zvanične jedinice za upravljanje razvitkom** koja će obavljati poslove tijela za poslove razvojnoga planiranja i upravljanja razvitkom, a sukladno Zakonu o razvojnom planiranju i upravljanju razvitkom u Federaciji BiH, utječe i na neadekvatno planiranje, praćenje, provedbu i izvješćivanje o realizaciji strateških prioriteta za HNŽ/K. Uvažavajući navedene činjenice, preporuke u sklopu Izvješća o razvitku ukazuju na to da je **uspostava, kapacitiranje i funkcioniranje JURA bitna pretpostavka provedbe Zakona, ali i istinskog upravljanja Strategijom razvitka HNŽ/K-a i ukupnim razvitkom HNŽ/K-a**. HNŽ/K je jedna od dvije županije koje još nisu

uspostavile osnovnu kariku sustava upravljanja razvitkom – jedinicu za upravljanje razvitkom[4], što je u procesu izrade nove strategije razvitka za plansko razdoblje 2021.-2027. godina nužno urediti.

2.1.6. Fiskalni kapacitet HNŽ/K-a

2.1.6.1. Analiza proračuna i projekcije financiranja realizacije Strategije razvitka HNŽ/K-a

Procjena financiranja Strategije razvitka HNŽ/K-a pripremljena je uzimajući u obzir sljedeće: trend izdvojenih sredstava u prethodne 4 godine, proračun za tekuću godinu i projekcije proračuna (DOP-a) za razdoblje 2021.- 2023. godinu, očekivana dopunska sredstva iz ostalih vanjskih izvora, očekivani blagi rast prosječnih izdvajanja za razvojne projekte i ograničenja glede akumuliranih obveza i zaduženosti kao i drugih rizika.

U razdoblju od prethodne 4 godine, odnosno razdoblju od 2017.-2020. godine, za provedbu razvojnih prioriteta i/ili kapitalnih/infrastrukturnih investicija ukupno je planirano 133,99 milijuna KM ili 33,47 milijuna KM prosječno godišnje, od čega vlastitih sredstava 63,9 milijuna KM (47,7%) ili 15,97 mil. KM prosječno godišnje i sredstava iz drugih izvora u iznosu od 70,09 milijuna KM (52,3%) ili 17,5 mil. KM prosječno godišnje. Analizom dostupnih javno objavljenih pokazatelja u godišnjim izvješćima o razvitku za razdoblje 2017.-2018. utvrđeno je da je izdvojeno ukupno 27,1 mil. KM ili 13,55 mil. KM prosječno godišnje, od čega iz Proračuna HNŽ/K-a 23,6 mil. KM ili 11,8 mil. KM prosječno godišnje, a iz ostalih izvora 3,5 mil. KM ili 1,75 mil. KM prosječno godišnje.

Na temelju projekcija prihoda koje je uradilo Federalno ministarstvo financija, a koje su rađene s krajnjom opreznošću i utemeljene na konzervativnome pristupu, kao i analiza ostvarenja prihoda za prvih pet mjeseci 2020. godine, Ministarstvo financija HNŽ/K-a je uradilo projekciju prihoda koji pripadaju županijskom/kantonalnom proračunu za 2021. godinu u iznosu od 212,98 mil. KM, projicirani prihodi manji za oko 16,6 mil. KM od planiranih prihoda bez primitaka u Izmjenama i dopunama proračuna za 2020.g. i oko 21 mil. KM u odnosu na ostvarene prihode u 2019. godini. U 2022. godini ukupno očekivani prihodi, po istim projekcijama, mogli bi biti 220,59 mil. KM i 223,0 mil. KM u 2023. godini. Ukupna sredstva za nabavu stalne, kapitalne imovine i nabave stalne imovine u obliku prava te za rekonstrukciju i investicijsko održavanje u 2021. godini planirana su u iznosu od oko 12,5 mil. KM, a u 2022. godini kao i u 2023. godini planiran je iznos od oko 11,3 mil. KM. Rashodi po temelju namjenskih prihoda su planirani za naredno srednjoročno razdoblje u iznosu od oko 11,4-11,7 mil. KM prosječno godišnje.

Prognoze po glavnim izvorima financiranja razvojnih prioriteta, mjera i/ili kapitalnih/infrastrukturnih investicija su usko vezane za očekivana kretanja makroekonomskih pokazatelja, čime njihova realizacija može imati drukčiji ishod ukoliko dođe do značajnijega usporavanja ekonomskoga rasta od procijenjenoga. Obzirom na ogromne nepoznanice u trenutku izrade projekcija o jačini i trajanju šoka prouzročenoga pandemijom koronavirusa, postoje značajniji rizici za ostvarenje projekcija.

Tablica 8. Pregled procjene po glavnim izvorima financiranja za razdoblje 2021.-2027. godine

Izvori financiranja	**Okvirna procjena po godinama (milijuna KM)**							**UKUPNO**
Strategije razvitka HNŽ/K-a	2021.	2022.	2023.	2024.	2025.	2026.	2027.	2021.-2027.
PRORAČUNI i ostali izvori	24	28	30	34	36	37	38	227
VANJSKI IZVORI (Krediti, sredstva EU-a, donacije)	12	15	18	19	19	20	20	123

[4]Izvješće o razvitku s pregledom provedbe Strategije razvitka HNŽ/K-a za 2018. godinu, str. 18.

UKUPNO	36	43	48	53	55	57	58	350

Uzimajući u obzir trendove iz ranijeg razdoblja, strukturu financiranja strateških ciljeva, prioriteta i mjera u Strategiji razvitka Federacije BiH za razdoblje 2021.-2027. godina, definirane strateške ciljeve, prioritete i mjere u Strategiji razvitka HNŽ/K-a i nastojanja da se osnaži ekonomski sektor, predložena je okvirna raspodjela financiranja po razvojnim oblastima (Tablica 9).

Tablica 9. Prijedlog okvirne raspodjele financiranja po razvojnim oblastima

Ekonomski razvitak (u mil. KM)	Društveni razvitak (u mil. KM)	Održivi infrastrukturni razvitak i zaštita okoliša (u mil. KM)	Ukupno (u mil. KM)
136,50	110,25	103,25	**350,00**
39,0%	31,5%	29,5%	**100,0%**

2.2. SWOT analiza i strateško fokusiranje

Temeljem izrađene socio-ekonomske analize, u nastavku je dan pregled ključnih faktora iz unutarnjeg okruženja (snage i slabosti) i vanjskog okruženja (prilike i prijetnje) koji imaju značajan utjecaj na razvitak HNŽ/K-a. Strateški pristup razvitku HNŽ/K-a treba se oslanjati na korištenje snaga i eliminaciju utvrđenih slabosti u pojedinačnim područjima, uz iskorištavanje prilika iz okruženja kako bi se izbjegle prijetnje ili smanjio njihov utjecaj iz vanjskog okruženja.

Tablica 10. Pregled unutarnjih i vanjskih čimbenika koji utječu na razvitak HNŽ/K-a –SWOT analiza

	SNAGE (Strengths – S)	SLABOSTI (Weaknesses - W)
UNUTRAŠNJE OKRUŽENJE	- Povoljan zemljopisni položaj HNŽ/K-a i blizina EU tržišta (granica s Hrvatskom, EU-om) - Postojanje Zračne luke Mostar kao poveznice HNŽ/K-a s regijom i svijetom koja pogoduje razvitku turizma i gospodarstva sveukupno - Dobra prometna povezanost i zastupljenost zračnoga, željezničkog i cestovnoga prometa; - Izdašna dostupnost obnovljivih izvora energije (vjetar, sunce, voda) - Izuzetna agroekološka svojstva obradivog tla povoljna za razvitak poljoprivednih kultura - Nezagađeno poljoprivredno zemljište - Raspoloživost šumskih resursa - Povećanje instaliranih rashladnih kapaciteta za čuvanje voća i povrća - Snažan zamah razvitka proizvodnje hrane i pića (nove farme, vinogradi i podrumi, pomaci u brendiranju Žilavke i Blatine, proizvodnja sira). - Rast broja poslovnih subjekata, ukupnih prihoda, neto dobiti i broja zaposlenih, posebice u oblasti prerađivačke industrije i IT sektora HNŽ/K-a - Snažna prerađivačka industrija HNŽ/K-a koju predvode poduzeća iz djelatnosti metalne industrije - Povoljni trendovi na tržištu rada (smanjenje broja neuposlenih uz povećanje broja zaposlenih, prosječna neto plaća veća od prosjeka F BiH) - Mlada, prilagodljiva i relativno jeftina radna snaga.	- Nepovoljno poslovno okruženje na području HNŽ/K-a (otežan pristup kapitalu za osnivanje, rast i razvitak obrta i MSP-a, nepostojanje i/ili neadekvatna zakonska regulativa u oblasti MSP-a i obrta, spori i dugotrajni sudski i administrativni postupci) - Visok udio neprijavljenoga poslovnog prometa (siva ekonomija) - Nedovoljno razvijena i diverzificirana poduzetnička infrastruktura uz nedovoljnu institucionalnu potporu inicijativama za osnivanje novih klastera (posebice u oblasti poljoprivrede i prerađivačke industrije). - Niska razina inovativnosti i konkurentnosti gospodarskih subjekata HNŽ/K-a - Nedovoljna umreženost i organiziranost poduzetnika i obrtnika međusobno kao i gospodarskoga, akademskog i vladinog sektora - Usitnjenost poljoprivrednih parcela, što umanjuje produktivnost i učinkovitost poljoprivredne proizvodnje - Niska razina zaštite šuma (ne postoji Zakon o šumama HNŽ/K-a, program razvitka šumarstva, javno poduzeće za gospodarenje šumama, ugroženo zdravstveno stanje šuma) - Vodni resursi HNŽ/K-a ne doprinose razvitku poljoprivrede - Visok udio visokoobrazovanih neuposlenih osoba u ukupnom broju nezaposlenih - Nedovoljna usklađenost programa obrazovnih institucija i potreba tržišta rada te ponude i potražnje na tržištu rada

	- Postojanje relevantnih zakonskih i podzakonskih akata koji reguliraju oblast malog i srednjeg poduzetništva (MSP) u HNŽ/K-u - Postojanje strateških okvira (Strategija razvitka MSP-a u HNŽ/K-u 2012.-2020. godine, Strategije razvitka jedinica lokalne samouprave HNŽ/K-a te strategija na višim razinama vlasti) - Postojanje kvalitetne i raznolike turističke resursne osnove (prirodna i kulturna materijalna i nematerijalna baština, UNESCO lokaliteti, vjerski turizam, očuvana priroda – Natura 2000 i sl.) i tradicija pružanja usluga u turizmu - Postojanje spomenika pod zaštitom UNESCO-a, razvijen vjerski turizam (Međugorje, Blagaj) i ostali turistički brendovi HNŽ/K-a. - Broj i raznovrsnost sveučilišta i visokih učilišta (dva sveučilišta i tri visoka učilišta) na području HNŽ/K-a - Obrazovni sustav raspolaže kvalitetnim kadrovima kao i mrežom škola i institucija visokog obrazovanja - Raznovrsnost športskih aktivnosti i klubova na području HNŽ/K-a - Uz postojanje športsko-rekreacijskih programa, postoji i visoka motivacija i entuzijazam za bavljenje športom uz činjenicu da športisti iz HNŽ/K-a bilježe vrhunske športske rezultate - Veliki broj i raznovrsnost nevladinih organizacija (nevladin sektor primarno uz pomoć donatora već pruža usluge socijalne aktivacije i razvija modele socijalnoga poduzetništva) - Postojanje visoko-sofisticirane medicinske opreme u sustavu zdravstva (iako nedovoljno) - Postojanje uređenoga zakonskog okvira za provedbu odgovarajućih programa za korisnike socijalne skrbi - Razvijena mreža ustanova u kulturi, značajan ljudski potencijal u institucijama, udrugama i pojedinci koji stvaraju kulturu i nude bogate lokalne programe kulturnih manifestacija, kao i organizirani i rasprostranjeni oblici očuvanja tradicije i suvremene kulture kroz aktivnosti udruga/ kulturno-umjetničkih društva - Značajna kulturno-povijesna i materijalna baština - Postojanje legislativnoga okvira za ostvarivanje prava branitelja i članova njihovih obitelji kojim se kroz programske aktivnosti Ministarstva za pitanja branitelja HNŽ/K-a jača sustav skrbi za branitelje, čuvaju stečevine i ublažavaju negativne posljedice Domovinskoga rata - Strateške inicijative i inovativni projekti Ministarstva za pitanja branitelja HNŽ/K-a koji su sukladni aktivnostima EU-a, a posebice onima koje su usmjerene na područja podizanja kvalitete života branitelja i članova njihove obitelji, socijalnog uključivanja, smanjenja nezaposlenosti, primjenu	- Slabo brendiranje turističkih i prehrambenih proizvoda - Manjak kvalitetnih sadržaja turističke ponude – nedovoljno razvijen destinacijski lanac vrijednosti - Niska razina prepoznatljivosti i poželjnosti HNŽ/K-a kao turističke destinacije – nepostojanje jedinstvenog brenda Hercegovine - Manjak obrazovanih kadrova za rad u turizmu - Nedovoljna horizontalna integriranost turizma i drugih sektora (npr. poljoprivreda, zaštita okoliša, prostorno planiranje i sl.) - Nepostojanje funkcionalnoga sustava za upravljanje razvitkom na razini HNŽ/K-a (organizacijski sustavi, ljudski kapacitet, financijski kapacitet) - Neprilagođeni materijalno-tehnički kapaciteti odgojno-obrazovnih ustanova broju učenika u osnovnim i srednjim školama i studenata na visokoškolskim ustanovama i suvremenim uvjetima odgojno-obrazovnoga procesa - Neregulirano cjeloživotno učenje i nepostojanje infrastrukture za cjeloživotno učenje i obrazovanje odraslih - Neracionalno organiziran zdravstveni sektor (veliki broj nemedicinskog kadra u zdravstvenim ustanovama) - Nedostatan sustav praćenje i evaluacije u oblasti zdravstva - Nepostojanje modela socijalnog uključivanja i aktivacije prema potrebama različitih ranjivih skupina (veliki udio stanovništva u stanju socijalne isključenosti s prijetnjom siromaštva) - Neujednačena teritorijalna pokrivenost uslugama socijalne skrbi; nedostatna i neodgovarajuća infrastrukturna opremljenost ustanova socijalne skrbi. - Nedovoljan broj institucija koje skrbe za stare i nemoćne - Nerazvijenost dijela društvene infrastrukture (domovi za stare i iznemogle, obrazovna i kulturna infrastruktura) - Nedovoljno povezivanje kulture, kulturne baštine i turizma - Zapuštenost objekata kulturno-povijesne baštine na lokalnoj razini uslijed financijskih ograničenja i složenosti postupaka obnavljanja - Nedostatak strateškoga promišljanja u promicanju kulture. - Nedovoljno razvijena športska infrastruktura na području HNŽ/K-a u svim oblastima športa u većini slučajeva ne zadovoljava međunarodne i europske standarde - Nedovoljna učinkovitost sustava civilne zaštite u HNŽ/K-u - Nedostatna sredstva za realiziranje dopunskih prava branitelja i članova njihovih obitelji - Nepostojanje jasne uloge OCD-a u razvitku HNŽ/K-a - Zastarjelost seizmoloških mjernih instrumenata i nedovoljan broj seizmoloških postaja te nedovoljan angažman stručnoga kadra - Nepostojanje sustavnih podataka o stanju pojedinih sastavnica okoliša

	informacijskih i komunikacijskih tehnologija, poboljšanja dostupnosti javnih usluga i sl. - Vlastita sredstva za aktivnu politiku zapošljavanja u Službi za zapošljavanje HNŽ/K-a kao i Program potpore za otvaranje radnih mjesta branitelja i resocijalizaciju branitelja (poticanje zadrugarstva) - Široka mreža i obuhvat usluga socijalne skrbi - Relativno visok stupanj civilne zaštite - Zadovoljavajuće stanje u oblasti sigurnosti građana - Iznimna biološka raznolikost i autohtoni genetski resursi - Očuvanost ekosustava i jedinstveno prirodno naslijeđe - Dobra kvaliteta sastavnica okoliša i prirodni potencijali za održive gospodarske djelatnosti (integrirana i organska poljoprivredna proizvodnja, rekreacija, eko-turizam).	- Nepostojanje sustavnoga praćenja kvalitete tla te gubitak tla uslijed degradacije (erozija) i destrukcije - Nepostojanje sustavnog upravljanja, odnosno praćenja kvalitete zraka - Smanjenje uporabnih vrijednosti vodnih resursa uslijed onečišćenja (septičke jame, invazivne vrste) i periodičnih pojava eutrofikacije - Nedovoljna izgrađenost i/ili zastarjelost postojeće mreže za vodoopskrbu u pojedinim JLS-ima, osobito u ruralnim područjima i posljedični gubitci vode - Nedovoljno razvijena infrastruktura odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda osobito u ruralnim područjima (brojne septičke jame) - Nedovoljan obuhvat stanovništva organiziranim odvodom otpada, nesanitarno odlaganje otpada i postojanje divljih odlagališta otpada - Neadekvatni tehnički elementi pojedinih cesta, neprimjereni prometnom opterećenju - Nepostojanje odgovarajuće legislative iz sektora šumarstva, te posljedična ilegalna sječa i neadekvatno gospodarenje šumskim resursima.
	PRILIKE (Opportunities - O)	**PRIJETNJE (Threats – T)**
VANJSKO OKRUŽENJE	- Dostupnost domaćih i međunarodnih (EU i drugih) fondova za sufinanciranje strateških intervencija HNŽ/K-a iz svih sektora - Pozicioniranje Zračne luke Mostar kao regionalnoga čvorišta za turistički zračni promet - Završetak izgradnje bitnih infrastrukturnih projekata koji pogoduju gospodarskome razvitku HNŽ/K-a (Koridor Vc kroz BiH, državna prometnica M17.3 Neum-Stolac i dalje prema Mostaru te Pelješkog mosta u RH) - Razvitak sektora proizvodnje energije iz obnovljivih izvora te razvitak zelene ekonomije i sve veće zanimanje za iste - Rastući interes za organskim poljoprivrednim kulturama - Razvitak sektora infromacijskih tehnologija i digitalizacije poslovanja - Rastući interes za turizam u ruralnom prostoru - Promjena potrošačkih trendova i rasta potražnje potrošača u različitim djelatnostima (poljoprivreda, turizam i sl.) - Razvitak i jačanje institucija za potporu MSP-ima (subjekti poduzetničke infrastrukture, razvojne agencije, centri i sl.) - Mogućnosti koje nudi međuopćinska, regionalna i međudržavna suradnja - Široka bh. dijaspora i potencijali umrežavanja radi transfera znanja i tehnologija te pristupa kapitalu - Praksa država članica EU-a u valorizaciji prirodnih resursa i kulturnih događaja kao turističkih destinacija (more, rijeke, planine, parkovi prirode) - Prakse primjene dualnoga sustava obrazovanja u EU-u i regiji - Globalizacija znanstvenog osoblja te međunarodne razmjene studenata i učenika	- Nepovoljni demografski trendovi (negativan prirodni prirast, povećanje udjela starijeg stanovništva u ukupnom broju stanovnika, smanjenje broja stanovnika na području HNŽ/K-a) - Atraktivnija radna mjesta u regiji i EU-u - Politička i sigurnosna nestabilnost u BiH, s posebnim osvrtom na problem grada Mostara - Niska kupovna moć stanovništva - Poremećaji na globalnome tržištu uslijed pandemije COVID-19 i općenito negativan utjecaj pandemije COVID-19 na gospodarski ali i druge sektore. - Sporost u provođenju reformi i prilagodbi EU standardima i Sporazumu o PP (posebice u donošenju propisa koji su nekvalitetni i nedorečeni, što stvara teškoće u njihovoj primjeni, naročito u oblasti uprave, pravosuđa i obrazovanja) - Nesigurnost i nepovjerenje u pravni sustav potencijalnih ulagača zbog stalne promjenjivosti zakonskih okvira - Nezainteresiranost viših razina vlasti za osmišljeno poticanje gospodarkoga razvitka i specifičnih potreba lokalnih zajednica (nema posebnih programa potpore). - Nepostojanje prostornih planova u svim JLS-ima - Prisutnost korupcije u različitim sferama života - Snažna regionalna konkurencija, posebice u turizmu i prehrambenoj industriji - Nepovoljne globalne monetarne politike - Visoki standardi koje očekuju strani turisti - Globalne klimatske promjene i ranjivost područja prema klimatskim ekstremima i elementarnim nepogodama (poplave, požari)

	putem EU programa s ciljem povećanja poduzetničkih i inovativnih kapaciteta mladih - Programi međusveučilišne suradnje/razmjene u oblasti inovacija - Strateške inicijative usmjerene na rješavanje pravnoga položaja branitelja, a koje, poradi multidimenzionalnoga pristupa koji kombinira obrazovne, zdravstvene i socijalne aktivnosti, potiču dugoročnu održivost projekata i mogućnost korištenja sredstava iz EU fondova - Ekonomska valorizacija kulture i športa - Povećana ulaganja i poticanje energetske učinkovitosti i OIE-a;	

2.3. Strateško fokusiranje

Strateški fokusi predstavljaju usporedbu sadašnjeg stanja i kretanja u ključnim djelatnostima razvitka HNŽ/K-a s trendovima u širem okruženju kao i strateškim usmjerenjima s razine BiH sadržanim osobito u Okviru za ciljeve održivoga razvitka u BiH 2030. Pritom se nastoje iskoristiti postojeće prednosti (snage) i raspoložive prilike u regionalnom i globalnome okruženju, s jedne strane, uz nastojanje da se poboljšaju uočene slabosti i bitno ograniči negativni utjecaji prijetnji iz okruženja, s druge strane.

Uzimajući u obzir činjenicu da HNŽ/K ima nekoliko izrazitih prednosti (prirodni resursi, različitost resursa), kreiranje Strategije razvitka HNŽ/K-a usmjereno je temeljnom idejom da te, za sada komparativne prednosti, ciljano prerastu u jedinstvene konkurentske prednosti. Sve značajnije globalne i regionalne prijetnje, naročito neočekivane krize s nepredvidivim uzrocima i posljedicama, nameću imperativ postupnoga stjecanja i jačanja snage za krizu u duljem vremenskome razdoblju. Održivost i razvitak HNŽ/K-a povezan je s dionicima da prevladaju sve prikazane slabosti i prijetnje uz paralelno iskorištavanje razvojnih potencijala koji su istaknuti kroz snage i prilike ove županije/kantona. Sve radne skupine, uvažavajući predstavljene varijable snaga, slabosti, prilika i prijetnji (SWOT analiza), predstavile su strateške fokuse na temelju kojih će se kreirati ciljevi Strategije razvitka HNŽ/K-a. Temeljem prethodno izrečenog, za HNŽ/K su odabrani strateški fokusi prikazani u Tablici 11.

Tablica 11. Strateški fokusi

1.	Digitalizacija
2.	Gospodarski razvitak poticanjem MSP-a, izvoza i razvitka poljoprivrede i turizma
3.	Razvitak suvremene, odgovorne i prosperitetne društvene zajednice
4.	Očuvan okoliš, razvijeno kružno gospodarstvo, mobilnost i digitalna infrastruktura

Strateški fokus 1. Digitalizacija

Digitalizacija je jedan od ključnih preduvjeta tržišno konkurentnoga gospodarstva. Obzirom da u gospodarskoj strukturi HNŽ/K-a dominiraju mikro i mali poduzetnici, koji najčešće zaostaju u digitalnoj transformaciji, digitalizacija predstavlja jedan od strateških fokusa i važnih preduvjeta gospodarskoga razvitka HNŽ/K-a. Zaostajanje u digitalizaciji može rezultirati suboptimalnim korištenjem proizvodnih resursa, usporavanjem gospodarskoga rasta, smanjenjem BDP-a i povećanjem nejednakosti u razvitku HNŽ/K-a i drugih županija u FBiH. Digitalizacija ima poseban značaj za gospodarski razvitak HNŽ/K-a obzirom da su turizam i poljoprivreda važni gospodarski sektori u HNŽ/K-u. Dosadašnja praksa je pokazala da digitalna transformacija osobito velike učinke ima upravo u poljoprivredi i turizmu jer omogućuje razvitak ekonomije dijeljenja, tzv. „peer-to-peer (P2P)“ ekonomije, brže i kvalitetnije donošenje odluka, a u poljoprivredi omogućuje sljedivost proizvoda i aktivnosti u lancu opskrbe, što postaje sve važnije za plasman poljoprivrednih proizvoda. Osim digitalizacije privatnoga sektora, odnosno MSP-a, za konkurentno gospodarstvo je također važna digitalizacija javne uprave, koja omogućuje veću učinkovitost i transparentnost pružanja javnih usluga.

Osim za razvitak gospodarstva, digitalizacija ima i sve važniju ulogu u društvenim djelatnostima kao što su zdravstvo, obrazovanje, kultura i sl. Tehnološki napredak značajno podiže kvalitetu i učinkovitost pružanja javnih usluga s područja društvenih djelatnosti. Prednosti tehnološkoga napretka i digitalizacije društvenih djelatnosti osobito su došle do izražaja u uvjetima pandemije COVID-19, gdje je pružanje cijelog niza javnih usluga iz područja obrazovanja, zdravstva, ali i kulture, nezamislivo bez korištenja različitih tehnoloških rješenja i platformi. Online nastava, online naručivanje na liječničke preglede, suradnja udaljenih liječničkih timova putem IT platformi te proizvodnja, distribucija i konzumiranje različitih kulturnih sadržaja samo su neki od primjera primjene tehnologije na području društvenih djelatnosti. Razvitak društvenih djelatnosti u HNŽ/K-u u

planskome razdoblju Strategije razvitka HNŽ/K-a u velikoj mjeri će ovisiti o brzini digitalne transformacije i prilagodbe društvenih djelatnosti novim tehnološkim trendovima.
Konačno, digitalizacija je važna i u kontekstu očuvanja okoliša i zaštite životne sredine. Europski zeleni plan naglašava da je digitalizacija ključna za (1) daljnju dekarbonizaciju energetskog sustava, (2) za poboljšanje dostupnosti informacija o svojstvima proizvoda koji se prodaju u EU-u, a koji mogu biti štetni za okoliš, (3) za praćenje onečišćenja zraka i vode na daljinu ili za praćenje i optimizaciju uporabe energije i prirodnih resursa, (4) za razvitak kružnoga gospodarstva te (5) za razvitak pametnih prometnih sustava koji će upravljati multimodalnim transportom. Stoga je, osim za razvitak gospodarstva i učinkovito odvijanje društvenih djelatnosti, fokus na digitalizaciju važan i u kontekstu očuvanja okoliša i zaštite životne sredine u planskome razdoblju Strategije razvitka HNŽ/K-a.

Strateški fokus 2. Gospodarski razvitak poticanjem MSP-a, izvoza te razvitka poljoprivrede i turizma

Drugi strateški fokus odabran je zbog značaja poticanja mikro MSP-a, održive poljoprivrede i održivoga turizma za konkurentnost gospodarstva HNŽ/K-a te stvaranja povoljnog okruženja za privlačenje stranih investicija. Mikro MSP-i prevladavaju u bosansko-hercegovačkoj ekonomiji, kao i u ekonomiji HNŽ/K-a, i čine ukupno 90 posto od ukupnoga broja. Njihova zastupljenost u izvozu je niska, pa i dalje u izvozu dominiraju veća poduzeća. HNŽ/K treba raditi na povećanju izvoza proizvoda s visokom dodanom vrijednošću, ali i na digitalizaciji poduzeća, koja nije dovoljno razvijena, kao i na razvijanju inovacija i praćenju najnovijih tehnologija. Razvitak regije HNŽ/K-a svakako se odnosi na razvitak poduzetništva, razvitak inovativnih proizvodnji uz povećanje konkurentnosti sektora koji će implicirati industrijski rast, razvitak postojećih i kreiranje novih poduzetničkih ideja, uz valorizaciju prirodne i kulturne baštine te konkurentnost MSP-a koja će utjecati na unaprjeđenje poduzetničkog okruženja i koja je vezana uz prioritete poticanja inovacija i tehnološkog unaprjeđenja proizvodnje; jačanje poduzetničkog okruženja; podizanje konkurentnosti održive poljoprivrede; održivi ruralni razvitak i ravnomjeran, održivi razvitak turizma. Strateški fokus vezan je i uz poticanje izvoza HNŽ/K-a gdje se izvoznicima treba poboljšati poslovno okruženje, odnosno kako bi se otklonila definirana uska grla na planu uvjeta privređivanja, zapošljavanja i plaća zaposlenih. Poticanje izvoza HNŽ/K-a ima općedruštveni interes jer će se time utjecati na smanjenje sive ekonomije i poboljšanje fiskalne discipline, smanjenje nezaposlenosti, povećanje plaća i investicija te podizanje konkurentske sposobnosti gospodarstva HNŽ/K-a.
Drugi strateški fokus usmjeren je i na održivu poljoprivredu HNŽ/K-a koja mora zadovoljavati potrebe postojećih i budućih generacija, osiguravajući istodobno profitabilnost, zaštitu okoliša te socijalnu i ekonomsku jednakost. Sustav proizvodnje, načela i institucije koje podupiru globalnu sigurnost hrane su sve više nedovoljni. Održiva poljoprivreda HNŽ/K-a treba njegovati zdrave ekosustave i poticati održivo upravljanje tlom, vodom, prirodnim resursima, osiguravajući istodobno globalnu sigurnost hrane. Održiva poljoprivreda HNŽ/K-a zahtijeva sustav globalnog upravljanja koji promiče sigurnost hrane u smislu trgovinskih zahtjeva i poljoprivrednih politika kako bi se promicala lokalna i regionalna tržišta poljoprivrednih proizvoda i koji u potpunosti uzima u obzir trenutne i buduće gospodarske, društvene i okolišne učinke, brine se o potrebama posjetitelja, sektora, okoliša i destinacije.
Održivi turizam, kao dio ovoga strateškog fokusa HNŽ/K-a, možemo definirati kao „međunarodno konkurentan turizam koji stvara novu vrijednost za društvo u cjelini, podiže razinu životnoga standarda lokalnog stanovništva istodobno uzimajući u obzir ekonomske, društvene i okolišne učinke turističkoga razvitka“. Smjernice i koncepte održivoga razvitka turizma HNŽ/K-a nužno je integrirati u razvitak svih vrsta turističkih proizvoda na području HNŽ/K-a, počevši od glavnih turističkih proizvoda (turizam sunca i mora, vjerski turizam, „city break“, izletnički turizam i sl.) pa sve do nišnih turističkih proizvoda namijenjenih vrlo uskim tržišnim segmentima. Načela održivosti se odnose na okolišne, gospodarske i društvene učinke turističkoga razvitka. S ciljem postizanja dugotrajne održivosti, mora se uspostaviti odgovarajuća ravnoteža između te tri dimenzije. Stoga bi održivi turizam u HNŽ/K-u trebao biti usmjeren na sljedeće: (1) Optimalno koristiti okoliš i prostor kao najvažnije turističke resurse HNŽ/K-a, vodeći računa o tomu da su intervencije u prostor/okoliš dugotrajne i teško popravljive te da turističkim razvitkom ne smiju biti narušeni bitni ekološki procesi, odnosno da turizam treba biti u funkciji zaštite prirodne baštine i bioraznolikosti. (2) Poštivati društveno-kulturnu autentičnost destinacije, očuvati njezinu materijalnu i nematerijalnu baštinu i tradicijske vrijednosti te doprinositi međukulturalnome razumijevanju i toleranciji. Također, treba voditi računa o utjecaju

turističkoga razvitka na svakodnevni život lokalnoga stanovništva i osigurati potporu lokalnoga stanovništva razvitku turizma. (3) Osigurati da ekonomski učinci turizma i povrat na investicije (ROI) budu poticajni za daljnja ulaganja i za daljnji turistički razvitak. Osigurati ekonomske koristi široj društvenoj zajednici kroz stvaranje nove vrijednosti, osiguranje novih radnih mjesta i, općenito, kroz podizanje razine blagostanja/smanjenje siromaštva lokalnoga stanovništva.

Strateški fokus 3. Razvitak suvremene, odgovorne i prosperitetne društvene zajednice

Razvitak suvremene, odgovorne i prosperitetne zajednice zalog je napretka društva u cjelini. U planskome razdoblju ovakav razvitak zasnivat će se na unaprjeđenju obrazovne razine, očuvanju zdravlja stanovništva, odnosno potpunijem zadovoljavanju zajedničkih potreba stanovništva po opsegu, kvaliteti i dostupnosti. U proteklom razdoblju istaknut je pravac razvitka društvene odgovornosti i brige za ljude te pomoć kod njihova društvenog uključivanja. Međutim, ako se želi postići cilj organizacije suvremenoga društva, osnovni segmenti društvenoga sektora, uključujući društvenu infrastrukturu kao što je obrazovanje, zdravstvo, socijalna skrb, kultura, šport itd., moraju doživjeti preinake.

Kako bi se osigurali elementi suvremene društvene zajednice, potrebna su dodatna ulaganja u obrazovnu, zdravstvenu, kulturnu i športsku infrastrukturu. Nedostatna ulaganja tijekom vremena rezultirala su potkapacitiranom i nedovoljno razvijenom infrastrukturom te, sukladno tomu, nižom kvalitetom ljudskih resursa. Sukladno tomu, potrebna ulaganja usmjerit će se na stvaranje suvremene i prosperitetne županije koja može razvijati odgovoran javni sektor.

Suvremeni razvitak, posebice obrazovanja, podrazumijeva umrežavanje s međunarodnim institucijama, kroz koje se stvaraju poticaji za razvitak novih znanja, inovacija, tehnologije, znanstvenih vještina i svega onoga što je prihvatljivo društvenoj zajednici.

Ovako definiran pravac polazi ponajviše od činjenice da razvitak društvenoga sektora u cjelini počiva na snagama HNŽ/K-a oličenim u kombinaciji prirodnih i generičkih prednosti regije, što HNŽ/K čini jedinstvenom sredinom za jačanje i razvitak inkluzivne i prosperitetne društvene infrastrukture namijenjene poboljšanju kvalitete života svih građana. Treći strateški pravac usmjeren je primarno na razvitak obrazovanja, zdravstva, socijalne uključenosti (posebice ranjivih kategorija stanovništva), njegovanje kulture, ali i kulturno–povijesnoga naslijeđa, te multidisciplinarne i inovativne pristupe u rješavanju definiranih društvenih izazova – posebice u segmentu upravljanja sigurnošću svih građana.

Imajući u vidu sve gore navedeno, treći strateški pravac bi bio na podizanju stupnja koordinacije, koherentnosti, kvalitete i transparentnosti (tijela uprave) u unaprjeđenju provedbe obrazovnih politika i zdravstvenih usluga, socijalne inkluzivnosti na jednakim i ravnopravnim osnovama, projekata za mlade, razvitak civilnoga društva te političko-građanske odgovornosti i javne sigurnosti u cjelini.

Strateški fokus 4. Očuvan okoliš, razvijeno kružno gospodarstvo, mobilnost

Održiv razvitak, koji podrazumijeva međusobnu ovisnost i usklađenost sve tri dimenzije održivosti: gospodarske, okolišne i društvene, bitna je pretpostavka razvitka HNŽ/K-a. Upravljanje resursima i uslugama ekosustava sukladno postojećim kapacitetima okoliša ima za cilj poticanje gospodarskog rasta temeljenoga na načelima okolišne prihvatljivosti i društvene odgovornosti. Navedeno podrazumijeva poboljšanje kvalitete života stanovništva kroz unaprjeđenje usluga i infrastrukture, ali i učinkovitije korištenje, očuvanje i zaštitu prirodnih resursa, jačanja svijesti o važnosti primjene mjera ublažavanja i prilagodbe na klimatske promjene, primjeni okolišno prihvatljivijih tehnologija promicanjem korištenja OIE-a, smanjenju nastanka otpada recikliranjem, održivom korištenju voda i tla, zaštiti autohtonih genetskih resursa te poticanje onih djelatnosti i pretpostavki kružnoga gospodarstva (cirkularne ekonomije) koje doprinose postizanju navedenoga cilja.

HNŽ/K se ističe bogatstvom prirodnih resursa, osobito glede kvalitete i kvantitete voda, šumskoga potencijala i biološke raznolikosti. Istodobno, primjetni su određeni antropogeni utjecaji na sve sastavnice okoliša, pa je razvojnu politiku potrebno usmjeravati u pravcu njihova očuvanja jer gubitak usluge ekosustava snažno utječe na prirodu, gospodarstvo i dobrobiti društva. Ključnu ulogu u postizanju ukupnih razvojnih planova, smanjenju gospodarskih, okolišnih i društvenih troškova u budućnosti te jačanju konkurentnosti gospodarstva i smanjenju siromaštva imaju održivi oblici

proizvodnje i potrošnje. Da bi se postiglo održivo upravljanje i učinkovito korištenje prirodnih resursa, nužna je i odgovarajuća infrastruktura koja podržava ekonomski rast i blagostanje, s tehnološkim rješenjima koja omogućavaju povećanje životnoga standarda, a istodobno su i okolišno prihvatljiva. Nadalje, neizostavna pretpostavka okolišno prihvatljivoga razvitka HNŽ/K-a je i uspostava informacijskoga sustava o stanju okoliša i prateće infrastrukture kao i usvajanje planskih dokumenata okolišne legislative u svrhu očuvanja okoliša, prevencije nesreća i upravljanja prirodnim rizicima. Stoga je nužno nastaviti ulagati u komunalnu, prometnu i industrijsku infrastrukturu te koristiti prostorne potencijale i resurse na načine koji osiguravaju očuvanje i unaprjeđenje okoliša te podržavaju dugoročne potrebe i kvalitetu života zajednice.

2.4. Vizija razvitka i strateški ciljevi s pokazateljima

U ovom dijelu Strategije razvitka HNŽ/K-a daje se razvojna perspektiva HNŽ/K-a ogledana u viziji HNŽ/K-a i izvanvremenskoga horizonta ove strategije. Strateški cilj je cilj najviše razine koji utječe na sveukupni pravac razvitka i predstavlja jasan smjer kretanja u dugoročnom razdoblju. Strateška platforma razvitka HNŽ/K-a temelji se na tri strateška cilja, koji osiguravaju sinergijske učinke između ekonomskoga i društvenog razvitka te zaštite okoliša.

2.5. Vizija razvitka

Vizija razvitka predstavlja težnju, dugoročnu namjeru, pravac djelovanja i poželjno stanje u budućnosti. Članovi Županijskog/Kantonalnog odbora za razvitak razmatrali su Viziju razvitka HNŽ/K-a za razdoblje 2016.-2020. godina i zaključili da je tada definirana vizija u svim svojim elementima i dalje aktualna i da odgovara postojećem stanju i promjenama u okruženju, pa je prihvaćeno da u strateškome razdoblju 2021.-2027. godina bude proširena. U tom smislu, Vizija razvitka HNŽ/K-a je predstavljena kako slijedi:

Hercegovačko-neretvanska županija/kanton je ekonomski i društveno najrazvijenija regija u Bosni i Hercegovini, PREPOZNATLJIVA kao regija ugodnoga življenja i visokoga životnog standarda, PRIVLAČNA za investicije, s jakim PODUZETNIŠTVOM koje se temelji na malim i srednjim poduzećima, poljoprivredi i turizmu i koja svoj ekonomski razvitak i društveno blagostanje gradi na SINERGIJI RAZLIČITOSTI, uvažavajući odrednice ekonomske, društvene i okolišne održivosti.

2.6. Strateški ciljevi s pokazateljima

Strateški ciljevi su usklađeni s nacrtom Strategije razvitka FBiH i Okvirom za ciljeve održivoga razvitka u BiH, kojim se utvrđuju zajednički podciljevi i pokazatelji za sve razine vlasti u BiH (zajednički minimum) te usmjeravaju budući procesi strateškoga planiranja. Ono što je zajedničko Strategiji razvitka HNŽ/K-a i Okviru ciljeva održivoga razvitka u BiH jest to da je prepoznat potencijal provedbe Agende 2030 i to je, s aspekta razvitka HNŽ/K-a, jedini način da se unaprijede gospodarski, društveni i okolišni kapaciteti kao i razvitak kapaciteta za upravljanje. Važno je naglasiti i težnje HNŽ/K-a i BiH pristupanju Europskoj uniji, s kojima su i Agenda 2030 i strateški dokumenti u procesu pristupanja u potpunosti komplementarni. Svima im je cilj bolje društvo, „ljudski kapital“ i ostanak ljudi u BiH kao i to da „Nitko ne smije biti izostavljen“ te vizija uspostavljanja prosperitetne BiH, a time i HNŽ/K-a, ekonomski razvitak i razvitak institucija, socijalna pravičnost i jednake mogućnosti svih građana, razvitak infrastrukture i znanja, učinkovito korištenje prirodnih i drugih resursa, očuvanje okoliša i bogatstvo različitosti, koje svojim ispunjenjem jamče i ispunjenje vizije razvitka HNŽ/K-a.

Pri definiranju ciljeva razvitka HNŽ/K-a za razdoblje 2021.-2027. godina uzet je u obzir i Okvir za ciljeve održivoga razvitka u BiH koji utvrđuje zajedničke podciljeve i pokazatelje za sve razine vlasti u BiH (zajednički minimum), gdje su definirani elementi relevantni u odnosu na sljedeće razvojne pravce i akceleratore.

Tablica 12. Strateški ciljevi

1.	Dinamičan ekonomski razvitak uz održivo korištenje resursa
2.	Podizanje kvalitete i suvremenoga razvitka društvenoga sektora
3.	Upravljanje resursima i uslugama ekosustava sukladno postojećim kapacitetima okoliša

Strateški cilj 1. Dinamičan ekonomski razvitak uz održivo korištenje resursa

Prvi strateški cilj temelji se na nekoliko ključnih pretpostavki:

- da se raspoloživi resursi (ljudski, prirodni i financijski) stave u funkciju razvitka HNŽ/K-a, da budu usklađeni s globalnim ciljevima razvitka i strategijom pametne specijalizacije, vodeći računa o skladnom uklapanju u suvremene trendove digitalizacije i zelene ekonomije kako bi se osigurala dugoročna konkurentnost gospodarstva i potpora iz fondova Europske unije i drugih razvojnih fondova,
- da programi potpore gospodarstvu budu sistematično dizajnirani i usmjereni na jačanje konkurentnosti poslovnih subjekata, s posebnim fokusom na mikro, mala i srednja poduzeća koja su umrežena u globalne lance vrijednosti i izvozno orjentirana,
- da potpora razvitku poduzetničke infrastrukture bude sinkronizirana s programima potpore općina i gradova u HNŽ/K-u i programima potpore FBiH kako bi se ostvario veći razvojni učinak na stvaranje uvjeta za osnivanje novih poslovnih subjekata u propulzivnim gospodarskim granama, otvaranje produktivnih i bolje plaćenih radnih mjesta,
- da se ulaganjima u razvitak poljoprivrede osigura zadovoljenje potreba postojećih i budućih generacija, osiguravajući istodobno rast profitabilnosti registriranih fizičkih i pravnih osoba u području poljoprivrede,
- da ulaganja u održivi turizam rezultiraju optimalnim korištenjem okoliša i prostora kao najvažnijeg turističkoga resursa HNŽ/K-a, uz poštivanje društveno-kulturne autentičnosti destinacije, i da ekonomski učinci turizma i povrat na investicije budu poticajni za daljnja ulaganja i za daljnji turistički razvitak kako bi se unaprijedila kvaliteta življenja stanovništva i osigurala nova radna mjesta te povećala razina blagostanja/smanjenje siromaštva lokalnoga stanovništva,
- da se uspostavi dinamično tržište rada i da se, umrežavanjem obrazovnoga sustava i gospodarskih subjekata, kreiraju stručni profili nužni za korištenje digitalnih tehnologija koje će postati glavni čimbenik konkurentske prednosti gospodarskih subjekata u narednome razdoblju, a koje će rezultirati većim opsegom novostvorene vrijednosti,
- da sve strateške intervencije budu tako dizajnirane i disperzirane da osiguraju ravnomjeran ekonomski razvitak svih dijelova HNŽ/K-a, zasnovano na posebnostima svake općine/grada,
- da se kreiraju povoljni uvjeti za investiranje, a naročito investiranje u visokotehnološke industrije, kako bi se kreirali proizvodi zasnovani na znanju i jedinstvenim prirodnim resursima i na takav način povećali prihodi poslovnih subjekata i stanovništva.

Pri definiranju **prvog strateškoga cilja** i elemenata koji se odnose na ekonomski razvitak u Strategiji razvitka HNŽ/K-a uzet je u obzir i **Okvir za ciljeve održivoga razvitka u BiH** koji utvrđuje zajedničke

podciljeve i pokazatelje za sve razine vlasti u BiH (zajednički minimum), gdje su definirani elementi relevantni u odnosu na sljedeće razvojne pravce i akceleratore.

STRATEŠKI CILJ 1. UBRZAN EKONOMSKI RAZVITAK				
CILJEVI ODRŽIVOGA RAZVITKA	PRAVCI RAZVITKA			
	PAMETAN RAST		DRUŠTVO JEDNAKIH MOGUĆNOSTI	
	AKCELERATORI	PODCILJEVI	AKCELERATORI	PODCILJEVI
	Povoljno okruženje za poduzetništvo i inovacije	Povećanje investicija u infrastrukturu istraživanja, razvitka i inovacija u javnom i privatnome sektoru	Aktivacija zapošljavanja ranjivih kategorija	Povećanje zapošljivosti neuposlenih osoba kroz razvitak socijalnoga poduzetništva
		Mobiliziranje potencijala dijaspore	Poboljšanje inkluzivnosti obrazovnih sustava	Smanjenje broja osoba bez znanja i vještina i njihova integracija na tržište rada
		Globalni lanci vrijednosti		
		Olakšavanje poslovanja i potpora brzo rastućim tvrtkama		
	Pametno upravljanje prirodnim resursima i okolišem	Održivi turizam		
	Zeleni rast i čista energija	Razvitak „zelenih“ vještina i poslova		
	Povećanje investicija u infrastrukturu	Jačati infrastrukturu u oblasti digitalnih tehnologija		

Slika 2. Povezivanje Strateškog cilja 1. s ciljevima održivoga razvitka BiH

Ostvarenje strateškoga cilja pratit će se kroz odabrane pokazatelje utjecaja nakon kojih će se moći ocijeniti vrsta i stupanj promjena u okruženju. Tablica sumira pokazatelje za koje su definirane početne i ciljne vrijednosti ostvarenja strateških ciljeva.

Tablica 13. Pokazatelji utjecaja realizacije Strateškog cilja 1.

Strateški cilj 1. Dinamičan ekonomski razvitak uz održivo korištenje resursa	Pokazatelji utjecaja	Izvor	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
	Razina razvijenosti – indeks/rang	FZZPR	1,2 (2)	1,3 (2)
	Industrijska proizvodnja - indeks	FZZPR	97,5	105
	Prosječan broj zaposlenih	FZZPR	55.2013	70.000
	Neto plaća - prosječna u KM	FZZPR	1.1011	1.400
	Broj poslovnih subjekata – broj sa stanjem 31.12.	FZZPR	14.200	16.000
	Pokrivenost uvoza izvozom (%)	FZZPR	49,9	60,0

Strateški cilj 2. Podizanje kvalitete i suvremenoga razvitka društvenoga sektora

Drugi strateški cilj temelji se na nekoliko ključnih pretpostavki:

- Podizanje kvalitete i strateški razvitak obrazovanja, zdravstva i socijalne skrbi,
- Poboljšati rezultate zdravstvenoga sustava,

- Sinergija razvitka gradova i općina u razvitku i jačanju kapaciteta obrazovanja, zdravstva i socijalne skrbi,
- Ostvarivanje zajedničkih projekata u razvitku kulturnoga naslijeđa, športa i edukacije,
- Suradnja i stvaranje veza u sigurnosnome segmentu,
- Povezivanje i uključivanje nevladinoga sektora u društvene projekte obrazovanja, kulture i športa.

Drugi strateški cilj je povezan s drugim i trećim *pravcem* održivoga razvitka BiH (*Dobra uprava i upravljanje javnim sektorom* i *Društvo jednakih mogućnosti*) i u direktnoj je vezi sa sljedećim akceleratorima i pripadajućim pokretačima:

- Pravac - *Dobra uprava i upravljanje javnim sektorom* – Akcelerator 1: „Učinkovit, otvoren, inkluzivan i odgovoran javni sektor“ s pripadajućim pokretačima,
- Pravac - *Dobra uprava i upravljanje javnim sektorom* – Akcelerator 2 „Vladavina prava, sigurnost i osnovna prava“ s pripadajućim pokretačima,
- Pravac – *Pametni rast* – Akcelerator 3 „Unaprjeđenje pristupa i kvalitete obrazovanja i obuke“ s pripadajućim pokretačima,
- Pravac – *Društvo jednakih mogućnosti* – Akcelerator 1 „Unaprjeđenje politika socijalne zaštite“ s pripadajućim pokretačima,
- Pravac – *Društvo jednakih mogućnosti* – Akcelerator 3 „Učinkovita zdravstvena zaštita za sve“ s pripadajućim pokretačima,
- Pravac – *Društvo jednakih mogućnosti* – Akcelerator 4 „Poboljšanje inkluzivnosti obrazovnih sustava“ s pripadajućim pokretačima.

STRATEŠKI CILJ 2. PODIZANJE KVALITETE I SUVREMENOGA RAZVITKA DRUŠTVENOGA SEKTORA						
CILJEVI ODRŽIVOGA RAZVITKA	PRAVCI RAZVITKA					
	DOBRA UPRAVA I UPRAVLJANJE JAVNIM SEKTOROM		DRUŠTVO JEDNAKIH MOGUĆNOSTI		PAMETNI RAST	
	AKCELERATORI	PODCILJEVI	AKCELERATORI	PODCILJEVI	AKCELERATORI	PODCILJEVI
	Učinkovit, otvoren, inkluzivan i odgovoran javni sektor	Odgovorna uprava orijentirana na građane	Unaprjeđenje politika socijalne skrbi		Unaprjeđenje pristupa i kvalitete obrazovanja i obuke	Razvitak kapaciteta nastavnika, modernizacija škola i nastavnih metoda
			Poboljšanje inkluzivnosti obrazovnih sustava	Smanjenje broja osoba bez znanja i vještina i njihova integracija na tržište rada		Smanjenje broja osoba bez znanja i vještina i njihova integracija na tržište rada
						Univerzalno i kvalitetno predškolsko obrazovanje
						Kurikularna reforma na svim

						razinama obrazovanja
						Učinkovit sustav cjeloživotnoga učenja
	Vladavina prava, sigurnost i osnovna prava	Učinkovita borba protiv korupcije	Učinkovita zdravstvena zaštita za sve	Unaprjeđenje pristupa i kvalitete zdravstvene zaštite	Poboljšanje inkluzivnosti obrazovnih sustava	
				Provođenje reformi financiranja zdravstvene zaštite		
				Preventivne zdravstvene mjere		
				Strateški pristup zadržavanju postojećeg osoblja i razvitak ljudskih resursa u oblasti zdravstva		

Slika 3. Povezivanje Strateškog cilja 2. s ciljevima održivoga razvitka BiH

Ostvarenje strateškoga cilja pratit će se kroz odabrane pokazatelje utjecaja nakon kojih će se moći ocijeniti vrsta i stupanj promjena u okruženju. Tablica u nastavku sumira pokazatelje za koje su definirane početne i ciljne vrijednosti.

Tablica 14. Pokazatelji utjecaja realizacije Strateškog cilja 2.

STRATEŠKI CILJ 2. Podizanje kvalitete i suvremenoga razvitka društvenoga sektora	Pokazatelji utjecaja	Izvor	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
	Broj učenika na 1.000 stanovnika	FZZPR		
	- Osnovno obrazovanje		83	85
	- Srednje obrazovanje		34	40
	Broj stanovnika na	FZZPR		
	- 1 liječnika		314	250
	- 1 stomatologa		3.444	2.700
	Prosječna neto mirovina	FZS	465	510
	Stopa registrirane nezaposlenosti, %	FZZPR	34.6%	29.0%
	Stopa obrazovanja stanovništva	FZS	1,46	2.0

Strateški cilj 3. Upravljanje resursima i uslugama ekosustava sukladno postojećim kapacitetima okoliša

Treći se strateški cilj temelji na nekoliko ključnih pretpostavki:

- usmjeravanja pozornosti na potrebu očuvanja okoliša te zaštite i racionalnoga korištenja njegovih sastavnica, kao bitnoga preduvjeta ukupne dobrobiti i kvalitete života zajednice,
- identificiranja i smanjenja antropogenih opterećenja i negativnih utjecaja na sastavnice okoliša te posljedičnog utjecaja istih na zdravlje ljudi,
- smanjenja utjecaja klimatskih scenarija i drugih prirodnih rizika te jačanja kapaciteta za upravljanje prirodnim rizicima i katastrofama,

- jačanja infrastrukture (digitalnih tehnologija, komunalne, prometne, energetske) i okolišne legislative u svrhu održivoga upravljanja vodama, šumama, otpadom, biološkom raznolikosti,
- optimiziranje korištenja postojećih prirodnih, prostornih i infrastrukturnih kapaciteta,
- poticanja prekogranične i međunarodne suradnje u oblasti zaštite okoliša i infrastrukture te samoodrživosti zaštićenih područja kroz okolišno prihvatljive i dozvoljene gospodarske djelatnosti i umrežavanje.

Treći **strateški cilj** i elementi koji se odnose na okolišni i infrastrukturni razvitak u Strategiji razvitka HNŽ/K-a definirani su uzimajući u obzir i **Okvir za ciljeve održivoga razvitka u BiH** koji utvrđuje zajedničke podciljeve i pokazatelje za sve razine vlasti u BiH (zajednički minimum), gdje su definirani elementi relevantni u odnosu na sljedeće razvojne pravce i akceleratore:

CILJEVI ODRŽIVOGA RAZVITKA	STRATEŠKI CILJ 3. UPRAVLJANJE RESURSIMA I USLUGAMA EKOSUSTAVA SUKLADNO POSTOJEĆIM KAPACITETIMA OKOLIŠA	
	PRAVAC RAZVITKA: *PAMETNI RAST*	
	AKCELERATORI	POKRETAČI
	Povećanje investicija u infrastrukturu	Jednak pristup suvremenoj transportnoj infrastrukturi
		Veći udio javnih investicija u infrastrukturu
		Jačati infrastrukturu u oblasti digitalnih tehnologija
	Zeleni rast i čista energija	Smanjenje energetskoga siromaštva
		Razvitak „zelenih“ vještina i poslova
		Decentralizacija elektro-energetskoga sustava
		Dekarbonizacija energetskoga sektora
	Pametno upravljanje prirodnim resursima i okolišem	Deminiranje kontaminiranih područja
		Upravljanje rizicima od katastrofa
		Zaštita i obnova prirodnoga kapitala
		Razviti sustav kružne ekonomije
		Jačanje kontrole i praćenja kvaliteta ekosustava
		Održivi turizam

Pregled pokazatelja za praćenje utjecaja Strateškog cilja 3. Upravljenje resursima i uslugama ekosustava sukladno postojećim kapacitetima okoliša dan je u Tablici 15.

Tablica 15. Pokazatelji utjecaja realizacije Strateškog cilja 3.

STRATEŠKI CILJ 3. Upravljanje resursima i uslugama ekosustava sukladno postojećim kapacitetima okoliša	Pokazatelji utjecaja	Izvor	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
	Stupanj priključenosti na vodoopskrbni sustav (%)	AVJPM (Plan upravljanja)	72,76%	85%
	Stupanj priključenosti na sustav odvodnje otpadnih voda (%)	AVJPM (Plan upravljanja)	41,50%	60%
	Pokrivenost uslugama odvoza komunalnog otpada (%)	MGPU/MTTZO	77%	85%
	Broj obnovljenih i utopljenih objekata/ustanova (broj)	Vlada HNŽ/K-a	45	90

3. Prioriteti i mjere s pokazateljima

Prioriteti predstavljaju ključna polja i smjerove djelovanja za ostvarenje vizije i strateških ciljeva i kao takvi imaju najveći utjecaj na razvitak, odnosno ostvarenje strateških pokazatelja. Definirani prioriteti su grupirani pod relevantnim strateškim ciljevima kako je prikazano u nastavku.

Prioriteti za Strateški cilj 1

Strateški cilj 1. „Dinamičan i održiv ekonomski razvitak uz održivo korištenje resursa“ operacionalizira se kroz 4 prioriteta i 19 mjera[5] čije će se ostvarenje pratiti preko 57 pokazatelja.

Tablica 16. Pregled prioriteta i pokazatelja izlaznih rezultata s izvorima, polaznim i ciljnim vrijednostima u okviru Strateškog cilja 1.

	Prioritet	Pokazatelji izlaznih rezultata	Izvor	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
Strateški cilj 1.	1.1. Poboljšati administrativno i poslovno okruženje za investitore i unaprijediti konkurentnost poduzeća i obrta	Broj poslovnih subjekata	FZZPR	17.593	20.000
		Vrijednost izvoza HNŽ/K-a	FZS	721.180.000	1.000.000.000
		Broj zaposlenih u prerađivačkoj industriji	FZS	7.546	8.000
	1.2. Poticanje održivoga razvitka poljoprivrede, vodoprivrede, šumarstva i ruralnoga razvitka	Broj registriranih poslovnih subjekata u poljoprivredi, šumarstvu i ribarstvu (osnovne pravne osobe i obrti)	FZS	652	800
		Broj registriranih obrta u P/Š/R	FZS	473	600
		Ostvarene investicije u P/Š/R	FZS	8.193.000	9.000.000
	1.3. Podizanje kvalitete i konkurentnosti turističkoga proizvoda HNŽ/K-a	Broj noćenja turista	FZS	607.500	4.000.000
		Broj smještajnih objekata 4* i 5*	FMOIT	52	100
		Broj studenata turizma na području HNŽ/K-a	MPZKŠ	220	460
	1.4. Učinkovita i djelotvorna javna uprava, financije i pravosuđe	Unaprijeđen i funkcionalan sustav upravljanja integralnim razvitkom na razini HNŽ/K-a	Ured predsjednika Vlade HNŽ/K-a	NE	DA
		Broj odobrenih aplikacija za financiranje razvojnih	MF	4	30

[5]Mjere su detaljno opisane u Prilogu 3.

		prioriteta HNŽ/K-a iz vanjskih izvora Funkcionalni kontrolni mehanizmi za provedbu preventivnih mjera za smanjenje mogućnosti za nastanak koruptivnih pojava u instituciji, odnosno za provedbu plana integriteta	Ured predsjednika Vlade HNŽ/K-a	NE	DA

**FZS – Federalni zavod za statistiku*
***FZZPR – Federalni zavod za programiranje razvitka*
****FMOIT – Federalno ministarstvo okoliša i turizma*
*****MPZKŠ – Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa HNŽ/K-a*
******MF – Ministarstvo financija HNŽ/K-a*

Prioritet 1.1. Poboljšati administrativno i poslovno okruženje za investitore i unaprijediti konkurentnost poduzeća i obrta

Kreiranje poticajnoga poslovnog okruženja u kojem se uspješno odvija nova, ali i postojeća, poduzetnička aktivnost fokus je razvojnih aktivnosti u oblasti gospodarstva HNŽ/K-a. Osiguranje potpore i olakšanje pristupa financijskim sredstvima kroz programe potpore za gospodarske subjekte i obrtnike kako bi se uspješno nosili s izazovima očuvanja, rasta i razvitka poslovnih pothvata, ali i izazovima koje nosi globalizacija i sve konkurentnije okruženje, u tom kontekstu je od posebnog značaja. Uspostavljanje poduzetničke infrastrukture ostvaruje doprinos bržem rastu poduzetništva i povećanju investicija i zaposlenosti i u funkciji je ravnomjernoga razvitka jedinica lokalne samouprave na području HNŽ/K-a te će se, kroz funkcionalnu mrežu poduzetničkih potpornih institucija i poslovnih zona, olakšati ulazak u poduzetništvo, podržavati razvitak poduzeća svih veličina te generirati specifično znanje korisno za sve gospodarske subjekte. U tom kontekstu, biznis centri i centri za poduzetništvo mladih u lokalnim zajednicama HNŽ/K-a mogu značajno doprinijeti sveukupnoj potpori razvitku poduzetništva u HNŽ/K-u, ali i zadržavanju stanovništva na području HNŽ/K-a. Od posebnoga značaja je i razvitak *triple helix* modela, a, u okviru njega, i potpore povezivanju gospodarstva i znanstveno-istraživačkih institucija za stvaranje osnove za uspješniju i učinkovitiju provedbu razvojnih projekata, investicija i sl.

Poduzeća s područja HNŽ/K-a se suočavaju sa sve većom konkurentnošću kako na domaćem tako i na inostranome tržištu, pa je nužno jačati kapacitete i razvitak inovativnih digitalnih rješenja izvozno orijentiranih poduzeća strateških oblasti prerađivačke industrije i poduzeća u softverskoj djelatnosti, koji su od posebnoga strateškog interesa i značaja za gospodarski razvitak HNŽ/K-a. Ujedno, nužno je identificirati lidere razvitka oko kojih se umrežavaju ili bi se mogla umrežiti manja poduzeća i tako formirati lanac vrijednosti/klaster čiju bi održivost nadležne županijske/kantonalne vlasti mogle podržati kroz svoje politike lanaca vrijednosti te potaknuti ulazak u globalne lance vrijednosti.

Cilj prioriteta je stvoriti povoljno administrativno i poslovno okruženje za investitore na području HNŽ/K-a te osigurati potporu unaprjeđenju konkurentnosti gospodarskih subjekata HNŽ/K-a kako bi osigurali razvitak temeljen na inovacijama i novim tehnologijama i postali dio globalnih lanaca vrijednosti.
Realizacija prioriteta ostvarit će se kroz aktivnosti na unaprjeđenju poslovnog okruženja, uključujući razvitak poduzetničke infrastrukture, realizaciju programa potpore unaprjeđenju poslovanja i konkurentnosti novih i postojećih gospodarskih subjekata i kroz poticanje veće suradnje između

gospodarskih subjekata i znanstvenih institucija. Očekuje se da navedene aktivnosti rezultiraju povećanjem broja poslovnih subjekata na području HNŽ/K-a, većom vrijednošću izvoza, ali i povećanjem broja zaposlenih u prerađivačkoj industriji.
Prioritet se operacionalizira kroz 7 mjera čije će se ostvarenje pratiti preko 20 pokazatelja.

Tablica 17. Pregled mjera unutar Prioriteta 1.1. Poboljšati administrativno i poslovno okruženje za investitore i unaprijediti konkurentnost poduzeća i obrta

Mjera	Pokazatelji	Izvor	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
1.1.1. Unaprjeđenje poslovnog okruženja kroz smanjenje administrativnih prepreka i jačanje institucionalne potpore postojećim i novim poslovnim subjektima	Broj aktualnih donesenih prostornih planova na razini HNŽ/K-a	MGPU I JLS	5	11
	Funkcionalan jednošalterski sustav registracije poslovnih subjekata	MPULS i JLS	0	1
	Broj osnovanih gospodarskih subjekata od strane ino-ulagača	Općinski sud (registar pravnih osoba)	548	650
1.1.2. Podržati unaprjeđenje konkurentnosti postojećih i novih poduzeća i obrta	Broj podržanih novoosnovanih gospodarskih subjekata	MG	22	154
	Vrijednost realiziranih sredstava potpore za nove početničke pothvate, obrte, TSO, socijalne poduzetnike, mlade poduzetnike i žene poduzetnice.	MG	205.000	1.450.000
	Broj ukupno podržanih subjekata malog gospodarstva	MG	110	700
1.1.3. Podržati povezivanje gospodarstva i znanstveno-istraživačkih institucija	Broj pripremljenih i realiziranih zajedničkih projekata gospodarstva, sveučilišta i znanstveno-istraživačkih instituta	MPZKŠ	0/0	10/5
	Broj sklopljenih memoranduma o suradnji na realizaciji zajedničkih aktivnosti između gospodarskih subjekata i sveučilišta	MG i MPZKŠ	0	7
1.1.4. Potpora uspostavi i razvitku poslovnih zona i poduzetničkih potpornih institucija	Urađena analiza stanja, potreba, potencijala i mogućnosti razvitka poduzetničke infrastrukture HNŽ/K-a	MG	0	1
	Vrijednost realiziranih sredstava za potporu poduzetničkim potpornim institucijama	MG	120.000 KM	840.000 KM
	Broj poduzetničkih potpornih institucija na području HNŽ/K-a	MG	1	12
1.1.5. Potpora za jačanje kapaciteta i razvitak inovativnih digitalnih rješenja izvozno orijentiranih poduzeća strateških oblasti prerađivačke industrije i poduzeća u softverskoj djelatnosti	Broj poduzeća korisnika sredstava iz Revolving fonda za potporu malog gospodarstva HNŽ/K-a	MG	0	12
	Vrijednost realiziranih financijskih sredstava usmjerenih za potporu osuvremenjivanju – digitalizaciji, tehnološkome razvitku poslovnih procesa	MG	740.000 KM	5.180.000 KM

		Broj poduzeća korisnika potpore iz sektora prerađivačke industrije i IT industrije	MG	60	300
	1.1.6. Jačati internacionalizaciju i uključivanje u globalne lance vrijednosti (klasteri)	Broj klastera koji djeluju na području HNŽ/K-a	MG	4	7
		Broj gospodarskih subjekata pokrenutih od strane dijaspore na području HNŽ/K-a	MG INTERA TP MOSTAR	8	20
		Broj održanih poduzetničkih susreta na području HNŽ/K-a	MG	1	7
	1.1.7. Oslobađanje poslodavaca od plaćanja poreza i doprinosa za novouposlene radnike koji stječu prvo radno iskustvo	Broj korisnika mjere	SZZ HNŽ/K	0	140
		Broj dodatno uposlenih osoba unutar podržanih poslodavaca	SZZ HNŽ/K	0	70

Prioritet 1.1. *Poboljšati administrativno i poslovno okruženje za investitore i unaprijediti konkurentnost poduzeća i obrta* doprinosi ostvarenju Strateškog cilja 1. „Dinamičan i održiv ekonomski razvitak uz održivo korištenje resursa“.

S ciljem osiguranja daljnjeg razvitka gospodarstva HNŽ/K-a potrebno je unaprijediti poslovni okruženje kroz smanjenje administrativnih prepreka i jačanje institucionalne potpore postojećim i novim poslovnim subjektima, pri čemu je od posebnoga značaja unaprjeđenje regulatornog okruženja koje će biti u funkciji poticanja osnivanja novih gospodarskih subjekata, ali i lakšega poslovanja postojećih, uz hamornizaciju propisa i poticaja kako bi se olakšalo poslovanje na području HNŽ/K-a. Od posebnoga značaja za cjelokupni razvitak je uspostava katastra nekretnina kako bi se veliki broj nekretnina u općinama u kojima ne postoje pouzdani i točni podaci o nekretninama i pravima na njima mogao definirati u prostoru i utvrditi stvarni vlasnički odnosi nad njima, čime bi se otklonile značajne prepreke za investiranje.

Potrebno je kreirati okruženje u kojemu će se pomoći osnivanju novih, ali i očuvanju postojećih, poduzeća kroz izravnu financijsku pomoć i druge programe potpore, s posebnim fokusom na standardizaciju poslovanja.

Potpora zajedničkim projektima gospodarstva, sveučilišta i znanstveno-istraživačkih instituta, osnivanju i radu strukovnih udruga te boljoj suradnji gospodarskoga, akademskog, nevladinoga i vladinog sektora u funkciji je stvaranja uvjeta za kreiranje kvalitetnijih uvjeta i osnove za konkuretnost gospodarstva HNŽ/K-a.

Razvitkom poduzetničke infrastrukture potaknut će se ubrzani razvitak poduzetničke aktivnosti na području HNŽ/K-a i povećanje prihoda i broja zaposlenih, odnosno sveukupnog ekonomskoga razvitka gradova/općina na području HNŽ/K-a.

Programima potpore jačanju konkurentnosti gospodarskih subjekata koji pripadaju strateški važnim gospodarskim oblastima na području HNŽ/K-a u digitalizaciji poslovanja i unaprjeđenju inovativnoga i izvoznog potencijala ovih kompanija, uz potporu klasterskome povezivanju subjekata malog gospodarstva i radu formiranih klastera u HNŽ/K-u, doprinijet će se unaprjeđenju konkurentnosti gospodarskih subjekata HNŽ/K-a, njihovoj inovativnosti i lakšem uključivanju u globalne lance vrijednosti.

Programom potpore poslodavcima na području HNŽ/K-a za zapošljavanje osoba bez radnog iskustva omogućit će se unaprjeđenje učinkovitosti rada, ali i prevazilaženje negativnih posljedica pandemije COVID-19 i podržati očuvanje poslovnih subjekata na tržištu.

Detaljna razrada mjera dana je u Prilogu 3 dokumenta.

Ovaj prioritet i pripadajuće mjere sukladne su ciljevima održivoga razvitka: SDG8 - Dostojanstven rad i ekonomski rast i SDG9 - Industrija, inovacije i infrastruktura.

**MG- Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K-a*
***JLS – Jedinice lokalne samouprave (gradovi i općine HNŽ/K-a)*
****MPZKŠ – Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa HNŽ/K-a*
*****MGPU – Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja HNŽ/K-a*
******MPULS – Ministarstvo pravosuđa, uprave i lokalne samouprave HNŽ/K-a*

Prioritet 1.2. Poticanje održivoga razvitka poljoprivrede, vodoprivrede, šumarstva i ruralnoga razvitka

Poljoprivredna djelatnost je značajna sastavnica u ukupnoj gospodarskoj strukturi HNŽ/K-a. Osim ekonomskoga, značaj poljoprivredne djelatnosti se ogleda i u socijalnim i ekološkim aspektima te formalnome i neformalnome zapošljavanju stanovništva, posebice u ruralnim područjima. Revitalizacija, razvitak i diverzifikacija aktivnosti u ruralnim područjima predstavlja nužan proces koji će dovesti do oživljavanja ruralnih zajednica i održivoga razvitka ruralnih područja uz gospodarsku i ekološku održivost HNŽ/K-a. Iako HNŽ/K obiluje resursima, poljoprivreda nije na realnome stupnju razvitka. Realizacija prioriteta ostvarit će se kroz aktivnosti potpore za biljnu proizvodnju, odnosno za proizvodnju ratarskih, povrtlarskih, voćarskih kultura, proizvodnju grožđa i duhana te potpore za stočarsku proizvodnju koje se dodjeljuju za govedarsku, ovčarsku i kozarsku, svinjogojsku, peradarsku, pčelarsku proizvodnju i uzgoj slatkovodne i morske ribe. Potpore konkurentnosti poljoprivrednih proizvoda dodjeljuju se za investicije u poljoprivredne strojeve i priključne uređaje za biljnu i stočarsku proizvodnju te investicije u opremu za biljnu i stočarsku proizvodnju.

Realizacija mjera utjecat će na prilagodbu zahtjevima EU-a u oblasti upravljanja vodama, kao dio procesa stabiliziranja i pridruživanja BiH Europskoj uniji: adekvatno integriranje oblasti upravljanja vodama u ekonomski sustav kao cjelinu, uz veću zastupljenost ekonomskih instrumenata u procesu upravljanja vodnim resursima; poboljšanje učinkovitosti, unaprjeđenje transparentnosti i povećanje odgovornosti u upravljanju vodama; osiguranje financijske održivosti u upravljanju vodama i reforma sustava cijena vodnih usluga uz postupno uvođenje ekonomske cijene vode. Realizacija mjere *Kvaliteta i konkurentnost poljoprivredno-prehrambene industrije* utjecat će na preduvjete poljoprivrednim gospodarstvima za proizvodnju za tržište i ostvarenje gospodarske profitabilnosti, koju prate investicijske aktivnosti za unaprjeđenje i poboljšanje uvjeta za poljoprivrednu proizvodnju uz korištenje svih raspoloživih resursa koje poljoprivredno gospodarstvo posjeduje. Realizacija mjere *Održivi ruralni razvitak* utjecat će na poticanje konkurentnosti poljoprivrede, osiguravanje održivog upravljanja prirodnim resursima te na stvaranje novih i zadržavanje postojećih radnih mjesta na području HNŽ/K-a. Realizacija održivog i ruralnoga razvitka potiče potporu za zaštitu i jačanje autohtonih genetskih resursa, realizaciju poljoprivredno-okolišnih mjera i mjera za ublažavanje klimatskih promjena, promociju suradnje među poljoprivrednim proizvođačima, promociju i pružanje usluga za ruralno stanovništvo, promociju prerađivačkih aktivnosti malog opsega, marketing lokalnih proizvoda i usluga, potporu formiranju skupina proizvođača (formiranje klastera), realizaciju investicija u infrastrukturu i opremu za preradu i marketing poljoprivrednih proizvoda te potporu organskoj proizvodnji. Realizacija mjere *Uspostava funkcionalne, savjetodavne, stručne i ostalih*

usluga potpore razvitku poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede utjecat će na oblikovanje boljih uvjeta poslovanja u poljoprivredi, šumarstvu i vodoprivredi u svrhu unaprjeđenja konkurentnosti sektora. *Cilj prioriteta* je održiva poljoprivreda uz održivo korištenje vodnih resursa i šuma potičući kvalitetu i konkurentnost poljoprivredno-prehrambene proizvodnje, održivi ruralni razvitak te uspostavu funkcionalne savjetodavne, stručne i ostalih usluga potpore razvitku poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede.

Prioritet se operacionalizira kroz 5 mjera čije će se ostvarenje pratiti preko 14 pokazatelja.

Tablica 18. Pregled mjera unutar Prioriteta 1.2. Poticanje održivoga razvitka poljoprivrede, vodoprivrede, šumarstva i ruralnoga razvitka

	Mjera	Pokazatelji	Izvor	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
Prioritet 1.2.	1.2.1. Održiva poljoprivreda	Prosječna plaća poljoprivrede, šumarstva, vodoprivrede	MPŠV	713 KM	850 KM
		Ostvarene investicije u poljoprivredi u nova stalna sredstva u 000 KM	MPŠV	8.193 KM	11.000 KM
		Novi nasadi u hektarima (godišnje povećanje)	MPŠV	70 ha	200 ha
	1.2.2. Održivo korištenje vodnih resursa i šuma	Broj donesenih zakonskih propisa, provedbenih planova, projektne dokumentacije	MPŠV	2	Min. 5
		Broj provedenih postupaka i dodijeljenih koncesija	MPŠV	15	50
		Jačanje kadrovske strukture sektora voda/povećanje broja i edukacija postojećeg kadra	MPŠV	2	4 nova službenika / 10 edukacija
		Vrijednost podržanih projekata za održivo upravljenje šumama	MPŠV	0	20% povećanje
	1.2.3. Kvaliteta i konkurentnost poljoprivredno-prehrambene proizvodnje	Broj održanih manifestacija kao potpora poljoprivredi i povećanju konkurentnosti poljoprivrednoga sektora	MPŠV	19	25% povećanje
		Izvoz (000 KM)	MPŠV	721.180 KM	850.000 KM
		Digitalna tržnica - broj OPG-a koji plasiraju na digitalnoj tržnici	MPŠV	100	1.000
	1.2.4. Održivi ruralni razvitak	Registar poljoprivrednih gospodarstava (OPG)	MPŠV	5.684	6.500
		Broj podržanih poljoprivrednih proizvođača za organsku poljoprivrednu proizvodnju	MPŠV	0	5% od poticaja, za organsku proizvodnju
	1.2.5. Uspostaviti funkcionalne savjetodavne, stručne i ostale usluge potpore razvitku poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede	Broj korisnika savjetodavnih usluga u poljoprivredi, vodoprivredi i šumarstvu	MPŠV	2.500	3.500
		Broj održanih stručnih skupova, konferencija, simpozija, seminara i sajmova u oblasti poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva	MPŠV	80	150

Prioritet 1.2 *Poticanje održivoga razvitka poljoprivrede, vodoprivrede, šumarstva i ruralnoga razvitka* doprinosi ostvarenju Strateškog cilja 1. „Dinamičan i održiv ekonomski razvitak uz održivo korištenje resursa“.

Cilj mjere *Održiva poljoprivreda* je podizanje konkurentnosti održive poljoprivredne proizvodnje, čime se stvaraju bolji temelji za povećanje produktivnosti poljoprivrednih gospodarstava i podizanje kvalitete poljoprivrednih proizvoda za bržu prilagodbu EU standardima, pravilima i procedurama kao i lakši pristup domaćem i inozemnome tržištu. Trebaju se osigurati preduvjeti poljoprivrednim gospodarstvima za proizvodnju za tržište i ostvarenje gospodarske profitabilnosti, koju prate investicijske aktivnosti za unaprjeđenje i poboljšanje uvjeta za poljoprivrednu proizvodnju, uz korištenje svih raspoloživih resursa za koje poljoprivredno gospodarstvo posjeduje komparativne prednosti kako bi se ostvarilo smanjenje proizvodnih gubitaka i unaprjeđenje održive poljoprivredne proizvodnje. Od posebnoga značaja je i potpora promociji, uključujući potporu poljoprivrednim sajmovima, manifestacijama i izložbama.

Cilj mjere *Održivo korištenje vodnih resursa i šuma* ogleda se u pravnoj reformi sektora voda, koja proizlazi iz potrebe za prilagodbom novim društvenim uvjetima, uz prilagodbu zahtjevima EU-a u oblasti upravljanja vodama i šumama kao dio procesa stabiliziranja i pridruživanja BiH Europskoj uniji: adekvatno integriranje oblasti upravljanja vodama u ekonomski sustav kao cjelinu uz veću zastupljenost ekonomskih instrumenata u procesu upravljanja vodnim resursima; poboljšanje učinkovitosti, unaprjeđenje transparentnosti i povećanje odgovornosti u upravljanju vodama; osiguranje financijske održivosti u upravljanju vodama i reforma sustava cijena vodnih usluga uz postupno uvođenje ekonomske cijene vode; djelotvorna institucionalna organizacija i administracija sposobna za provedbu procesa pridruživanja i primjenu zahtjeva EU-a u sektoru voda; povećanje obuhvata i poboljšanje javne vodoopskrbe; osiguranje uvjeta za održivu uporabu voda u oblastima čiji razvitak ovisi o potrebama tržišta; postizanje i održavanje dobrog stanja površinskih i podzemnih voda u cilju zaštite akvatične flore i faune i potreba korisnika; smanjenje rizika pri ekstremnim hidrološkim pojavama. Cilj mjere je da se, kroz uspostavu inventara šuma i šumskoga zemljišta, omogući sistematsko praćenje stanja šuma i šumskoga zemljišta te unaprijedi održivo upravljenje istim.

Kvaliteta i konkurentnost poljoprivredno-prehrambene industrije kao mjera ima za cilj osigurati preduvjete poljoprivrednim gospodarstvima za proizvodnju za tržište i ostvarenje gospodarske profitabilnosti, koju prate investicijske aktivnosti za unaprjeđenje i poboljšanje uvjeta za poljoprivrednu proizvodnju, uz korištenje svih raspoloživih resursa koje poljoprivredno gospodarstvo posjeduje.

Cilj mjere *Održivi ruralni razvitak* je poticanje konkurentnosti poljoprivrede, osiguravanje održivoga upravljanja prirodnim resursima te stvaranje novih i zadržavanje postojećih radnih mjesta na području HNŽ/K-a. Održivi ruralni razvitak potiče potporu za zaštitu i jačanje autohtonih genetskih resursa, realizaciju poljoprivredno-okolišnih mjera i mjera za ublažavanje klimatskih promjena, promociju suradnje među poljoprivrednim proizvođačima, promociju i pružanje usluga za ruralno stanovništvo, promociju prerađivačkih aktivnosti malog opsega, marketing lokalnih proizvoda i usluga, potporu formiranju skupina proizvođača (formiranje klastera), realizaciju investicija u infrastrukturu i opremu za preradu i marketing poljoprivrednih proizvoda te potporu organskoj proizvodnji.

Mjera *Uspostava funkcionalne, savjetodavne, stručne i ostalih usluga potpore razvitku poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede* ima za cilj oblikovanje boljih uvjeta poslovanja u poljoprivredi, šumarstvu i vodoprivredi u svrhu unaprjeđenja konkurentnosti sektora. Cilj mjere se ogleda kroz sljedeće: kreiranje različitih programa savjetovanja mladih poljoprivrednika, šumoposjednika, poljoprivrednih gospodarstava, mladih koji se žele baviti turizmom i dr.; potporu izradi znanstvenih i stručnih programa iz poljoprivrede i ruralnoga razvitka; sufinanciranje opremanja laboratorija, sufinanciranje stručnih skupova, kongresa, simpozija, seminara i sajmova; potporu promotivnim i informativnim aktivnostima (sajmovi poljoprivredno-prehrambenih proizvoda, stručna i znanstvena savjetovanja itd.); potporu osiguranju primarne poljoprivredne proizvodnje i upravljanju rizicima; potporu otkupu poljoprivrednih proizvoda, promociju održive proizvodnje visokokvalitetnih poljoprivrednih proizvoda veće dodane vrijednosti te osiguranje povezivanja privatnoga sektora s poljoprivrednim fakultetima, školama, institutima, zavodima te lokalnim i regionalnim razvojnim agencijama.

Ovaj prioritet i pripadajuće mjere sukladni su ciljevima održivoga razvitka SDG 2 - Svijet bez gladi i SDG8 - Dostojanstven rad i ekonomski rast.

**MPŠV – Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede HNŽ/K-a*

Prioritet 1.3. Podizanje kvalitete i konkurentnosti turističkoga proizvoda HNŽ/K-a

HNŽ/K je jedan od turistički najaktivnijih i najrazvijenijih regija u Bosni i Hercegovini i turistički najrazvijenija regija u Federaciji BiH. Međutim, bez obzira na relativno dobre pokazatelje turističkoga prometa i kvalitetnu i diverzificiranu turističku resursnu osnovu, turizam se na području HNŽ/K-a još uvijek većinom razvija stihijski, a potencijali koje nudi turistički razvitak su tek manjim dijelom iskorišteni.

Za daljnji razvitak turizma HNŽ/K-a potrebno je inoviranje postojećih i razvitak novih sadržaja turističke ponude, podizanje vidljivosti i prepoznatljivosti HNŽ/K-a na turističkome tržištu te jačanje ljudskih potencijala osposobljenih suvremenim znanjima i vještinama koji doprinose održivosti turizma HNŽ/K-a, posebice uzimajući u obzir kako je turizam radno intenzivna uslužna djelatnost, pa je kvaliteta kadrova jedna od ključnih odrednica ukupne kvalitete turističkoga proizvoda. Navedeno je od posebnoga značaja kad se uzme u obzir da sustavan, planski, uravnotežen i dugoročno održiv razvitak turizma na području HNŽ/K-a i izgradnja imidža HNŽ/K-a kao prepoznatljivog i poželjnoga turističkog odredišta predstavljaju ključne razvojne odrednice u oblasti turizma u predstojećem planskome razdoblju.

Poljoprivreda je, uz turizam, jedna od glavnih gospodarskih grana na području HNŽ/K-a, pa je nužno raditi na njihovom većem povezivanju i stavljanju u funkciju razvitka turističke ponude (npr. revitalizacija i razvitak vinskih cesta) i sadržaja domaćih/lokalnih poljoprivrednih proizvoda, što je izravno povezano s brendiranjem HNŽ/K-a kao prepoznatljivog i poželjnoga turističkog odredišta koje se oslanja na domaće/lokalne i autohtone turističke proizvode.

Cilj prioriteta je podizanje kvalitete turističke ponude, osiguranje sustavnoga i planskoga turističkog razvitka i podizanje poželjnosti i prepoznatljivosti HNŽ/K-a kao destinacije na turističkome tržištu uz jačanje turističkih kapaciteta u svim aspektima.

Realizacija prioriteta omogućit će ubrzan, sustavan i planski razvitak turizma na području HNŽ/K-a, što će, kroz multiplikativne učinke turizma, izravno potaknuti razvitak i drugih gospodarskih aktivnosti na području HNŽ/K-a, te doprinijeti i ukupnome ekonomskom razvitku HNŽ/K-a.

Realizacija ovoga prioriteta će rezultirati povećanjem broja turističkih noćenja, većim brojem smještajnih objekata visoke kategorije, ali i podizanjem javne svijesti o mogućnostima koje pruža turistički razvitak, što će biti vidljivo i kroz veće zanimanje za srednje i visoko obrazovanje iz područja turizma.

Prioritet se operacionalizira kroz 4 mjere čije će se ostvarenje pratiti preko 13 pokazatelja.

Tablica 19. Pregled mjera unutar Prioriteta 1.3. Podizanje kvalitete i konkurentnosti turističkoga proizvoda HNŽ/K-a

	Mjera	Pokazatelji	Izvor	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
Prioritet 1.3.	1.3.1. Razvitak novih i kvalitetnih sadržaja turističke ponude	Broj noćenja turista u HNŽ/K-u	FZS	607.500	4.000.000
		Broj kategoriziranih smještajnih objekata 4* i 5*	FMOIT	52	100
		Prosječna duljina boravka turista	Izračun	1,9 dana	5 dana
	1.3.2. Promocija i brendiranje HNŽ/K-a kao prepoznatljivog i poželjnoga turističkog odredišta	Strategija razvitka turizma HNŽ/K-a 2022.-2030.	Vlada HNŽ/K-a	0	1
		Godišnji broj nastupa na sajmovima TZ HNŽ/K-a	TZ HNŽ/K-a	15	25

		Broj posjetitelja web-stranice HNŽ/K-a	TZ HNŽ/K-a	Cca. 50 tis	500 tis.
		Doseg TZ HNŽ/K-a na društvenim medijima/digitalnim kanalima (FB i IG)	TZ HNŽ/K-a	FB – 1.050 IG - 0	FB – 100 tis IG – 10 tis
	1.3.3.Povezivanje turizma i poljoprivrede	Broj seoskih gospodarstava koja se bave pružanjem usluga smještaja i pripremanjem i posluživanjem hrane i pića	TZ HNŽ/K-a	15	50
	1.3.4. Razvitak ljudskih potencijala u turizmu	Broj učenika upisanih u srednje turističko-ugostiteljske škole	MPZKŠ	667	800
		Broj studenata turizma na području HNŽ/K-a	MPZKŠ	220	450

Prioritet 1.3 *Podizanje kvalitete i konkurentnosti turističkoga proizvoda HNŽ/K-a* doprinosi ostvarenju Strateškog cilja 1. „Dinamičan i održiv ekonomski razvitak uz održivo korištenje resursa".

Kroz izgradnju novih i podizanje kvalitete postojećih smještajnih objekata, razvitak inovativnih sadržaja turističke ponude, turizma događanja i manifestacija, „nišnih" turističkih proizvoda visoke dodane vrijednosti, označavanje i interpretaciju turističkih atrakcija na području HNŽ/K-a te razvitak sustava „labelinga" i sustava označavanja kvalitete (npr. „eco-labeling" i sl.) doprinijet će se podizanju kvalitete i konkurentnosti turističke ponude HNŽ/K-a.

Aktivnosti usmjerene na osnaživanje destinacijskoga menadžmenta i planski razvitak, promociju i brendiranje HNŽ/K-a kao prepoznatljivog i poželjnoga turističkog odredišta doprinijet će uravnoteženome i dugoročno održivom razvitku turizma na području HNŽ/K-a i izgradnji imidža HNŽ/K-a kao prepoznatljivog i poželjnoga turističkog odredišta.

Za razvitak ruralnog turizma HNŽ/K-a poseban značaj imat će aktivnosti na povezivanju poljoprivrede i turizma, poticanju autohtone i organske poljoprivredne proizvodnje i plasmana u turističku potrošnju te razvitak sustava certificiranja OPG-ova (seoskih gospodarstava).

Kadrovsko osnaživanje HNŽ/K-a kroz formalnu edukaciju turističkih kadrova, koja se provodi u ustanovama srednjega i visokog obrazovanja, i kroz neformalnu edukaciju, koja je poglavito usmjerena na odrasle osobe (tečajevi, prekvalifikacija, dokvalifikacija i sl.), ojačat će ljudske kapacitete u oblasti turizma i osnažiti resursnu osnovu njegova daljnjeg razvitka. U ovom je kontekstu osobito značajno i unaprjeđenje rada turističkih zajednica i njihovih djelatnika.

Detaljna razrada mjera dana je u Prilogu 3 dokumenta.

Ovaj prioritet i pripadajuće mjere sukladni su ciljevima održivoga razvitka: SDG8 - Dostojanstven rad i ekonomski rast i SDG9 - Industrija, obrazovanje i infrastruktura

**FMOIT- Federalno ministarstvo okoliša i turizma*
***FZS – Federalni zavod za statistiku*
****TZ HNŽ/K-a – Turistička zajednica HNŽ/K-a*
****Vlada HNŽ/K-a – Vlada Hercegovačko-neretvanske županije/kantona*

Prioritet 1.4. Učinkovita i djelotvorna javna uprava, financije i pravosuđe

Učinkovita i djelotvorna javna uprava oslonac je budućeg gospodarskog, ali i sveukupnoga, razvitka HNŽ/K-a. Razvitku gospodarstva osobito će doprinijeti djelotvorna javna uprava i pravosuđe, koji će ujedno odgovoriti na očekivanja građana glede kvalitete javnih usluga, jasnije i široj javnosti pristupačnije komunikacije te izgradnje društva zasnovanoga na vladavini prava. U tom je kontekstu nužna i intenzivnija suradnja s jedinicama lokalne samouprave i zajednički rad na pronalaženju rješenja za povećanje njihove djelotvornosti i učinkovitosti. U okviru navedenoga prioriteta poseban značaj ima daljnji razvitak sustava za integrirano upravljanje razvitkom, a u okviru njega utemeljenje tijela za poslove razvojnoga planiranja i upravljanja razvitkom sukladno Zakonu o razvojnom planiranju i upravljanju razvitkom u Federaciji BiH, Zakonu o proračunima u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 102/13, 9/14, 13/14, 8/15, 91/15, 102/15, 104/16, 5/18, 11/19 i 99/19) i Zakonu o izvršenju Proračuna HNŽ/K-a. Uz digitalizaciju procesa pružanja javnih usluga, a time i doprinos unaprjeđenju poslovnog okruženja koje je poticajno za nove i postojeće poduzetnike, važno je i poduzimanje potrebnih mjera za unaprjeđenje sustava upravljanja imovinom na razini HNŽ/K-a.

Unaprjeđenje učinkovitosti sustava javnih financija u planiranju i trošenju javnih financijskih sredstava će, usporedo s povećanjem učinka u trošenju javnih sredstava i opsega i učinkovitosti javnih investicija i kontinuiranim radom na analizi, smanjivanju i eventualnomu ukidanju parafiskalnih nameta, doprinijeti većem povjerenju građana u javnu upravu. Povećanom povjerenju građana u javnu upravu doprinijet će i učinkovito upravljanje korupcijskim rizicima primjenom adekvatnih antikorupcijskih mehanizama te unaprjeđenjem regulatornog okvira za borbu protiv korupcije na razini HNŽ/K-a.
Funkcioniranje i rad pravosuđa jedna je od temeljnih odrednica kvalitete poslovnog okruženja i povjerenja građana i gospodarstvenika u javne institucije, pa daljnje povećanje učinkovitosti pravosuđa na razini HNŽ/K-a ostaje jedan od najvećih prioriteta. Unaprjeđivanje rada pravosuđa uključuje, prije svega, jačanje infrastrukture, ali i ljudskih kapaciteta za učinkovitiji i produktivniji rad djelatnika u pravosuđu, uz unaprjeđenje digitalizacije u oblasti pravosuđa, a osobito na području razmjene dokumenata i komunikacije u sudskim postupcima.

Uz stavljanje javne uprave u službu građana, od posebnoga značaja u narednome planskom razdoblju bit će jačanje političkog i institucionalnoga vođenja i koordinacije reforme javne uprave na razini HNŽ/K-a. Kako je i u procesu konzultacija, odnosno javne rasprave, o nacrtu Strategije razvitka HNŽ/K-a naglašena potreba od strane niza sudionika, posebice predstavnika lokalnih zajednica, za većom transparentnošću, odnosno javnim objavljivanjem dokumenata, informacija, zaključaka i slično koji se donose na sjednicama Vlade i Skupštine HNŽ/K-a, navedenom aspektu će biti posvećena osobita pozornost u narednome planskom razdoblju.

Cilj prioriteta je, kroz unaprjeđenje učinkovitosti sustava upravljanja javnim financijama, pravosudnoga sustava, sustava borbe protiv korupcije i upravljanja razvitkom, optimizacijom i digitalizacijom usluga i procesa javne uprave te jačanjem ljudskih kapaciteta u javnoj upravi, doprinijeti stvaranju kompetentne, učinkovite, djelotvorne, otvorene i odgovorne javne uprave HNŽ/K-a koja je u funkciji unaprjeđenja poslovnog okruženja, gospodarskoga razvitka kao i cjelokupne kvalitete života na području HNŽ/K-a.

Prioritet se operacionalizira kroz 4 mjere čije će se ostvarenje pratiti preko 10 pokazatelja.

Tablica 20. Pregled mjera unutar Prioriteta 1.4. Učinkovita i djelotvorna javna uprava, financije i pravosuđe

	Mjera	Pokazatelji	Izvor	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
Prioritet 1.4.	**1.4.1. Kompetentna, dostupna i učinkovita javna uprava**	Funkcionalno tijelo za poslove razvojnoga planiranja i upravljanje razvitkom	MPULS	NE	DA
		Prihodi od upravljanja imovinom HNŽ/K-a	MF	21.500.000	30.000.000
	1.4.2. Transparentnost u upravljanju javnim financijama	Provedba i unaprjeđenje programskoga budžetiranja	MF	NE	DA
		Visina neporeznih prihoda (u KM)	MF	9.631.000	14.000.000
	1.4.3. Učinkovito i djelotvorno pravosuđe i pravni sustav	Prosječno trajanje sudskih postupaka	MPULS	443,9	374
		Broj educiranih stečajnih sudija i upravnika	MPULS	4	5
		Iznos sredstava uloženih u poboljšanje uvjeta rada i digitalizaciju usluga i procesa	MPULS	61.498,59	126.000
	1.4.4. Borba protiv korupcije	Funkcionalno profesionalno tijelo za sprječavanje korupcije	MPULS	NE	DA
		Broj izrađenih planova integriteta u županijskim/kantonalnim tijelima uprave	MPULS	0	1*(za svako tijelo)
		Izrađeni planovi integriteta u općinskom/županijskom/kantonalnom sudu	MPULS	5	5

Prioritet 1.4. *Učinkovita i djelotvorna javna uprava, financije i pravosuđe* doprinosi ostvarenju Strateškog cilja 1. „Dinamičan i održiv ekonomski razvitak uz održivo korištenje resursa“.

Izgradnja funkcionalne, kompetentne, učinkovite javne uprave ostvarit će se kroz unaprjeđenje sustava upravljanja razvitkom na razini HNŽ/K-a, optimizaciju i digitalizaciju usluga i procesa javne uprave, unaprjeđenje upravljanja ljudskim resursima kao i funkcionalnost i održivost lokalne samouprave, uz podizanje kvalitete i pojednostavljivanje pismene i internetske komunikacije javnih institucija i otvorenost prema savjetovanju i sudjelovanju građana i civilnoga društva u oblikovanju i provedbi javnih politika. Posebno mjesto u navedenome procesu ima i unaprjeđenje sustava upravljanja imovinom HNŽ/K-a.

Kroz unaprjeđenje učinkovitosti sustava javnih financija u planiranju i trošenju javnih financijskih sredstava planira se doprinijeti i mobilizaciji javnih financijskih resursa i rastu ekonomije kao i rasterećenju gospodarstva na održiv način. U ovom je kontekstu značajan rad na smanjenju i/ili ukidanju parafiskalnih nameta, ali i rad na pripremi i provedbi projekata za (su)financiranje iz vanjskih izvora.

Daljnji razvitak učinkovitoga i djelotvornoga pravosuđa HNŽ/K-a osigurat će se kroz realizaciju aktivnosti usmjerenih ka poboljšanju organizacijskih i infrastrukturnih preduvjeta za djelotvoran rad pravosuđa i javne uprave, jačanje i potporu borbi protiv različitih oblika kriminaliteta te koordinaciju reforme javne uprave.

Izgradnjom učinkovitoga sustava prevencije i borbe protiv korupcije, uz povećanje transparentosti rada i smanjenja razine korupcije, stvorit će se uvjeti za djelotvorniji rad županijskih/kantonalnih tijela uprave, a HNŽ/K učiniti atraktivnijom destinacijom za život, rad i dolazak investitora i turista.

Detaljna razrada mjera dana je u Prilogu 3 dokumenta.

Ovaj prioritet i pripadajuća mjere sukladni su ciljevima održivoga razvitka: SDG5 - Rodna ravnopravnost, SDG16 - Mir, pravda i jake institucije i SDG17 - Partnerstvom do ciljeva.

**MF- Ministarstvo financija HNŽ/K-a*
***MPULS – Ministarstvo pravosuđa, uprave i lokalne samouprave HNŽ/K-a*

Prioriteti za Strateški cilj 2

Strateški cilj 2. „Podizanje kvalitete i suvremenoga razvitka društvenoga sektora“ operacionalizira se kroz 4 prioriteta i 16 mjera[6] čije će se ostvarenje pratiti preko 16 pokazatelja.

Tablica 21. Pregled prioriteta i pokazatelja izlaznih rezultata s izvorima, polaznim i ciljnim vrijednostima u okviru Strateškog cilja 2

	Prioritet	Pokazatelji izlaznih rezultata	Izvor	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
Strateški cilj 2.	2.1. Unaprjeđenje znanosti i obrazovanja na svim razinama	% Opremljenost obrazovnih ustanova	MPZKŠ	50%	90%
		Broj učenika OŠ na 1 računalo	MPZKŠ	20	5
		Broj učenika SŠ na 1 računalo	MPZKŠ	10	2
		Određena visina studentskoga standarda	MPZKŠ	NE	DA
	2.2. Unaprjeđenje kulture i športa	% investicija u kulturu	MPZKŠ	30%	70%
		% investicija u šport	MPZKŠ	30%	70%
	2.3. Unaprjeđenje zdravstva i socijalne skrbi	Stopa nataliteta na 1.000 stanovnika	MZRSS	7,50	12
		% inkluzije OSI-a u društvo	MZRSS	10%	50%
		% dodatno educiranih i obučenih uposlenika u centrima za socijalni rad	MZRSS	60%	100%
		Broj općina i gradova u HNŽ/K-u u kojima je formirano vijeće mladih	MPZKŠ	4	10
	2.4. Jačati kapacitete za upravljanje prirodnim i drugim rizicima i sigurnosti društva	% Opremljen i moderniziran centar civilne zaštite	CCZV	50%	90%
		Broj evidentiranih kaznenih djela	MUP	9,29	600

Prioriteti u okviru Strateškog cilja 2. vezani su za ciljeve održivoga razvitka

**MPZKŠ – Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa HNŽ/K-a*
***MZRSS – Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi HNŽ/K-a*
****CCZV – Centar civilne zaštite i vatrogastva*
*****MUP – Ministarstvo unutarnjih poslova HNŽ/K-a*

[6]Mjere su detaljno opisane u Prilogu 3.

Prioritet 2.1. Unaprjeđenje znanosti i obrazovanja na svim razinama

Prioritet *Unaprjeđenje znanosti i obrazovanja na svim razinama* usmjeren je na razvitak i modernizaciju odgojno-obrazovnoga sustava i predstavlja ulaganje u budućnost, što je od velike važnosti za razvitak HNŽ/K-a.

Glavni cilj je osuvremeniti institucije i programe kako bi se mogli prilagoditi potrebama suvremenoga gospodarstva koje utječe na kvalitetu života građana, ali i kako bi ispunjavale kriterije, standarde i normative u obrazovanju, posebice visokom obrazovanju.

Ulaganjem u znanost, koja je poseban društveni interes, i poticanjem uporabe informacijskih tehnologija i inovacija stvara se suvremeni tehnološki razvitak. Razvitak znanosti bit će propraćen i podržan adekvatnim financiranjem iz Proračuna HNŽ/K-a sukladno mogućnostima Proračuna. Potrebno je osuvremeniti programe i time ih uskladiti s potrebama tržišta rada, pa će se poticati cjeloživotno učenje. Sukladno navedenome, potrebno je jačati tehničke kapacitete odgojno-obrazovnih institucija, znanstveno-istraživačkih instituta i centara, osigurati opremu i dodatno educirati nastavno i stručno osoblje uz otvaranje rasprave o mogućnostima i potrebama osnivanja novih visokoškolskih ustanova. Nastavnici i stručni kadar imaju ključnu ulogu u obrazovanju, pa je stoga važno jačanje njihovih kompetencija. Područja djelovanja odnose se na sve razine obrazovanja - od predškolske, osnovne, srednje do visokoobrazovne. U kontekstu je navedenog od posebnoga značaja i donošenje zakona o znanstveno-istraživačkoj djelatnosti i tehnološkom razvitku.

Na ovaj će se način doprinijeti razvitku svih razina obrazovanja, unaprjeđenju kvalitete osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja, temeljenoga na razvojnim strategijama i kurikularnim reformama, rekonstrukcijom i opremanjem objekata odgojno-obrazovnih ustanova i Sveučilišta i Univerziteta uz kontinuirano poticanje inkluzivnog obrazovanja za sve. S druge strane, razvitkom znanstveno-istraživačkoga rada cilj je ojačati most između akademske zajednice i gospodarstva HNŽ/K-a i inovacijama potaknuti brži ekonomski razvitak.

Realizacija prioriteta ostvarit će se kroz programe potpore unaprjeđenju infrastrukturnih preduvjeta za povećanje obuhvata djece predškolskim odgojem i obrazovanjem, razvitka i unaprjeđenja kvalitete osnovnoga, srednjeg i visokog obrazovanja kroz kurikularne reforme temeljene na rezultatima učenja i programima unaprjeđenja i osuvremenjivanja prostornih kapaciteta obrazovnih ustanova, Sveučilišta i Univerziteta, kroz programe digitalizacije obrazovanja na svim razinama, promociju i poticaj cjeloživotnog učenja i obrazovanja odraslih i programe jačanja znanstveno-istraživačkoga rada i formiranja znanstveno-tehnoloških parkova. Očekuje se da naprijed navedeno rezultira povećanjem obuhvata djece predškolskim obrazovanjem (3-6 god), povećanjem udjela radno sposobnoga stanovništva s višom i visokom školom, magisterijem i doktoratom u ukupnoj radnoj snazi te boljim rangiranjem Sveučilišta i Univerziteta na međunarodnoj ljestvici.

Prioritet se operacionalizira kroz 5 mjera čije će se ostvarenje pratiti preko 23 pokazatelja.

Tablica 22. Pregled mjera unutar Prioriteta 2.1. Unaprjeđenje znanosti i obrazovanja na svim razinama

	Mjera	Pokazatelji	Izvor	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
Prioritet 2.1.	2.1.1. Jačanje infrastrukturnih, tehničkih i digitalnih kapaciteta za odgoj i obrazovanje	% obnovljenih osnovnih i srednjih škola	MPZKŠ	50%	90%
		Usvojeni strateški dokumenti iz oblasti obrazovanja	MPZKŠ	NE	DA
		Broj infrastrukturnih objekata u okviru kampusa Sveučilišta i Univerziteta	MPZKŠ	30	50
		Broj računala koje koriste učenici na 100 učenika (ukupno osnovna + srednja)	MPZKŠ	5	10
		Obuhvat škola koje koriste elektronske dnevnike	MPZKŠ	0	100%
	2.1.2. Poboljšati kvalitetu osnovnoga, srednjeg i visokog obrazovanja	Broj provedenih nastavnih planova i programa na temelju rezultata učenja za sve razine obrazovanja	MPZKŠ	0	5
		Broj izgrađenih, obnovljenih i opremljenih objekata odgojno-obrazovnh ustanova	MPZKŠ	0	4
		Broj usvojenih strateških dokumenta	MPZKŠ	1	4
	2.1.3. Jačanje kapaciteta znanstveno-istraživačkih i visokoobrazovnih institucija sukladnoa EU normama	Razina istraživačko-razvojnih projekata u suradnji s gospodarstvom	MPZKŠ	20%	50%
		Broj programa za usavršavanje i mobilnost profesora	MPZKŠ	0	50
		Broj novih studijskih programa	MPZKŠ	0	20
		Razina infrastrukturnih i tehničkih kapaciteta u obrazovnim ustanovama	MPZKŠ	50%	80%
		Donesena strategija znanstvenoga i tehnološkoga razvitka HNŽ/K-a	MPZKŠ	NE	DA
		Broj formiranih znanstveno-tehnoloških parkova na području HNŽ/K-a	MPZKŠ	0	2
		Centar za ekonomsko-društvena istraživanja	MPZKŠ	NE	DA
	2.1.4. Jačanje uključenosti u predškolski odgoj, inovativne i kreativne potencijale učenika i studenata	Udio uključene djece u predškolsko obrazovanje barem godinu prije obveznog obrazovanja	MPZKŠ	70%	100%
		% moderniziranih osnovnoškolskih i srednjoškolskih programa	MPZKŠ	0	100%
		% srednjoškolaca i studenata koji pohađaju praksu za vrijeme studija u trajanju preko mjesec dana	MPZKŠ	10%	50%
		% studenata i profesora koji sudjeluju u međunarodnim programima i inovativnim projektima	MPZKŠ	10%	50%

	2.1.5. Razvitak cjeloživotnog učenja	Kapacitet infrastrukturnih objekata koji imaju namjenu za cjeloživotno učenje	FZS	n/d	n/d
		Broj registriranih i certificiranih ustanova za CO	MPZKŠ	1	4
		Broj programa obrazovanja odraslih	MPZKŠ	0	20
		% samozapošljavanja kroz prekvalifikaciju zanimanja	MPZKŠ	0	50%

Prioritet 2.1. doprinosi ostvarenju Strateškog cilja 2. „Podizanje kvalitete i suvremenoga razvitka društvenoga sektora".

Unaprjeđenjem obrazovanja i usluga predškolskog odgoja, ponajviše formiranjem novih javnih predškolskih ustanova i izgradnjom novih i proširenjem postojećih prostornih kapaciteta obrazovnih ustanova, povećat će se obuhvat djece predškolskim odgojem i učiniti usluge predškolskog odgoja dostupnima u svim općinama, a obrazovanje djece u osnovnim i srednjim školama podići će se na višu razinu kvalitete, čime se stvaraju uvjeti za kvalitetniji život mladih bračnih parova u manje razvijenim sredinama.
Jačanje kapaciteta u obrazovnim ustanovama odnosi se na investicijsku obnovu i tehničku modernizaciju sredstvima za nastavu (informatička i komunikacijska oprema te nastavna pomagala: laptopi, tableti, projektori, ploče itd.), s fokusom na opremu za rad na daljinu. Cilj je poboljšati uvjete boravka i rada te kvalitetu obrazovanja kroz poticajan proces učenja.

Investicijsko ulaganje i tehničku obnovu zahtijevaju i visokoškolske institucije. Dodatnim ulaganjem unaprijedit će se uvjeti za znanstveno-istraživački rad i ukupno obrazovanje. Također, unaprjeđenjem razvitka znanosti, tehnologije i visokog obrazovanja potaknut će se društveni i ekonomski razvitak, usmjeriti društvo ka inovacijama i podizanju opće razine tehnologija u gospodarstvu i očuvati civilizacijska baština i identitet HNŽ/K-a.
Za predškolski odgoj i obrazovanje ključna područja djelovanja odnose se na stvaranje odgovarajućih uvjeta za boravak većeg broja djece i veću uključenost djece s poteškoćama u razvoju te kvalitetan i poticajan rad odgojatelja s djecom, uz poticanje veće socijalne uključenosti djece s poteškoćama u razvoju.
Prioritet se stavlja na cjeloživotno obrazovanje kojim se potiče razina obrazovanja i/ili prekvalifikacija. Udio u širini obrazovanja imaju omladinske organizacije koje provode edukacijske programe za mlade.

Detaljna razrada mjera dana je u Prilogu 3 dokumenta.

Ovaj prioritet i pripadajuće mjere sukladni su ciljevima održivoga razvitka: SDG4 - Kvalitetno obrazovanje

Prioritet 2.2. Unaprjeđenje kulture i športa

Prioritet 2.2. *Unaprjeđenje kulture i športa* usmjeren je na razvitak i jačanje sektora kulture i športa u HNŽ/K-u.
Kultura i šport su pomalo zapostavljene oblasti u HNŽ/K-u. Obzirom na bogatu kulturnu baštinu i potencijal koji ima ova županija/kanton, kultura se ne razvija planski i konstantno. Svaki grad i općina imaju prepoznatljive kulturne kapacitete koji se vremenom mogu vezati u kulturnu rutu HNŽ/K-a. Pored postojećih muzejskih i galerijskih objekata, potrebno je osigurati pristupe starim kulama i gradovima, što može biti jedan od vodećih aduta i u turističkoj ponudi. Uz takmičarske športske aktivnosti, definicija športa danas u potpunosti uključuje motoričke i tjelesne aktivnosti koje ne samo da potiču porast športskih aktivnosti nego promoviraju zdravlje, usvajanje zdravih životnih navika i sprječavanje pojave kroničnih bolesti kod stanovništva kao što su pretilost, dijabetes tipa 2, kardiovaskularna oboljenja, mentalne bolesti itd. Kako bi se navedeno postiglo, potrebna je stalna promocija bavljenja športom cjelokupne populacije, posebice djece u školama od najranije dobi, uključivanje u športske aktivnosti osoba s invaliditetom i osoba treće dobi, ali da bi isto bilo učinkovito, potrebno je imati kvalitetnu, pristupačnu i odgovarajuću športsku infrastrukturu. Nužno je osigurati uvjete za ravnomjernu zastupljenost bavljenja športom na području cijele HNŽ/K-a te izraditi planove

izgradnje, obnove, rekonstrukcije i održavanja športskih objekata i prostora za rekreaciju, kao bitne pretpostavke za uspješno bavljenje športom.
Glavni je cilj, ulaganjem u institucije i osuvremenjivanjem kapaciteta, stvoriti bolje uvjete za što kvalitetniji rad športsko-rekreacijskih klubova i društava te osigurati promociju i značaj očuvanja kulturno-povijesne baštine stanovnika HNŽ/K-a.
Realizacija prioriteta ostvarit će se kroz programe obnove i izgradnje športsko-rekreacijskih zona, bazena i dvorana pri osnovnim i srednjim školama na području HNŽ/K-a, koje pored športskih aktivnosti mogu biti korištene za organiziranje i drugih manifestacija. Realizacija ovih aktivnosti treba biti definirana strategijom razvitka športa. Razvitak kulture manifestirat će se povećanjem sudionika i korisnika kulture u HNŽ/K-u. Šport i kultura uvelike ovise o ulozi u sektoru turizma. Stoga je važna sinergija športskih i kulturnih manifestacija u turizmu kao i razvitak športskog i rekreacijskoga turizma i poticanje turista da povećanjem korisnika dožive i „ožive“ kulturnu baštinu HNŽ/K-a.
Prioritet se operacionalizira kroz 3 mjere čije će se ostvarenje pratiti preko 10 pokazatelja.

Tablica 23. Pregled mjera unutar Prioriteta 2.2. Unaprjeđenje kulture i športa

Prioritet	Mjera	Pokazatelji	Izvor	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
2.2. Unaprijeđenje kulture i športa	2.2.1. Jačanje kapaciteta kulture	Broj aktivnih kulturnih institucija	MPZKŠ	31	50
		Broj kulturnih manifestacija, festivala, izložbi i dr.	MPZKŠ	40	100
		Broj uposlenih u kulturnom sektoru (umjetnost, zabava i rekreacija)	MPZKŠ	1.453	2.500
	2.2.2. Potpora daljnjem razvitku športa	Broj športsko-rekreacijskih zona	MPZKŠ	15	30
		Zastupljenost većine športova	MPZKŠ	60%	90%
		Broj registriranih športskih klubova/udruga	MPZKŠ	134	200
		Usvojena strategija razvitka športa	MPZKŠ	NE	DA
	2.2.3. Jačanje kulture i športa kroz turizam	% turista kulturnoga turizma	MPZKŠ MTTZO	50%	80%
		% turista športsko-rekreacijskog turizma	MPZKŠ MTTZO	20%	50%
		Broj novih poslova u oblasti športskog i kulturnoga turizma	MPZKŠ MTTZO	0	50

Prioritet 2.2. *Unaprjeđenje kulture i športa* doprinosi ostvarenju Strateškog cilja 2. „Podizanje kvalitete i suvremenoga razvitka društvenoga sektora“.

Potpora daljnjem razvitku kulture odnosi se na unaprjeđenje rada kulturnih institucija, povećanje ukupnog ulaganja u kulturu poticanjem broja zaposlenih te, sukladno tomu, poticanje većeg broja kulturnih manifestacija i sličnih aktivnosti. Modernizacijom infrastrukture u oblasti kulture osigurat će se preduvjeti za kvalitetnije obavljanje kulturnih djelatnosti sukladno suvremenim kretanjima u struci, odnosno stvorit će se pretpostavke da ustanove kulture mogu obavljati svoju djelatnost na način kako je to propisano zakonima koji reguliraju kulturne djelatnosti na području HNŽ/K-a.
Cilj je potaknuti afirmaciju kulture na svim razinama i uključenost u više sektora. Poticanje kulturnoga turizma kao jednog od osnovnih grana turizma u gradovima.
Investicijskim ulaganjem u šport povećat će se preduvjeti za kvalitetan razvitak športa, broj športova i korisnika. Šport je jedan od poticaja razvitku turizma, pa se stoga razvitkom športskih manifestacija očekuje rast turizma.

Unaprjeđenjem i izgradnjom športske infrastrukture omogućit će se razvitak više srodnih sektora. Pojačat će se odvijanje kulturnih, gospodarskih i športskih manifestacija na području HNŽ/K-a te poboljšati uvjeti za

rad športskih klubova i udruga, odnosno jačanje vrhunskoga športa. Uspostavljanjem registara pravnih i fizičkih osoba u oblasti športa, kao i izradom strategije razvitka športa, osigurat će se kvalitetniji uvjeti za razvitak športa na području HNŽ/K-a te će se uspostaviti sistemsko i strateško usmjeravanje aktivnosti na one oblasti koje će ostvarivati najveće razvojne učinke u oblasti športa. Provedbom mjere stvaraju se bolji uvjeti za rad športskih organizacija koje, kroz kvalitetno usmjeravanje programa potpore, predstavljaju najvećeg partnera za povećanje baze športista (djece i omladine), a u cilju što boljih rezultata na polju kvalitetnog i vrhunskoga športa.

Detaljna razrada mjera dana je u Prilogu 3 dokumenta.

Ovaj prioritet i pripadajuće mjere sukladni su održivim razvojnim ciljevima SDG3 - Zdravlje i blagostanje, SDG4 -Kvalitetno obrazovanje i SDG10 - Smanjenje nejednakosti.

2.3. Unaprjeđenje zdravstva i socijalne skrbi

Unaprjeđenje zdravstva i socijalne skrbi je cilj svakog suvremenoga i razvijenog društva. Kako bi se postigla zadovoljavajuća razina razvitka ovoga sektora, nužno je kontinuirano promicati pravo zdravstvene zaštite za sve građane, poboljšavati pokrivenost zdravstvenim osiguranjem, primjenjivati preventivno učenje o zdravlju, cjeloživotno učenje o zdravom životnome stilu i zdravim izborima, kontinuirano osiguravati i poboljšavati kvalitetu zdravstvenih usluga, teritorijalno ravnomjernije pružati zdravstvene usluge i jačati vertikalnu i horizontalnu koordiniranost i spremnost, posebice u kriznim javno-zdravstvenim situacijama poput epidemija i pandemija visoko prenosivih i zaraznih bolesti (poput bolesti COVID-19, SARS, MERS, tuberkuloza, HIV itd.).

Poboljšanje kompetencija ljudskih potencijala, poboljšanje socijalne skrbi i smanjenje siromaštva, povećanje socijalne uključenosti i radne aktivacije stanovništva, osobito najranjivijih skupina, unaprjeđenje kvalitete življenja kroz dimenziju zdravlja te povećanje sigurnosti građana, uz učinkovitost usluga i pružanja potpore reformama u području socijalne skrbi, planirano je kroz dva prioriteta.

Programi promocije zdravlja, prevencije bolesti (osobito malignih i bolesti krvotoka) i unaprjeđenja kvalitete života imaju za cilj uključiti i osnažiti pojedince i zajednicu u pravljenju odabira zdravoga ponašanja i izvršiti promjene koje smanjuju rizik od ranoga razvitka kroničnih oboljenja i drugih bolesti. Osobita pozornost u oblasti prevencije i promocije zdravlja se treba usmjeriti na djecu i omladinu kako bi se prevenirao razvitak nezdravih stilova života i kako bi se mladi stimulirali za prihvaćanje zdravih stilova života. Nužna je digitalna transformacija sustava zdravstvene zaštite uz korištenje jedinstvenih standardiziranih protokola. Kao osnovni preduvjet za povezanost, adekvatnu i blagovremenu razmjenu informacija, nužno je postojanje baza podataka i znanja na svim razinama zdravstvenoga sektora, podržanih odgovarajućom informatičkom i informacijskom strukturom i uvezanih u jedan sustav. To podrazumijeva vertikalnu i horizontalnu razmjenu podataka i informacija svih sudionika u zdravstvenome sektoru i unaprjeđenje protokola za protok informacija.

Cilj prioriteta je doprinijeti razvoju kapaciteta svih razina zdravstvene zaštite da adekvatno odgovore zdravstvenim izazovima današnjice (uključujući i lako prenosive zarazne bolesti) i unaprjeđenju prevencije vodećih bolesti kroz donošenje i provedbu javnih politika i programa prevencije i jačanje

infrastrukturnih, materijalnih i ljudskih kapaciteta urgentnih centara i digitalizaciju sustava zdravstvene zaštite.

Realizacija prioriteta ostvarit će se kroz programe jačanja materijalno-tehničkih i ljudskih kapaciteta zdravstvenih ustanova, opremanje laboratorija, programe prevencije i suzbijanja zaraznih i vodećih bolesti te digitalizaciju sustava zdravstvene zaštite. Rezultat ovih aktivnosti očituje se kroz smanjenu stopu mortaliteta i informatički uvezanu primarnu, sekundarnu i tercijarnu zdravstvenu zaštitu u okviru cjelokupnoga sustava zdravstvene zaštite u HNŽ/K-u.

Prioritet se operacionalizira kroz 5 mjera čije će se ostvarenje pratiti preko 22 pokazatelja.

Tablica 24. Pregled mjera unutar Prioriteta 2.3. Unaprjeđenje zdravstva i socijalne skrbi

Prioritet	Mjera	Pokazatelji	Izvor	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
2.3. Unaprjeđenje zdravstva i socijalne skrbi	2.2.1. Unaprjeđenje sustava zdravstvene zaštite	% rekonstrukcija zdravstvenih ustanova	MZRSS	60%	100%
		% stanovništva obuhvaćenoga zdravstvenim osiguranjem	MZRSS	90%	100%
		% opremljenosti zdravstvenih ustanova	MZRSS	60%	100%
		Broj opremljenih laboratorija za brzu detekciju zaraznih bolesti	MZRSS	1	3
		Informatički uvezana primarna, sekundarna i tercijarna zdravstvena zaštita	MZRSS	60%	100%
		% zdravstvenih ustanova uključenih u jedinstven informacijski sustav	MZRSS	60%	100%
	2.2.2. Unaprjeđenje sustava socijalne skrbi i inkluzija djece s poteškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom	Broj udruga čija je primarna zadaća socijalni rad	MZRSS	122	200
		% aktivnoga stručnog osoblja u centrima za socijalni rad	MZRSS	60%	100%
		Usvojena strategija socijalnog uključivanja	MZRSS	NE	DA
		Uspostavljena baza podataka pružatelja socijalnih usluga (javnih institucija i organizacija)	MZRSS	NE	DA
		Izrađen registar OSI-a (osobe s invaliditetom)	MZRSS	NE	DA
		Iznos financijskih sredstava za udruge OSI (godišnje)	MZRSS	30.000	100.000
	2.2.3. Jačanje institucionalnih kapaciteta u području provedbe politike prema mladima	Broj osnovanih vijeća mladih	MPZKŠ	4	10
		Iznos godišnje razine izdvajanja za sredstva za rad vijeća mladih	MPZKŠ	0	100.000
		Izrađena i usvojena strategija prema mladima	MPZKŠ	NE	DA
		Broj omladinskih organizacija koje provode edukacijske programe	MPZKŠ	177	250
	2.2.4. Jačanje suradnje javnoga i nevladinog sektora	Izrađena i usvojena strategija razvitka nevladinih organizacija	MPULS	NE	DA
		% sufinanciranja razvojnih projekata NVO-a	MF	20%	40%

		Formirano koordinacijsko tijelo NVO-a na razini HNŽ/K-a	MPULS	NE	DA
	2.2.5. Unaprjeđenje sustava potpore braniteljskoj populaciji	Broj stambeno zbrinutih branitelja i ratnih vojnih invalida te obitelji poginulih	MB	77	500
		Broj braniteljskih udruga/zadruga	MB	22	40
		Iznos financiranja udruga i zadruga	MB	479.180,00	1.000.000

Prioritet 2.3. *Unaprjeđenje zdravstva i socijalne skrbi* doprinosi ostvarenju Strateškog cilja 2. „Podizanje kvalitete i suvremenoga razvitka društvenoga sektora".

Jačanjem infrastrukturnih, tehničkih i informacijskih kapaciteta zdravstvenih ustanova razvija se kvalitetnija, učinkovitija i suvremenija zdravstvena zaštita.

Osiguranjem boljih uvjeta za kvalitetniji život djece, mladih i odraslih, a posebice osoba s invaliditetom, osoba u stanju socijalne potrebe, obitelji s djecom kao i djece i osoba bez obiteljske potpore smanjit će se negativne društvene pojave poput maloljetničke delinkvencije, bolesti ovisnosti, svih oblika nasilja i sl.

Stvaranjem bolje suradnje i koordinacije razvojnih aktivnosti izmedju javnoga sektora i nevladinog sektora omogućit će se multiplikacija razvojnih učinaka.

Kroz bolje uvjete za život mladih smanjio bi se negativan trend odlaska mladih ljudi izvan granica države i pozitivno bi se utjecalo na unutarnju migraciju stanovništva na području HNŽ/K-a.

Unaprjeđenjem i povećanjem učinikovitosti tržišta rada, kroz provedbu programa aktivne politike zapošljavanja i samozapošljavanja branitelja i članova njihovih obitelji, stvara se stimulirajuće okruženje za olakšan pristup tržištu rada i povećanja njihove ekonomske neovisnosti kroz programe zapošljavanja i samozapošljavanja. Poticanje razvitka gospodarstva putem braniteljskih udruga i zadruga predstavlja korak dalje u održivoj ekonomiji ovih skupina.

Detaljna razrada mjera dana je u Prilogu 3 dokumenta.

Ovaj prioritet i pripadajuće mjere sukladni su održivim razvojnim ciljevima SDG3 - Zdravlje i blagostanje, SDG8 - Dostojanstven rad i ekonomski rast i SDG10 - Smanjenje nejednakosti.

Prioritet 2.4. Jačanje kapaciteta za upravljanje prirodnim i drugim rizicima i sigurnost društva

Rano upozorenje od prirodnih i sigurnosnih rizika podrazumijeva uspostavljanje potrebnih kapaciteta za izradu i dostavljanje pravodobnih informacija i upozorenja kako bi se omogućilo pojedincima, zajednici i organizacijama kojima prijeti opasnost da se pripreme i djeluju na odgovarajući način i u odgovarajuće vrijeme kako bi se smanjili mogući gubici i štete.

Cilj prioriteta je da se, kroz jačanje kapaciteta struktura Civilne zaštite, policijskih snaga i unaprjeđenjem zakonske regulative, unaprijedi osobna i imovinska sigurnost građana.

Realizacija prioriteta ostvarit će se kroz programe povećanja broja zaposlenika MUP-a, a osobito će pozornost biti posvećena projektima i obukama budući da su konkretne edukacije od iznimne važnosti za stjecanje novih znanja i vještina od značaja za rad Uprave policije MUP-a HNŽ/K-a jer se na ovaj način stvara povoljno okruženje za modernizaciju i trend rada MUP-a HNŽ/K-a kao i svih policijskih struktura u Bosni i Hercegovini. U procesu je planiranja Uprava policije usmjerena na nabavu opreme: uredska oprema, prijevozna oprema, specijalistička oprema, naoružanje i druga policijska oprema, laboratorijska oprema, informatička oprema i kriminalističko-tehnička oprema. Uspostavljanjem

sustava ranog upozoravanja u sustavu civilne zaštite stvaraju se pretpostavke za pravodobno obavještavanje i uzbunjivanje stanovništva o nadolazećoj opasnosti i aktiviranje ljudskih i materijalnih resursa za djelovanje na zaštiti i spašavanju ugroženih ljudi i materijalnih dobara. Spomenuti sustav čine sustav osmatranja i obavještavanja i sustav uzbunjivanja, a on funkcionira u okviru tijela uprave za civilnu zaštitu HNŽ/K-a i općina kao centri osmatranja, obavještavanja i uzbunjivanja, odnosno operativni centri civilne zaštite.

Prioritet se operacionalizira kroz 3 mjere čije će se ostvarenje pratiti preko 9 pokazatelja.

Tablica 25. Pregled mjera unutar Prioriteta 2.4. Jačanje kapaciteta za upravljanje prirodnim i drugim rizicima i sigurnost društva

Prioritet	Mjera	Pokazatelji	Izvor	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
Prioritet 2.4.	2.4.1. Unaprjeđenje sustava upravljanja krizama, zaštite i spašavanja od prirodnih i drugih nepogoda	% Moderniziran centar civilne zaštite	UCZV	60%	90%
		Broj sudionika edukacije sustava zaštite i spašavanja	UCZV	0	200
		Broj opremljenih timova za zaštitu i spašavanje	UCZV	1	10
	2.4.2. Modernizacija i osiguranje ključne infrastrukture za optimalno funkcioniranje	% izgrađena pristupna putna mreža	UCZV MPVŠ	30%	50%
		Izgrađen vodovodni sustav u područjima s visokim rizikom od požara	UCZV MPVŠ	NE	DA
	2.4.3. Unaprjeđenje sigurnosnoga sustava	Broj evidentiranih kaznenih djela	MUP	929	650
		Broj evidentiranih prometnih nesreća	MUP	2029	1.850
		% infrastrukturna i tehnološka modernizacija sustava sigurnosti	MUP	60%	90%
		Broj novouposlenih policijskih službenika	MUP	0	400

Prioritet 2.4. *Jačanje kapaciteta za upravljanje prirodnim i drugim rizicima i sigurnost društva* doprinosi ostvarenju Strateškog cilja 2. „Podizanje kvalitete i suvremenoga razvitka društvenoga sektora“.

Mjerom *Upravljanje sigurnosnim rizicima* omogućava se sagledavanje i poduzimanje aktivnosti za smanjenje sigurnosnih rizika u HNŽ/K-u. Ključni izazovi na koje je usmjerena ova mjera su rizici za zdravlje ljudi uzrokovani pandemijom COVID-19 i štete od prirodnih katastrofa (primjerice požari, potresi, poplave, suše). Modernizacijom centra civilne zaštite opremanjem službi za zaštitu i spašavanje podići će se spremnost HNŽ/K-a u prevenciji i borbi protiv prirodnih i ostalih nesreća i utjecaj na moguće rizike, čime se smanjuje negativan utjecaj na državu i osobnu imovinu građana. Također, unaprjeđenjem sigurnosnih sustava povećat će se sigurnost građana, što se očituje kroz smanjenje broja prijavljenih kaznenih djela, evidentiranih prekršaja iz oblasti javnoga reda i mira i broja evidentiranih prometnih nesreća u HNŽ/K-u; unaprjeđenjem sigurnosnih sustava povećat će se sigurnost građana, što će se očitovati kroz manji broj kaznenih djela, modernizaciju MUP-a i upošljavanje većeg broja policijskih službenika u HNŽ/K-u.

Detaljna razrada mjera dana je u Prilogu 3 dokumenta.

Ovaj prioritet i pripadajuće mjere sukladni su održivim razvojnim ciljevima SDG15 - Očuvanje života na zemlji i SDG16 - Mir, pravda i snažne institucije.

Prioriteti za Strateški cilj 3

Strateški cilj 3. „Upravljanje resursima i uslugama ekosustava sukladno postojećim kapacitetima okoliša“ operacionalizira se kroz 3 prioriteta i 8 mjera[7] čije će se ostvarenje pratiti preko 21 pokazatelja.

Tablica 26. Pregled prioriteta i pokazatelja izlaznih rezultata s izvorima, polaznim i ciljnim vrijednostima u okviru Strateškog cilja 3

	Prioritet	Pokazatelji izlaznih rezultata	Izvor	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
Strateški cilj 3.	3.1. Unaprijediti zaštitu i održivo korištenje prirodnih resursa	Broj novih izrađenih/usvojenih dokumenata iz oblasti zaštite okoliša	MTTZO	0	5
		Broj novih programa praćenja sastavnica okoliša	MTTZO	0	5
		Broj dozvola iz Registra okolišnih dozvola MTTZO i FMOIT	MTTZO	61	+20%
	3.2. Jačati integrirani sustav prostornoga planiranja i unaprjeđenja infrastrukture	Broj moderniziranih regionalnih cesta	MPV	0	11
		Broj financiranih projekata iz oblasti jačanja svijesti o recikliranju i smanjenju nastanka otpada	MTTZO	41	120
		Moderniziran sustav zemljišne administracije	UGIP	NE	DA
	3.3 Poticati učinkovitu energetsku tranziciju	Iznos utrošenih sredstava za projekte jačanja energetske učinkovitosti javnih objekata (KM)	Vlada HNŽ/K-a	11.616.161,38	40.000.000
		Broj novih programa jačanja svijesti o EE-u i OIE-u	FZO	0	20
		Broj ugovora o koncesiji za OIE	MG	19	35

**MTTZO– Ministarstvo trgovine, turizma i zaštite okoliša HNŽ/K-a*
***AVPJM – Agencija za vodno područje Jadranskog mora*
****FZPR – Federalni zavod za programiranje razvitka*
****MPV– Ministarstvo prometa i veza HNŽ/K-a*
******MGPU– Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja HNŽ/K-a*
******MG– Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K-a*

[7]Mjere su detaljno opisane u Prilogu 3.

Prioritet 3.1. Unaprijediti zaštitu i održivo korištenje prirodnih resursa

Očuvanje jedinstvenoga prirodnoga naslijeđa HNŽ/K-a, kroz zaštitu specifične biološke i geološke raznolikosti krškoga područja, sastavnica okoliša i ekosustava ovoga područja, pretpostavka je dugoročnog održivoga razvitka HNŽ/K-a. Kako bismo očuvali ovo veliko prirodno bogatstvo, ali i održivo upravljali prirodnim resursima, nužno je imati relevantne informacije o stanju sastavnica okoliša te usmjeravati pozornost na potrebe očuvanja i racionalnoga korištenja resursa i usluga koje ekosustavi u HNŽ/K-u pružaju, kao bitnoga preduvjeta ukupne dobrobiti i kvalitete života zajednice. HNŽ/K je u proteklom razdoblju provodila niz aktivnosti na praćenju stanja i zaštiti okoliša, smanjenju emisija stakleničkih plinova i drugih onečišćivača te prilagodbi na klimatske promjene. U narednome razdoblju potrebno je jačanje institucionalnih kapaciteta Ministarstva trgovine, turizma i zaštite okoliša i lokalnih zajednica kroz potporu unaprjeđenju programa praćenja stanja sastavnica okoliša (tlo, zrak, biološka i krajobrazna raznolikost) i uspostavu jedinstvenoga središnjeg okolišnog informacijskoga sustava, kao i registra onečišćivača u HNŽ/K-u, u svrhu očuvanja okoliša i održivoga korištenja prirodnih resursa. Izrada nedostajućih i harmonizacija postojećih strateško-planskih dokumenata iz oblasti okoliša te usvajanje istih također je obuhvaćena unutar ovoga prioriteta. HNŽ/K ima dokumente iz okolišne legislative. Međutim, potrebna je njihova daljnja harmonizacija i izrada onih dokumenata (planova zaštite pojedinih sastavnica okoliša) koji su nedostajući. Jačanje bilateralnih i multilateralnih suradnji, partnerstava u okruženju i zajedničkih projektnih aktivnosti bitna je odrednica u provedbi okolišnih politika i povlačenju sredstava, osobito iz dostupnih EU fondova za okoliš, klimatske promjene i kružno gospodarstvo. Umrežavanja i nova partnerstva doprinos su i za jačanje održivosti javnih institucija koje upravljaju zaštićenim područjima u HNŽ/K-u. Unaprjeđenje fizičke infrastrukture postojećih zaštićenih područja omogućit će proširenje ponude posjetiteljima i ljubiteljima prirode, uz očuvanje njihovih izvornih prirodnih vrijednosti. Iznimne prirodne značajke ovoga područja, kao jednog od centara endemizma i prostora visoke biološke i krajobrazne raznolikosti, osnova su za njihovo uvezivanje kroz zajedničku ponudu i mogućnost za privlačenje većeg broja posjetitelja i jačanje njihove samoodrživosti. Realizacija prioriteta doprinosi očuvanju biološke i krajobrazne raznolikosti, smanjenju onečišćenja sastavnica okoliša, učinkovitome korištenju prirodnih kapaciteta te umrežavanju i održivom gospodarskome i društvenom razvitku.
Prioritet se operacionalizira kroz tri mjere čije će se ostvarenje pratiti preko 8 pokazatelja.

Tablica 27. Pregled mjera unutar Prioriteta 3.1. Unaprijediti zaštitu i održivo korištenje prirodnih resursa

	Mjera	Pokazatelji	Izvor	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
Prioritet 3.1. Unaprijediti zaštitu i održivo korištenje prirodnih resursa	3.1.1. Praćenje stanja okoliša i uspostava okolišnog informacijskoga sustava	Izrađene nove studije i provedena terenska istraživanja	MTTZO	0	5
		Uspostavljen informacijski sustav zaštite okoliša (ISZO HNŽ/K-a)	MTTZO	NE	DA
		Izrađen registar onečišćivača HNŽ/K-a	MTTZO	NE	DA
	3.1.2. Poticanje suradnje, izrade i harmonizacije strateško-planske dokumentacije u oblasti zaštite okoliša	Broj novih projektnih prijedloga za međunarodne projekte u oblasti zaštite okoliša	MTTZO	0	5
		Broj realiziranih projekata jačanja svijesti o zaštiti okoliša		41	100

	3.1.3. Jačanje samoodrživosti zaštićenih područja	Nove ponude u zaštićenim područjima	MTTZO	NE	DA
		Broj novih projekata u zaštićenim područjima		0	10
		Broj novih promidžbenih materijala o zaštićenim područjima HNŽ/K-a		0	15

Prioritet 3.1. *Unaprijediti zaštitu i održivo korištenje prirodnih resursa* doprinosi ostvarenju Strateškog cilja 3. „Upravljanje resursima i uslugama ekosustava sukladno postojećim kapacitetima okoliša."

Mjerom *Praćenje stanja okoliša i uspostava okolišnog informacijskoga sustava* osigurat će se potpora novim istraživanjima i objedinjavanje podataka o sastavnicama okoliša (zrak, tlo, biološka i krajobrazna raznolikost). Uz zaštitu i promociju prirodnih vrijednosti ovoga područja, mjera predviđa revitalizaciju i ograničavanje negativnih utjecaja na ključne ekosustave i usluge koje oni pružaju (usluge opskrbe, regulacije, pružanja staništa i kulturne usluge).

Mjera *Poticanje suradnje, izrade i harmonizacije strateško-planske dokumentacije u oblasti zaštite okoliša* predviđa izradu nedostajućih okolišnih akata na županijskoj/kantonalnoj razini kao i njihovo usklađivanje s pravnim propisima EU-a. Mjera predviđa i jačanje svijesti o uzrocima, posljedicama i mjerama ublažavanja klimatskih promjena i jačanje partnerstava u smanjenju njihovih negativnih posljedica kao i poticanje međunarodne suradnje i jačanje kapaciteta za provedbu projekata iz programa kohezijske politike za zeleniju Europu.

Mjera *Jačanje samoodrživosti zaštićenih područja* potiče inventarizaciju i digitalizaciju podataka u zaštićenim dijelovima prirode HNŽ/K-a kao podloge za mrežu Natura 2000. Mjerom se, također, potiče promocija i brendiranje zaštićenih područja, razvitak novih proizvoda i ponude u svrhu jačanja turističkih djelatnosti i ruralnoga gospodarstva kao i aktivnosti koje doprinose održivome korištenju prirodnih potencijala.

Ovaj prioritet i pripadajuće mjere sukladni su ciljevima održivoga razvitka: SDG 2 – Svijet bez gladi, SDG 11 – Održivi gradovi i zajednice, SDG 13 – Očuvanje klime, SDG 14 – Očuvanje vodenoga svijeta, SDG 15 – Očuvanje života na Zemlji i SDG 17 – Partnerstvom do cilja.

Prioritet 3.2. Jačati integrirani sustav prostornoga planiranja i unaprjeđenja infrastrukture

Suvremena infrastruktura, uz učinkovit sustav prostornoga planiranja, doprinosi postizanju ciljeva sva tri stupa održivoga razvitka doprinoseći kvaliteti života i povećanju sigurnosti stanovništva, uz istodobno jačanje gospodarstva i konkurentnosti te učinkovito korištenje prirodnih resursa. Održivo upravljanje prostorom, otpadom, prometnom i komunalnom infrastrukturom temeljna je pretpostavka za razvitak kružnoga gospodarstva i čistijih obrazaca proizvodnje.

Bitan segment u razvitku HNŽ/K-a je unaprjeđenje transportnih i prometnih kapaciteta, čime se ostvaruje bolja prometna povezanost kako unutar HNŽ/K-a tako i u regiji. Također, poboljšanjem tehničkih elemenata lokalnih cesta i unaprjeđenjem mreže regionalnih cesta doprinosi se povećanju sigurnosti sudionika u prometu. Različiti vidovi prometa koji su zastupljeni u HNŽ/K-u komparativna su prednost HNŽ/K-a i bitna pretpostavka za razvitak intermodularne prometne mreže.

Održivo upravljanje otpadom, koje će rezultirati povećanjem obuhvata stanovništva organiziranim prikupljanjem i odvozom otpada, donosi višestruke prednosti u HNŽ/K-u. Potrebno je stvoriti uvjete za odvojeno prikupljanje, recikliranje i sanitarno odlaganje otpada te sanirati postojeća ilegalna odlagališta otpada, koja predstavljaju ugrozu poglavito po zdravlje ljudi, ali i po sastavnice okoliša. Infrastruktura vezana za odvodnju otpadnih voda i njihovo pročišćavanje prije ispuštanja u prirodne recipijente ima veliki značaj u očuvanju vodnoga bogatstva HNŽ/K-a, odnosno sliva rijeke Neretve. Unaprjeđenje sustava pročišćavanja otpadnih voda ima za cilj održavanje/postizanje visokoga ili dobrog stanja površinskih i podzemnih voda u HNŽ/K-u sukladno nacionalnoj i vodnoj legislativi EU-a.

Ovo je područje, obzirom na propusnost krške podloge, osobito osjetljivo na onečišćenja, pa je potrebno osigurati adekvatnu zaštitu vodnih bogatstava HNŽ/K-a u svrhu zaštite vodene flore i faune i potreba korisnika voda.
U svrhu učinkovitijeg upravljanja prostorom potrebno je uvođenje prostornih informacijskih sustava i digitalizacija podataka. Unos referentnih prostornih podataka u neki od podržanih GIS formata uključuje prikupljanje prostornih podataka i njihovo pretvaranje u digitalni oblik, analizu i upravljanje podacima te njihovu prezentaciju. Ovakva evidencija omogućit će formiranje baze podataka i suvremeni način njihove obrade, analizu istraženih i pristupačnih podataka o zemljištu, uvezivanje topografskih, grafičkih i numeričkih podataka, istraživanje događanja i utjecaja na prostornu organizaciju i razvitak jedinica lokalne samouprave i HNŽ/K-a u cjelini, a time i na kontinuitet procesa planiranja, usmjeravanja i osmišljenoga djelovanja u prostoru. U slijedu dinamičkoga plana ostvarenja predloženih aktivnosti, prioritet je na prvoj, ujedno i najopsežnijoj, fazi - spremanju prostornim planovima verificiranih podataka u vektorskome i rasterskom obliku.
Prioritet se operacionalizira kroz tri mjere čije će se ostvarenje pratiti preko 9 pokazatelja

Tablica 28. Pregled mjera unutar Prioriteta 3.2. Jačati integrirani sustav prostornoga planiranja i unaprjeđenja infrastrukture

	Mjera	Pokazatelji	Izvor	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
Prioritet 3.2. Jačati integrirani sustav prostornog planiranja i unaprjeđenja infrastrukture	3.2.1. Unaprjeđenje prometne infrastrukture	Dužina autocesta (km)	Autoceste FBiH, MPV	10,25	105,9
		Dužina moderniziranih magistralnih i regionalnih cesta (km)	FZPR, MPV	0	160
		Stopa smrtnosti uslijed povreda u prometnim nesrećama (na 100.000 stanovnika) (%)	BIHAMK/MUP	8	5
	3.2.2. Poticanje rješenja održivog upravljanja otpadom i otpadnim vodama	Udio recikliranoga (komunalnog i opasnoga) otpada (%)	JLS, MGPU	6	10
		Usvojen plan upravljanja otpadom HNŽ/K-a (2021.-2026.)	MTTZO	NE	DA
		Udio JSL-a pokrivenih sustavima tretmana otpadnih voda	JLS	44%	65%
	3.2.3. Poticanje održivog i okolišno prihvatljivoga prostornog planiranja	Uspostavljena baza digitaliziranih prostornih podataka	MGPU	NE	DA
		Izrađen registar prostornih jedinica po JSL-ima (Mostar, Jablanica, Prozor-Rama, Konjic, Stolac, Čapljina i Ravno)	UGIP	NE	DA
			UGIP	35.624	250.000

		Broj upita prema Geoportalu HNŽ/K-a na godišnjoj razini			

Prioritet 3.2 *Jačati integrirani sustav prostornoga planiranja i unaprjeđenja infrastrukture* doprinosi ostvarenju Strateškog cilja 3. „Upravljanje resursima i uslugama ekosustava sukladno postojećim kapacitetima okoliša."

Mjera *Unaprjeđenje prometne infrastrukture* temelji se na modernizaciji postojeće i razvitku kvalitetne, pouzdane, održive i prilagodljive prometne infrastrukture koja podržava mobilnost, ekonomski rast i blagostanje te povećanje životnoga standarda.

Mjera *Poticanje rješenja održivog upravljanja otpadom i otpadnim vodama* ima za cilj smanjiti nastanak otpada, povećati udio njegova prerađivanja i ponovne uporabe. Također, mjera predviđa potporu jačanju kapaciteta i osnaživanje sudjelovanja tijela javne uprave i lokalnih zajednica u unaprjeđenju sustava odvodnje otpadnih voda, uvođenju tehnologija za pročišćavanje otpadnih voda i poboljšanje sanitarnih uvjeta. Mjera doprinosi smanjenju onečišćenja i pritisaka na okoliš, pa se time doprinosi povećanju kvalitete života i zdravlja ljudi.

Mjera *Poticanje održivog i okolišno prihvatljivoga prostornoga planiranja* predviđa digitalizaciju prostornih podataka u svrhu formiranja informacijskoga sustava (GIS) koji će osigurati suvremeni način obrade podataka i kontinuitet procesa planiranja, usmjeravanja i osmišljenoga djelovanja u prostoru te modernizaciju sustava zemljišne administracije u HNŽ/K-u.

Ovaj prioritet i pripadajuće mjere sukladni su ciljevima održivoga razvitka: SDG 6 – Čista voda i sanitarni uvjeti, SDG 9 – Industrija, inovacije i infrastruktura, SDG 11 – Održivi gradovi i zajednice, SDG 14 – Očuvanje vodenoga svijeta, SDG 15 – Očuvanje života na Zemlji i SDG 17 – Partnerstvom do cilja.

Prioritet 3.3. Poticati učinkovitu energetsku tranziciju

Učinkovita energetska tranzicija podrazumijeva kontinuirano povećanje energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije (OIE) sukladno inovativnim tehnološkim rješenjima usmjerenim ka zaštiti okoliša kao i kontinuirano jačanje spoznaja i informiranosti šire javnosti o primjerima dobre prakse u energetskom sektoru. Održivi energetski razvitak, utemeljen na održivim obrascima proizvodnje i potrošnje električne energije, jedan je od preduvjeta jačanja energetske stabilnosti, osiguravajući odgovarajuću dostupnost energije, ali i njenu ekonomsku, društvenu i okolišnu prihvatljivost. Prioritetom se potiče uporaba čišćih tehnologija i rješenja koja doprinose smanjenju emisije stakleničkih plinova te zaokret prema gospodarstvu s niskom razinom ugljika, a sve s ciljem zaštite zraka i očuvanja klime.

Cilj predloženoga prioriteta je jačanje energetske sigurnosti i energetskih politika u HNŽ/K-u kao preduvjeta podizanja kvalitete života stanovništva i razvitka gospodarstva. Kako je zgradarstvo najveći potrošač energije (više od 40% s tendencijom rasta), a ujedno sektor koji emitira više od 30% stakleničkih plinova, u sklopu prioriteta predviđeno je poboljšanje energetske učinkovitosti javnih i stambenih objekata u HNŽ/K-u. Naime, upravo je u ovom sektoru i najveći potencijal uštede energije, a da se pri tome ostvari isti ili bolji uvjeti uz uštedu zavisnih troškova. Obzirom na prirodne potencijale, HNŽ/K ima značajne potencijale za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora – OIE-a, a osobito energije sunca, vjetra i biomase. Povećanjem udjela OIE-a u ukupnoj proizvodnji energije, uz poticanje energetske učinkovitosti, osigurava se održivi energetski razvitak HNŽ/K-a, dok poboljšanjem kvalitete zraka i smanjenjem emisija onečišćivača, koji doprinose klimatskim promjenama, prioritet doprinosi daljnjoj tranziciji ovoga područja ka EU politikama iz oblasti zaštite okoliša.

Prioritet se operacionalizira kroz dvije mjere čije će se ostvarenje pratiti preko 5 pokazatelja.

Tablica 29. Pregled mjera unutar Prioriteta 3.3. Poticati učinkovitu energetsku tranziciju

Prioritet 3.3. Poticati učinkovitu energetsku tranziciju	Mjera	Pokazatelji	Izvor	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
	3.3.1. Poboljšanje energetske učinkovitosti javnih objekata	Broj utopljenih škola	Vlada HNŽ/K-a	32	60
		Broj utopljenih zdravstvenih i drugih javnih ustanova		12	20
		Broj utopljenih stambenih objekata		1	5
	3.3.2. Povećanje udjela proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora	Proizvodnja električne energije iz fotonaponskih i vjetroelektrana (MWh/god)	OIEiEK	2.078	+20%
		Broj novih koncesija za objekte OIE-a	MG	14	130

Prioritet 3.3 *Poticati učinkovitu energetsku tranziciju* doprinosi ostvarenju Strateškog cilja 3. „Upravljanje resursima i uslugama ekosustava sukladno postojećim kapacitetima okoliša."

Mjera *Poboljšanje energetske učinkovitosti* je mjera usmjerena na unaprjeđenje održivih obrazaca potrošnje energije osobito u sektoru zgradarstva, kao najvećega potrošača energije i značajnog izvora emisije stakleničkih plinova. Energetskom obnovom javnih i stambenih objekata i primjenom mjera energetske učinkovitosti sustava javne rasvjete ostvaruju se značajne uštede energenata. Mjera također doprinosi poboljšanju kvalitete života i uvjeta rada, poticanju razvitka domaćeg malog i srednjeg poduzetništva u sektoru graditeljstva te zaštiti okoliša smanjenjem emisija stakleničkih plinova.

Mjera *Povećanje udjela proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora* potiče proizvodnju energije u HNŽ/K-u iz alternativnih izvora, kao što su energija sunca, vjetra i biomase. Mjerom se osigurava pristup suvremenim energetskim uslugama i potiče uporaba tehnologija za dobivanje okolišno prihvatljivijih oblika energije, čime se pozitivno utječe na smanjenje pritisaka na okoliš, a dugoročno i na očuvanje klime. Uz navedeno, značajno je unaprijediti učinkovitost upravljanja i nadzora u uvođenju i provedbi projekata OIE-a u HNŽ/K-u.

Ovaj prioritet i pripadajuće mjere sukladni su ciljevima održivoga razvitka: SDG 7 – Pristupačna energija iz čistih izvora SGD 8 – Dostojanstven rad i ekonomski rast, SDG 9 – Industrija, inovacije i infrastruktura, SDG 11 – Održivi gradovi i zajednice, SDG 12 – Odgovorna potrošnja i proizvodnja, SDG 13 – Očuvanje klime.

4. Strateški projekti

Uspješnoj provedbi Strategije razvitka HNŽ/K-a doprinijet će i provedba pet strateških projekata, kao intervencije od najvećeg značaja za ostvarenje strateških ciljeva. Strateški projekti imaju višestruki učinak na razvitak HNŽ/K-a. Rezultati strateških projekata trebaju doprinijeti pozitivnome utjecaju na poboljšanje kvalitete života građana i omogućiti održivi rast i razvitak.

SP1 . Vlada pod jednim krovom

Kratak opis: Županijska/Kantonalna tijela uprave HNŽ/K-a ne nalaze se u jednom prostoru, nego su ministarstva, uprave i druga tijela uprave smješteni u različitim poslovnim prostorima koji su u vlasništvu Vlade HNŽ/K-a ili se iznajmljuju. Pored troškova za iznajmljivanje prostora, negativni aspekti

ovakve prostorno-smještajne rascjepkanosti županijskih/kantonalnih tijela uprave doprinose i lošijoj učinkovitosti rada i povezanosti tijela uprave, što ima utjecaj i na učinkovitost pružanja usluga za građane, gospodarstvenike i druge korisnike tijela uprave HNŽ/K-a.
Vlada HNŽ/K-a je 2018. godine izvršila kupovinu zgrade bivšeg Hotela Ero u Mostaru te su izrađeni idejni i glavni projekt za zgradu Vlade HNŽ/K-a. Radi se o površini prostora od 9.565 m^2 u kojem će biti smještena županijska/kantonalna tijela uprave.
Očekivani učinci: Izgradnjom zgrade Vlade i smještajem svih županijskih/kantonalnih tijela uprave na jedno mjesto omogućila bi se kvalitetnija interna komunikacija između tijela uprave, ali i vanjska komunikacija, uz učinkovitije pružanje javnih usluga. Ujedno bi se ostvarile uštede po osnovu plaćanja prostora za smještaj županijskih/kantonalnih tijela uprave.

Indikativni financijski okvir: Ukupna vrijednost projekta je 11.000.000,00 KM

SP2 . Izgradnja veletržnice „Hercegovina“ u PZ Zvirovićima

Kratak opis: Gospodarska i turistička zona u Zvirovićima jedno je od najatraktivnijih područja HNŽ/K-a, čemu je doprinijela i autocesta Koridora Vc. Dolaskom na područje Hercegovine, autocesta je sa sobom donijela velike mogućnosti razvitka, posebice kada je u pitanju razvitak gospodarskih zona. Upravo na ovom području koje spaja dvije županije (HNŽ/K i ZHŽ) postoji veliki broj poljoprivrednih proizvođača koji bi na novoizgrađenoj veletržnici mogli ponuditi svoje poljoprivredne proizvode, čime bi se omogućio razvitak dodatnih prodajnih kanala i potpomogao plasman poljoprivrednih proizvoda ovoga područja. Riječ je o međužupanijskome projektu od regionalnoga značaja, koji bi osigurao značajnu potporu plasmanu poljoprivrednih proizvoda. Uspješnoj realizaciji projekta, ali i funkcioniranju veletržnice, doprinosi i blizina granice s EU-om (Republikom Hrvatskom), suvremena prometna komunikacija osigurana kroz Koridor Vc te blizina turističkih odredišta u Hercegovini i Hrvatskoj, iz kojih razloga veliki broj turista gravitira i prolazi navedenim područjem.

Očekivani učinci: Realizacija ovoga projekta doprinijela bi razvitku poljoprivrede HNŽ/K-a, povećala prihode od poljoprivrede, osigurala mogućnost većeg plasmana poljoprivrednih proizvoda te doprinijela sveukupnome gospodarskom razvitku područja.

Indikativni financijski okvir: Ukupna vrijednost projekta je 6.000.000,00 KM.

SP 3. Unaprjeđenje kapaciteta Zračne luke Mostar

Zračna luka Mostar od strateškoga je značaja za grad Mostar i HNŽ/K. Postoji velika potreba osposobljavanja Zračne luke Mostar za njezinu maksimalno aktivnu ulogu u transportu ljudi i roba. Pored vlastitih regionalnih potreba, moguće ju je koristiti kao alternativu sarajevskoj zračnoj luci u zimskim mjesecima (zbog povoljnije klime) kao i splitskoj i dubrovačkoj zračnoj luci u ljetnim mjesecima zbog blizine istih.

Zbog trenutne vlasničke strukture i stanja na terenu, ustanovljeno je kako je najbolja opcija naći strateškoga partnera/investitora s kojim će se, kroz model koncesije ili javno-privatnoga partnerstva, raditi na maksimalnome korištenju kapaciteta Zračne luke Mostar.
Projekt obuhvaća analizu postojećega stanja Zračne luke Mostar, projiciranje optimalnoga stanja, donošenje odluke o odabiru strateškoga partnera, izradu studije izvodljivosti i realizaciju aktivnosti.
Realizacijom projekta, čiji su nositelji Grad Mostar i JU Zračna luka Mostar, očekuje se uspostava javno-privatnoga partnerstva ili davanje pod koncesiju Zračne luke Mostar.

Očekivani učinci: poboljšan kapacitet Zračne luke Mostar u odnosu na postojeće stanje, povećanje prometa putnika, povećanje prometa teretnoga prijevoza, povećanje broja međunarodnih letova, s krajnjim učinkom doprinosa razvitku turizma, zapošljavanju i cjelokupnoj gospodarskoj aktivnosti na području grada Mostara i HNŽ/K-a.

Indikativni financijski okvir: Ukupna vrijednost projekta je 2.000.000,00 KM, od čega se iznos od 1.000.000,00 KM planira izdvojiti iz Proračuna Grada Mostara, a 1.000.000,00 KM iz vanjskih izvora, odnosno strateških partnera.

SP 4. Izgradnja mosta i opremanje poslovne zone Čehari

Kratak opis: U prostornome planu općine Jablanica za razdoblje 2016. – 2025. godina planirano je 13 novih gospodarskih zona, ukupne površine 53,6 ha. Pored planiranih zona, OV Jablanica je donijelo Odluku o formiranju novih poslovnih zona: UNIS-Gornja Kolonija i Granit. Trenutačno u Jablanici postoji gospodarska zona Šljunkara. Na predmetnome lokalitetu formirano je 12 parcela, na kojima trenutačno djelatnost obavlja šest gospodarskih subjekata, i isti je kapacitiran sukladno prostornim mogućnostima. Uz izvođenje infrastrukturnih radova na izgradnji prometnice, vodovodne, kanalizacijske, elektro i PTT mreže na lokalitetu gospodarske zone Čehari, a, obzirom da se poslovna zona nalazi na lijevoj obali starog korita rijeke Neretve, za pristup istoj je potrebno izgraditi i most u duljini od cca 100 m. Na razini realizacije projektnih aktivnosti intervencija podrazumijeva izvođenje radova na izgradnji mosta, infrastrukturnih radova na izgradnji prometnice, vodovodne, kanalizacijske, elektro i PTT mreže na lokalitetu gospodarske zone Čehari.

Očekivani učinci: Opremanjem nove gospodarske zone stvorit će se pretpostavke za brži gospodarski razvitak općine Jablanica te osigurati mogućnosti poduzetnicima za brže investiranje u otvaranje novih pogona i stavaranje pretpostavki za novo zapošljavanje.

Indikativni financijski okvir: 11.000.000,00 KM

SP 5. Unaprjeđenje turističke infrastrukture Boračkog jezera

Kratak opis: Boračko jezero je jedan od prirodnih bisera Hercegovine i jedno od omiljenih izletišta turista iz svih dijelova BiH, ali i regije. Područje Boračkog jezera je od 2000. godine prepoznato u međunarodnim razmjerima kao ključno područje za očuvanje bioraznolikosti ptica, tzv. IBA područje (*Important Bird Area*), što naglašava značaj održivog upravljanja i održivih pravaca razvitka turizma ovoga prirodnog bisera. U svrhu unaprjeđenja održivih turističkih djelatnosti potrebno je urediti prilazne i edukacijske staze oko jezera i plaže kao i dodatne turističke sadržaje poput športskih terena i pješačkih staza. U sklopu projekta planirani su infrastrukturni radovi na uređenju turističke infrastrukture kao i aktivnosti na daljnjem praćenju stanja okoliša i unaprjeđenja zaštite prirodnih vrijednosti.
Očekivani učinci: Realizacijom ovoga projekta stvorili bi se preduvjeti za privlačenje većega broja turista, ali i zaštite ovoga vrijednog prirodnog područja kao podloge za druge projekte.
Indikativni financijski okvir: 1.000.000,00 KM

5. Indikativni financijski okvir

Indikativni financijski okvir provedbe Strategije razvitka HNŽ/K-a sadrži pregled financijskog okvira prema strateškim ciljevima, prioritetima, mjerama kao i strateškim projektima HNŽ/K-a u navedenom planskome razdoblju (Tablica 30).

Tablica 30. Indikativni financijski okvir provedbe Strategije razvitka HNŽ/K-a

Oznaka strateškoga cilja, prioriteta i mjere		Struktura financiranja (%)	Ukupno (KM)	Proračuni (KM)	Ostali izvori	
					Iznos (KM)	Naziv potencijalnog izvora
1.	**STRATEŠKI CILJ 1. Dinamičan i održiv ekonomski razvitak uz održivo korištenje resursa**	38,8%	134.900.000	90.500.000	44.400.000	
1.1.	Poboljšati administrativno i poslovno okruženje za investitore i unaprijediti konkurentnost poduzeća i obrta	6,0%	20.800.000	17.200.000	3.600.000	
1.1.1.	Unaprjeđenje poslovnog okruženja kroz smanjenje administrativnih prepreka i jačanje institucionalne potpore postojećim i novim poslovnim subjektima		5.000.000	3.300.000	1.700.000	Federalna uprava za geodetske i imovinsko-pravne poslove i JLS
1.1.2.	Podržati unaprjeđenje konkurentnosti postojećih i novih poduzeća i obrta		2.100.000	2.100.000	0	
1.1.3.	Podržati povezivanje gospodarstva i znanstveno-istraživačkih institucija		1.000.000	700.000	300.000	
1.1.4.	Potpora uspostavi i razvitku poslovnih zona i poduzetničkih potpornih institucija		3.000.000	2.800.000	200.000	
1.1.5.	Potpora jačanju kapaciteta, tehnološki razvitak i razvitak inovativnih digitalnih rješenja MSP-a		8.000.000	6.600.000	1.400.000	Revolving fond
1.1.6.	Jačati internacionalizaciju i uključivanje u globalne lance vrijednosti (klasteri)		1.000.000	1.000.000	0	
1.1.7.	Oslobađanje poslodavaca od plaćanja poreza i doprinosa za novouposlene radnike koji stječu prvo radno iskustvo		700.000	700.000	0	
1.2.	Poticanje održivoga razvitka poljoprivrede, vodoprivrede, šumarstva i ruralnoga razvitka	29,1%	101.200.000	69.100.000	32.100.000	
1.2.1.	Održiva poljoprivreda		42.000.000	14.000.000	28.000.000	FBiH
1.2.2.	Održivo korištenje vodnih resursa i šuma		45.000.000	45.000.000	0	
1.2.3.	Kvaliteta i konkurentnost poljoprivredno-prehrambene proizvodnje		1.800.000	1.800.000	0	
1.2.4.	Održivi ruralni razvitak		9.300.000	6.500.000	2.800.000	FBiH
1.2.5.	Uspostaviti funkcionalne savjetodavne, stručne i ostale usluge potpore razvitku poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede		3.100.000	1.800.000	1.300.000	Ostali izvori
1.3.	Podizanje kvalitete i konkurentnosti turističkoga proizvoda HNŽ/K-a	2,2%	7.700.000	800.000	6.900.000	
1.3.1.	Razvitak novih i kvalitetnih sadržaja turističke ponude		4.600.000	450.000	4.150.000	Kredit, EU

1.3.2.	Promocija i brendiranje HNŽ/K-a kao prepoznatljivog i poželjnoga turističkog odredišta		600.000	150.000	450.000	Kredit, EU
1.3.3.	Povezivanje turizma i poljoprivrede		1.300.000	100.000	1.200.000	Kredit, EU
1.3.4.	Razvitak ljudskih potencijala u turizmu		1.200.000	100.000	1.100.000	Kredit, EU
1.4.	Učinkovita i djelotvorna javna uprava, financije i pravosuđe	1,5%	5.200.000	3.400.000	1.800.000	
1.4.1.	Kompetentna, dostupna i učinkovita javna uprava		1.000.000	700.000	300.000	EU sredstva
1.4.2.	Transparentnost u upravljanju javnim financijama		800.000	500.000	300.000	EU sredstva
1.4.3.	Učinkovito i djelotvorno pravosuđe i pravni sustav		2.000.000	1.500.000	500.000	EU sredstva
1.4.4.	Borba protiv korupcije		1.400.000	700.000	700.000	EU sredstva
2.	**STRATEŠKI CILJ 2. Podizanje kvalitete i suvremenoga razvitka društvenoga sektora**	31,2%	108.300.000	68.950.000	39.350.000	
2.1.	Unaprjeđenje znanosti i obrazovanja na svim razinama	2,4%	8.200.000	5.850.000	2.350.000	
2.1.1.	Jačanje infrastrukturnih, tehničkih i digitalnih kapaciteta za odgoj i obrazovanje		1.300.000	1.000.000	300.000	EU sredstva, ostali izvori
2.1.2.	Poboljšati kvalitetu osnovnoga, srednjeg i visokog obrazovanja		1.650.000	1.250.000	400.000	Ostali izvori
2.1.3.	Jačanje kapaciteta znanstveno-istraživačkih i visokoobrazovnih institucija sukladno EU normama		4.000.000	3.000.000	1.000.000	EU sredstva, ostali izvori
2.1.4.	Jačanje uključenosti u predškolski odgoj, inovativne i kreativne potencijale učenika i studenata		1.000.000	500.000	500.000	EU sredstva, ostali izvori
2.1.5.	Razvitak cjeloživotnog učenja		250.000	100.000	150.000	Ostali izvori
2.2.	Unaprjeđenje kulture i športa	5,2%	18.100.000	17.100.000	1.000.000	
2.2.1.	Jačanje kapaciteta kulture		8.000.000	7.500.000	500.000	-
2.2.2.	Potpora daljnjem razvitku športa		8.000.000	8.000.000	0	-
2.2.3.	Jačanje kulture i športa kroz turizam		2.100.000	1.600.000	500.000	Ostali izvori
2.3.	Unaprjeđenje zdravstva i socijalne skrbi	12,1%	42.000.000	29.000.000	13.000.000	
2.3.1.	Unaprjeđenje sustava zdravstvene zaštite		15.000.000	10.500.000	4.500.000	0
2.3.2.	Unaprjeđenje sustava socijalne skrbi i inkluzija djece s poteškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom		15.000.000	10.500.000	4.500.000	0
2.3.3.	Jačanje institucionalnih kapaciteta u području provedbe politike prema mladima		5.000.000	3.000.000	2.000.000	Ostali izvori
2.3.4.	Jačanje suradnje javnoga i nevladinog sektora		3.000.000	1.500.000	1.500.000	EU sredstva, ostali izvori
2.3.5.	Unaprjeđenje sustava potpore braniteljskoj populaciji		4.000.000	3.500.000	500.000	EU sredstva, ostali izvori
2.4.	Jačati kapacitete za upravljanje prirodnim i drugim rizicima i sigurnosti društva	11,5%	40.000.000	17.000.000	23.000.000	
2.4.1.	Unaprjeđenje sustava upravljanja krizama, zaštite i spašavanja od prirodnih i drugih nepogoda		5.000.000	3.000.000	2.000.000	Ostali izvori

2.4.2.	Modernizacija i osiguranje ključne infrastrukture za optimalno funkcioniranje		5.000.000	4.000.000	1.000.000	Ostali izvori
2.4.3.	Unaprjeđenje sigurnosnoga sustava		30.000.000	10.000.000	20.000.000	Ostali izvori
3.	**UPRAVLJANJE RESURSIMA I USLUGAMA EKOSUSTAVA SUKLADNO POSTOJEĆIM KAPACITETIMA OKOLIŠA**	30,0%	104.300.000	67.000.000	37.300.000	
3.1.	Praćenje stanja okoliša i uspostava okolišnog informacijskoga sustava	6,5%	22.500.000	7.500.000	15.000.000	
3.1.1.	Praćenje stanja okoliša i uspostava okolišnog informacijskoga sustava		5.500.000	1.500.000	4.000.000	EU sredstva, ostali izvori
3.1.2.	Poticanje suradnje, izrade i harmonizacije strateško-planske dokumentacije u oblasti zaštite okoliša		7.000.000	3.000.000	4.000.000	EU sredstva, ostali izvori
3.1.3.	Jačanje samoodrživosti zaštićenih područja		10.000.000	3.000.000	7.000.000	EU sredstva, JLS, ostali izvori
3.2.	Jačati integrirani sustav prostornoga planiranja i unaprjeđenja infrastrukture	17,6%	61.000.000	49.200.000	11.800.000	
3.2.1.	Unaprjeđenje prometne infrastrukture		36.000.000	36.000.000	0	
3.2.2.	Poticanje rješenja održivog upravljanja otpadom i otpadnim vodama		20.000.000	11.000.000	9.000.000	EU sredstva, ostali izvori
3.2.3.	Poticanje održivog i okolišno prihvatljivoga prostornoga planiranja		5.000.000	2.200.000	2.800.000	JLS, ostali izvori
3.3.	Poticati učinkovitu energetsku tranziciju	6,0%	20.800.000	10.300.000	10.500.000	
3.3.1.	Poboljšanje energetske učinkovitosti		20.000.000	10.000.000	10.000.000	EU sredstva, ostali izvori
3.3.2.	Povećanje udjela proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora		800.000	300.000	500.000	EU sredstva, ostali izvori
	UKUPNO STRATEGIJA		**347.500.000**	**226.450.000**	**121.050.000**	

Tablica 31. Indikativni financijski okvir provedbe Strategije razvitka HNŽ/K-a po izvorima

PREGLED PO IZVORIMA (iznosi u KM i postotci)			
Proračuni, grantovi, međunarodne financijske institucije i organizacije, kreditna sredstva i ostali izvori	Kreditna sredstva	Sredstva EU-a	Ostale donacije
226.450.000KM	2.400.000 KM	31.200.000 KM	87.450.000 KM
65,16%	0,70%	8,98%	25,16%

* Struktura učešća financiranja (u %) prioriteta i strateških ciljeva u ukupnom iznosu financiranja strateškoga dokumenta.

** Struktura financiranja po izvorima financiranja.

* Struktura učešća financiranja (u %) prioriteta i strateških ciljeva u ukupnom iznosu financiranja strateškoga dokumenta.

** Struktura financiranja po izvorima financiranja.

6. Okvir za provedbu, praćenje, izvješćivanje i evaluaciju Strategije razvitka HNŽ/K-a

Sukladno propisanim regulativnim okvirom u oblasti planiranja i upravljanja razvitkom, u narednome planskom razdoblju, kao jedan od prioriteta za uspostavu učinkovitoga sustava upravljanja razvitkom HNŽ/K-a, nameće se potreba uspostave tijela za razvojno planiranje i upravljanje razvitkom kako bi se osiguralo adekvatno planiranje, praćenje, provedba i izvješćivanje o realizaciji strateških prioriteta za HNŽ/K. Uz uspostavu, prioritetna je aktivnost kapacitiranje i stvaranje preduvjeta za učinkovito funkcioniranje ovoga tijela kao bitne pretpostavka provedbu Zakona o razvojnom planiranju i upravljanju razvitkom u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj 32/17), Zakona o proračunima u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 102/13, 9/14, 13/14, 8/15, 91/15, 102/15, 104/16, 5/18, 11/19 i 99/19) i Zakona o izvršenju Proračuna HNŽ/K-a, ali i istinskog upravljanja Strategijom razvitka HNŽ/K-a i ukupnim razvitkom HNŽ/K-a. Uspostava spomenutog tijela treba se temeljiti na analizi sustava za upravljanje razvitkom na razini ministarstava i tijela uprave HNŽ/K-a, s preporukama za uspostavu tijela za razvojno planiranje i upravljanje razvitkom u HNŽ/K-u. Uz spomenuto, nužna je i kontinuirana izgradnja kapaciteta svih uključenih u proces provedbe Strategije razvitka HNŽ/K-a kako bi postojali razvijeni kapaciteti koji će na najbolji način odgovoriti izazovima razvojnih procesa. Također je nužno jačanje koordinacije i komunikacije između širega kruga socio-ekonomskih partnera u cilju aktivnog uključivanja u procese razvojnoga planiranja, provedbe i izvješćivanja, što istodobno doprinosi stvaranju vlasništva nad procesima.
Pri uspostavljanju institucionalnoga i organizacijskog okvira za provedbu Strategije razvitka HNŽ/K-a, potrebno je svakako, uz Zakon o razvojnom planiranju i upravljanju razvitkom u Federciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 32/17), Zakon o proračunima u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 102/13, 9/14, 13/14, 8/15, 91/15, 102/15, 104/16, 5/18, 11/19 i 99/19) i Zakon o izvršenju Proračuna HNŽ/K-a, voditi računa i o preostalim podzakonskim aktima: Uredbi o evaluaciji strateških dokumenata u Federaciji BiH, Uredbi o izradi strateških dokumenata u Federaciji BiH i Uredbi o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, praćenju i izvješćivanju u Federaciji Bosne i Hercegovine kao i nalazima analize o dosadašnjem procesu funkcioniranja sustava za razvojno planiranje i upravljanje razvitkom HNŽ/K-a.

Provedba

Provedba Strategije razvitka HNŽ/K-a propisana je Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvitkom u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 32/17), Zakonom o proračunima u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 102/13, 9/14, 13/14, 8/15, 91/15, 102/15, 104/16, 5/18, 11/19 i 99/19), Zakonom o izvršenju Proračuna HNŽ/K-a te Uredbom o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, praćenju i izvješćivanju u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 74/19).
Uredba o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, praćenju i izvješćivanju u Federaciji BiH propisuje izradu i usvajanje trogodišnjih i godišnjih planova rada tijela uprave na razini županijskih/kantonalnih tijela uprave, koji se izrađuju sukladno člancima 11. i 12. spomenute uredbe. Sam proces trogodišnjega planiranja rada započinje izradom smjernica za trogodišnje planiranje koje priprema predsjednik Vlade HNŽ/K-a u suradnji s tijelom za poslove razvojnoga planiranja i upravljanja razvitkom za HNŽ/K, a koji usvaja Vlada HNŽ/K-a. Proces izrade i usvajanja smjernica usklađen je s izradom akcijskog plana za provedbu Strategije razvitka HNŽ/K-a, čiju izradu treba koordinirati tijelo za poslove razvojnoga planiranja i upravljanja razvitkom svake planske godine po načelu 1+2.

Trogodišnji plan rada županijskih/kantonalnih tijela uprave je dokument provedbe koji operacionalizira strateške ciljeve, prioritete i mjere iz Strategije razvitka HNŽ/K-a sukladno nadležnostima tijela uprave te predstavlja osnovu za izradu Dokumenta okvirnog proračuna i Programa javnih investicija.
Trogodišnji plan rada se usvaja svake godine, a prilikom izrade istog preuzimaju se mjere iz Strategije razvitka HNŽ/K-a s pripadajućim pokazateljima kao i polazne i ciljne vrijednosti pokazatelja za svaku godinu trogodišnjega razdoblja. Definirane mjere iz Strategije razvitka HNŽ/K-a su programi u

trogodišnjem planu rada, dok se svaki program u trogodišnjem planu rada utvrđuje i kao program u Dokumentu okvirnoga proračuna (DOP) s dodijeljenom šifrom. U odnosu na svaku utvrđenu mjeru ili program utvrđuju se aktivnosti/projekti, čija realizacija u trogodišnjem razdoblju doprinosi ostvarenju mjera, prioriteta i strateškoga cilja iz Strategije razvitka HNŽ/K-a.
Godišnji plan rada je provedbeni dokument koji, pored redovitih aktivnosti, sadrži i aktivnosti na godišnjoj razini koje će se poduzimati kako bi se proveli strateški ciljevi, prioriteti i mjere iz usvojenih strateških dokumenata. Godišnji plan rada se priprema na temelju usvojenih trogodišnjih planova. Uz godišnji plan rada, županijska/kantonalna tijela uprave preuzimaju odabarane programe iz trogodišnjeg plana rada.
Uredba o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, praćenju i izvješćivanju u Federaciji BiH propisuje da koordinaciju u procesu planiranja, praćenja i izvješćivanja u županijskom/kantonalnom tijelu uprave vrši tajnik, a pomoćnik rukovoditelja je odgovoran za neposrednu izradu dijela trogodišnjeg plana rada, godišnjega plana rada te godišnjega izvješća o radu osnovne organizacijske jedinice kojom rukovodi, dok je za izradu trogodišnjega plana rada, godišnjega plana rada i godišnjega izvješća o radu, kao i drugih akata u procesu programiranja razvitka, odgovoran rukovoditelj županijskoga/kantonalnoga tijela uprave. Ukoliko županijska/kantonalna tijela uprave, pored trogodišnjih i godišnjih planova rada, izrađuju i akcijske planove za provedbu sektorskih strateških dokumenta, obveza je da se aktivnosti iz takvih planova evidentiraju u godišnjim planovima rada.
Usvojeni trogodišnji i godišnji planovi rada objavljuju se na web-stranici Vlade HNŽ/K-a.

Praćenje i izvješćivanje

Praćenje predstavlja sustavno i kontinuirano prikupljanje, analiziranje i korištenje podataka i pokazatelja radi mjerenja napretka realizacije Strategije razvitka HNŽ/K-a, a u svrhu poduzimanja odgovarajućih mjera poradi eventualnih korekcija i unaprjeđenja učinkovitosti izvršenja te izvješćivanje o ostvarenim rezultatima.
Zakon o razvojnom planiranju i upravljanju razvitkom u Federaciji BiH, Zakon o proračunima u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 102/13, 9/14, 13/14, 8/15, 91/15, 102/15, 104/16, 5/18, 11/19 i 99/19), Zakon o izvršenju Proračuna HNŽ/K-a i Uredba o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, praćenju i izvješćivanju u Federaciji BiH propisuju obvezu praćenja realizacije trogodišnjega plana rada, odnosno godišnjega plana rada i pripadajućeg izvješćivanja svake organizacijske jedinice u županijskome tijelu uprave.
U procesu praćenja uspostavljaju se i redovito ažuriraju elektronske evidencije pokazatelja ostvarenja strateških ciljeva, prioriteta i mjera iz strateških dokumenata te pokazatelji iz godišnjega plana rada, a navedene su evidencije istodobno osnova za izradu godišnjega izvješća o radu i izvješća o razvitku.
Godišnje izvješće o radu je provedbeni dokument koji sadrži pregled i analizu izvršenja programa (mjera) i aktivnosti/projekata iz godišnjega plana rada županijskoga tijela uprave i priprema se s ciljem praćenja provođenja planiranih programa (mjera) i aktivnosti/projekata i ocjene doprinosa u ostvarivanju glavnoga programa županijskoga tijela uprave. U godišnjem izvješću o radu precizno se navodi jesu li i u kojoj mjeri izvršene planirane aktivnosti iz godišnjih programa rada, ostvareni očekivani rezultati, utrošena planirana sredstva za izvršenje aktivnosti, dok se za eventualno neizvršenje navode razlozi za neizvršenje ili objašnjenje za djelomično izvršavanje.

Godišnja izvješća o radu izrađuju županijska/kantonalna tijela uprave, a tajnik Vlade HNŽ/K-a objedinjava godišnja izvješća o radu županijskih/kantonalnih ministarstava u jedinstveno izvješće o radu Vlade HNŽ/K-a, najkasnije do 15. veljače tekuće godine za prethodnu godinu.
Izvješće o razvitku je provedbeni dokument kojim se na godišnjoj razini prikazuje stupanj provedbe, opći razvojni trendovi kao i napredak u ostvarenju strateških ciljeva iz strateških dokumenata u Federaciji BiH, pa tako i u županijama. Izvješće o razvitku Strategije razvitka HNŽ/K-a izradit će tijelo za razvojno planiranje i upravljanje razvitkom HNŽ/K-a. Pored spomenutog, novouspostavljeno tijelo za razvojno planiranje i upravljanje razvitkom HNŽ/K-a vršit će koordinaciju procesa praćenja, evaluacije i izvješćivanja o realizaciji Strategije razvitka HNŽ/K-a, što podrazumijeva aktivnu suradnju sa svim institucijama nositeljima provedbe i praćenja.

U oblasti praćenja i izvješćivanja važnu ulogu ima i županijsko/kantonalno Vijeće za razvitak koje, kroz savjetodavnu ulogu u procesima provedbe, praćenja, evaluacije i izvješćivanja o realizaciji razvojnih prioriteta, razmatra godišnje izvješće o razvitku, daje preporuke za unaprjeđenje provedbe te time utječe i na kvalitetu pripremljenoga izvješća.
Vlada HNŽ/K-a usvaja izvješća o razvitku, koja je, uz godišnja izvješća o radu, potrebno objaviti na web-stranici Vlade.

Evaluacija

Zakon o razvojnom planiranju i upravljanju razvitkom u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 32/17), Zakon o proračunima u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 102/13, 9/14, 13/14, 8/15, 91/15, 102/15, 104/16, 5/18, 11/19 i 99/19), Zakon o izvršenju Proračuna HNŽ/K-a kao i Uredba o evaluaciji strateških dokumenata u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 74/19) definirali su proces evaluacije strateških dokumenata.
Evaluacija je proces kojim se određuje vrijednost i značaj intervencije, odnosno programa, projekta ili sveukupne strategije razvitka prema unaprijed definiranim kriterijima. Sukladno navedenome regulatornom okviru, za županijske strateške dokumente obvezna je evaluacija u tijeku. Evaluacija u tijeku se provodi s ciljem utvrđivanja stupnja provedbe strateških dokumenata, ostvarivanja, djelotvornosti i učinkovitosti planiranih mjera i izravnih rezultata prema zacrtanim ciljevima i očekivanjima kao i sumiranje rezultata i osiguranje ulaznih elemenata za sljedeće strateške dokumente. Evaluacija u tijeku obvezno se provodi u predzadnjoj godini provedbe strateških dokumenata u Federaciji, a postignuti rezultati dostupni su i koriste se tijekom izrade novih strateških dokumenata. Evaluacija u tijeku Strategije razvitka HNŽ/K-a za razdoblje 2021.-2027. godina radit će se u predzadnjoj godini provedbe Strategije razvitka HNŽ/K-a (2026. godine), a istu je moguće uraditi i na polovini razdoblja provedbe (2024. godine) ukoliko se utvrdi potreba, a u prvom redu u svrhu praćenja ostvarenja ciljeva, prioriteta i mjera zacrtanih Strategijom razvitka.

Tablica 32. Pregled aktivnosti i odgovornosti za provedbu, praćenje, izvješćivanje i evaluaciju Strategije razvitka HNŽ/K-a

Osnovne aktivnosti i odgovornosti za provedbu, praćenje, izvješćivanje i evaluaciju Strategije razvitka HNŽ/K-a	
Aktivnosti(*)	**Nadležnost (tko?)**
Priprema/ažuriranje kalendara aktivnosti mjerodavnoga tijela za planiranje i upravljanje razvitkom HNŽ/K-a	**Nositelj procesa:** rukovoditelj Tijela za planiranje i upravljanje razvitkom ili koordinator ŽOR-a **Dionici procesa:** ostali službenici Tijela za planiranje i upravljanje razvitkom/ŽOR-a
Priprema mehanizama i alata za praćenje i izvješćivanje o ostvarenju Strategije razvitka HNŽ/K-a (uključujući lokalizirane ciljeve održivoga razvitka BiH)	**Nositelj procesa:** rukovoditelj Tijela za planiranje i upravljanje razvitkom ili koordinator ŽOR-a **Dionici procesa:** rukovoditelj Tijela za planiranje i upravljanje razvitkom /koordinator ŽOR-a;
Izrada akcijskoga plana za provedbu Strategije razvitka HNŽ/K-a 1+2	**Nositelj procesa:** rukovoditelj Tijela za planiranje i upravljanje razvitkom **Dionici procesa:** uposlenici Tijela za planiranje i upravljanje razvitkom u suradnji sa ŽOR-om
Definiranje smjernica na osnovu strateško-programskih dokumenata za naredni 1+2 planski ciklus	**Nositelj procesa:** predsjednik Vlade HNŽ/K-a zajedno s rukovoditeljem Tijela za planiranje i upravljanje razvitkom ili koordinatorom ŽOR-a **Dionici u procesu:** rukovoditelji nadležnih tijela uprave HNŽ/K-a; Ostali službenici Tijela za planiranje i upravljanje razvitkom/ŽOR-a
Priprema trogodišnjih i godišnjih planova rada službi, uključujući projekte iz Strategije razvitka HNŽ/K-a i vezane redovite aktivnosti	**Nositelj procesa:** rukovoditelji nadležnih tijela uprave HNŽ/K-a, tajnici/pomoćnici u tijelima uprave **Dionici procesa:** rukovoditelj Tijela za planiranje i upravljanje razvitkom ili koordinator ŽOR-a
Izrada trogodišnjega i godišnjega plana rada HNŽ/K-a (za narednu godinu)	**Nositelj procesa:** rukovoditelj Stručne službe Vlade **Dionici procesa**: rukovoditelji nadležnih tijela uprave HNŽ/K-a; ostali službenici Tijela za planiranje i upravljanje razvitkom/ŽOR HNŽ/K-a
Uključivanje ključnih strateških projekata i aktivnosti u plan Proračuna (za narednu godinu)	**Nositelj procesa:** rukovoditelj tijela uprave HNŽ/K-a/Odjel za proračun Ministarstva financija HNŽ/K-a **Dionici procesa:** rukovoditelj Tijela za planiranje i upravljanje razvitkom /koordinator ŽOR- a;

Usklađivanje godišnjih planova rada tijela uprave i godišnjega plana rada Vlade HNŽ/K-a s usvojenim Proračunom (za narednu godinu)	**Nositelj procesa:** rukovoditelj Tijela za planiranje i upravljanje razvitkom ili koordinator ŽOR-a zajedno s rukovoditeljima Stručnih službi Vlade, rukovoditelji tijela uprave HNŽ/K-a; ostali službenici Tijela za planiranje i upravljanje razvitkom/ŽOR **Dionici procesa:** rukovoditelji nadležnih tijela
Usvajanje godišnjega plana rada Vlade HNŽ/K-a (za narednu godinu)	**Nositel jprocesa:** Skupština HNŽ/K-a **Dionici procesa:** Stručna služba Vlade HNŽ/K-a, Vlada HNŽ/K-a
Razrada projekata iz godišnjega plana rada	**Nositelj procesa:** rukovoditelj Tijela za planiranje i upravljanje razvitkom ili koordinator ŽOR-a **Dionici procesa:** ostali službenici Tijela za planiranje i upravljanje razvitkom/ŽOR-a, nadležna tijela uprave HNŽ/K-a
Praćenje i privlačenje vanjskih izvora financiranja projekata	**Nositelj procesa:** rukovoditelj Tijela za planiranje i upravljanje razvitkom ili koordinator ŽOR-a; nadležna tijela uprave HNŽ/K-a **Dionici procesa:** ostali službenici Tijela za planiranje i upravljanje razvitkom/ŽOR-a
Praćenje provođenja godišnjega plana rada tijela uprave i ostvarenja strateških ciljeva	**Nositelj procesa:** rukovoditelj Tijela za planiranje i upravljanje razvitkom ili koordinator ŽOR-a **Dionici procesa:** ostali službenici Tijela za planiranje i upravljanje razvitkom/ŽOR-a; tajnici ministarstava
Izrada godišnjih izvješća o radu tijela uprave	**Nositelj procesa:** rukovoditelji tijela uprave **Dionici procesa:** tajnici/pomoćnici u tijelima uprave; rukovoditelj Tijela za planiranje i upravljanje razvitkom ili koordinator ŽOR-a; ostali službenici Tijela za planiranje i upravljanje razvitkom/ŽOR-a
Uključivanje javnosti u praćenje provedbe Strategije razvitka HNŽ/K-a	**Nositelj procesa:** rukovoditelj Tijela za planiranje i upravljanje razvitkom ili koordinator ŽOR-a **Dionici procesa:** ostali službenici Tijela za planiranje i upravljanje razvitkom/članovi ŽOR-a;
Priprema i razmatranje Izvješća o razvitku (za prethodnu godinu)	**Nositelj procesa:** rukovoditelj Tijela za planiranje i upravljanje razvitkom ili koordinator ŽOR-a, Vijeće za razvitak HNŽ/K-a **Dionici procesa:** ostali službenici Tijela za planiranje i upravljanje razvitkom/ŽOR-a; rukovoditelji tijela uprave
Priprema i razmatranje godišnjega izvješća o radu Vlade (za prethodnu godinu)	**Nositelj procesa:** rukovoditelj Stručne službe Vlade HNŽ/K-a **Dionici procesa**: rukovoditelji tijela uprave HNŽ/K-a
Usvajanje i objavljivanje izvješća o razvitku (za prethodnu godinu)	**Nositelj inicijator i vlasnik procesa**: Vlada HNŽ/K-a, tijelo za planiranje i upravljanje razvitkom **Dionici procesa**: Stručna služba Vlade HNŽ/K-a
Usvajanje i objavljivanje godišnjega izvješća o radu Vlade HNŽ/K-a (za prethodnu godinu)	**Nositelj procesa**: Skupština HNŽ/K-a **Dionici procesa**: Stručna služba Vlade HNŽ/K-a
Ostale važne aktivnosti: ▪ **Uspostavljanje i unaprjeđenje međuopćinske suradnje** ▪ **Pokretanje procesa evaluacije Strategije razvitka HNŽ/K-a**	**Nositelj procesa:** rukovoditelj Tijela za planiranje i upravljanje razvitkom ili koordinator ŽOR-a **Dionici procesa:** ostali službenici tijela za planiranje i upravljanje razvitkom/ŽOR-a

7. PRILOZI

7.1. Usklađenost strateških ciljeva HNŽ/K-a s ključnim strateškim dokumentima u FBiH/BiH

Vezani strateški cilj, prioritet i/ili mjera iz Strategije razvitka HNŽ/K-a	Strateški dokument više razine
Strategija razvitka FBiH 2021.– 2027.	
Strateški cilj 1. Dinamičan ekonomski razvitak uz održivo korištenje resursa Prioritet 1.1. Poboljšati administrativno i poslovno okruženje za investitore i unaprijediti konkurentnost poduzeća i obrta Prioritet 1.2. Poticanje održivoga razvitka poljoprivrede, vodoprivrede, šumarstva i ruralnoga razvitka Prioritet 1.3. Podizanje kvalitete i konkurentnosti turističkoga proizvoda HNŽ/K-a Prioritet 1.4. Učinkovita javna uprava, financije i pravosuđe	Strateški cilj 1. Ubrzan ekonomski razvitak PRIORITET 1.2. Unaprjeđenje poslovnog okruženja; Mjera 1.2.1. Potpora razvitku poduzetništva; Mjera 1.2.2. Unaprjeđenje poslovne infrastrukture i promocija poslovnih zona; Mjera 1.2.3. Unaprjeđenje tehničkih i kadrovskih resursa pružatelja poslovnih usluga; Mjera 1.2.4. Poboljšanje kvalitete ljudskih resursa i uspostavljanje dinamičnoga tržišta rada usklađenoga s potrebama gospodarstva. PRIORITET 1.3. Unaprjeđenje konkurentnosti prerađivačke industrije; Mjera 1.3.1. Potpora uvođenju novih i unaprjeđenju postojećih tehnologija u prerađivačkoj industriji; Mjera 1.3.2. Uvođenje i poticanje inovacija u gospodarstvo; Mjera 1.3.3. Potpora internacionalizaciji poslovnih aktivnosti i plasmanu proizvoda prerađivačke industrije na međunarodnome tržištu; Mjera 1.3.4 Podržavati razvitak poduzetništva turističkoga sektora Strateški cilj 4. Transparentan, učinkovit i odgovoran javni sektor PRIORITET 4.1. Promicati vladavinu prava; Mjera 4.1.1 Povećavati učinkovitost pravosudnoga sustava; Mjera 4.4.2. Jačati zaštitu ljudskih prava; Mjera 4.1.3. Promicati borbu protiv kriminala, govora mržnje i terorizma; Mjera 4.1.4. Razvijati učinkovit sustav sprječavanja i borbe protiv korupcije PRIORITET 4.2. Staviti javnu upravu u službu građana; Mjera 4.2.1. Jačati političko i institucionalno vođenje i koordinaciju reforme javne uprave i ekonomskih reformi; Mjera 4.2.2. Uspostaviti funkcionalnu i racionalnu organizaciju javnog sektora; Mjera 4.2.3. Jačati sustav i koordinaciju izrade, provedbe i izvješćivanja o razvojnim politikama; Mjera 4.2.4. Osigurati preduvjete za veću apsorpciju EU fondova; Mjera 4.2.6. Provesti digitalnu transformaciju javne uprave PRIORITET 4.3. Unaprjeđivati odgovornost u oblasti javnih financija; Mjera 4.3.1. Unaprjeđivati transparentnost u upravljanju javnim financijama; Mjera 4.3.3. Povećavati učinkovitost u naplati javnih prihoda; Mjera 4.3.2. Racionalizirati tekuće javne rashode i povećati opseg i učinkovitost javnih investicija
Strateški cilj 2. Podizanje kvalitete i suvremenoga razvitka društvenoga sektora	Strateški cilj 2. Prosperitetan i inkluzivan društveni razvoj PRIORITET 2.1. Unaprjeđivati obrazovni sustav; Mjera 2.1.1. Unaprjeđivati kvalitetu visokog obrazovanja, znanstvenoga rada i znanstvene baze; Mjera 2.1.2. Poboljšavati kvalitetu

Prioritet 2.1. Unaprjeđenje znanosti i obrazovanja na svim razinama Prioritet 2.2. Unaprjeđenje kulture i športa Prioritet 2.3. Unaprjeđenje zdravstva i socijalne skrbi Prioritet 2.4. Jačati kapacitete za upravljanje prirodnim i drugim rizicima i sigurnosti društva	predškolskoga, osnovnog i srednjeg obrazovanja za potrebe razvitka i osigurati inkluzivno obrazovanje za sve; Mjera 2.1.3. Razviti funkcionalan sustav obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja; Mjera 2.1.4. Poticati obrazovne institucije na pružanje većega stupnja znanja i prakse u oblasti IKT-a; 2.1.5. Poboljšati rad s talentima i standard učenika i studenata PRIORITET 2.2. Poboljšavati rezultate zdravstvenoga sustava; Mjera 2.2.1. Unaprijediti pristup i smanjiti nejednakost u zdravstvenim uslugama; Mjera 2.2.3. Jačati informatizaciju i digitalizaciju sustava zdravstvene zaštite; Mjera 2.2.4. Unaprjeđenje djelovanja u kriznim javnozdravstvenim situacijama PRIORITET 2.3. Poboljšavati rast stanovništva, stabilnost obitelji i položaj mladih; Mjera 2.3.1. Poticati natalitet i zaštitu obitelji s djecom; Mjera 2.3.2. Unaprjeđivati reproduktivno zdravlje i oblast ranoga rasta i razvitka djeteta; 2.3.4. Promicati toleranciju, nenasilje i rodnu ravnopravnost u obitelji i društvu, i razvijati programe socijalne uključenosti; Mjera 2.3.5. Unaprijediti uvjete za razvitak i bavljenje športom PRIORITET 2.5. Smanjivati siromaštvo i socijalnu isključenost; Mjera 2.5.1. Podržavati bolju ciljanost socijalne skrbi; Mjera 2.5.2. Poboljšati socijalnu uključenost marginaliziranih skupina; Mjera 2.5.3. Unaprjeđivati međusektorsku suradnju, infrastrukturu i kompetencije pružatelja usluga socijalne skrbi; Mjera 2.5.4. Poboljšati poziciju ranjivih skupina na tržištu rada PRIORITET 3.6. Povećati otpornost na krize; Mjera 3.6.3. Poboljšati funcioniranje sustava zaštite i spašavanja od prirodnih i drugih nesreća
Strateški cilj 3. Upravljanje resursima i uslugama ekosustava sukladno postojećim kapacitetima okoliša Prioritet 3.1. Unaprijediti zaštitu i održivo korištenje prirodnih resursa Prioritet 3.2. Jačati integrirani sustav prostornoga planiranja i unaprjeđenja infrastrukture Prioritet 3.3. Poticati učinkovitu energetsku tranziciju	Strateški cilj 3. Resursno učinkovit i održiv razvitak PRIORITET 3.1. Unaprjeđivati zaštitu i korištenje prirodnih resursa; Mjera 3.1.1. Podizati svijest o zaštiti okoliša, klimatskim promjenama i nužnosti razvitka zelenih vještina; Mjera 3.1.2. Unaprjeđivati pravni i institucionalni okvir regulacije okoliša i razvitak komunalne infrastrukture; Mjera3.1.4. Osiguravati održivo korištenje vodnih resursa; Mjera 3.1.7. Unaprjeđivati integralno upravljanje otpadom i sustav kružne ekonomije PRIORITET 3.2. Unaprjeđivati kvalitet zraka; Mjera 3.2.1. Smanjivati emisiju zagađujućih materija i stakleničkih plinova; Mjera 3.2.2. Smanjivati negativan utjecaj sektora transporta na okoliš PRIORITET 3.3. Povećati energetsku učinkovitost; Mjera 3.4.2. Povećavati udio obnovljivih izvora energije u finalnoj potrošnji energije
Strateški plan ruralnoga razvitka BiH 2018 - 2021 (okvirni dokument)	
Dinamičan ekonomski razvitak uz održivo korištenje resursa	Starteški cilj: Poboljšanje kvalitete života u ruralnim područjima kroz ostvarivanje novih izvora prihoda i unaprjeđenje fizičke infrastrukture, društvene uključenosti i dostupnosti javnih usluga

Prioritet 1.3. Poticanje održivoga razvitka poljoprivrede, vodoprivrede, šumarstva i ruralnoga razvitka	PRIORITET 1.1. Uspostavljanje sustava za održivo korištenje i odgovorno upravljanje prirodnim resursima; Mjera 1.1.1. Unaprjeđenje kapaciteta za održivo korištenje poljoprivrednoga zemljišta i povezivanje s prerađivačkim kapacitetima
Strateške smjernice za harmonizaciju potpore razvitku malih i srednjih poduzeća i poduzetništva u BiH za razdoblje 2021.– 2027. (radna verzija)	
Strateški cilj 1. Dinamičan ekonomski razvitak uz održivo korištenje resursa Prioritet 1.1. Poboljšati administrativno i poslovno okruženje za investitore i unaprijediti konkurentnost poduzeća i obrta	PRIORITET 1.2. Unaprjeđenje poslovnog okruženja; Mjera 1.2.1. Potpora razvitku poduzetništva; Mjera 1.2.2. Unaprjeđenje poslovne infrastrukture i promocija poslovnih zona; Mjera 1.2.3. Unaprjeđenje tehničkih i kadrovskih resursa pružatelja poslovnih usluga; Mjera 1.2.4. Poboljšanje kvalitete ljudskih resursa i uspostavljanje dinamičnoga tržišta rada usklađenoga s potrebama gospodarstva PRIORITET 1.3. Unaprjeđenje konkurentnosti prerađivačke industrije; Mjera 1.3.1. Potpora uvođenju novih i unaprjeđenju postojećih tehnologija u prerađivačkoj industriji; Mjera 1.3.2. Uvođenje i poticanje inovacija u gospodarstvu; Mjera 1.3.3. Potpora internacionalizaciji poslovnih aktivnosti i plasmanu proizvoda prerađivačke industrije na međunarodnome tržištu
Šumarski program Federacije BiH	
Dinamičan ekonomski razvitak uz održivo korištenje resursa Prioritet 1.3. Poticanje održivoga razvitka poljoprivrede, vodoprivrede, šumarstva i ruralnoga razvitka	- Očuvanje stabilnosti i unaprjeđenje šumskih ekosustava - Program integralne zaštite šuma - Vrijednost šuma i šumskoga zemljišta
Prioriteti za razvitak visokog obrazovanja u BiH za razdoblje 2016.–2026. godina	
Strateški cilj 2. Podizanje kvalitete i suvremenoga razvitka društvenoga sektora Prioritet 2.1. Unaprjeđenje znanosti i obrazovanja na svim razinama	Strateški program 1: Dobro upravljanje i menadžment; PRIORITET 1.3. Osiguranje kvalitete; PRIORITET 1.4. Znanstveno-istraživački rad Strateški program 2. Resursi; PRIORITET 2.1: Usklađivanje sustava obrazovanja s EU praksama; Mjera 2.1.1. Modernizacija programa obrazovnih institucija sukladno potrebama gospodarstva Strateški program 3. Povezanost tržišta rada i visokog obrazovanja; PRIORITET 3.1. Modernizirati postojeće i povećati broj studijskih programa za kvalifikacije koje se traže na tržištu rada; PRIORITET 3.3. Istraživačkome radu i inovacijama na VŠU dati visok prioritet Strateški program 4: Standardi kvalifikacija, PRIORITET 4.2. Predvidjeti posebnu proračunsku stavku za inovacije nastavnih planova i programa na javnim VŠU i uspostaviti mehanizme za konzultacije sa studentima i subjektima poslovnog okruženja o izradi programa i pratiti realizaciju promjena
Strategija prilagođavanja na klimatske promjene i niskoemisijskog razvitka BiH za razdoblje 2020.-2030. (nacrt)	
Strateški cilj 3. Upravljanje resursima i uslugama ekosustava sukladno postojećim kapacitetima okoliša	Strateški cilj 1. Povećavanje otpornosti Bosne i Hercegovine na klimatsku varijabilnost i klimatske promjene, pri čemu će se osigurati ostvarivanje razvojnih dobiti

Prioritet 3.1. Unaprijediti zaštitu i održivo korištenje prirodnih resursa Prioritet 3.3. Poticati učinkovitu energetsku tranziciju	Strateški cilj 2. Postizanje najviše vrijednosti i prestanak rasta godišnjih vrijednosti emisija plinova staklene bašte u Bosni i Hercegovini otprilike 2025. godine na razini koja je ispod prosjeka emisija po glavi stanovnika u EU27
Strategija borbe protiv dijabetesa u FBiH 2014.–2024.	
Strateški cilj 2. Podizanje kvalitete i suvremenoga razvitka društvenoga sektora Prioritet 2.3. Unaprjeđenje zdravstva i socijalne skrbi	Strateški cilj 2. Unaprijediti rano otkrivanje dijabetesa PRIORITET 2.3: Unaprjeđenje sustava integriranih zdravstvenih usluga; Mjera 2.3.1. Potpora materijalno-tehničkoj opremljenosti zdravstvenih ustanova; Mjera 2.3.2. Potpora donošenju i provedbi javnih politika prevencije bolesti; Mjera 2.3.3. Potpora uspostavljanju i razvitku visokodiferenciranih i specijaliziranih usluga u sustavu tercijarne zdravstvene zaštite
Strategija upravljanja vodama FBiH 2010.–2022.	
Strateški cilj 3. Upravljanje resursima i uslugama ekosustava sukladno postojećim kapacitetima okoliša Prioritet 3.1. Unaprijediti zaštitu i održivo korištenje prirodnih resursa	Strateški cilj 3. Poboljšanje učinkovitosti, unaprjeđenje transparentnosti i povećanje odgovornosti u upravljanju vodama PRIORITET 3.1: Potpora primjeni integralnoga sustava upravljanja okolišem i prostorom; Mjera 3.1.1. Zaštita prirodnoga naslijeđa i bioraznolikosti, tla, šuma, izvorišta i voda, biljnih i životinjskih vrsta; Mjera 3.1.2. Uspostava održivoga sustava upravljanja otpadom sukladno ključnim EU načelima PRIORITET 3.2: Razvitak komunalne i javne infrastrukture na načelima održivog okolišnoga razvitka; Mjera 3.2.1. Potpora donošenju prostorno-planskih dokumenata na razini jedinica lokalne samouprave i upravljanje prostorom i Mjera 3.2.2. Proširenje i modernizacija kapaciteta javne i komunalne infrastrukture i objekata Strateški cilj 6: Povećanje obuhvata i poboljšanje javne vodoopskrbe Strateški cilj 8: Postizanje i održavanje dobrog stanja površinskih i podzemnih voda u cilju zaštite vodene flore i faune i potreba korisnika voda
Akcijski plan Vlade Federacije BiH za sprječavanje i borbu protiv terorizma u Federaciji BiH 2020.-2025. godina	
Strateški cilj 2. Podizanje kvalitete i suvremenoga razvitka društvenoga sektora Prioritet 2.4. Jačati kapacitete za upravljanje prirodnim i drugim rizicima i sigurnosti društva	Podcilj Strategije PC4: Odgovor/reakcija na moguće terorističke napade
Transportna Strategija Federacije Bosne i Hercegovine 2016.-2030.	

Strateški cilj 3. Upravljanje resursima i uslugama ekosustava sukladno postojećim kapacitetima okoliša Prioritet 3.2. Jačati integrirani sustav prostornoga planiranja i unaprjeđenja infrastrukture	Strateški cilj: Zadovoljavanje potreba u smislu održavanja, unaprjeđenja i razvitka transportne infrastrukture Podciljevi: Uklanjanje uskih grla na putovima s malim brzinama; razvitak regionalne mreže putova; proširenje kapaciteta zračnih luka.
Okvirna energetska strategija BiH do 2035.	
Strateški cilj 3. Upravljanje resursima i uslugama ekosustava sukladno postojećim kapacitetima okoliša Prioritet 3.3. Poticati učinkovitu energetsku tranziciju	*Strateški prioritet*: Korištenje resursa *Specifična strateška smjernica*: Odgovarajuće korištenje i upravljanje potencijalima obnovljivih izvora energije te postizanje većeg udjela čišće energije u sektoru električne energije, grijanju i hlađenju i transportu kroz izradu akcijskih planova *Strateški prioritet*: Učinkovito korištenje energije *Specifična strateška smjernica:* Daljnji razvitak i provedba mjera energetske učinkovitosti u području ušteda za finalnu potrošnju zgradarstva, industrije, transporta i ostalih područja sukladno novoj Direktivi 2012/27/EU *Specifična strateška smjernica:* Promocija i ekspanzija sustava daljinskoga grijanja te visoko učinkovite kogeneracije korištenjem otpadne topline, otpada i obnovljivih izvora energije gdje god je to moguće i ekonomski isplativo
Strategija reforme javne uprave u Federaciji BiH	
Strateški cilj 1. Dinamičan ekonomski razvitak uz održivo korištenje resursa PRIORITET 1.4. Učinkovita javna uprava, financije i pravosuđe	Cilj: Institucionalno komuniciranje - Razviti javnu upravu na način da ona bude transparentnija, otvorenija, vidljivija i odgovornija sukladno europskim standardima.
Strategija komuniciranja institucija u BiH o procesu pristupanja EU-u	
Cilj novog pristupa koji se predviđa strategijom je postizanje: • otvorenosti i transparentnosti institucija/nositelja komunikacijskih aktivnosti u procesu europskih integracija i kontinuirane razmjene informacija među njima; • sinkroniziranoga komuniciranja aktera/partnera o procesu pristupanja BiH EU-u; • uključenosti i zainteresiranosti ciljnih javnosti; • razumijevanja procesa europskih integracija; • razumijevanja reformskih aktivnosti.	Mjera 1.4.1. Kompetentna, dostupna i učinkovita javna uprava

7.2. Sažeti pregled Strategije razvitka HNŽ/K-a

Redni broj i oznaka	Pokazatelj	Izvor pokaz atelja	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost	Ukupno (KM)	Proračuni (KM)	Ostali izvori (KM)
STRATEŠKI CILJ 1. Dinamičan ekonomski	**Razina razvijenosti – indeks/rang**	**FZZPR**	**1,2 (2)**	**1,3 (2)**	**134.900.000**	**90.500.000**	**44.400.000**
	Industrijska proizvodnja - indeks	**FZZPR**	97,5	105			

razvitak uz održivo korištenje resursa	**Prosječan broj zaposlenih**	**FZZPR**	552.013	70.000			
	Neto plaća - prosječna u KM	**FZZPR**	11.011	1.400			
	Broj poslovnih subjekata – broj sa stanjem 31.12.	**FZZPR**	**14.200**	**16.000**			
	Pokrivenost uvoza izvozom (%)	FZZPR	49,9	60			
1.1. Poboljšati administrativno i poslovno okruženje za investitore i unaprijediti konkurentnost poduzeća i obrta	Broj poslovnih subjekata	FZZPR	17.593	20.000	20.800.000	17.200.000	3.600.000
	Vrijednost izvoza HNŽ/K-a	FZS	721.180.000	1.000.000.000			
	Broj zaposlenih u prerađivačkoj industriji	FZS	7.546	8.000			
1.1.1. Unaprjeđenje poslovnog okruženja kroz smanjenje administrativnih prepreka i jačanje institucionalne potpore postojećim i novim poslovnim subjektima	Broj aktualnih donesenih prostornih planova na razini HNŽ/K-a	MGPU	5	11	5.000.000	3.300.000	1.700.000
	Funkcionalan jednošalterski sustav registracije poslovnih subjekata	MPULS I (JLS)	0	1			
	Broj osnovanih gospodarskih subjekata od strane ino-ulagača	Općinski sud (registar pravnih osoba)	548	650			
1.1.2. Podržati unaprjeđenje konkurentnosti postojećih i novih poduzeća i obrta	Broj podržanih novoosnovanih gospodarskih subjekata	MG	22	154	2.100.000	2.100.000	0
	Vrijednost realiziranih sredstava potpore za nove početničke pothvate, obrte, TSO, socijalne poduzetnike, mlade poduzetnike i žene poduzetnice.	MG	205.000	1.450.000			
	Broj ukupno podržanih subjekata malog gospodarstva	MG	110	700			
1.1.3. Podržati povezivanje gospodarstva i znanstveno-istraživačih institucija	Broj pripremljenih i realiziranih zajedničkih projekata gospodarstva, sveučilišta i znanstveno-istraživačkih instituta	MPZKŠ	0/0	10/5	1.000.000	700.000	300.000
	Broj sklopljenih memoranduma o suradnji na realizaciji zajedničkih aktivnosti između gospodarskih subjekata i sveučilišta	MG i MPZKŠ	0	7			
1.1.4. Potpora uspostavi i razvitku poslovnih zona i poduzetničkih potpornih institucija	Urađena analiza stanja, potreba, potencijala i mogućnosti razvitka poduzetničke infrastrukture HNŽ/K-a	MG	0	1	3.000.000	2.800.000	200.000
	Vrijednost realiziranih sredstava za potporu poduzetničkim potpornim institucijama	MG	120.000 KM	840.000 KM			
	Broj poduzetničkih potpornih institucija na području HNŽ/K-a	MG	1	12			
1.1.5. Potpora za jačanje kapaciteta i razvitak inovativnih	Broj poduzeća korisnika sredstava iz Revolving fonda za potporu malog gospodarstva HNŽ/K-a	MG	0	12	8.000.000	6.600.000	1.400.000

digitalnih rješenja izvozno orijentiranih poduzeća strateških oblasti prerađivačke industrije i poduzeća u softverskoj djelatnosti	Vrijednost realiziranih financijskih sredstava usmjerenih za potporu modernizaciji – digitalizaciji, tehnološkom razvitku poslovnih procesa	MG	740.000	5.180.000			
	Broj poduzeća korisnika potpore iz sektora prerađivačke industrije i IT industrije	MG	60	300			
1.1.6. Jačati internacionalizaciju i uključivanje u globalne lance vrijednosti (klasteri)	Broj klastera koji djeluju na području HNŽ/K-a	MG	4	7	1.000.000	1.000.000	0
	Broj gospodarskih subjekata pokrenutih od strane dijaspore na području HNŽ/K-a	MG - INTERA TP MOSTAR	8	20			
	Broj održanih poduzetničkih susreta na području HNŽ/K-a	MG	1	7			
1.1.7. Oslobađanje poslodavaca od plaćanja poreza i doprinosa za novozaposlene radnike koji stječu prvo radno iskustvo	Broj korisnika mjere	SZZ HNŽ	0	140	700.000	700.000	0
	Broj dodatno uposlenih osoba unutar podržanih poslodavaca	SZZ HNŽ/K-a	0	70			
PRIORITET 1.2. Poticanje održivoga razvitka poljoprivrede, vodoprivrede, šumarstva i ruralnoga razvitka	Broj registriranih poslovnih subjekata u poljoprivredi, šumarstvu i ribarstvu (osnovne pravne osobe i obrti)	FZS	652	800	101.200.000	69.100.000	32.100.000
	Broj registriranih obrta u P/Š/R	FZS	473	600			
	Ostvarene investicije u P/Š/R	FZS	8.193.000	9.000.000			
1.2.1.Održiva poljoprivreda	Prosječna plaća poljoprivrede, šumarstva, vodoprivrede	MPŠV	713 KM	850 KM	42.000.000	14.000.000	28.000.000
	Ostvarene investicije u poljoprivredi u nova stalna sredstva u 000 KM	MPŠV	8.193 KM	11.000 KM			
	Novi nasadi u hektarima	MPŠV	70 ha	200 ha			
1.2.2. Održivo korištenje vodnih resursa i šuma	Broj donesenih zakonskih propisa, provedbenih planova, projektne dokumentacije	MPŠV	2	Min 5	45.000.000	45.000.000	0
	Broj provedenih postupaka i dodjeljenih koncesija	MPŠV	15	50			
	Jačanje kadrovske strukture sektora voda/povećanje broja i edukacija postojećeg kadra	MPŠV	2	4 nova službenika / 10 edukacija			
	Vrijednost podržanih projekata za održivo upravljenje šumama	MPŠV	0	20% povećanje			
1.2.3. Kvaliteta i konkurentnost poljoprivredno-prehrambene proizvodnje	Broj održanih manifestacija kao potpora poljoprivredi i povećanju konkurentnosti	MPŠV	19	25% povećanje	1.800.000	1.800.000	0

	poljoprivrednoga sektora						
	Izvoz (000 KM)	MPŠV	721.180 KM	850.000 KM			
	Registrirana digitalna tržnica - broj OPG-a koji plasiraju na digitalnoj tržnici	MPŠV	100	1.000			
1.2.4. Održivi ruralni razvitak	Registar poljoprivrednih gospodarstava (OPG-a)	MPŠV	5.684	6.500	9.300.000	6.500.000	2.800.000
	Broj podržanih poljoprivrednih proizvođača za organsku poljoprivrednu proizvodnju	MPŠV	0	5% od poticaja za organsku proizvodnju			
1.2.5. Uspostaviti funkcionalne savjetodavne, stručne i ostale usluge potpore razvitku poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede	Broj korisnika savjetodavnih usluga u poljoprivredi, vodoprivredi i šumarstvu	MPŠV	2.500	3.500	3.100.000	1.800.000	1.300.000
	Broj održanih stručnih skupova, konferencija, simpozija, seminara i sajmova u oblasti poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva	MPŠV	80	150			
PRIORITET 1.3. Podizanje kvalitete i konkurentnosti turističkoga proizvoda HNŽ/K-a	Broj noćenja turista	FZS	607.500	4.000.000	7.700.000	800.000	6.900.000
	Broj smještajnih objekata 4* i 5*	FMOIT	52	100			
	Broj studenata turizma na području HNŽ/K-a	MPZKŠ HNŽ/K-a	220	460			
1.3.1. Razvitak novih i kvalitetnih sadržaja turističke ponude	Broj noćenja turista u HNŽ/K-u	FZS	607.500	4.000.000	4.600.000	450.000	4.150.000
	Broj kategoriziranih smještajnih objekata 4* i 5*	FMOIT	52	100			
	Prosječna duljina boravka turista	Izračun	1,9 dana	5 dana			
1.3.2.Promocija i brendiranje HNŽ/K-a kao prepoznatljivog i poželjnoga turističkog odredišta	Strategija razvitka turizma HNŽ/K-a 2022.-2030.	Vlada HNŽ/K-a	0	1	600.000	150.000	450.000
	Godišnji broj nastupa na sajmovima TZ HNŽ/K-a	TZ HNŽ/K-a	15	25			
	Broj posjetitelja web-stranice HNŽ/K-a	TZ HNŽ/K-a	Cca. 50 tis.	500 tis.			
	Doseg TZ HNŽ/K-a na društvenim medijima/digitalnim kanalima (FB i IG)	TZ HNŽ/K-a	FB – 1.050 IG - 0	FB – 100 tis IG – 10 tis.			
1.3.3.Povezivanje turizma i poljoprivrede	Broj seoskih gospodarstava koja se bave pružanjem usluga smještaja i pripremanjem i posluživanjem hrane i pića	TZ HNŽ/K-a	15	50	1.300.000	100.000	1.200.000
1.3.4. Razvitak ljudskih potencijala u turizmu	Broj učenika upisanih u srednje turističko-ugostiteljske škole	MPZKŠ	667	800	1.200.000	100.000	1.100.000
	Broj studenata turizma na području HNŽ/K-a	MPZKŠ	220	450			

PRIORITET 1.4. Učinkovita javna uprava, financije i pravosuđe	Unaprijeđen i funkcionalan sustav upravljanja integralnim razvitkom na razini HNŽ/K-a	Ured predsjednika Vlade HNŽ/K-a	DA	NE	5.200.000	3.400.000	1.800.000
	Broj odobrenih aplikacija za financiranje razvojnih prioriteta HNŽ/K-a iz vanjskih izvora	MF	4	30			
	Funkcionalni kontrolni mehanizmi za provedbu preventivnih mjera za smanjenje mogućnosti za nastanak koruptivnih pojava u instituciji, odnosno za provedbu plana integriteta	Ured predsjednika Vlade HNŽ/K-a	NE	DA			
1.4.1. Kompetentna, dostupna i učinkovita javna uprava	Funkcionalno tijelo za poslove razvojnoga planiranja i upravljanje razvitkom	MPULS	NE	DA	1.000.000	700.000	300.000
	Prihodi od upravljanja imovinom HNŽ/K-a	MF	21.500.000	30.000.000			
1.4.2. Transparentnost u upravljanju javnim financijama	Provedba i unaprjeđenje programskoga budžetiranja	MF	NE	DA	800.000	500.000	300.000
	Visina neporeznih prihoda	MF	9.631.000 KM	14.000.000 KM			
1.4.3. Učinkovito i djelotvorno pravosuđe i pravni sustav	Prosječno trajanje sudskih postupaka	MPULS	443,9	374	2.000.000	1.500.000	500.000
	Broj educiranih stečajnih sudija i upravnika	MPULS	4	5			
	Iznos sredstava uložen u poboljšanje uvjeta rada i digitalizaciju usluga i procesa	MPULS	61.498,59	126.000,00			
1.4.4. Borba protiv korupcije	Funkcionalno profesionalno tijelo za sprječavanje korupcije	MPULS	NE	DA	1.400.000	700.000	700.000
	Broj izrađenih planova integriteta u županijskim/kantonalnim tijelima uprave	MPULS	0	1*(za svako tijelo)			
	Broj izrađenih planova integriteta u općinskom/županijskom sudu	MPULS	5	5			
STRATEŠKI CILJ 2. Podizanje kvalitete i suvremenoga razvitka društvenoga sektora	**Broj učenika na 1.000 stanovnika**	**FZZPR**			108.300.000	68.950.000	39.350.000
	- Osnovno obrazovanje		**83**	**85**			
	- Srednje obrazovanje		**34**	**40**			
	Broj stanovnika na	**FZZPR**					
	- 1 liječnika		314	250			
	- 1 stomatologa		3.444	2.700			
	Prosječna neto mirovina	**FZS**	465	510			
	Stopa registrirane nezaposlenosti, %	**FZZPR**	34.6%	29.0%			
	Stopa obrazovanja stanovništva	**FZS**	1,46	2.0			

2.1. Unaprjeđenje znanosti i obrazovanja na svim razinama	% opremljenosti obrazovnih ustanova	MPZKŠ	50%	90%	8.200.000	5.850.000	2.350.000
	Broj učenika OŠ na 1 računalo	MPZKŠ	20	5			
	Broj učenika SŠ na 1 računalo	MPZKŠ	10	2			
	Određena visina studentskoga standarda	MPZKŠ	NE	DA			
2.1.1. Jačanje infrastrukturnih, tehničkih i digitalnih kapaciteta za odgoj i obrazovanje	% obnovljenih osnovnih i srednjih škola	MPZKŠ	50%	90%	1.300.000	1.000.000	300.000
	Usvojeni strateški dokumenti iz oblasti obrazovanja	MPZKŠ	NE	DA			
	Broj infrastrukturnih objekata u okviru kampusa Sveučilišta i Univerziteta	MPZKŠ	30	50			
	Broj računala koje koriste učenici na 100 učenika (ukupno osnovna + srednja)	MPZKŠ	5	10			
	Obuhvat škola koje koriste elektronske dnevnike	MPZKŠ	0	100%			
2.1.2. Poboljšati kvalitetu osnovnoga, srednjeg i visokog obrazovanja	Broj provedenih nastavnih planova i programa na temelju ishoda učenja za sve razine obrazovanja	MPZKŠ	0	5	1.650.000	1.250.000	400.000
	Broj izgrađenih, obnovljenih i opremljenih objekata odgojno-obrazovnh ustanova	MPZKŠ	0	4			
	Broj usvojenih strateških dokumenta	MPZKŠ	1	4			
2.1.3. Jačanje kapaciteta znanstveno-istraživačkih i visokoobrazovnih institucija sukladno EU normama	Razina istraživačko-razvojnih projekata u suradnji s gospodarstvom	MPZKŠ	20%	50%	4.000.000	3.000.000	1.000.000
	Broj programa za usavršavanje i mobilnost profesora	MPZKŠ	0	50			
	Broj novih studijskih programa	MPZKŠ	0	20			
	Razina infrastrukturnih i tehničkih kapaciteta u obrazovnim ustanovama	MPZKŠ	50%	80%			
	Donesena strategija znanstvenoga i tehnološkoga razvitka HNŽ/K-a	MPZKŠ	NE	DA			
	Broj formiranih znanstveno-tehnoloških parkova na području HNŽ/K-a	MPZKŠ	0	2			
	Centar za ekonomsko-društvena istraživanja	MPZKŠ	NE	DA	1.000.000	500.000	500.000
2.1.4. Jačanje uključenosti u predškolski odgoj, inovativne i kreativne potencijale učenika i studenata	Udio uključene djece u predškolsko obrazovanje barem godinu prije obveznog obrazovanja	MPZKŠ	70%	100%			
	% moderniziranih osnovnoškolskih i srednjoškolskih programa	MPZKŠ	0	100%			
	% srednjoškolaca i studenata koji pohađaju praksu za vrijeme studija u trajanju preko mjesec dana	MPZKŠ	10%	50%			

	% studenata i profesora koji sudjeluju u međunarodnim programima i inovativnim projektima	MPZKŠ	10%	50%			
2.1.5. Razvitak cjeloživotnog učenja	Kapacitet infrastrukturnih objekata koji imaju namjenu za cjeloživotno učenje	FZS	n/d	n/d	250.000	100.000	150.000
	Broj programa obrazovanja odraslih	MPZKŠ	0	20			
	Broj registriranih i certificiranih ustanova za CO	MPZKŠ	1	4			
	% samozapošljavanja kroz prekvalifikaciju zanimanja	MPZKŠ	0	50%			
Prioritet 2.2. Unaprjeđenje kulture i športa	% investicija u kulturu	MPZKŠ	30%	70%	18.000.000	17.500.000	500.000
	% investicija u šport	MPZKŠ	30%	70%			
2.2.1. Jačanje kapaciteta kulture	Broj aktivnih kulturnih institucija	MPZKŠ	31	50	8.000.000	7.500.000	500.000
	Broj kulturnih manifestacija, festivala, izložbi i dr.	MPZKŠ	40	100			
	Broj zaposlenih u kulturnome sektoru (umjetnost, zabava i rekreacija)	MPZKŠ	1.453	2.500			
2.2.2. Potpora daljnjem razvitku športa	Broj športsko-rekreacijskih zona	MPZKŠ	15	30	8.000.000	8.000.000	0
	Zastupljenost većine športova	MPZKŠ	60%	90%			
	Broj registaranih športskih klubova/udruga	MPZKŠ	134	200			
	Usvojena strategija razvitka športa	MPZKŠ	NE	DA			
2.2.3. Jačanje kulture i športa kroz turizam	% turista kulturnoga turizma	MPZKŠ MTTZO	50%	80%	2.100.000	1.600.000	500.000
	% turista športsko-rekreacijskog turizma	MPZKŠ MTTZO	20%	50%			
	Broj novih poslova u oblasti športskog i kulturnoga turizma	MPZKŠ MTTZO	0	50			
Prioritet 2.3. Unaprjeđenje zdravstva i socijalne skrbi	Stopa nataliteta na 1.000 stanovnika	MZRSS	7.50	12	42.000.000	29.000.000	13.000.000
	% inkluzije OSI-a u društvo	MZRSS	10%	50%			
	% dodatno educiranih i obučenih zaposlenika u centrima za socijalni rad	MZRSS	60%	100%			
	Broj općina i gradova u HNŽ/K-u u kojima je formirano vijeće mladih	MPZKŠ	4	10			
2.3.1. Unaprjeđenje sustava zdravstvene zaštite	% rekonstrukcija zdravstvenih ustanova	MZRSS	60%	100%	15.000.000	10.500.000	4.500.000
	% stanovništva obuhvaćenoga zdravstvenim osiguranjem	MZRSS	90%	100%			
	% opremljenosti zdravstvenih ustanova	MZRSS	60%	100%			
	Broj opremljenih laboratorija za brzu	MZRSS	1	3			

	detekciju zaraznih bolestih						
	Informatički uvezana primarna, sekundarna i tercijarna zdravstvena zaštita	MZRSS	60%	100%			
	% zdravstvenih ustanova uključenih u jedinstven informacijski sustav	MZRSS	60%	100%			
2.3.2. Unaprjeđenje sustava socijalne skrbi i inkluzija djece s poteškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom	Broj udruga čija je primarna zadaća socijalni rad	MZRSS	122	200	15.000.000	10.500.000	4.500.000
	% aktivnoga stručnog osoblja u centrima za socijalni rad	MZRSS	60%	100%			
	Usvojena strategija socijalnog uključivanja	MZRSS	NE	DA			
	Uspostavljena baza podataka pružatelja socijalnih usluga (javnih institucija i organizacija)	MZRSS	NE	DA			
	Izrađen registar OSI-a (osobe s invaliditetom)	MZRSS	NE	DA			
	Iznos financijskih sredstava za udruge OSI-a (godišnje)	MZRSS	30.000	100.000			
2.3.3. Jačanje institucionalnih kapaciteta u području provedbe politike prema mladima	Broj osnovanih vijeća mladih	MPZKŠ	4	10	5.000.000	3.000.000	2.000.000
	Iznos godišnje razine izdvajanja za sredstva za rad vijeća mladih	MPZKŠ	0	100.000			
	Izrađena i usvojena strategija prema mladima	MPZKŠ	NE	DA			
	Broj omladinskih organizacija koje provode edukacijske programe	MPZKŠ	177	250			
2.3.4. Jačanje suradnje javnog i nevladinoga sektora	Izrađena i usvojena strategija razvitka nevladinih organizacija	MP	NE	DA	3.000.000	1.500.000	1.500.000
	% sufinanciranja razvojnih projekata NVO-a	MF	20%	40%			
	Formirano koordinacijsko tijelo NVO-a na razini HNŽ/K-a	MP	NE	DA			
2.3.5. Unaprjeđenje sustava potpore braniteljskoj populaciji	Broj stambeno zbrinutih branitelja i ratnih vojnih invalida te obitelji poginulih	MB	77	500	4.000.000	3.500.000	500.000
	Broj braniteljskih udruga/zadruga	MB	22	40			
	Iznos financiranja udruga i zadruga	MB	479.180,00	1.000.000			
Prioritet 2.4. Jačati kapacitete za upravljanje prirodnim i drugim rizicima i sigurnosti društva	% Opremljen i moderniziran centar civilne zaštite	CCZV	50%	90%	40.000.000	17.000.000	23.000.000
	Broj evidentiranih kaznenih djela	MUP	9,29	600			
2.4.1. Unaprjeđenje sustava upravljanja krizama, zaštite i spašavanja od	% Moderniziran centar civilne zaštite	UCZV	60%	90%	5.000.000	3.000.000	2.000.000
	Broj sudionika edukacije sustava zaštite i spašavanja	UCZV	0	200			

prirodnih i drugih nepogoda	Broj opremljenih timova za zaštitu i spašavanje	UCZV	1	10			
2.4.2. Modernizacija i osiguranje ključne infrastrukture za optimalno funkcioniranje	% izgrađena pristupna putna mreža	UCZV MPVŠ	30%	50%	5.000.000	4.000.000	1.000.000
	Izgrađen vodovodni sustav u područjima s visokim rizikom od požara	UCZV MPVŠ	NE	DA			
2.4.3. Unaprjeđenje sigurnosnoga sustava	Broj evidentiranih kaznenih djela	MUP	929	600	30.000.000	10.000.000	20.000.000
	Broj evidentiranih prometnih nesreća	MUP	2029	1850			
	% infrastrukturna i tehnološka modernizacija sustava sigurnosti	MUP	60%	90%			
	Broj novouposlenih policijskih službenika	MUP	0	400			
STRATEŠKI CILJ 3. Upravljanje resursima i uslugama ekosustava sukladno postojećim kapacitetima okoliša	Stupanj priključenosti na vodoopskrbni sustav (%)	AVJPM (Plan upravljanja)	72,76%	85%	104.300.000	67.000.000	37.300.000
	Stupanj priključenosti na sustav odvodnje otpadnih voda (%)	AVJPM (Plan upravljanja)	41,5%	60%			
	Pokrivenost uslugama odvoza komunalnog otpada (%)	MGPU /MTTZO	77%	85%			
	Broj obnovljenih i utopljenih objekata/ustanova (broj)	Vlada HNŽ/K-a	45	90			
Prioritet 3.1. Unaprijediti zaštitu i održivo korištenje prirodnih resursa	Broj novih izrađenih/usvojenih dokumenata iz oblasti zaštite okoliša	MTTZO	0	5	22.500.000	7.500.000	15.000.000
	Broj novih programa praćenja sastavnica okoliša	MTTZO	0	5			
	Broj dozvola iz Registra okolišnih dozvola MTTZO i FMOIT	MTTZO	61	+20%			
3.1.1. Praćenje stanja okoliša i uspostava okolišnog informacijskoga sustava	Izrađene nove studije i provedena terenska istraživanja	MTTZO	0	5	5.500.000	1.500.000	4.000.000
	Uspostavljen informacijski sustav zaštite okoliša (ISZO HNŽ/K-a)	MTTZO	Ne	Da			
	Izrađen registar onečišćivača HNŽ/K-a	MTTZO	Ne	Da			
3.1.2. Poticanje suradnje, izrade i harmonizacije strateško-planske dokumentacije u oblasti zaštite okoliša	Broj novih projektnih prijedloga za međunarodne projekte u oblasti zaštite okoliša	MTTZO	0	5	7.000.000	3.000.000	4.000.000
	Broj realiziranih projekata jačanja svijesti o zaštiti okoliša	MTTZO	41	100			
3.1.3. Jačanje samoodrživosti zaštićenih područja	Nove ponude u zaštićenim područjima	MTTZO	NE	DA	10.000.000	3.000.000	7.000.000
	Broj novih projekata u zaštićenim područjima	MTTZO	0	10			
	Broj novih promidžbenih materijala o zaštićenim područjima HNŽ/K-a	MTTZO	0	15			

Prioritet 3.2. Jačati integrirani sustav prostornoga planiranja i unaprjeđenja infrastrukture	Broj moderniziranih regionalnih cesta Broj financiranih projekata iz oblasti jačanja svijesti o recikliranju i smanjenju nastanka otpada Moderniziran sustav zemljišne administracije	MPV MTTZO UGIP	- 41 NE	11 120 DA	61.000.000	49.200.000	11.800.000
3.2.1. Unaprjeđenje prometne infrastrukture	Duljina autocesta (km)	Autoceste FBiH. MPV	10.25	105.9	36.000.000	36.000.000	0
	Duljina moderniziranih magistralnih i regionalnih cesta (km)	FZPR. MPV	0	160			
	Stopa smrtnosti uslijed povreda u prometnim nesrećama (na 100.000 stanovnika) (%)	MPUZO	8	5			
3.2.2. Poticanje rješenja održivog upravljanja otpadom i otpadnim vodama	Udio recikliranoga (komunalnog i opasnoga) otpada (%)	JLS. MGPU	6	10	20.000.000	11.000.000	9.000.000
	Usvojen Plan upravljanja otpadom HNŽ/K-a (2021.-2026.)	MTTTZO	NE	DA			
	Udio JSL-a pokrivenih sustavima tretmana otpadnih voda	JLS. MGPU	44%	65%			
3.2.3. Poticanje održivog i okolišno prihvatljivoga prostornoga planiranja	Uspostavljena baza digitaliziranih prostornih podataka	MGPU	NE	DA	5.000.000	2.200.000	2.800.000
	Izrađen registar prostornih jedinica po JLS-ima (Mostar, Jablanica, Prozor/Rama, Konjic, Stolac, Čapljina i Ravno)	UGIP	NE	DA			
	Broj upita prema Geoportalu HNŽ/K-a na godišnjoj razini	UGIP	35.624	250.000			
Prioritet 3.3. Poticati učinkovitu energetsku tranziciju	Iznos utrošenih sredstava za projekte jačanja energetske učinkovitosti javnih objekata (KM)	Vlada HNŽ/K-a	11.616.161.38	40.000.000	20.800.000	10.300.000	10.500.000
	Broj novih programa jačanja svijesti o EE-u i OIE-u	FZO	0	20			
	Broj ugovora o koncesiji za OIE	MG	19	35			
3.3.1. Poboljšanje energetske učinkovitosti javnih objekata	Broj utopljenih škola	Vlada HNŽ/K-a	32	60	20.000.000	10.000.000	10.000.000
	Broj utopljenih zdravstvenih i drugih javnih ustanova	Vlada HNŽ/K-a	12	20			
	Broj utopljenih stambenih objekata	Vlada HNŽ/K-a	1	5			
3.3.2. Povećanje udjela proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora	Proizvodnja električne energije iz fotonaponskih i vjetroelektrana (MWh/god)	OIEiEK	2078	+20%	800.000	500.000	300.000
	Broj novih koncesija za objekte OIE-a	MG	14	130			

7.3. Detaljan pregled mjera

<table>
<tr><td>Veza sa strateškim ciljem</td><td colspan="4">1. DINAMIČAN EKONOMSKI RAZVITAK UZ ODRŽIVO KORIŠTENJE RESURSA</td></tr>
<tr><td>Prioritet</td><td colspan="4">1.1. Poboljšati administrativno i poslovno okruženje za investitore i unaprijediti konkurentnost poduzeća i obrta</td></tr>
<tr><td>Naziv mjere</td><td colspan="4">1.1.1. Unaprjeđenje poslovnog okruženja kroz smanjenje administrativnih prepreka i jačanje institucionalne potpore postojećim i novim poslovnim subjektima</td></tr>
<tr><td rowspan="4">Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**</td><td colspan="4">Cilj mjere</td></tr>
<tr><td colspan="4">Cilj mjere je da se, kroz unaprjeđenje regulatornog okruženja i osiguranja preduvjeta za lakšu registraciju poslovnih subjekata, izdavanje dozvola, jedinstvene registre i slično, potaknu domaći i strani investitori za realizaciju investicija na području HNŽ/K-a.</td></tr>
<tr><td colspan="4">Aktivnosti mjere</td></tr>
<tr><td colspan="4">Aktivnosti mjere uključuju:
1. Izradu i donošenje prostornoga plana HNŽ/K-a i prostornih planova gradova/općina HNŽ/K-a;
2. Iniciranje poboljšanja pravno-regulatornog okvira sukladno potrebama MSP-a i harmonizacije propisa s višim razinama vlasti te izmjene županijskih/kantonalnih zakona o administrativnim i sudskim taksama u cilju smanjenja troškova registracije;
3. Uspostavu funkcionalnoga jednošalterskog sustava registracije poslovnih subjekata, dobivanje potrebnih dozvola i omogućavanje online registracije poslovnih subjekata uz jedinstven registar poslovnih subjekata i licenciranje;
4. Uspostavu katastra nekretnina u općinama u kojima ne postoje pouzdani podaci o nekretninama i pravima nad njima (najveći dio područja općina: Prozor-Rama, Stolac i Neum, brdski dio područja grada Mostara i manji dio područja općina Ravno i Konjic);
5. Unaprjeđenje regulative u cilju smanjenja potrebne dokumentacije za izdavanje urbanističke i građevinske suglasnosti;
6. Uspostavu centralnoga registra infrastrukturnih planova (elektro, vodovodne, telekomunikacijske, kanalizacijske i dr. infrastrukture);
7. Ukidanje obveze pribavljanja suglasnosti o namjeni poslovnoga prostora (izmjena općinske regulative);
8. Potporu uspostavi cjelovite vaucher sheme savjetodavnih usluga za MSP i obrte;
9. Promidžbu investicijskih mogućnosti u HNŽ/K-u;
10. Uspostavljanje baze investicija u HNŽ/K-u.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Pokazatelji za praćenje rezultata mjere</td><td>Pokazatelji (izlaznoga rezultata i krajnjeg rezultata)</td><td>Polazne vrijednosti (2019.)</td><td>Ciljne vrijednosti (2027.)</td><td>Izvor verifikacije</td></tr>
<tr><td>- Broj aktualnih donesenih prostornih planova na razini HNŽ/K-a</td><td>5</td><td>11</td><td>MGPU</td></tr>
</table>

	- Funkcionalan jednošalterski sustav registracije poslovnih subjekata	0	1	MPULS I (JLS)
	- Broj osnovanih gospodarskih subjekata od strane ino-ulagača	548	650	Općinski sud (registar pravnih osoba)

Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni učinak mjere uključuje smanjenje nezaposlenosti na području HNŽ/K-a kroz osnivanje novih poslovnih subjekata te jačanje konkurentnosti gospodarstva HNŽ/K-a kroz unaprjeđenje uvjeta za investiranje i poslovnog okruženja u kojem gospodarski subjekti lakše i učinkovitije obavljaju poslovanje.				
Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	**Ukupno (KM)**	**Proračunska sredstva (KM)**	**Kreditna sredstva (KM)**	**Sredstva EU-a (KM)**	**Ostali izvori (KM)**
	5.000.000	3.300.000	/	/	1.700.000
Razdoblje provedbe mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja HNŽ/K-a (MGR)				
Nositelji mjere	Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja HNŽ/K-a, Ministarstvo pravosuđa, uprave i lokalne samouprave HNŽ/K-a (MPULS) Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K-a (MG) , Vlada i Skupština HNŽ/K-a, JLS na području HNŽ/K-a – odjeli za gospodarstvo i prostorno uređenje, gradska/općinska vijeća na razini HNŽ/K-a				
Ciljne skupine	Potencijalni i postojeći poduzetnici, Gospodarska komora HNŽ/K-a, Obrtnička komora HNŽ/K-a, domaći i strani investitori, bh. dijaspora				

Veza sa strateškim ciljem	**1. DINAMIČAN EKONOMSKI RAZVITAK UZ ODRŽIVO KORIŠTENJE RESURSA**
Prioritet	**1.1. Poboljšati administrativno i poslovno okruženje za investitore i unaprijediti konkurentnost poduzeća i obrta**
Naziv mjere	*1.1.2. Podržati unaprjeđenje konkurentnosti postojećih i novih poduzeća i obrta*
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	**Cilj mjere**
	Cilj mjere je stvoriti uvjete za osnivanje novih i očuvanje, rast i razvitak postojećih gospodarskih subjekata te razvitak različitih tipova i vrsta poduzetničke aktivnosti uz potporu unaprjeđenju konkurentnosti gospodarskih subjekata kroz standardizaciju poslovanja.
	Aktivnosti mjere

<table>
<tr><td></td><td colspan="5">Aktivnosti mjere uključuju:
- Potporu poduzetnicima početnicima,
- Potporu obrtima, starim i tradicionalnim djelatnostima, posebice certificiranju tradicionalnih zanata,
- Potporu socijalnome poduzetništvu,
- Potporu poduzetništvu mladih,
- Potporu ženskom poduzetništvu,
- Potporu primjeni međunarodnih standarda i dragovoljnom certificiranju.</td></tr>
<tr><td rowspan="4">Pokazatelji za praćenje rezultata mjere</td><td colspan="2">Pokazatelji (izlaznoga rezultata i krajnjeg rezultata)</td><td>Polazne vrijednosti (2019.)</td><td>Ciljne vrijednosti (2027.)</td><td>Izvor verifikacije</td></tr>
<tr><td colspan="2">- Broj podržanih novoosnovanih gospodarskih subjekata</td><td>22</td><td>154</td><td>MG</td></tr>
<tr><td colspan="2">- Vrijednost realiziranih sredstava potpore za nove početničke pothvate, obrte, TSO, socijalne poduzetnike, mlade poduzetnike i žene poduzetnice.</td><td>205.000</td><td>1.450.000</td><td>MG</td></tr>
<tr><td colspan="2">- Broj ukupno podržanih subjekata malog gospodarstva</td><td>110</td><td>700</td><td>MG</td></tr>
<tr><td>Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta</td><td colspan="5">Mjera će doprinijeti osnivanju novih i rastu i razvitku gospodarskih subjekata na području HNŽ/K-a, jačanju konkurentnosti sektora MSP-a i obrtništva, povećanju broja novih radnih mjesta te sveukupnom gospodarskome razvitku HNŽ/K-a.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja</td><td>Ukupno (KM)</td><td>Proračunska sredstva (KM)</td><td>Kreditna sredstva (KM)</td><td>Sredstva EU-a (KM)</td><td>Ostali izvori (KM)</td></tr>
<tr><td>2.100.000</td><td>2.100.000</td><td>/</td><td>/</td><td>/</td></tr>
<tr><td>Razdoblje provedbe mjere</td><td colspan="5">2021.-2027.godina</td></tr>
<tr><td>Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere</td><td colspan="5">Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K-a</td></tr>
<tr><td>Nositelji mjere</td><td colspan="5">Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K-a, Gospodarska komora HNŽ/K-a, Obrtnička komora HNŽ/K-a, INTERA Tehnološki park</td></tr>
<tr><td>Ciljne skupine</td><td colspan="5">Obrtnici, mala i srednja poduzeća, potencijalni poduzetnici (zaposlene i nezaposlene osobe s područja HNŽ/K-a koje žele pokrenuti vlastiti biznis), udruge poduzetnika i obrtnika</td></tr>
</table>

Veza sa strateškim ciljem	**1. DINAMIČAN EKONOMSKI RAZVITAK UZ ODRŽIVO KORIŠTENJE RESURSA**

<table>
<tr><td>Prioritet</td><td colspan="5">1.1. Poboljšati administrativno i poslovno okruženje za investitore i unaprijediti konkurentnost poduzeća i obrta</td></tr>
<tr><td>Naziv mjere</td><td colspan="5">1.1.3. Podržati povezivanje gospodarstva i znanstveno-istraživačih institucija</td></tr>
<tr><td rowspan="4">Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**</td><td colspan="5">Cilj mjere</td></tr>
<tr><td colspan="5">Cilj mjere je da se kroz potporu povezivanju gospodarstva i znanstveno-istraživačkih institucija doprinese boljoj suradnji u realizaciji razvojnih projekata, investicija i sl. te time i unaprjeđenju kvalitete života i poslovanja na području HNŽ/K-a.</td></tr>
<tr><td colspan="5">Aktivnosti mjere</td></tr>
<tr><td colspan="5">Aktivnosti mjere uključuju:
- Potporu zajedničkim projektima gospodarstva, sveučilišta i znanstveno-istraživačkih instituta te tehnoloških parkova,
- Potporu osnivanju i radu strukovnih udruga kroz izdavanje znanstvenih časopisa, održavanje konferencija i dr., a sve u suradnji sa sveučilištima, institutima, strukovnom i akademskom zajednicom,
- Potporu suradnji sveučilišta i gospodarstva: „Jačanje visoko-tehnološkog obrazovanja kroz više studenata, bolju opremu i infrastrukturu.“</td></tr>
<tr><td rowspan="3">Pokazatelji za praćenje rezultata mjere</td><td colspan="2">Pokazatelji (izlaznoga rezultata i krajnjeg rezultata)</td><td>Polazne vrijednosti (2019.)</td><td>Ciljne vrijednosti (2027.)</td><td>Izvor verifikacije</td></tr>
<tr><td colspan="2">- Broj pripremljenih i realiziranih zajedničkih projekata gospodarstva, sveučilišta i znanstveno-istraživačkih instituta</td><td>0/0</td><td>10/5</td><td>MPZK Š</td></tr>
<tr><td colspan="2">- Broj sklopljenih memoranduma o suradnji na realizaciji zajedničkih aktivnosti između gospodarskih subjekata i sveučilišta</td><td>0</td><td>7</td><td>MG i MPZK Š</td></tr>
<tr><td>Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta</td><td colspan="5">Razvojni učinak mjere je stvaranje kvalitetnijih uvjeta potpore osnivanju novih i razvitku postojećih gospodarskih subjekata te, kroz potporu razvojnih projekata i investicija, podržati ekonomski razvitak HNŽ/K-a.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja</td><td>Ukupno (KM)</td><td>Proračunska sredstva (KM)</td><td>Kreditna sredstva (KM)</td><td>Sredstva EU-a (KM)</td><td>Ostali izvori (KM)</td></tr>
<tr><td>1.000.000</td><td>700.000</td><td>/</td><td>/</td><td>300.000</td></tr>
<tr><td>Razdoblje provedbe mjere</td><td colspan="5">2021.-2027. godina</td></tr>
</table>

Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K-a
Nositelji mjere	Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K-a i Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa HNŽ/K-a.
Ciljne skupine	Sveučilišta, znanstveni instituti i druge znanstveno-istraživačke institucije, gospodarski subjekti HNŽ/K-a, udruge studenata, udruge poduzetnika i obrtnika

Veza sa strateškim ciljem	**1. DINAMIČAN EKONOMSKI RAZVITAK UZ ODRŽIVO KORIŠTENJE RESURSA**			
Prioritet	**1.1. Poboljšati administrativno i poslovno okruženje za investitore i unaprijediti konkurentnost poduzeća i obrta**			
Naziv mjere	*1.1.4. Potpora uspostavi i razvitku poslovnih zona i poduzetničkih potpornih institucija*			
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	**Cilj mjere**			
	Cilj ove mjere jest kreiranje povoljnoga poslovnog okruženja u svim općinama/gradovima na području HNŽ/K-a, gdje će se, kroz funkcionalnu mrežu poduzetničkih potpornih institucija i poslovnih zona, olakšati ulazak u poduzetništvo, podržavati razvitak poduzeća svih veličina te generirati specifično znanje korisno za sve gospodarske subjekte.			
	Aktivnosti mjere			
	Aktivnosti mjere uključuju: • Potpora izgradnji i unaprjeđenju poslovnih zona u svim jedinicama JLS-a na području HNŽ/K-a; • Potpora izgradnji i unaprjeđenju poduzetničkih potpornih institucija (razvojne agencije, poduzetnički centri, poslovni inkubatori, poduzetnički akceleratori, poslovni parkovi, znanstveno-tehnološki parkovi, centri kompetencija, klaster); • Potpora uspostavi biznis centara i centara za poduzetništvo mladih u općinama Prozor-Rama, Jablanica, Čitluk i Konjic; • Potpora programima unaprjeđenja koje realizira Obrtnička komora HNŽ/K-a; • Potpora programima unaprjeđenja koje realizira Gospodarska komora HNŽ/K-a.			
Pokazatelji za praćenje rezultata mjere	**Pokazatelji (izlaznoga rezultata i krajnjeg rezultata)**	**Polazne vrijednosti (2019.)**	**Ciljne vrijednosti (2027.)**	**Izvor verifikacije**
	- Urađena analiza stanja, potreba, potencijala i mogućnosti razvitka poduzetničke infrastrukture HNŽ/K-a	0	1	MG
	- Vrijednost realiziranih sredstava za potporu poduzetničkim potpornim institucijama	120.000 KM	840.000 KM	MG

	- Broj podržanih poduzetničkih potpornih institucija na području HNŽ/K-a	1	12	MG

Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni učinak mjere je stvaranje poticajnoga poslovnog okruženja koje će u konačnici dovesti do povećanja poduzetničke aktivnosti, rasta prihoda i broja zaposlenih, odnosno sveukupnog ekonomskoga razvitka gradova/općina na području HNŽ/K-a.				
Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	**Ukupno (KM)**	**Proračunska sredstva (KM)**	**Kreditna sredstva (KM)**	**Sredstva EU-a (KM)**	**Ostali izvori (KM)**
	3.000.000	2.800.000	/	/	200.000
Razdoblje provedbe mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K-a, JLS-ovi				
Nositelji mjere	Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K-a, JLS-ovi				
Ciljne skupine	Subjekti poduzetničke infrastrukture, obrtnici, MSP, potencijalni poduzetnici				

Veza sa strateškim ciljem	**1. DINAMIČAN EKONOMSKI RAZVITAK UZ ODRŽIVO KORIŠTENJE RESURSA**
Prioritet	**1.1. Poboljšati administrativno i poslovno okruženje za investitore i unaprijediti konkurentnost poduzeća i obrta**
Naziv mjere	*1.1.5. Potpora za jačanje kapaciteta, tehnološki razvitak i razvitak inovativnih digitalnih rješenja MSP-a*
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	**Cilj mjere**
	Cilj ove mjere je jačanje konkurentnosti gospodarskih subjekata koji pripadaju strateško-važnim gospodarskim oblasti na području HNŽ/K-a kroz digitalizaciju poslovanja te unaprjeđenje inovativnog i izvoznoga potencijala ovih trvtki.
	Aktivnosti mjere
	Aktivnosti mjere uključuju: • Formiranje Revolving fonda za potporu malom gospodarstvu HNŽ/K-a i njegovim programima (npr. program pomoći pri pripremi izvoza); • Potpora tvrtkama u sektoru prerađivačke industrije i IT industrije; • Potpora aktivnostima traženja investitora i internacionalizacije • Potpora modernizaciji – digitalizaciji, tehnološkome razvitku poslovnih procesa MSP-a; • Osiguranje fonda za sufinanciranje projektnih aplikacija i programa EU-a.

<table>
<tr><td rowspan="4">Pokazatelji za praćenje rezultata mjere</td><td colspan="3">Pokazatelji (izlaznoga rezultata i krajnjeg rezultata)</td><td>Polazne vrijednosti (2019.)</td><td>Ciljne vrijednosti (2027.)</td><td>Izvor verifikacije</td></tr>
<tr><td colspan="3">- Broj poduzeća korisnika sredstava iz Revolving fonda za potporu maloga gospodarstva HNŽ/K-a</td><td>0</td><td>12</td><td>MG</td></tr>
<tr><td colspan="3">- Vrijednost realiziranih financijskih sredstava usmjerenih za potporu modernizaciji – digitalizaciji, tehnološkome razvitku poslovnih procesa</td><td>740.000</td><td>5.180.000</td><td>MG</td></tr>
<tr><td colspan="3">- Broj poduzeća korisnika potpore iz sektora prerađivačke industrije i IT industrije</td><td>60</td><td>300</td><td>MG</td></tr>
<tr><td>Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta</td><td colspan="6">Razvojni učinak mjere uključuje povećanje zaposlenosti kao i povećanje plaća radnika zaposlenih u ovom sektoru te jačanje konkurenosti gospodarstva HNŽ/K-a kroz jačanje izvoznoga potencijala ovih sektora.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja</td><td>Ukupno (KM)</td><td>Proračunska sredstva (KM)</td><td>Kreditna sredstva (KM)</td><td>Sredstva EU-a (KM)</td><td colspan="2">Ostali izvori (KM)</td></tr>
<tr><td>8.000.000</td><td>6.600.000</td><td>1.400.000 – Revolving fond</td><td>/</td><td colspan="2">/</td></tr>
<tr><td>Razdoblje provedbe mjere</td><td colspan="6">2021.-2027. godina</td></tr>
<tr><td>Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere</td><td colspan="6">Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K-a</td></tr>
<tr><td>Nositelji mjere</td><td colspan="6">Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K-a, Ministarstvo poduzetništva i obrta FBiH</td></tr>
<tr><td>Ciljne skupine</td><td colspan="6">Postojeći gospodarski subjekti iz oblasti prerađivačke industrije i softverske djelatnosti, potencijalni gospodarski subjekti iz ove dvije oblasti koji namjeravaju započeti poduzetničku aktivnost</td></tr>
</table>

Veza sa strateškim ciljem	1. DINAMIČAN EKONOMSKI RAZVITAK UZ ODRŽIVO KORIŠTENJE RESURSA
Prioritet	**1.1. Poboljšati administrativno i poslovno okruženje za investitore i unaprijediti konkurentnost poduzeća i obrta**
Naziv mjere	*1.1.6. Jačati internacionalizaciju i uključivanje u globalne lance vrijednosti (klasteri)*

<table>
<tr><td rowspan="3">Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**</td><td colspan="5">Cilj mjere</td></tr>
<tr><td colspan="5">Cilj mjere je potaknuti poduzetnike na udruživanje i umrežavanje u cilju povećanja konkurentnosti i uspješnosti poslovanja kako međusobno na području HNŽ/K-a kroz funkcionalne klastere tako i s poduzetnicima iz bh. dijaspore, čime bi se dodatno osigurao transfer znanja i tehnologije.</td></tr>
<tr><td colspan="5">Aktivnosti mjere</td></tr>
<tr><td colspan="6">Aktivnosti mjere uključuju:
• Potpora klasterskom povezivanju subjekata malog gospodarstva i potpora radu formiranih klastera u HNŽ/K-u;
• Potpora povezivanju s bh. Dijasporom;
• Potpora organiziranju poduzetničkih susreta u HNŽ/K-u.</td></tr>
<tr><td rowspan="4">Pokazatelji za praćenje rezultata mjere</td><td colspan="2">Pokazatelji (izlaznoga rezultata i krajnjeg rezultata)</td><td>Polazne vrijednosti (2019.)</td><td>Ciljne vrijednosti (2027.)</td><td>Izvor verifikacije</td></tr>
<tr><td colspan="2">- Broj klastera koji djeluju na području HNŽ/K-a</td><td>4</td><td>7</td><td>MG</td></tr>
<tr><td colspan="2">- Broj gospodarskih subjekata pokrenutih od strane dijaspore na području HNŽ/K-a</td><td>8</td><td>20</td><td>MG
INTERA
Tehn.park</td></tr>
<tr><td colspan="2">- Broj održanih poduzetničkih susreta na području HNŽ/K-a</td><td>1</td><td>7</td><td>MG</td></tr>
<tr><td>Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta</td><td colspan="5">Razvojni učinak mjere se ogleda u povećanju konkurentnosti gospodarskih subjekata s područja HNŽ/K-a, što će rezultirati povećanjem investicija, stupnjem zaposlenosti te jačanjem sveukupnoga razvitka HNŽ/K-a.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja</td><td>Ukupno (KM)</td><td>Proračunska sredstva (KM)</td><td>Kreditna sredstva (KM)</td><td>Sredstva EU-a (KM)</td><td>Ostali izvori (KM)</td></tr>
<tr><td>1.000.000</td><td>1.000.000</td><td>/</td><td>/</td><td>/</td></tr>
<tr><td>Razdoblje provedbe mjere</td><td colspan="5">2021.-2027. godina</td></tr>
<tr><td>Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere</td><td colspan="5">Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K-a</td></tr>
<tr><td>Nositelji mjere</td><td colspan="5">Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K-a, Vlada HNŽ/K-a, INTERA TP MOSTAR, klasteri, Sveučilište u Mostaru, Univerzitet „Džemal Bijedić“ u Mostaru</td></tr>
<tr><td>Ciljne skupine</td><td colspan="5">Gospodarski subjekti HNŽ/K-a, pripadnici bh. dijaspore,</td></tr>
</table>

<table>
<tr><th>Veza sa strateškim ciljem</th><th colspan="5">DINAMIČAN EKONOMSKI RAZVITAK UZ ODRŽIVO KORIŠTENJE RESURSA</th></tr>
<tr><td>Prioritet</td><td colspan="5">1.1. Poboljšati administrativno i poslovno okruženje za investitore i unaprijediti konkurentnost poduzeća i obrta</td></tr>
<tr><td>Naziv mjere</td><td colspan="5">1.1.7. Oslobađanje poslodavaca od plaćanja poreza i doprinosa za novozaposlene radnike koji stječu prvo radno iskustvo</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja*</td><td colspan="5">Cilj mjere je pružiti potporu poslovnim subjektima u zapošljavanju i na taj način podržati unaprjeđenje konkurentnosti poslovnih subjekata na području HNŽ/K-a</td></tr>
<tr><td colspan="5">Aktivnosti mjere uključuju:
– Analizu potreba za novim kadrovima od strane poslodavaca na području HNŽ/K-a;
– Realizaciju programa sufinanciranja zapošljavanja, odnosno oslobađanja poslodavaca od plaćanja poreza i doprinosa za novouposlene radnike koji stječu prvo radno iskustvo.</td></tr>
<tr><td rowspan="3">Pokazatelji za praćenje rezultata mjere</td><td colspan="2">Pokazatelji (izlaznoga rezultata i krajnjeg rezultata)</td><td>Polazne vrijednosti (2019.)</td><td>Ciljne vrijednosti (2027.)</td><td>Izvor verifikacije</td></tr>
<tr><td colspan="2">• Broj korisnika mjere</td><td>0</td><td>140</td><td>SZZ HNŽ/K-a</td></tr>
<tr><td colspan="2">• Broj dodatno zaposlenih osoba unutar podržanih poslodavaca</td><td>0</td><td>70</td><td>SZZ HNŽ/K-a</td></tr>
<tr><td>Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta</td><td colspan="5">Ova mjera će omogućiti povećanje kapaciteta poduzeća u smislu stručnosti ljudskih resursa, ali i olakšati poslovanje u uvjetima pandemije. Također, mjera će utjecati na unaprjeđenje učinkovitosti, ali i produktivnosti njihova poslovanja. Zbog negativnih utjecaja pandemije COVID-19, program potpore pri zapošljavanju pomoći će u saniranju negativnih posljedica pandemije na gospodarstvo HNŽ/K-a i na taj način izravno utjecati na povećanje poreskih prihoda po osnovu zasnivanja radnog odnosa i pokretanja vlastitih poslovnih pothvata.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja</td><td>Ukupno (KM)</td><td>Proračunska sredstva (KM)</td><td>Kreditna sredstva (KM)</td><td>Sredstva EU-a (KM)</td><td>Ostali izvori (KM)</td></tr>
<tr><td>700.000</td><td>700.0000</td><td>-</td><td>-</td><td>-</td></tr>
<tr><td>Razdoblje provedbe mjere</td><td colspan="5">2021.-2027. godina</td></tr>
<tr><td>Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere</td><td colspan="5">Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K-a i JU Služba za zapošljavanje HNŽ/K-a</td></tr>
<tr><td>Nositelji mjere</td><td colspan="5">• Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K-a
• Vlada HNŽ/K-a
• JU Služba za zapošljavanje HNŽ/K-a
• Obrtnička komora HNŽ/K-a
• Gospodarska komora HNŽ/K-a</td></tr>
</table>

Ciljne skupine	Poslovni subjekti s područja HNŽ/K-a

Veza sa strateškim ciljem	**1. DINAMIČAN EKONOMSKI RAZVITAK UZ ODRŽIVO KORIŠTENJE RESURSA**			
Prioritet	**1.2. Poticanje održivoga razvitka poljoprivrede, vodoprivrede, šumarstva i ruralnoga razvitka**			
Naziv mjere	*1.2.1 Održiva poljoprivreda*			
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	**Cilj mjere**			
	Cilj mjere je podizanje konkurentnosti održive poljoprivredne proizvodnje, čime se stvaraju bolji temelji za povećanje produktivnosti poljoprivrednih gospodarstava i podizanje kvalitete poljoprivrednih proizvoda za bržu prilagodbu EU-a standardima, pravilima i procedurama kao i lakši pristup domaćem i inozemnome tržištu.			
	Aktivnosti mjere			
	Ispunjavanju tog cilja doprinijet će realizacija prioritetnih programa novčanih potpora po modelu potpore proizvodnji kao i dio mjera strukturne politike, a područje djelovanja odnosi se na: - potpore za biljnu proizvodnju dodjeljuju se za: proizvodnju ratarskih, povrtlarskih, voćarskih kultura, proizvodnju grožđa i duhana, - potpore za stočarsku proizvodnju dodjeljuju se za: govedarsku, ovčarsku i kozarsku, svinjogojsku, peradarsku, pčelarsku proizvodnju i uzgoj slatkovodne i morske ribe, - potpore konkurentnosti poljoprivrednih proizvoda dodjeljuju se za: investicije u poljoprivredne strojeve i priključne uređaje za biljnu i stočarsku proizvodnju, investicije u opremu za biljnu i stočarsku proizvodnju, investicije u izgradnju ili proširenje, odnosno opremanje građevinskih objekata u svrhu obavljanja poljoprivredne proizvodnje, investicije u podizanje višegodišnjih nasada, - potporu stabilnosti dohotka poljoprivrednih gospodarstava za prilagodbu zahtjevima tržišta i unaprjeđenje produktivnosti, - unaprjeđenje i zaštita ribarstva, - unaprjeđenje i zaštita lovstva.			
Pokazatelji za praćenje rezultata mjere	**Pokazatelji (izlaznoga rezultata i krajnjeg rezultata)**	**Polazne vrijednosti (2019.)**	**Ciljne vrijednosti (2027.)**	**Izvor verifikacije**
	Prosječna plaća poljoprivrede, šumarstva , vodoprivrede	713 KM	850 KM	MPŠV
	Ostvarene investicije u poljoprivredi u nova stalna sredstva u 000 KM	8.193 KM	11.000 KM	MPŠV
	Novi nasadi u hektarima	70 ha	200 ha	MPŠV

Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Utjecaj na povećanje prihoda od poreza p.c., povećanje stope pokrivenosti uvoza izvozom, povećanje stope zaposlenosti, povećanje fizičkog opsega proizvodnje prehrambenih proizvoda, povećanje izvoza djelatnosti poljoprivrede, šumarstva, ribarstva, povećanje održivosti i broja poljoprivrednih gospodarstava i povećanje neto dohotka.				
Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	**Ukupno (KM)**	**Proračunska sredstva (KM)**	**Kreditna sredstva (KM)**	**Sredstva EU-a (KM)**	**Ostali izvori (KM)**
	42.000.000.	14.000.000.	/	/	28.000.000.
Razdoblje provedbe mjere	2021.-2027.				
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva HNŽ/K-a				
Nositelji mjere	Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva HNŽ/K-a, Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, općine u sastavu HNŽ/K-a				
Ciljne skupine	Poljoprivredni proizvođači, poljoprivredna gospodarstva				

Veza sa strateškim ciljem	**1. DINAMIČAN EKONOMSKI RAZVITAK UZ ODRŽIVO KORIŠTENJE RESURSA**
Prioritet	**1.2. Poticanje održivoga razvitka poljoprivrede, vodoprivrede, šumarstva i ruralnoga razvitka**
Naziv mjere	*1.2.2. Održivo korištenje vodnih resursa i šuma*
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	**Cilj mjere**
	Cilj mjere ogleda se u potpori daljnjem unaprjeđenju sektora voda, posebice u kontekstu učinkovitoga upravljanja vodama i šumama, kao dio procesa stabiliziranja i pridruživanja BiH Europskoj uniji, te da se uspostavom inventara šuma i šumskoga zemljišta omogući sustavno praćenje stanja šuma i šumskoga zemljišta i unaprijedi održivo upravljanje istim. Ključni projekti: „Izgradnja vodoopskrbne mreže Kruševo, Poplati, Burmazi, Bjelojevići“ i „Natapanje poljoprivrednih površina na području Dubravske visoravni.“ Selo Kruševo, kao i cijeli južni dio općine Stolac, živi poglavito od stočarstva i poljoprivrede, pa bi izgradnja vodoopskrbne mreže utjecala na kvalitetu života stanovništva te bi potaknula stočarstvo i kvalitetu poljoprivredne proizvodnje. Cilj projekata je unaprjeđenje kvalitete života ljudi na ovim prostorima i poticanje stočarstva i kvalitetne i održive poljoprivrede.
	Aktivnosti mjere
	- Dopune/usklađivanje ZOV-a HNŽ/K-a s federalnim ZOV-om; - Izrada Zakona o šumama HNŽ/K-a;

	- Nastavak izdavanja koncesija za održivo korištenje voda i racionalizacija postojećega korištenja voda uz ekonomske mjere - Nastavak edukacije stručnoga kadra, uz osiguranje pristupa javnosti poslovima koji se obavljaju u sektoru voda; - Donošenje provedbenog akta kojim se regulira cijena vodnih usluga; - Jačanje postojeće kadrovske strukture organizacijske jedinice koja u sklopu Ministarstva upravlja vodama; - Nastavak sufinanciranja projektne dokumentacije kao i izvođenja projekata vodoopskrbe koje razvijaju JLS; - Nastavak sufinanciranja izrade projektne dokumentacije kao i izvođenja projekata natapanja koje vode JLS sukladno Planu natapanja HNŽ/K-a; - Nastavak sufinanciranja izrade projektne dokumentacije kao i izvođenja projekata odvodnje i urbane kanalizacije te uređaja za pročišćavanja otpadnih voda; - Usvajanje Plana obrane od poplava na vodotocima II. kategorije i, prema istome, izrada dokumentacije za zaštitu od štetnoga djelovanja voda kao preduvjeta za izvođenje objekata za zaštitu od štetnoga djelovanja voda, osigurati usmjeravanje šumskih resursa u proizvodnju proizvoda visoke dodane vrijednosti u domaćim tvrtkama; - Poticati ulaganja u opremu za iskorištavanje šuma (strojevi, alati i uređaji za sječu, privlačenje, izvlačenje i iznošenje šumskih drvnih sortimenata), opremu za proizvodnju šumske biomase, za šumsko-uzgojne radove, opremu za zaštitu šuma od požara, biljnih bolesti i štetnika; - Poticati ulaganja u opremu za sjemensko-rasadničku proizvodnju - Poticati ulaganja u opremu za izgradnju šumske transportne infrastrukture i skladištenje šumskih drvnih sortimenata; - Uspostava redovitoga praćenja i unaprjeđenje zdravstvenoga stanja šuma i šumskoga zemljišta uspostavom baze podataka (GIS); - Tehničko opremanje čuvarske službe za adekvatnije praćenje zdravstvenoga stanja šuma te nabava sustava dojava i borbe protiv požara (nabava opreme za održavanje zdravstvenoga stanja šuma, izgradnja osmatračnica, nabava telekomunikacijske opreme, nabava vatrogasnih vozila); - Uspostava dijagnostičko–prognozne službe u županijskoj/kantonalnoj Upravi za šumarstvo za praćenje zdravstvenoga stanja šuma; - Nabava softvera i izrada inventara šuma i šumskoga zemljišta od strane županijske/kantonalne Uprave za šumarstvo; - Provođenje mjera za recertificiranje prema FCS certifikatu.

Pokazatelji za praćenje rezultata mjere	**Pokazatelji (izlaznoga rezultata i krajnjeg rezultata)**	**Polazne vrijednosti (2019.)**	**Ciljne vrijednosti (2027.)**	**Izvor verifikacije**
	Broj donesenih zakonskih propisa, provedbenih planova, projektne dokumentacije	2	Min 5	MPŠV

	Broj provedenih postupaka i dodjeljenih koncesija	15	50	MPŠV
	Jačanje kadrovske strukture sektora voda/povećanje broja i edukacija postojećeg kadra	2	4 nova službenika / 10 edukacija	MPŠV
	Vrijednost podržanih projekata za održivo upravljenje šumama	0	20% povećanje	MPŠV

Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Kako su vode resurs koji je neophodan čak i za održivi opstanak, tako njihova važnost za održivi razvitak još više dobiva na značaju. Naime, vode kao takve predstavljaju temelj, a razvitak sektora voda predstavlja preduvjet za razvitak svih ostalih grana. Razvojni učinak mjere ogleda se i u ublažavanju posljedica klimatskih promjena, poboljšanju hidrologije vodotokova i zaštiti bioraznolikosti od poplava i klizišta, smanjenju rizika od požara kao i korištenju potencijala za diverzifikaciju ekonomskih ruralnih aktivnosti.				
Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	**Ukupno (KM)**	**Proračunska sredstva (KM)**	**Kreditna sredstva (KM)**	**Sredstva EU-a (KM)**	**Ostali izvori (KM)**
	45.000.000.	45.000.000.	/	/	/
Razdoblje provedbe mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede HNŽ/K-a				
Nositelji mjere	Agencija za vodno područje Jadranskog mora Mostar, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, jedinice lolakne samouprave				
Ciljne skupine	Jedinice lokalne samouprave				

Veza sa strateškim ciljem	**1. DINAMIČAN EKONOMSKI RAZVITAK UZ ODRŽIVO KORIŠTENJE RESURSA**
Prioritet	**1.2. Poticanje održivoga razvitka poljoprivrede, vodoprivrede, šumarstva i ruralnoga razvitka**
Naziv mjere	*1.2.3. Kvaliteta i konkurentnost poljoprivredno-prehrambene industrije*
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	**Cilj mjere**
	Cilj ove mjere je osigurati preduvjete poljoprivrednim gospodarstvima za proizvodnju za tržište i ostvarenje gospodarske profitabilnosti koju prate investicijske aktivnosti za unaprjeđenje i poboljšanje uvjeta za

<table>
<tr><td></td><td colspan="4">poljoprivrednu proizvodnju, uz korištenje svih raspoloživih resursa za koje poljoprivredno gospodarstvo posjeduje komparativne prednosti kako bi se ostvarilo smanjenje proizvodnih gubitaka i unaprjeđenje primarne poljoprivredne proizvodnje i konkurentske poljoprivredno-prehrambene industrije</td></tr>
<tr><td></td><td colspan="4">Aktivnosti mjere</td></tr>
<tr><td></td><td colspan="4">- digitalna tržnica HNŽ/K-a,
- proizvodnja i dostupnost sigurne, kvalitetne i nutritivno vrijedne hrane, proizvedene na održiv način, što je i jedna od ključnih politika koja se navodi u Europskome zelenom planu i strategiji „Od polja do stola“,
- očuvanje zdravlja i dobrobiti životinja kao preduvjeta za održivu stočarsku proizvodnju te za smanjenu potrebu za antimikrobnim sredstvima, a samim time i antimikrobne rezistencije koja je goruće pitanje u svijetu i znatno utječe na sigurnost hrane koju konzumiramo i na zdravlje potrošača,
- smanjenje korištenja pesticida tijekom proizvodnje hrane kao i pitanje povećanja površina na kojima se uzgaja organska hrana,
- skraćivanje lanca opskrbe poljoprivrednim proizvodima,
- provedba kontrole plodnosti tla za smanjenje degradacije plodnosti tla i zagađenja okoliša,
- uređenje putne mreže za omogućavanje pristupa mehanizacije poljoprivrednim parcelama,
- održavanje mreže protugradne zaštite i izgradnja mreže protugradne zaštite na području HNŽ/K-a,
- izgradnja infrastrukturnih projekata (prostora za skladištenje, sušenje i hlađenje, tržnica) za smanjenje gubitaka kakvoće i kvalitete te očuvanje prirodnih svojstava, uz povećanje valorizacije poljoprivrednih proizvoda i ostvarenje većih prihoda,
- osnivanje lokalnih akcijskih skupina za poticanje lokalno održivog razvitka,
- poticanje poljoprivrednih sajmova, manifestacija i izložbi,
- razvijanje veterinarske djelatnosti.</td></tr>
<tr><td rowspan="4">Pokazatelji za praćenje rezultata mjere</td><td>Pokazatelji (izlaznoga rezultata i krajnjeg rezultata)</td><td>Polazne vrijednosti (2019.)</td><td>Ciljne vrijednosti (2027.)</td><td>Izvor verifikacije</td></tr>
<tr><td>Broj održanih manifestacija kao potpora poljoprivredi i povećanju konkurentnosti poljoprivrednoga sektora</td><td>19</td><td>25% povećanje</td><td>MPŠV</td></tr>
<tr><td>Izvoz (000 KM)</td><td>721.180 KM</td><td>850.000KM</td><td>MPŠV</td></tr>
<tr><td>Registrirana digitalna tržnica - broj OPG-a koji plasiraju na digitalnoj tržnici</td><td>100</td><td>1.000</td><td>MPŠV</td></tr>
<tr><td>Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta</td><td colspan="4">Doprinos mjere utjecat će na skraćenje lanca polje/potrošač; konkurentnost poljoprivredne djelatnosti</td></tr>
</table>

Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	Ukupno (KM)	Proračunska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU-a (KM)	Ostali izvori (KM)
	1.800.000.	1.800.000	0	0	0
Razdoblje provedbe mjere	2021.-2027.				
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede HNŽ/K-a, Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K-a;				
Nositelji mjere	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede HNŽ/K-a, općine i gradovi				
Ciljne skupine	Stanovništvo, gospodarski subjekti				

Veza sa strateškim ciljem	**1. DINAMIČAN EKONOMSKI RAZVITAK UZ ODRŽIVO KORIŠTENJE RESURSA**			
Prioritet	**1.2. Poticanje održivoga razvitka poljoprivrede, vodoprivrede, šumarstva i ruralnoga razvitka**			
Naziv mjere	*1.2.4. Održivi ruralni razvitak*			
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	**Cilj mjere** Cilj mjere je poticanje konkurentnosti poljoprivrede, osiguravanje održivog upravljanja prirodnim resursima te stvaranje novih i zadržavanje postojećih radnih mjesta na području HNŽ/K-a **Aktivnosti mjere** Aktivnosti mjere uključuju: - potporu za zaštitu i jačanje autohtonih genetskih resursa, realizaciju poljoprivredno-okolišnih mjera i mjera za ublažavanje klimatskih promjena, - promociju suradnje među poljoprivrednim proizvođačima, - promociju i pružanje usluga za ruralno stanovništvo, - promociju prerađivačkih aktivnosti maloga opsega, - marketing lokalnih proizvoda i usluga, - realizaciju investicija u infrastrukturu i opremu na gospodarstvima, - potporu formiranju skupina proizvođača (formiranje klastera), - realizaciju investicija u infrastrukturu i opremu za preradu i marketing poljoprivrednih proizvoda, - potporu organskoj proizvodnji, - potporu ruralnome razvitku, - održivo upravljanje zemljištem.			
Pokazatelji za praćenje rezultata mjere	**Pokazatelji (izlaznoga rezultata i krajnjeg rezultata)**	**Polazne vrijednosti (2019.)**	**Ciljne vrijednosti (2027.)**	**Izvor verifikacije**

	Registar poljoprivrednih gospodarstava (OPG)	5.684	6.500	MPŠV
	Broj podržanih poljoprivrednih proizvođača za organsku poljoprivrednu proizvodnju	0	5% od poticaja za organsku proizvodnju	MPŠV

Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Mjera će realizacijom povećati konkurentnost poljoprivrednih proizvođača, poboljšati način korištenja okolišnih resursa te doprinijeti zaustavljanju depopulacije ruralnih područja.				
Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	**Ukupno (KM)**	**Proračunska sredstva (KM)**	**Kreditna sredstva (KM)**	**Sredstva EU-a (KM)**	**Ostali izvori (KM)**
	9.300.000	6.500.000	/	/	2.800.000 FBiH
Razdoblje provedbe mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede HNŽ/K-a				
Nositelji mjere	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede HNŽ/K-a, gradovi/općine HNŽ/K-a				
Ciljne skupine	Pravne i fizička osobe koja se bave poljoprivrednom proizvodnjom na području HNŽ/K-a				

Veza sa strateškim ciljem	**1. DINAMIČAN EKONOMSKI RAZVITAK UZ ODRŽIVO KORIŠTENJE RESURSA**
Prioritet	**1.2. Poticanje održivoga razvitka poljoprivrede, vodoprivrede, šumarstva i ruralnoga razvitka**
Naziv mjere	*1.2.5. Uspostaviti funkcionalne savjetodavne, stručne i ostale usluge potpore razvitku poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede*
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	**Cilj mjere** Cilj mjere je oblikovanje boljih uvjeta poslovanja u poljoprivredi, šumarstvu i vodoprivredi u svrhu unaprjeđenja konkurentnosti sektora.

<table>
<tr><td></td><td colspan="5">Aktivnosti mjere uključuju:

- kreiranje različitih programa savjetovanja mladih poljoprivrednika, šumoposjednika, poljoprivrednih gospodarstava, mladih koji se žele baviti turizmom i dr.,
- potporu izradi znanstvenih i stručnih programa iz oblasti poljoprivrede i ruralnoga razvitka,
- sufinanciranje opremanja laboratorija,
- sufinanciranje stručnih skupova, kongresa, simpozija, seminara i sajmova,
- potporu promotivnim i informativnim aktivnostima (sajmovi poljoprivredno-prehrambenih proizvoda, stručna i znanstvena savjetovanja itd.),
- potporu osiguranju primarne poljoprivredne proizvodnje i upravljanju rizicima,
- potporu otkupu poljoprivrednih proizvoda,
- potporu zaštiti zdravlja životinja,
- potporu stručnim poslovima u biljnoj proizvodnji (gen banka, sjemenarstvo),
- uspostavu i jačanje sustava kontrole kvalitete i zdravstvene sigurnosti proizvoda,
- unaprjeđenje savjetodavne službe za diseminaciju znanja i tehnologija nastalih kao rezultat istraživanja i inovacija,
- promociju održive proizvodnje visokokvalitetnih poljoprivrednih proizvoda veće dodane vrijednosti,
- osiguranje povezivanja privatnoga sektora s poljoprivrednim fakultetima, školama, institutima, zavodima te lokalnim i regionalnim razvojnim agencijama.</td></tr>
<tr><td rowspan="3">Pokazatelji za praćenje rezultata mjere</td><td>Pokazatelji (izlaznoga rezultata i krajnjeg rezultata)</td><td>Polazne vrijednosti (2019.)</td><td>Ciljne vrijednosti (2027.)</td><td>Izvor verifikacije</td></tr>
<tr><td>Broj korisnika savjetodavnih usluga u poljoprivredi, vodoprivredi i šumarstvu</td><td>2.500</td><td>3.500</td><td>MPŠV</td></tr>
<tr><td>Broj održanih stručnih skupova, konferencija, simpozija, seminara i sajmova u oblasti poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva</td><td>80</td><td>150</td><td>MPŠV</td></tr>
<tr><td>Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta</td><td colspan="5">Razvojni rezultat mjere ogleda se u unaprijeđenom znanju poljoprivrednih proizvođača kroz transfer tehnologija i dobre poslovne prakse, uspostavljenom horizontalnom i vertikalnom interesnome povezivanju svih subjekata u sektoru poljoprivrede, ali i vodoprivrede i šumarstva.</td></tr>
<tr><td>Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja</td><td>Ukupno (KM)</td><td>Proračunska</td><td>Kreditna sredstva (KM)</td><td>Sredstva EU-a (KM)</td><td>Ostali izvori (KM)</td></tr>
</table>

		sredstva (KM)			
	3.100.000.	1.800.000	/	/	1.300.000
Razdoblje provedbe mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede HNŽ/K-a				
Nositelji mjere	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede HNŽ/K-a, Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, gradovi/općine HNŽ/K-a				
Ciljne skupine	Pravne i fizičke osobe koja se bave poljoprivrednim proizvodnjom na području HNŽ/K-a				

Veza sa strateškim ciljem	**1. DINAMIČAN EKONOMSKI RAZVITAK UZ ODRŽIVO KORIŠTENJE RESURSA**
Prioritet	**1.3. Podizanje kvalitete i konkurentnosti turističkoga proizvoda**
Naziv mjere	*1.3.1. Razvitak novih i kvalitetnih sadržaja turističke ponude*
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	**Cilj mjere** HNŽ/K ima izuzetno dobre preduvjete za razvitak kvalitetnoga i međunarodno konkurentnog turističkoga proizvoda. Riječ je o jednoj od turistički najrazvijenijih i najatraktivnijih regija u Federaciji BiH, ali i cijeloj BiH, koju odlikuje kvalitetna i vrlo diverzificirana turističko-resursna osnova. Međutim, bez obzira na kvalitetnu turističku resursnu osnovu i na razvijenu tradiciju i poduzetnički duh lokalnoga stanovništva, može se zaključiti da je trenutno dosegnuti stupanj konkurentnosti i turističkoga razvitka HNŽ/K-a daleko ispod realnih potencijala ove županije/kantona. Stoga aktivnosti definirane unutar ove mjere za cilj imaju podizanje kvalitete i konkurentnosti turističke ponude HNŽ/K-a. **Aktivnosti mjere** - Izgradnja novih i podizanje kvalitete postojećih smještajnih objekata, s naglaskom na male i obiteljske hotele (do 50 postelja) i OPG-ove; - Razvitak inovativnih sadržaja turističke ponude: kulturno-povijesna baština, tematizirani itinereri, biciklističke staze, zabavni parkovi, eko-etno sela i sl.; - Razvitak turizma događanja i manifestacija (naglasak na vjerski turizam); - Razvitak „nišnih“ turističkih proizvoda visoke dodane vrijednosti (npr. promatranje ptica ili arheološki turizam…); - Označavanje i interpretacija turističkih atrakcija na području HNŽ/K-a; - Razvitak sustava „labelinga“ i sustava označavanja kvalitete (npr. „eco-labeling“ i sl.).

Pokazatelji za praćenje rezultata mjere	**Pokazatelji (izlaznoga rezultata i krajnjeg rezultata)**		**Polazne vrijednosti (2019.)**	**Ciljne vrijednosti (2027.)**	**Izvor verifikacije**
	Broj noćenja turista u HNŽ/K-u		607,5 tisuća	4 milijuna	FZS
	Broj kategoriziranih smještajnih objekata 4* i 5*		52	100	FMOIT
	Prosječna duljina boravka turista		1,9 dana	5 dana	Izračun
Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni učinak mjere „Razvitak novih i kvalitetnih sadržaja turističke ponude“ je podizanje kvalitete smještajne i ostale turističke ponude, fokusiranje na razvitak kvalitetnih turističkih proizvoda s višim udjelom dodane vrijednosti i bolje označavanje i interpretacija turističkih atrakcija, što će direktno doprinijeti podizanju konkurentnosti ukupnog turističkoga proizvoda HNŽ/K-a na lokalnom i regionalnom turističkome tržištu.				
Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	**Ukupno (KM)**	**Proračunska sredstva (KM)**	**Kreditna sredstva (KM)**	**Sredstva EU-a (KM)**	**Ostali izvori (KM)**
	4.600.000	450.000,00	650.000,00	3.500.000,00	/
Razdoblje provedbe mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo trgovine, turizma i zaštite okoliša HNŽ/K-a				
Nositelji mjere	Ministarstvo trgovine, turizma i zaštite okoliša, Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K-a, TZ HNŽ/K-a, Sveučilište u Mostaru, Univerzitet „Džemal Bijedić“ u Mostaru, Gospodarska komora HNŽ/K-a; Obrtnička komora HNŽ/K-a				
Ciljne skupine	Privatni sektor (mikro, malo i srednje poduzetništvo), udruge građana, amaterski športski klubovi, kulturno-umjetnička društva, strukovne udruge s područja turizma, turistički klasteri (npr. Klaster Hercegovina i sl.)				

Veza sa strateškim ciljem	**1. DINAMIČAN EKONOMSKI RAZVITAK UZ ODRŽIVO KORIŠTENJE RESURSA**
Prioritet	**1.3. Podizanje kvalitete i konkurentnosti turističkoga proizvoda**
Naziv mjere	*1.3.2. Osnaživanje destinacijskog menadžmenta i planski razvitak, promocija i brendiranje HNŽ/K-a kao prepoznatljivog i poželjnoga turističkog odredišta*
	Cilj mjere

<table>
<tr><td rowspan="3">Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**</td><td colspan="5">Turizam se na području HNŽ/K-a trenutno odvija na neplanski, stihijski način, što za posljedicu ima nisku razinu destinacijskoga menadžmenta i suradnje među glavnim interesnim skupinama, ali i nedovoljnu prepoznatljivost HNŽ/K-a kao turističkog odredišta na lokalnom i regionalnom turističkome tržištu. Cilj ove mjere je sustavan, planski, uravnotežen i dugoročno održiv razvitak turizma na području HNŽ/K-a te izgradnja imidža HNŽ/K-a kao prepoznatljivog i poželjnoga turističkog odredišta.</td></tr>
<tr><td colspan="5">Aktivnosti mjere</td></tr>
<tr><td colspan="5">- Izrada strategije razvitka turizma (s planom marketinga turizma) HNŽ/K-a 2022.-2030;
- Izrada novih promotivnih konstanti i vizualnog identiteta HNŽ/K-a (logo, slogan, knjiga grafičkih standarda i sl.);
- Izrada/osuvremenjivanje/modernizacija web-stranice TZ HNŽ/K-a;
- Jača prisutnost TZ HNŽ/K-a na društvenim medijima (FB i IG);
- Aktivnosti internoga marketinga – „public awareness“ kampanje usmjerene na domaće stanovništvo;
- Nastup na specijaliziranim turističkim sajmovima;
- Aktivna uloga HNŽ/K-a u turističkom klasteru Hercegovina i osnaživanje suradnje među dionicima razvitka turizma (privatni i javni sektor).</td></tr>
<tr><td rowspan="5">Pokazatelji za praćenje rezultata mjere</td><td>Pokazatelji (izlaznoga rezultata i krajnjeg rezultata)</td><td>Polazne vrijednosti (2019.)</td><td>Ciljne vrijednosti (2027.)</td><td>Izvor verifikacije</td></tr>
<tr><td>Strategija razvitka turizma HNŽ/K-a 2022.-2030.</td><td>0</td><td>1</td><td>Vlada HNŽ/K-a</td></tr>
<tr><td>Godišnji broj nastupa na sajmovima TZ HNŽ/K-a</td><td>15</td><td>25</td><td>TZ HNŽ/K-a</td></tr>
<tr><td>Broj posjetitelja web-stranice HNŽ/K-a</td><td>Cca. 50 tis</td><td>500 tis.</td><td>TZ HNŽ/K-a</td></tr>
<tr><td>Doseg TZ HNŽ/K-a na društvenim medijima/digitalnim kanalima (FB i IG)</td><td>FB – 1.050
IG - 0</td><td>FB – 100 tis
IG – 10 tis</td><td>TZ HNŽ/K-a</td></tr>
<tr><td>Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta</td><td colspan="5">Razvojni učinak mjere i pripadajućih aktivnosti je unaprjeđenje trenutne razine turističkoga razvitka HNŽ/K-a, odnosno planiranje budućega turističkoga razvitka na planski i sustavan način. U sklopu toga, jedna od najvažnjih aktivnosti je izrada nove strategije razvitka turizma HNŽ/K-a, unaprjeđenje postojeće razine destinacijskoga menadžmenta kroz bolju suradnju svih dionika turističkoga razvitka, unaprjeđenje turističkoga lanca vrijednosti te brendiranje HNŽ/K-a kao poželjnog i prepoznatljivoga turističkog odredišta. Provedba ove mjere u direktoj je funkciji ostvarenja prioriteta „1.3.Podizanje kvalitete i konkurentnosti turističkoga proizvoda“.</td></tr>
<tr><td>Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja</td><td>Ukupno (KM)</td><td>Proračunska sredstva (KM)</td><td>Kreditna sredstva (KM)</td><td>Sredstva EU-a (KM)</td><td>Ostali izvori (KM)</td></tr>
</table>

	600.000	150.000	150.000	300.000	/
Razdoblje provedbe mjere	2021.-2023. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Vlada HNŽ/K-a				
Nositelji mjere	Ministarstvo trgovine, turizma i zaštite okoliša, TZ HNŽ/K-a, Sveučilište u Mostaru, Univerzitet „Džemal Bijedić“ u Mostaru, Turistički klaster Hercegovina				
Ciljne skupine	Turistički poduzetnici, Domaći i inozemni turisti				

Veza sa strateškim ciljem	**1. DINAMIČAN EKONOMSKI RAZVITAK UZ ODRŽIVO KORIŠTENJE RESURSA**			
Prioritet	**1.3. Podizanje kvalitete i konkurentnosti turističkoga proizvoda**			
Naziv mjere	*1.3.3. Povezivanje poljoprivrede i turizma*			
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	**Cilj mjere**			
	Turizam je, uz poljoprivrednu proizvodnju, jedna od glavnih ekonomskih aktivnosti na području HNŽ/K-a. Cilj ove mjere je povećati plasman domaćih/lokalnih poljoprivrednih proizvoda u turističku potrošnju te na taj način osigurati (1) dodatni prihod poljoprivrednim proizvođačima, (2) kvalitetne poljoprivredne proizvode turističkome sektoru i (3) brendiranje HNŽ/K-a kroz domaće/lokalne i autohtone turističke proizvode.			
	Aktivnosti mjere			
	- Poticanje razvitka turizma na ruralnim područjima; - Poticanje autohtone i organske poljoprivredne proizvodnje i plasman u turističku potrošnju; - Razvitak sustava certificiranja OPG-ova (seoskih gospodarstava); - Razvitak turističkih sadržaja zasnovanih na povezanosti poljoprivrede i turizma (vinske ceste i sl.).			
Pokazatelji za praćenje rezultata mjere	**Pokazatelji (izlaznoga rezultata i krajnjeg rezultata)**	**Polazne vrijednosti (2019.)**	**Ciljne vrijednosti (2027.)**	**Izvor verifikacije**
	Broj seoskih gospodarstava koja se bave pružanjem usluga smještaja i pripremanjem i posluživanjem hrane i pića	15	50	TZ HNŽ/K-a
Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Provedba ove mjere i aktivnosti koje su predviđene u sklopu ove mjere, imale bi pozitivan sinergijski i razvojni učinak na poljoprivredne proizvođače kojima bi se olakšao plasman njihovih proizvoda na turističko tržište i koji bi istodobno mogli ostvariti i dodatni prihod kroz pružanje turističkih usluga na OPG-u. Osim toga, pozitivan učinak bi imali i pružatelji usluga u turizmu, koji bi osigurali pouzdane i sljedive dobavne lance lokalnih poljoprivrednih proizvoda visoke kvalitete.			

Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	Ukupno (KM)	Proračunska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU-a (KM)	Ostali izvori (KM)
	1.300.000	100.000	100.000	1.100.000	/
Razdoblje provedbe mjere	2021.-2030.				
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo trgovine, turizma i zaštite okoliša HNŽ/K-a				
Nositelji mjere	TZ HNŽ/K-a, Sveučilište u Mostaru, Univerzitet „Džemal Bijedić“ u Mostaru, Turistički klaster Hercegovina				
Ciljne skupine	Poljoprivredni proizvođači, pružatelji turističkih usluga, domaći i strani turisti				

Veza sa strateškim ciljem	**1. DINAMIČAN EKONOMSKI RAZVITAK UZ ODRŽIVO KORIŠTENJE RESURSA**			
Prioritet	**1.3. Podizanje kvalitete i konkurentnosti turističkoga proizvoda**			
Naziv mjere	*1.3.4. Razvitak ljudskih potencijala u turizmu*			
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	**Cilj mjere** Turizam je radno intenzivna uslužna djelatnost, pa je kvaliteta kadrova jedna od ključnih odrednica kvalitete ukupnoga turističkoga proizvoda. Cilj ove mjere je kadrovsko osnaživanje HNŽ/K-a kroz formalnu edukaciju turističkih kadrova, koja se provodi u ustanovama srednjega i visokog obrazovanja te kroz neformalnu edukaciju koja je ponajviše usmjerena na odrasle osobe (tečajevi, prekvalifikacija, dokvalifikacija i sl.) **Aktivnosti mjere** - Podizanje razine formalnog obrazovanja (SSS i VSS); - Utvrđivanje obrazovnih potreba odraslih s područja turizma i ugostiteljstva („VET needs assessment”); - Izrada VET kurikuluma s područja turizma i ugostiteljstva; - Organizacija cjeloživotnog obrazovanja za turizam i ugostiteljstvo (srednje strukovne škole, javna i privatna sveučilišta); - Unaprjeđenje rada turističkih zajednica i jačanje kapaciteta turističkih djelatnika.			
Pokazatelji za praćenje rezultata mjere	**Pokazatelji (izlaznoga rezultata i krajnjeg rezultata)**	**Polazne vrijednosti (2019.)**	**Ciljne vrijednosti (2027.)**	**Izvor verifikacije**
	Broj učenika upisanih u srednje turističko-ugostiteljske škole	667	800	MPZKŠ
	Broj studenata turizma na području HNŽ/K-a	220	450	MPZKŠ

Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni učinak ove mjere očituje se kroz podizanje kvalitete osoba zaposlenih u turizmu, što ima izravan utjecaj na podizanje kvalitete i konkurentnosti turizma na području HNŽ/K-a.				
Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	**Ukupno (KM)**	**Proračunska sredstva (KM)**	**Kreditna sredstva (KM)**	**Sredstva EU-a (KM)**	**Ostali izvori (KM)**
	1.200.000	100.000	100.000	1.000.000	/
Razdoblje provedbe mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa, Ministarstvo trgovine, turizma i zaštite okoliša HNŽ/K-a				
Nositelji mjere	Ministarstvo trgovine, turizma i zaštite okoliša, TZ HNŽ/K-a, Sveučilište u Mostaru, Univerzitet „Džemal Bijedić“ u Mostaru, Turistički klaster Hercegovina , turističke zajednice na području HNŽ/K-a				
Ciljne skupine	Učenici/studenti, odrasli koje se planiraju prekvalificirati, dokvalificirati za bavljenje turizmom				

Veza sa strateškim ciljem	**1. DINAMIČAN EKONOMSKI RAZVITAK UZ ODRŽIVO KORIŠTENJE RESURSA**
Prioritet	**1.4. Učinkovita i djelotvorna javna uprava, financije i pravosuđe**
Naziv mjere	*1.4.1. Kompetentna, dostupna i učinkovita javna uprava*
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	**Cilj mjere** Izgraditi funkcionalnu i otvorenu javnu upravu koja na svim razinama daje učinkovite odgovore na potrebe društva, doprinosi kvaliteti života građana i gospodarskom napretku HNŽ/K-a. **Aktivnosti mjere** – utemeljenje Tijela za poslove razvojnoga planiranja i upravljanja razvitkom sukladno Zakonu o razvojnom planiranju i upravljanju razvitkom u F BiH i Zakonu o proračunima u F BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 102/13, 9/14, 13/14, 8/15, 91/15, 102/15, 104/16, 5/18, 11/19 i 99/19) i Zakonu o izvršenju Proračuna HNŽ/K-a te Uredbi o izradi strateških dokumenata u F BiH, – optimizacija i digitalizacija usluga i procesa javne uprave, – unaprjeđenje upravljanja ljudskim resursima na načelima profesionalizma i kompetentnosti i kvalitete javne uprave – unaprjeđenje funkcionalnosti i održivosti lokalne samouprave, – podizanje kvalitete i pojednostavljivanje pismene i internetske komunikacije javnih institucija, – otvorenost prema savjetovanju i sudjelovanju građana i civilnoga društva u oblikovanju i provedbi javnih politika, – unaprjeđenje sustava upravljanja imovinom HNŽ/K-a, – povećanje prihoda od upravljanja imovinom HNŽ/K-a,

<table>
<tr><td></td><td colspan="5">– unaprjeđenje procesa europskih integracija i povećanje svijesti stanovništva o procesu europskih integracija i razumijevanja reformskih aktivnosti.</td></tr>
<tr><td rowspan="3">Pokazatelji za praćenje rezultata mjere</td><td>Pokazatelji (izlaznoga rezultata i krajnjeg rezultata)</td><td>Polazne vrijednosti (2019.)</td><td>Ciljne vrijednosti (2027.)</td><td>Izvor verifikacije</td></tr>
<tr><td>Funkcionalno tijelo za poslove razvojnoga planiranja i upravljanje razvitkom</td><td>NE</td><td>DA</td><td>MPULS</td></tr>
<tr><td>Prihodi od upravljanja imovinom HNŽ/K-a</td><td>21.500.000</td><td>30.000.000</td><td>MF</td></tr>
<tr><td>Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta</td><td colspan="5">Uspostavljanjem Tijela za poslove razvojnoga planiranja i upravljanja razvitkom i provedbom planiranih aktivnosti stvorit će se uvjeti za učinkovito upravljanje integriranim razvitkom na razini HNŽ/K-a, što će unaprijediti kvalitetu života za sve građane, poslovne subjekte i investitore.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja</td><td>Ukupno</td><td>Proračunska sredstva</td><td>Kreditna sredstva</td><td>Sredstva EU-a</td><td>Ostali izvori</td></tr>
<tr><td>1.000.000</td><td>700.000</td><td>/</td><td>300.000</td><td>/</td></tr>
<tr><td>Razdoblje provedbe mjere</td><td colspan="5">2021.-2027. godina</td></tr>
<tr><td>Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere</td><td colspan="5">Vlada HNŽ/K-a</td></tr>
<tr><td>Nositelji mjere</td><td colspan="5">Vlada HNŽ/K-a, Ured predsjednika Vlade HNŽ/K-a, Ured za zakonodavstvo, Ministarstvo pravosuđa, uprave i lokalne samouprave, Ministarstvo unutarnjih poslova, Ministarstvo financija.</td></tr>
<tr><td>Ciljne skupine</td><td colspan="5">Građani, djelatnici županijskih/kantonalnih tijela uprave, poslovni subjekti, investitori</td></tr>
</table>

Veza sa strateškim ciljem	**1. DINAMIČAN EKONOMSKI RAZVITAK UZ ODRŽIVO KORIŠTENJE RESURSA**
Prioritet	**1.4. Učinkovita i djelotvorna javna uprava, financije i pravosuđe**
Naziv mjere	*1.4.2. Transparentnost u upravljanju javnim financijama*
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	**Cilj mjere** Unaprjeđenje učinkovitosti sustava javnih financija u planiranju i trošenju javnih financijskih sredstava. **Aktivnosti mjere** – osiguranje većeg poštivanja zakona o proračunima i drugih zakona prilikom trošenja proračunskih sredstava, – povećanje učinkovitosti u naplati javnih prihoda, – povećanje učinka u trošenju javnih sredstava i opsega i učinkovitosti javnih investicija,

<table>
<tr><td></td><td colspan="5">– unaprjeđenje fiskalne stabilnosti i izravnanje u oblasti javnih financija,
– osiguranje pravodobnog i sustavnoga provođenja preporuka iz revizorskih izvješća,
– provođenje stalne obuke korisnika proračuna s ciljem unaprjeđenja fiskalne discipline u HNŽ/K-u,
– kontinuiran rad na smanjivanju parafiskalnih nameta i eventualnom ukidanju,
– zajednički rad na pripremi i provedbi projekata čije financiranje se zahtijeva iz drugih izvora.</td></tr>
<tr><td rowspan="3">Pokazatelji za praćenje rezultata mjere</td><td colspan="2">Pokazatelji (izlaznoga rezultata i krajnjeg rezultata)</td><td>Polazne vrijednosti (2019.)</td><td>Ciljne vrijednosti (2027.)</td><td>Izvor verifikacije</td></tr>
<tr><td colspan="2">Provedba i unaprjeđenje programskoga modela pripreme proračuna</td><td>NE</td><td>DA</td><td>MF</td></tr>
<tr><td colspan="2">Visina neporeznih prihoda</td><td>9.631.000</td><td>14.000.000</td><td>MF</td></tr>
<tr><td>Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta</td><td colspan="5">Razvojni učinak mjere ogleda se u mobilizaciji javnih financijskih resursa, namicanju sredstava iz vanjskih izvora i rastu ekonomije povećanim javnim investicijama kao i rasterećenju gospodarstva na održiv način.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja</td><td>Ukupno</td><td>Proračunska sredstva</td><td>Kreditna sredstva</td><td>Sredstva EU-a</td><td>Ostali izvori</td></tr>
<tr><td>800.000</td><td>500.000</td><td>/</td><td>300.000</td><td>/</td></tr>
<tr><td>Razdoblje provedbe mjere</td><td colspan="5">2021.-2027. godina</td></tr>
<tr><td>Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere</td><td colspan="5">Ministarstvo financija HNŽ/K-a</td></tr>
<tr><td>Nositelji mjere</td><td colspan="5">Ministarstvo financija HNŽ/K-a, Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K-a, Ministarstvo trgovine, turizma i zaštite okoliša HNŽ/K-a, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede HNŽ/K-a</td></tr>
<tr><td>Ciljne skupine</td><td colspan="5">Građani, poslovni subjekti.</td></tr>
</table>

Veza sa strateškim ciljem	**1. DINAMIČAN EKONOMSKI RAZVITAK UZ ODRŽIVO KORIŠTENJE RESURSA**
Prioritet	**1.4. Učinkovita i djelotvorna javna uprava, financije i pravosuđe**
Naziv mjere	*1.4.3. Učinkovito i djelotvorno pravosuđe i pravni sustav*
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	**Cilj mjere**
	je poboljšanje i pojednostavljivanje komunikacije s građanima, skraćivanje trajanja stečajnih postupaka i jačanje povjerenja u njihovu djelotvornost te unaprjeđenje ljudskih resursa i uvjeta rada.

<table>
<tr><td></td><td colspan="5">Aktivnosti mjere</td></tr>
<tr><td></td><td colspan="5">– nastavak smanjivanja broja neriješenih predmeta i skraćivanje trajanja sudskih postupaka poboljšanjem učinkovitosti,
– unaprjeđenje kompetencija i upravljačkih vještina u pravosudnome sustavu,
– edukacija stečajnih sudija i upravnika,
– unaprjeđenje infrastrukturnih uvjeta u pravosudnim tijelima radi poboljšanja radnih uvjeta za osoblje pravosudnoga sektora i veće zadovoljstvo građana,
– optimizacija i digitalizacija usluga i procesa u pravosudnome sustavu,
– jačanje i potpora borbi protiv različitih oblika kriminala, uključujući visokotehnološki kriminal i terorizam,
– koordinacija reforme javne uprave.</td></tr>
<tr><td rowspan="4">Pokazatelji za praćenje rezultata mjere</td><td>Pokazatelji (izlaznoga rezultata i krajnjeg rezultata)</td><td>Polazne vrijednosti (2019.)</td><td>Ciljne vrijednosti (2027.)</td><td>Izvor verifikacije</td></tr>
<tr><td>Prosječno trajanje sudskih postupaka</td><td>443,9</td><td>374</td><td>MPULS</td></tr>
<tr><td>Broj educiranih stečajnih sudija i upravnika</td><td>4</td><td>5</td><td>MPULS</td></tr>
<tr><td>Iznos sredstava uložen u poboljšanje uvjeta rada i digitalizaciju usluga i procesa</td><td>61.498,59</td><td>126.000</td><td>MPULS</td></tr>
<tr><td>Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta</td><td colspan="5">Ravnomjernom raspodjelom radnog opterećenja, ujednačenijim i racionalnijim korištenjem ljudskih i materijalnih resursa, kao i lakšim upravljanjem pravosudnim tijelima i povećanjem učinkovitosti pravosuđa, stvorit će se uvjeti za jačanje pravne sigurnosti građana i poduzeća, što će višestruko doprinijeti razvitku HNŽ/K-a.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja</td><td>Ukupno (KM)</td><td>Proračunska sredstva (KM)</td><td>Kreditna sredstva (KM)</td><td>Sredstva EU-a (KM)</td><td>Ostali izvori (KM)</td></tr>
<tr><td>2.000.000</td><td>1.500.000</td><td>/</td><td>500.000</td><td>/</td></tr>
<tr><td>Razdoblje provedbe mjere</td><td colspan="5">2021.-2027.</td></tr>
<tr><td>Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere</td><td colspan="5">Ministarstvo pravosuđa, uprave i lokalne samouprave HNŽ/K-a</td></tr>
<tr><td>Nositelji mjere</td><td colspan="5">Ministarstvo pravosuđa, uprave i lokalne samouprave HNŽ/K-a, Ministarstvo unutarnjih poslova HNŽ/K-a, Ministarstvo financija HNŽ/K-a, Ured Vlade HNŽ/K-a, Ured za zakonodavstvo, Ministarstvo</td></tr>
</table>

	zdravstva, rada i socijalne skrbi HNŽ/K-a, Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K-a
Ciljne skupine	Građani, poduzeća, djelatnici Ministarstva pravosuđa, uprave i lokalne samouprave HNŽ/K-a

Veza sa strateškim ciljem	**1. DINAMIČAN EKONOMSKI RAZVITAK UZ ODRŽIVO KORIŠTENJE RESURSA**				
Prioritet	**1.4. Učinkovita i djelotvorna javna uprava, financije i pravosuđe**				
Naziv mjere	*1.4.4. Borba protiv korupcije*				
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	**Cilj mjere** je uspostaviti i kontinuirano unaprjeđivati potreban zakonodavni i institucionalni okvir u djelokrugu represivnoga djelovanja protiv korupcije, ali i njezina sprječavanja, što će dovesti do vraćanja povjerenja građana u tijela javne vlasti HNŽ/K-a i jedinica lokalne samouprave na području HNŽ/K-a. **Aktivnosti mjere** – jačanje institucionalnog i zakonodavnog okvira za borbu protiv korupcije, – formiranje profesionalnoga tijela za sprječavanje korupcije na području HNŽ/K-a (tim za prevenciju i borbu protiv korupcije), – jačanje transparentnosti rada tijela javne vlasti, – poboljšanje sustava integriteta u javnoj upravi i – podizanje svijesti javnosti o štetnosti korupcije.				
Pokazatelji za praćenje rezultata mjere	**Pokazatelji (izlaznoga rezultata i krajnjeg rezultata)**	**Polazne vrijednosti (2019.)**	**Ciljne vrijednosti (2027.)**	**Izvor verifikacije**	
	Funkcionalno profesionalno tijelo za sprječavanje korupcije	NE	DA	MPULS	
	Izrađeni planovi integriteta u županijskim/kantonalnim tijelima uprave	0	1*(za svako tijelo)	MPULS	
	Izrađeni planovi integriteta u općinskome/županijskom sudu	5	5	MPULS	
Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Povećanjem transparentosti rada i smanjenjem razine korupcije stvorit će se uvjeti za učinkovitiji rad županijskih/kantonalnih tijela uprave, a HNŽ/K učiniti atraktivnijom destinacijom za život, rad i dolazak investitora i turista.				
Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	**Ukupno (KM)**	**Proračunska sredstva (KM)**	**Kreditna sredstva (KM)**	**Sredstva EU-a (KM)**	**Ostali izvori (KM)**
	1.400.000	700.000	/	700.000	/

Razdoblje provedbe mjere	2021.-2027.
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Vlada HNŽ/K-a
Nositelji mjere	Vlada HNŽ/K-a, Tim za prevenciju i borbu protiv korupcije, Ured predsjednika Vlade HNŽ/K-a, Ured za zakonodavstvo, Ministarstvo pravosuđa, uprave i lokalne samouprave HNŽ/K-a, Ministarstvo unutarnjih poslova HNŽ/K-a, Ministarstvo financija HNŽ/K-a.
Ciljne skupine	Građani, djelatnici županijskih/kantonalnih tijela uprave, poslovni subjekti, investitori, turisti

DRUŠTVENI RAZVITAK

Veza sa strateškim ciljem	**2. PODIZANJE KVALITETE I SUVREMENOGA RAZVITKA DRUŠTVENOGA SEKTORA**
Prioritet	2.1. Unaprjeđenje znanosti i obrazovnoga sustava na svim razinama
Naziv mjere	*2.1.1. Jačanje infrastrukturnih, tehničkih i digitalnih kapaciteta za odgoj i obrazovanje*
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	**Cilj mjere** Cilj je unaprijediti infrastrukturne preduvjete za povećanje obuhvata djece predškolskim odgojem i obrazovanjem, razvitka i unaprjeđenja kvalitete osnovnoga, srednjeg i visokog obrazovanja kroz kurikularne reforme utemeljene na ishodima učenja i programima unaprjeđenja i osuvremenjivanja prostornih kapaciteta obrazovnih ustanova. **Aktivnosti mjere** - Osigurati ulaganja u kvantitativno unaprjeđenje postojećih infrastrukturnih kapaciteta Univerziteta i Sveučilišta sukladno njihovim strategijama razvitka; - Osigurati digitalnu opremu nužnu za učenje i stjecanje znanja u obrazovnome sustavu; - Osigurati tehničke i ljudske uvjete da svi učenici imaju domenski školski e-mail; - Jačanje dionika odgojno-obrazovnoga procesa (jačanje nastavnog osoblja, uključujući kvalitetniji rad s pripravnicima kroz stalno stručno usavršavanje; kadrovsko jačanje/popunjavanje ljudskih resursa institucija za potporu; temeljna obuka i stručno usavršavanje za menadžmente škola/školskih odbora; partnerstva s vladinim i nevladinim sektorom u razvitku obrazovanja); - Jačanje institucija za potporu razvitka obrazovanja; - Razvijanje i potpora programima dodatne stručne potpore učenicima i nastavnicima te programima prevencije u oblasti socijalnoga rada, fizičkog i mentalnoga zdravlja, društvenog aktivizma i sl. kroz suradnju i umrežavanje s organizacijama civilnoga društva; - Unaprijediti centralnu komunikacijsku infrastrukturu, izgraditi lokalnu bežičnu komunikacijsku infrastrukturu (WLAN).

<table>
<tr><td rowspan="6">Pokazatelji za praćenje rezultata mjere</td><td>Pokazatelji (izlaznoga rezultata i krajnjeg rezultata)</td><td>Polazne vrijednosti (2019.)</td><td>Ciljne vrijednosti (2027.)</td><td>Izvor verifikacije</td></tr>
<tr><td>% obnovljenih osnovnih i srednjih škola</td><td>50%</td><td>90%</td><td>MPZKŠ</td></tr>
<tr><td>Usvojeni strateški dokumenti iz oblasti obrazovanja</td><td>NE</td><td>DA</td><td>MPZKŠ</td></tr>
<tr><td>Broj infrastrukturnih objekata u okviru kampusa Sveučilišta i Univerziteta</td><td>30</td><td>50</td><td>MPZKŠ</td></tr>
<tr><td>Broj računala koje koriste učenici na 100 učenika (ukupno osnovna + srednja)</td><td>5</td><td>10</td><td>MPZKŠ</td></tr>
<tr><td>Obuhvat škola koje koriste elektronske dnevnike</td><td>0</td><td>100%</td><td>MPZKŠ</td></tr>
<tr><td>Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta</td><td colspan="4">Na ovaj će se način doprinijeti razvitku svih razina obrazovanja, unaprjeđenju kvalitete osnovnoga, srednjeg i visokog obrazovanja temeljenoga na razvojnim strategijama i kurikularnim reformama, rekonstrukcijom i opremanjem objekata odgojno-obrazovnih ustanova, Sveučilišta i Univerziteta, uz kontinuirano poticanje inkluzivnog obrazovanja za sve. S druge strane, razvitkom znanstveno-istraživačkoga rada cilj je ojačati most između akademske zajednice i gospodarstva HNŽ/K-a i inovacijama potaknuti brži ekonomski razvitak.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja</td><td>Ukupno (KM)</td><td>Proračunska sredstva (KM)</td><td>Kreditna sredstva (KM)</td><td>Sredstva EU-a (KM)</td><td>Ostali izvori (KM)</td></tr>
<tr><td>1.300.000</td><td>1.000.000</td><td>0</td><td>200.000</td><td>100.000</td></tr>
<tr><td>Razdoblje provedbe mjere</td><td colspan="4">2021.-2027. godina</td></tr>
<tr><td>Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere</td><td colspan="4">Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa HNŽ/K-a</td></tr>
<tr><td>Nositelji mjere</td><td colspan="4">Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa HNŽ/K-a</td></tr>
<tr><td>Ciljne skupine</td><td colspan="4">Učenici, studenti, obrazovne ustanove i institucije, nastavno osoblje.</td></tr>
</table>

Veza sa strateškim ciljem	**2. PODIZANJE KVALITETE I SUVREMENOGA RAZVITKA DRUŠTVENOGA SEKTORA**
Prioritet	**2.1.** Unaprjeđenje znanosti i obrazovanja na svim razinama
Naziv mjere	***2.1.2.*** *Poboljšati kvalitetu osnovnoga, srednjeg i visokog obrazovanja*

<table>
<tr><td rowspan="2">Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja*</td><td colspan="4">Cilj mjere
je, na temelju razvojnih strategija, unaprijediti kvalitetu osnovnoga, srednjeg i visokog obrazovanja provođenjem kurikularne reforme utemeljene na rezultatima učenja, jačanje dionika odgojno-obrazovnoga procesa, izgradnjom, potporom realizaciji strategije razvitka Univerziteta i Sveučilišta na području HNŽ/K-a, rekonstrukcijom i opremanjem objekata odgojno-obrazovnih ustanova, uz kontinuirano poticanje inkluzivnog obrazovanja za sve.</td></tr>
<tr><td colspan="4">Aktivnosti mjere:
- Izrada i provedba strategije razvitka srednjega obrazovanja i odgoja;
- Izrada i provedba strategije za uključivanje i potporu djece s posebnim potrebama u obrazovni sustav;
- Strategija za uključivanje djece s poteškoćama u razvoju u obrazovanje (nakon isteka 2018.-2025.);
- Potpora provedbi projekata, mjera i ciljeva strategije razvitka Univerziteta i Sveučilišta za razdoblje 2021-2027. godina;
- Kurikularna reforma – NPP-i utemeljeni na ishodima učenja (Izrada NPP-a utemeljenih na rezultatima učenja za sve razrede osnovnih i srednjih škola; temeljna obuka nastavnog osoblja o primjeni NPP-a na temelju ishoda učenja; primjena NPP-a na temelju ishoda učenja; evaluacija programa obuke i ishoda učenja i rada škola i mjere za poboljšanje);
- Jačanje dionika odgojno-obrazovnoga procesa (jačanje nastavnog osoblja, uključujući kvalitetniji rad s pripravnicima kroz stalno stručno usavršavanje; kadrovsko jačanje/popunjavanje ljudskih resursa institucija za potporu; temeljna obuka i stručno usavršavanje za menadžmente škola/školskih odbora; partnerstva s vladinim i nevladinim sektorom u razvitku obrazovanja);
- Materijalno i tehničko opremanje odgojno-obrazovnih ustanova;
- Jačanje institucija za potporu razvitka obrazovanja;
- Razvijanje i potpora programima dodatne stručne potpore učenicima, studentima i nastavnicima te programima prevencije u oblasti socijalnoga rada, fizičkog i mentalnoga zdravlja, društvenog aktivizma i sl. kroz suradnju i umrežavanje s organizacijama civilnoga društva;
- Stimuliranje upisa učenika u strukovne škole putem stipendiranja;
- Podizanje kvalitete srednjoškolskog obrazovanja u strukovnim školama;
- Izrada i donošenje zakona o znanstveno-istraživačkoj djelatnosti i tehnološkom razvitku.</td></tr>
<tr><td rowspan="3">Pokazatelji za praćenje rezultata mjere</td><td>Pokazatelji (izlaznoga rezultata i krajnjeg rezultata)</td><td>Polazne vrijednosti (2019.)</td><td>Ciljne vrijednosti (2027.)</td><td>Izvor verifikacije</td></tr>
<tr><td>• Broj provedenih nastavnih planova i programa na temelju ishoda učenja za sve razine obrazovanja</td><td>0</td><td>5</td><td>MPZKŠ</td></tr>
<tr><td>• Broj izgrađenih, obnovljenih i opremljenih objekata odgojno-obrazovnh ustanova</td><td>0</td><td>4</td><td>MPZKŠ</td></tr>
</table>

	• Broj usvojenih strateških dokumenata	1	4	MPZKŠ

Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Unaprjeđenjem nastave, jačanjem kompetencija nastavnog osoblja i uvođenjem novih nastavnih programa utemeljenih na ishodima učenja, izravno se utječe na povećanje zanimanja mladih za školovanje za zanimanja koja su konkurentna na tržištima rada, odnosno izravno se utječe na jačanje kompetencija i kvalitete stečenih znanja učenika i studenata, što, u konačnici, omogućava gospodarstvenicima i drugim poslovnim subjektima pristup visoko kvalitetnoj radnoj snazi i jačanju njihovih kadrovskih kapaciteta. Obzirom da bolja kvaliteta nastave i ponude nastavnoga sadržaja utječe na konkurentnost na tržištu rada, to će ova mjera neizravno utjecati i na poboljšanje kvalitete života kako mladih tako i nastavnika i na taj način ih zadržati da svoju budućnost grade na području HNŽ/K-a.				
Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja (000 KM)	**Ukupno (KM)**	**Proračunska sredstva (KM)**	**Kreditna sredstva (KM)**	**Sredstva EU-a (KM)**	**Ostali izvori (KM)**
	1.650.000	1.250.000	/	/	400.000
Razdoblje provedbe mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa HNŽ/K-a				
Nositelji mjere	Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa HNŽ/K-a, Pedagoški zavod HNŽ/K-a, Zavod za školstvo HNŽ/K-a, osnovne i srednje škole na području HNŽ/K-a, organizacije civilnoga društva, Obrtnička komora HNŽ/K-a				
Ciljne skupine	Učenici, studenti, pripadnici ranjivih skupina i braniteljske populacije, obrazovne ustanove i institucije, nastavno osoblje.				

Veza sa strateškim ciljem	**2. PODIZANJE KVALITETE I SUVREMENOGA RAZVITKA DRUŠTVENOGA SEKTORA**
Prioritet	2.1. Unaprjeđenje obrazovnoga sustava na svim razinama
Naziv mjere	2.1.3. *Jačanje kapaciteta znanstveno-istraživačkih i visokoobrazovnih institucija sukladno EU normama*
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	**Cilj mjere**
	- *Glavni cilj* je osuvremeniti institucije i programe kako bi se mogli prilagoditi potrebama suvremenoga gospodarstva koje utječe na kvalitetu života građana. Ulaganjem u znanost, digitalizacijom, poticanjem uporabe informacijskih tehnologija i inovacija stvara se suvremeni tehnološki razvitak.
	Aktivnosti mjere
	- Potpora unaprjeđenju digitalne infrastrukture na Univerzitetu i Sveučilištu (hardver, softver, oprema i servisi);

<table>
<tr><td></td><td colspan="4">- Potpora realizaciji programa obuka za digitalno osposobljavanje zaposlenih u IT centru, nastavnog osoblja, studenata i administrativnog osoblja;
- Potpora digitalizaciji nastave i nastavnih procesa na Univerzitetu i Sveučilištu;
- Potpora digitalizaciji istraživačke djelatnosti (relevantnim bazama podataka) i jačanju izdavačke djelatnosti, uz promicanje otvorenoga pristupa te uspostava modula za praćenje NI/UI rada);
- Potpora digitalizaciji suradnje na Univerzitetu i Sveučilištu s okruženjem (javna uprava, poslovni sektor, nevladin sektor);
- Podržavati znanstveno-istraživačke projekte u kojima sudjeluju sveučilišta iz FBiH; osnivanje znanstvenih instituta;
- Osigurati potporu formiranju poduzetničke infrastrukture na visokoškolskim ustanovama (promocija koncepta „poduzetničkog sveučilišta“);
- Uspostaviti digitalnu platformu *e-student* za praćenje dostupnosti statusa, analizu i zapošljavanje studenata;
- Potpuna integracija unutar sveučilišta u FBiH, uz osiguranje prohodnosti studenata između pojedinih fakulteta;
- Raditi na internacionalizaciji visokog obrazovanja kroz uvođenje predmeta i programa na engleskome jeziku i drugim stranim jezicima;
- Poticanje međunarodne razmjene studenata, nastavnog i nenastavnog osoblja;
- Veće korištenje međunarodnih fondova i programa (primjerice razmjena studenata - ERASMUS i sl., međunarodni programi suradnje sveučilišta, programi usavršavanja nastavnoga kadra i sl.)
- Uvesti međunarodne *ISIC* kartice za studente i profesore;
- Poticati povezivanje nastavnoga kadra iz dijaspore, i institucija u kojima rade, s domaćim sveučilištima;
- Kreirati i razvijati bazu podataka akademske dijaspore.</td></tr>
<tr><td rowspan="6">Pokazatelji za praćenje rezultata mjere</td><td>Pokazatelji (izlaznoga rezultata i krajnjeg rezultata)</td><td>Polazne vrijednosti (2019.)</td><td>Ciljne vrijednosti (2027.)</td><td>Izvor verifikacije</td></tr>
<tr><td>Razina istraživačko-razvojnih projekata u suradnji s gospodarstvom</td><td>20%</td><td>50%</td><td>MPZKŠ</td></tr>
<tr><td>Broj programa za usavršavanje i mobilnost profesora</td><td>0</td><td>50</td><td>MPZKŠ</td></tr>
<tr><td>Broj novih studijskih programa</td><td>0</td><td>20</td><td>MPZKŠ</td></tr>
<tr><td>Razina infrastrukturnih i tehničkih kapaciteta u obrazovnim ustanovama</td><td>50%</td><td>80%</td><td>MPZKŠ</td></tr>
<tr><td>Donesena strategija znanstvenog i tehnološkoga razvitka HNŽ/K-a</td><td>NE</td><td>DA</td><td>MPZKŠ</td></tr>
<tr><td></td><td>Broj formiranih znanstveno-tehnoloških parkova na području HNŽ/K-a</td><td>0</td><td>2</td><td>MPZKŠ</td></tr>
</table>

	Centar za ekonomsko-društvena istraživanja	NE	DA	MPZKŠ

Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Provedbom mjere doprinijet će se digitalnoj transformaciji visokog obrazovanja koja osigurava pozicioniranje Univerziteta i Sveučilišta u europski prostor obrazovanja, nastavni proces čini sadržajnijim i suvremenijim, doprinosi internacionalizaciji i mobilnosti, ali i osuvremenjavanju i ubrzanju oblika suradnje sveučilišta s gospodarstvom i drugim interesno-utjecajnim stranama. Sukladno tomu, unaprjeđenjem razvitka znanosti, tehnologije i visokog obrazovanja potaknut će se društveni i ekonomski razvitak, usmjeriti društvo ka inovacijama i podizanju opće razine tehnologija u gospodarstvu i očuvati civilizacijska baština i identitet HNŽ/K-a.				
Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	**Ukupno (KM)**	**Proračunska sredstva (KM)**	**Kreditna sredstva (KM)**	**Sredstva EU-a (KM)**	**Ostali izvori (KM)**
	4.000.000	3.000.000	0	800.000	200.000
Razdoblje provedbe mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa HNŽ/K-a				
Nositelji mjere	Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa HNŽ/K-a				
Ciljne skupine	Studenti, viskoškolske ustanove na području HNŽ/K-a, nastavno osoblje, građani.				

Veza sa strateškim ciljem	**2. PODIZANJE KVALITETE I SUVREMENOGA RAZVITKA DRUŠTVENOGA SEKTORA**
Prioritet	2.1. Unaprjeđenje obrazovnoga sustava na svim razinama
Naziv mjere	2.1.4. *Jačanje uključenosti djece u predškolski odgoj, inovativne i kreativne potencijale učenika i studenata*
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	**Cilj mjere** - **Cilj mjere** je povećanje obuhvata djece predškolskim odgojem, unaprjeđenje kvalitete predškolskih usluga i poticanje inovativnosti i kreativnosti kod učenika i studenata. **Aktivnosti mjere** - Proširenje kapaciteta i modernizacija predškolskih ustanova; - Stavljanje školskih prostornih kapaciteta u funkciju predškolskog odgoja i obrazovanja (s posebnim naglaskom na uključivanje djece u predškolsko obrazovanje u godini prije polaska u školu); - Sufinancirati i podržavati talentirane srednjoškolce i omogućiti školovanje na prestižnim međunarodnim školama i nastavak školovanja na prestižnim međunarodnim fakultetima; - Razvitak cjelovitog sustava vrjednovanja, ocjenjivanja i izvješćivanja o ishodima učenja;

	- Poticanje djece, učenika i studenata na uključivanje u inovativne programe i projekte.				
Pokazatelji za praćenje rezultata mjere	**Pokazatelji (izlaznoga rezultata i krajnjeg rezultata)**		**Polazne vrijednosti (2019.)**	**Ciljne vrijednosti (2027.)**	**Izvor verifikacije**
	Udio uključene djece u predškolsko obrazovanje barem godinu prije obveznog obrazovanja		70%	100%	MPZKŠ
	% moderniziranih osnovnoškolskih i srednjoškolskih programa		0	100%	MPZKŠ
	% srednjoškolaca i studenata koji pohađaju praksu za vrijeme studija u trajanju preko mjesec dana		10%	50%	MPZKŠ
	% studenata i profesora koji sudjeluju u međunarodnim programima i inovativnim projektima		10%	50%	MPZKŠ
Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Unaprjeđenjem usluge predškolskog odgoja povećava se obuhvat djece predškolskim odgojem. Razvitak inovativnih ideja i programa u učenika i razvitak talentiranih učenika i studenata.				
Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	**Ukupno (KM)**	**Proračunska sredstva (KM)**	**Kreditna sredstva (KM)**	**Sredstva EU-a (KM)**	**Ostali izvori (KM)**
	1.000.000	500.000	0	100.000	400.000
Razdoblje provedbe mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa HNŽ/K-a				
Nositelji mjere	Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa HNŽ/K-a, Pedagoški zavod HNŽ/K-a, Zavod za školstvo HNŽ/K-a, udruge za razvitak talenata				
Ciljne skupine	Djeca predškolskog uzrasta, talentirani učenici i studenti				

Veza sa strateškim ciljem	**2. PODIZANJE KVALITETE I SUVREMENOGA RAZVITKA DRUŠTVENOGA SEKTORA**
Prioritet	2.1. Unaprjeđenje obrazovnoga sustava na svim razinama
Naziv mjere	2.1.5. *Razvitak cjeloživotnog učenja*
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	**Cilj mjere**
	- **Cilj mjere** je omogućiti građanima HNŽ/K-a pristup kvalitetnim programima prekvalifikacije i cjeloživotnog učenja i nakon

<table>
<tr><td></td><td colspan="5">završene škole i studija, a koji su sukladni potrebama tržišta rada i razvitka gospodarstva.</td></tr>
<tr><td></td><td colspan="5">Aktivnosti mjere</td></tr>
<tr><td></td><td colspan="5">- Potpora ustanovama za obuku odraslih u razvitku zakonom priznatih programa obrazovanja odraslih (kreiranje programa cjeloživotnog učenja u funkciji jačanja konkurentnosti radne snage i povećanja broja zaposlenih u poduzećima na području HNŽ/K-a);
- Provoditi certificiranje i registraciju ustanova za formalno i neformalno obrazovanje odraslih;
- Podržati pristup cjeloživotnom učenju i vještinama kako za poduzetnike tako i za one koji planiraju osnovati poduzeće;
- Osmisliti i intenzivirati nove obuke za prekvalifikaciju u IT/STEM sektoru i stimulirati izdvajanja za neformalno obrazovanje uz potporu postojećim pružateljima ovih usluga/aktivnosti;
- Profesionalna orijentacija namijenjena djeci u završnim razredima osnovnih škola (predstavljanje pojedinih obrtničkih zanimanja završnim razredima osnovnih škola od strane uspješnih obrtnika - na taj način utjecati na budući odabir zanimanja učenika);
- Promovirati koncept cjeloživotnog učenja kao osnovu za trajnu zapošljivost, društvenu uključenost, razvitak aktivnoga građanstva te razvijanje individualnih potencijala osoba.</td></tr>
<tr><td rowspan="5">Pokazatelji za praćenje rezultata mjere</td><td>Pokazatelji (izlaznoga rezultata i krajnjeg rezultata)</td><td>Polazne vrijednosti (2019.)</td><td>Ciljne vrijednosti (2027.)</td><td>Izvor verifikacije</td></tr>
<tr><td>Kapacitet infrastrukturnih objekata koji imaju namjenu za cjeloživotno učenje</td><td>n/d</td><td>n/d</td><td>FZS</td></tr>
<tr><td>Broj programa obrazovanja odraslih</td><td>0</td><td>20</td><td>MPZKŠ</td></tr>
<tr><td>Broj registriranih i certificiranih ustanova za CO</td><td>1</td><td>4</td><td>MPZKŠ</td></tr>
<tr><td>% samozapošljavanja kroz prekvalifikaciju zanimanja</td><td>0</td><td>50%</td><td>MPZKŠ</td></tr>
<tr><td>Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta</td><td colspan="5">Prioritet se stavlja na cjeloživotno obrazovanje kojim se potiče razina obrazovanja i/ili prekvalifikacija, zatim na priznavanje neformalno stečenih znanja i vještina. Značajan udio u širenju obrazovanja imaju omladinske organizacije koje provode edukativne programe za mlade kao i praktični zanatski obrti, kao dio stjecanja neformalnoga znanja.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja</td><td>Ukupno (KM)</td><td>Proračunska sredstva (KM)</td><td>Kreditna sredstva (KM)</td><td>Sredstva EU-a (KM)</td><td>Ostali izvori (KM)</td></tr>
<tr><td>250.000</td><td>100.000</td><td>0</td><td>0</td><td>150.000</td></tr>
<tr><td>Razdoblje provedbe mjere</td><td colspan="5">2021.-2027. godina</td></tr>
</table>

Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa HNŽ/K-a
Nositelji mjere	Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa HNŽ/K-a, udruge i organizacije registrirane za formalno i neformalno obrazovanje odraslih, Pedagoški zavod HNŽ/K-a i Zavod za školstvo HNŽ/K-a
Ciljne skupine	Studenti, građani, gospodarstvenici, investitori, učenici završnih razreda osnovnih škola

Veza sa strateškim ciljem	**2. PODIZANJE KVALITETE I SUVREMENOGA RAZVITKA DRUŠTVENOGA SEKTORA**			
Prioritet	2.2. Unaprjeđenje kulture i športa			
Naziv mjere	*2.2.1. Jačanje kapaciteta kulture*			
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	**Cilj mjere**			
	- **Cilj mjere** je osigurati promociju i značaj očuvanja kulturno-povijesne baštine stanovnika HNŽ/K-a te stvoriti pretpostavke da ustanove kulture mogu obavljati svoju djelatnost na način kako je to propisano zakonima koji reguliraju kulturne djelatnosti.			
	Aktivnosti mjere			
	- Stvaranje kulturne platforme koja uvezuje sve sudionike u kulturi, umjetnosti, arhitekturi, ali i dijalogu; - Jačanje resursa platformi za kulturu, umjetnost, arhitekturu i dijalog; - Razvijanje modela društveno odgovornoga poslovanja s ciljem dobrovoljnoga doprinosa javnog i privatnoga sektora razvitku kulturne platforme; - Jačanje kapaciteta dionika kulturnoga života.			
Pokazatelji za praćenje rezultata mjere	**Pokazatelji (izlaznoga rezultata i krajnjeg rezultata)**	**Polazne vrijednosti (2019.)**	**Ciljne vrijednosti (2027.)**	**Izvor verifikacije**
	Broj aktivnih kulturnih institucija	31	50	MPZKŠ
	Broj kulturnih manifestacija, festivala, izložbi i dr.	40	100	MPZKŠ
	Broj zaposlenih u kulturnome sektoru (umjetnost, zabava i rekreacija)	1.453	2.500	MPZKŠ
Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Modernizacijom infrastrukture u oblasti kulture osigurat će se preduvjeti za kvalitetnije obavljanje kulturnih djelatnosti sukladno suvremenim kretanjima u struci. To podrazumijeva proširivanje uloge ustanova kulture kao nositelja aktivnosti u razvitku i unaprjeđenju kulturnoga turizma, zatim pružanje aktivne potpore razvitku kreativnih industrija te stavljanje kapaciteta spomenutih ustanova u svrhu unaprjeđenja znanstveno-istraživačkoga rada.			

Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	Ukupno (KM)	Proračunska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU-a (KM)	Ostali izvori (KM)
	8.000.000	7.500.000	0	500.000	/
Period provedbe mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa HNŽ/K-a				
Nositelji mjere	Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa HNŽ/K-a, Zavod za kulturno-povijesnu baštinu HNŽ/K-a, Arhiv, Muzej, Narodno pozorište, Hrvatsko narodno kazalište, HD herceg Stjepan Kosača				
Ciljne skupine	Građani HNŽ/K-a				

Veza sa strateškim ciljem	**2. PODIZANJE KVALITETE I SUVREMENOGA RAZVITKA DRUŠTVENOGA SEKTORA**			
Prioritet	2.2. Unaprjeđenje kulture športa			
Naziv mjere	*2.2.2. Potpora daljnjem razvitku športa*			
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	**Cilj mjere**			
	Cilj mjere je, ulaganjem u institucije i modernizacijom kapaciteta, stvoriti bolje uvjete za što kvalitetniji rad športsko-rekreacijskih klubova i društava te osigurati stalnu promociju bavljenja športom cjelokupne populacije.			
	Aktivnosti mjere			
	- Izgradnja i uređenje športsko-rekreacijskih zona (Bunica i dr.); - Izgradnja športskih sala i dvorana pri osnovnim i srednjim školama na području HNŽ/K-a koje, pored športskih aktivnosti, mogu biti korištene za organiziranje i ostalih manifestacija; - Izgradnja športske dvorane u Mostaru; - Izgradnja otvorenih športskih terena, bazena, rekreacijskih staza i dječijih igrališta; - Redefiniranje postojećeg načina financiranja športskih klubova.			
Pokazatelji za praćenje rezultata mjere	**Pokazatelji (izlaznoga rezultata i krajnjeg rezultata)**	**Polazne vrijednosti (2019.)**	**Ciljne vrijednosti (2027.)**	**Izvor verifikacije**
	Broj športsko-rekreacijskih zona	15	30	MPZKŠ
	Zastupljenost većine športova	60%	90%	MPZKŠ
	Broj registaranih športskih klubova/udruga	134	200	MPZKŠ
	Donesen zakon o športu HNŽ/K-a i usvojena strategija razvitka športa	NE	DA	MPZKŠ

Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Unaprjeđenjem i izgradnjom športske infrastrukture omogućit će se razvitak više srodnih sektora. Pojačat će se odvijanje kulturnih, gospodarskih i športskih manifestacija na području HNŽ/K-a te poboljšati uvjeti za rad športskih klubova i udruga, odnosno jačanje vrhunskog športa. Uspostavljanjem registara pravnih i fizičkih osoba u oblasti športa, kao i izradom strategije razvitka športa, osigurat će se kvalitetniji uvjeti za razvitak športa na području HNŽ/K-a te će se uspostaviti sustavno i strateško usmjeravanje aktivnosti na one oblasti koje će ostvarivati najveće razvojne učinke u oblasti športa. Provedbom mjere stvaraju se bolji uvjeti za rad športskih organizacija koje, kroz kvalitetno usmjeravanje programa potpore, predstavljaju najvećeg partnera za povećanje baze športista (djece i omladine), a u cilju što boljih rezultata na polju kvalitetnog i vrhunskoga športa.				
Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	**Ukupno (KM)**	**Proračunska sredstva (KM)**	**Kreditna sredstva (KM)**	**Sredstva EU-a (KM)**	**Ostali izvori (KM)**
	8.000.000	8.000.000	0	0	0
Razdoblje provedbe mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa HNŽ/K-a				
Nositelji mjere	Ministrstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa HNŽ/K-a, športski savezi gradova i općina, športski klubovi i udruge, JLS				
Ciljne skupine	Športisti, rekreativci, djeca i mladi, svi građani HNŽ/K-a				

Veza sa strateškim ciljem	**2. PODIZANJE KVALITETE I SUVREMENOGA RAZVITKA DRUŠTVENOGA SEKTORA**			
Prioritet	2.2. Unaprjeđenje kulture i športa			
Naziv mjere	2.2.3. Jačanje kulture i športa kroz turizam			
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	**Cilj mjere**			
	Cilj mjere je osigurati uređenje i bolju dostupnost kulturne baštine i sprotsko-rekreacijskih zona u turističke svrhe.			
	Aktivnosti mjere			
	- Uređenje kulturne baštine za turističku valorizaciju, uključujući digitalizaciju kulturne baštine; - Napredak i uvođenje novih kulturnih manifestacija s ciljem uključivanja u turističku ponudu; - Potpora uređenju športsko-rekreacijskih izletišta i druge turističke infrastrukture za turizam (Titov bunker, Boračko jezero i dr.).			
Pokazatelji za praćenje rezultata mjere	**Pokazatelji (izlaznoga rezultata i krajnjeg rezultata)**	**Polazne vrijednosti (2019.)**	**Ciljne vrijednosti (2027.)**	**Izvor verifikacije**

	% turista kulturnoga turizma	50%	80%	MPZKŠ MTTZO
	% turista športsko-rekreacijskoga turizma	20%	50%	MPZKŠ MTTZO
	Broj novih poslova u oblasti športsko i kulturnoga turizma	0	50	MPZKŠ MTTZO

Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Realizacija ove mjere obogatit će turističku ponudu u HNŽ/K-u i doprinijeti boljem razvitku sektora turizma i popratnih djelatnosti.				
Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	**Ukupno (KM)**	**Proračunska sredstva (KM)**	**Kreditna sredstva (KM)**	**Sredstva EU-a (KM)**	**Ostali izvori (KM)**
	2.100.000	1.600.000	0	300.000	200.000
Razdoblje provedbe mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa HNŽ/K-a				
Nositelji mjere	Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa HNŽ/K-a, Turistička zajednica HNŽ/K-a, turističke udruge, športski klubovi i udruge, predstavnici sektora kulture i umjetnosti, predstavnici javnoga sektora, predstavnici civilnoga sektora, predstavnici privatnoga sektora (osobito predstavnici sektora turizma), lokalna zajednica, mediji				
Ciljne skupine	Građani, turisti, kulturne ustanove, turističke zajednice, uredi i udruge, predstavnici privatnoga sektora, ugostitelji				

Veza sa strateškim ciljem	**2. PODIZANJE KVALITETE I SUVREMENOGA RAZVITKA DRUŠTVENOGA SEKTORA**
Prioritet	2.3. Unaprjeđenje zdravstva i socijalne skrbi
Naziv mjere	*2.3.1. Unaprjeđenje sustava zdravstvene zaštite*
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	**Cilj mjere**
	Cilj mjere je osigurati materijalno-tehničku opremljenosti zdravstvenih ustanova za pružanje primarne, sekundarne i tercijarne zdravstvene zaštite i stvoriti uvjete za kvalitetan rad liječnika i medicinskoga i nemedicinskog osoblja te pružiti pacijentima kvalitetne uvjete za liječenje. Uz razvitak digitalne transformacije sustava zdravstvene zaštite, korištenjem jedinstvenih standardiziranih protokola, osigurati preduvjete za povezanost, adekvatnu i blagovremenu razmjenu informacija na svim razinama zdravstvenoga sektora.
	Aktivnosti mjere
	- Rekonstrukcija objekata primarne i sekundarne zdravstvene zaštite (domova zdravlja i područnih ambulanti);

<table>
<tr><td></td><td colspan="5">- Opremanje zdravstvenih ustanova i pripadajućih laboratorija potrebnom dijagnostičkom i medicinskom opremom;
- Uspostavljen kontakt centar zdravstvenoga sustava HNŽ/K-a;
- Upravljanje ugovaranjem usluga i praćenje realizacije putem funkcionalnosti uspostavljenoga elektronskog sustava;
- Formiranje elektronske baze znanja zdravstvenoga sektora;
- Formiranje esencijalne liste lijekova;
- Provođenje aktivnosti na redefiniranju rada zdravstvenih ustanova stacionarnoga tipa (integriranjem ili formiranjem specijalistički centara).</td></tr>
<tr><td rowspan="7">Pokazatelji za praćenje rezultata mjere</td><td colspan="2">Pokazatelji (izlaznoga rezultata i krajnjeg rezultata)</td><td>Polazne vrijednosti (2019.)</td><td>Ciljne vrijednosti (2027.)</td><td>Izvor verifikacije</td></tr>
<tr><td colspan="2">% rekonstrukcija zdravstvenih ustanova</td><td>60%</td><td>100%</td><td>MZRSS</td></tr>
<tr><td colspan="2">% stanovništva obuhvaćeno zdravstvenim osiguranjem</td><td>90%</td><td>100%</td><td>MZRSS</td></tr>
<tr><td colspan="2">% opremljenosti zdravstvenih ustanova</td><td>60%</td><td>100%</td><td>MZRSS</td></tr>
<tr><td colspan="2">Broj opremljenih laboratorija za brzu detekciju zaraznih bolesti</td><td>1</td><td>3</td><td>MZRSS</td></tr>
<tr><td colspan="2">Informatički uvezana primarna, sekundarna i tercijarna zdravstvena zaštita</td><td>60%</td><td>100%</td><td>MZRSS</td></tr>
<tr><td colspan="2">% zdravstvenih ustanova uključenih u jedinstven informacijski sustav</td><td>60%</td><td>100%</td><td>MZRSS</td></tr>
<tr><td>Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta</td><td colspan="5">Realizacijom aktivnosti ove mjere doprinosi se podizanju učinkovitosti zbrinjavanja ugrentnih stanja u oblasti zdravstva kako u normalnim uvjetima tako i u slučajevima katastrofa i izvanrednih situacija, čime se izravno utječe na poboljšanje kvalitete života u HNŽ/K-u. Sigurna i učinkovita razmjena informacija između svih dionika zdravstvenoga sustava doprinijet će podizanju dostupnosti i kvalitete zdravstvene zaštite, a razmjena informacija od značaja za obavljanje znanstveno-istraživačke djelatnosti, kao i obavljanje trajnog obrazovanja medicinskog osoblja, utjecat će na podizanje kvalitete zdravstvene zaštite i sveukupno kvalitete života građana.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja</td><td>Ukupno (KM)</td><td>Proračunska sredstva (KM)</td><td>Kreditna sredstva (KM)</td><td>Sredstva EU-a (KM)</td><td>Ostali izvori (KM)</td></tr>
<tr><td>15.000.000</td><td>10.500.000</td><td>0</td><td>1.500.000</td><td>3.000.000 (FBiH, ostali izvori)</td></tr>
<tr><td>Razdoblje provedbe mjere</td><td colspan="5">2021.-2027. godina</td></tr>
</table>

Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi HNŽ/K-a
Nositelji mjere	Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi HNŽ/K-a, Zavod zdravstvenog osiguranja HNŽ/K-a, Zavod za javno zdravstvo HNŽ/K-a, domovi zdravlja HNŽ/K-a
Ciljne skupine	Građani HNŽ/K-a, zdravstvene ustanove na području HNŽ/K-a, ljekarne na području HNŽ/K-a

Veza sa strateškim ciljem	**2. PODIZANJE KVALITETE I SUVREMENOGA RAZVITKA DRUŠTVENOGA SEKTORA**
Prioritet	2.3. Unaprjeđenje zdravstva i socijalne skrbi
Naziv mjere	*2.3.2. Unaprjeđenje sustava socijalne skrbi i inkluzija djece s poteškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom*
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	**Cilj mjere**
	Cilj mjere je stvoriti uvjete za što kvalitetniji život djece, mladih i odraslih, a posebice osoba s invaliditetom, osoba u stanju socijalne potrebe, obitelji s djecom kao i osoba bez obiteljske potpore i stvarati uvjete za sprječavanje negativnih društvenih pojava kao što su maloljetnička delinkvencija, bolesti ovisnosti, svi oblici nasilja, i sl.
	Aktivnosti mjere
	- Pripremiti plan zapošljavanja i urediti integrirani sustav upravljanja ljudskim potencijalima u centrima za socijalni rad; - Izrada modela socijalnog uključivanja i aktivacije prema potrebama različitih ranjivih skupina (veliki udio stanovništva u stanju socijalne isključenosti); - Plan razvitka socijalnih ustanova; - Uvođenje novih mjera za poboljšanje sustava socijalne skrbi; - Razvitak socijalnih karata i registara, koji će osigurati informaciju o stanju i potrebama društva; - Razvitak socijalnih servisa u lokalnim zajednicama i olakšan pristup socijalnim uslugama i naknadama socijalne sigurnosti na pravičan, fer i jednak način; - Umrežavanje i koordinacija ustanova i organizacija koje se bave socijalnom zaštitom djece i odraslih; - Sustav novčanih davanja usmjeriti prema skupinama stanovništva koje su u stvarnoj potrebi kao i osigurati materijalna izdvajanja za skupine u riziku od siromaštva; - Izrada strategije demografskoga razvitka i poboljšanja materijalnoga statusa obitelji s novorođenom djecom; - Izrada strategije usklađivanja obiteljske politike s politikom tržišta rada u smislu poticanja fleksibilnijih oblika rada u odnosu na obiteljske obveze, posebice majki, poticanje poslodavaca na „Family friendly policies“, politiku naklonjenu potpori obitelji; - Izrada akcijskoga plana za medijsku promociju, podizanje svijesti i senzibilizaciju javnosti o značaju obitelji;

<table>
<tr><td></td><td colspan="5">- Izraditi sporazum o međuresornoj suradnji s Ministarstvom prosvjete o zajedničkom djelovanju, o jačanju predškolskog odgoja i poboljšanju zakonskog okvira o radu predškolskih ustanova u svrhu potpore jačanja obitelji;
- Pružanje potpore programima prevencije maloljetničke delikvencije, bolesti ovisnosti, vršnjačkoga nasilja, rodno zasnovanoga nasilja, nasilja u obitelji i drugim programima koji potiču zdrav psihosocijalni razvitak djece i mladih;
- Razvijanje međusektorske suradnje u kreiranju i provedbi preventivnih programa i programa koji potiču zapošljivost;
- Pružanje financijske, psihološke i druge potpore i sigurnosti obiteljima koje planiraju rađanje djece i poticanje njihove odluke na rađanje.</td></tr>
<tr><td rowspan="7">Pokazatelji za praćenje rezultata mjere</td><td colspan="2">Pokazatelji (izlaznoga rezultata i krajnjeg rezultata)</td><td>Polazne vrijednosti (2019.)</td><td>Ciljne vrijednosti (2027.)</td><td>Izvor verifikacije</td></tr>
<tr><td colspan="2">Broj udruga čija je primarna zadaća socijalni rad</td><td>122</td><td>200</td><td>MZRSS</td></tr>
<tr><td colspan="2">% aktivnoga stručnog osoblja u centrima za socijalni rad</td><td>60%</td><td>100%</td><td>MZRSS</td></tr>
<tr><td colspan="2">Usvojena strategija socijalnog uključivanja</td><td>NE</td><td>DA</td><td>MZRSS</td></tr>
<tr><td colspan="2">Uspostavljena baza podataka pružatelja socijalnih usluga (javnih institucija i organizacija)</td><td>NE</td><td>DA</td><td>MZRSS</td></tr>
<tr><td colspan="2">Izrađen registar OSI-a (osobe s invaliditetom)</td><td>NE</td><td>DA</td><td>MZRSS</td></tr>
<tr><td colspan="2">Iznos financijskih sredstava za udruge OSI (godišnje)</td><td>30.000</td><td>100.000</td><td>MZRSS</td></tr>
<tr><td>Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta</td><td colspan="5">Osigurati bolje uvjete za kvalitetniji život djece, mladih i odraslih, a posebice osoba s invaliditetom, osoba u stanju socijalne potrebe, obitelji s djecom kao i djece i osoba bez obiteljske potpore, čime će se smanjiti negativne društvene pojave poput maloljetničke delinkvencije, bolesti ovisnosti, svih oblika nasilja i sl.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja</td><td>Ukupno (KM)</td><td>Proračunska sredstva (KM)</td><td>Kreditna sredstva (KM)</td><td>Sredstva EU-a (KM)</td><td>Ostali izvori (KM)</td></tr>
<tr><td>15.000.000</td><td>10.500.000</td><td>0</td><td>1.500.000</td><td>3.000.000 (FBiH, ostali izvori)</td></tr>
<tr><td>Razdoblje provedbe mjere</td><td colspan="5">2021.-2027. godina</td></tr>
</table>

Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi HNŽ/K-a
Nositelji mjere	Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi HNŽ/K-a, Centar za socijalni rad Mostar
Ciljne skupine	Mladi, djeca s invaliditetom, hraniteljske obitelji, stručna lica u sektoru socijalne zaštite.

Veza sa strateškim ciljem	**2. PODIZANJE KVALITETE I SUVREMENOGA RAZVITKA DRUŠTVENOGA SEKTORA**			
Prioritet	2.3. Unaprjeđenje zdravstva i socijalne skrbi			
Naziv mjere	2.3.3. *Jačanje institucionalnih kapaciteta u području provedbe politike prema mladima*			
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	**Cilj mjere** **Cilj mjere** je stvoriti bolje uvjete za život mladih kako bi se spriječio negativan trend odlaska mladih ljudi s područja HNŽ/K-a. **Aktivnosti mjere** - Osnivanje vijeća mladih u svakom gradu/općini; - Osnivanje vijeća mladih HNŽ/K-a; - Povećanje sredstava za financiranje/sufinanciranje rada vijeća mladih ili prostora za mlade; - Usvajanje i provedba strategije prema mladima HNŽ/K-a; - Provedba programa o financiranju, kontroli i učincima projekata za mlade; - Osiguranje sredstava za sufinanciranje prve nekretnine mladim obiteljima.			
Pokazatelji za praćenje rezultata mjere	**Pokazatelji (izlaznoga rezultata i krajnjeg rezultata)**	**Polazne vrijednosti (2019.)**	**Ciljne vrijednosti (2027.)**	**Izvor verifikacije**
	Broj osnovanih vijeća mladih	4	10	MPZKŠ
	Iznos godišnje razine izdvajanja za sredstva za rad vijeća mladih	0	100.000	MPZKŠ
	Izrađena i usvojena strategija prema mladima	NE	DA	MPZKŠ
	Broj omladinskih organizacija koje provode edukativne programe	177	250	MPZKŠ
Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Provedbom mjere postići će se dugoročni razvojni učinci angažmana mladih u njihovim društvenim zajednicama, a u cilju stvaranja boljih uvjeta za život. Osiguranjem financijskih sredstava za pomoć u zapošljavanju/samozapošljavanju, pružanjem pomoći u kreiranju boljih stambenih politika i realizaciji financijske pomoći pri rješavanju prvoga stambenoga pitanja, kao i pomoć kroz realizaciju drugih programa kojima se pomaže mladim ljudima, doprinosi se umanjenju			

	prepreka za ostanak mladih ljudi u zemlji, stupanje u brak i formiranje, odnosno proširenje obitelji.				
Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	**Ukupno (KM)**	**Proračunska sredstva (KM)**	**Kreditna sredstva (KM)**	**Sredstva EU-a (KM)**	**Ostali izvori (KM)**
	5.000.000	3.000.000	0	0	2.000.000
Razdoblje provedbe mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa HNŽ/K-a				
Nositelji mjere	Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa HNŽ/K-a, gradovi, općine				
Ciljne skupine	Mladi, građani				

Veza sa strateškim ciljem	**2. PODIZANJE KVALITETE I SUVREMENOGA RAZVITKA DRUŠTVENOGA SEKTORA**			
Prioritet	2.3. Unaprjeđenje zdravstva i socijalne skrbi			
Naziv mjere	2.3.4. *Jačanje suradnje javnog i nevladinoga sektora*			
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	**Cilj mjere** **Cilj mjere** je stvoriti bolju suradnju i koordinaciju razvojnih aktivnosti između javnoga sektora i nevladinoga sektora, a u cilju multiplikacije razvojnih učinaka. **Aktivnosti mjere** - Uspostaviti registar nevladinih organizacija koje djeluju i rade na području HNŽ/K-a; - Formirati koordinacijsko tijelo koje će koordinirati razvojne potrebe HNŽ/K-a i aktivnosti koje provode nevladine organizacije; - Osigurati sustav potpore i sufinanciranja projekata organizacija nevladinoga sektora koji imaju razvojni karakter i koji su sukladni razvojnim prioritetima HNŽ/K-a; - Iskoristiti ekspertizu nevladinoga sektora i izgraditi kapacitete upravnih tijela, organizacija i institucija za namicanje sredstava putem pripreme aplikacija i razvojnih projekata; - Izraditi bazu podataka potencijalnih donatora i pripremiti plan mobiliziranja dostupnih sredstava iz nacionalnih i inernacionalnih razvojnih fondova.			
Pokazatelji za praćenje rezultata mjere	**Pokazatelji (izlaznoga rezultata i krajnjeg rezultata)**	**Polazne vrijednosti (2019.)**	**Ciljne vrijednosti (2027.)**	**Izvor verifikacije**

	Izrađena i usvojena strategija razvitka nevladinih organizacija	NE	DA	MPULS
	% sufinanciranja razvojnih projekata NVO-a	20%	40%	MF
	Formirano koordinacijsko tijelo NVO-a na razini HNŽ/K-a	NE	DA	MPULS

Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Suradnjom s nevladinim sektorom, javni sektor može multiplicirati razvojne učinke te mnogo brže, uz manja izdvajanja, postići postavljene razvojne ciljeve				
Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	**Ukupno (KM)**	**Proračunska sredstva (KM)**	**Kreditna sredstva (KM)**	**Sredstva EU-a (KM)**	**Ostali izvori (KM)**
	3.000.000	1.500.000	0	800.000	700.000
Razdoblje provedbe mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K-a				
Nositelji mjere	Ministarstvo pravosuđa, uprave i lokalne samouprave HNŽ/K-a, Ministarstva gospodarstva HNŽ/K-a, udruge građana				
Ciljne skupine	Građani, NVO				

Veza sa strateškim ciljem	**2. PODIZANJE KVALITETE I SUVREMENOGA RAZVITKA DRUŠTVENOGA SEKTORA**
Prioritet	2.3. Unaprjeđenje zdravstva i socijalne skrbi
Naziv mjere	*2.3.5 Unaprjeđenje sustava potpore braniteljskoj populaciji*
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	**Cilj mjere** Obavljanje stručnih poslova usmjerenih na promicanje vrijednosti Domovinskoga rata i očuvanju digniteta njegovih sudionika i stradalnika, unaprjeđenje opsega sveobuhvatne skrbi branitelja i članova njihove obitelji, razvitak projekata za podizanje kvalitete života braniteljske populacije, omogućavanje sudjelovanja predstavnicima zainteresirane javnosti u postupku pripreme pravnih propisa i drugih akata, stavljanje informacija iz mjerodavnosti Ministarstva na raspolaganje zainteresiranoj javnosti. **Aktivnosti mjere** - Program savjetodavno-pravne pomoći braniteljima i članovima njihovih obitelji i jačanje sustava skrbi za braniteljsku i stradalničku populaciju i članove njihovih obitelji; - Program potpore zapošljavanja i samozapošljavanja branitelja i članova njihovih obitelji u HNŽ/K-u;

<table>
<tr><td></td><td colspan="5">- Program sufinanciranja zapošljavanja djece poginulih branitelja i djece ratnih vojnih invalida;
- Program stručnog osposobljavanja neuposlenih ratnih vojnih invalida i razvojačenih branitelja;
- Jačanje sustava skrbi za braniteljsku i stradalničku populaciju i članove njihovih obitelji vezanih za ostvarivanje prava iz oblasti stambenoga zbrinjavanja;
- Ostvarivanje prava na medicinsku prevenciju i rehabilitaciju braniteljske populacije;
- Program psihosocijalne pomoći i zaštite mentalnoga zdravlja branitelja u HNŽ/K-u;
- Program ciljanih preventivnih zdravstvenih pregleda branitelja u HNŽ/K-u;
- Jačanje sustava skrbi za branitelje i članove njihovih obitelji kroz isplatu jednokratne novčane potpore pri liječenju i stanju socijalne potrebe.</td></tr>
<tr><td rowspan="4">Pokazatelji za praćenje rezultata mjere</td><td colspan="2">Pokazatelji (izlaznoga rezultata i krajnjeg rezultata)</td><td>Polazne vrijednosti (2019.)</td><td>Ciljne vrijednosti (2027.)</td><td>Izvor verifikacije</td></tr>
<tr><td colspan="2">Broj stambeno zbrinutih branitelja i ratnih vojnih invalida i obitelji poginulih</td><td>77</td><td>500</td><td>MB</td></tr>
<tr><td colspan="2">Broj braniteljskih udruga/zadruga</td><td>22</td><td>40</td><td>MB</td></tr>
<tr><td colspan="2">Iznos financiranja udruga i zadruga</td><td>479.180,00</td><td>1.000.000</td><td>MB</td></tr>
<tr><td>Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta</td><td colspan="5">Provedbom aktivnosti ove mjere doprinosi se unaprjeđenju i osnaživanju statusa branitelja kroz afirmaciju, resocijalizaciju, dokvalfikaciju/prekvalifikaciju i integriranje na tržište rada te pružanje potpore članovima braniteljskih obitelji. Osnaživanjem branitelja i njihovih obitelji doprinosi se unaprjeđenju sustava skrbi za ugrožene građane i potiče se pružanje ravnopravnih mogućnosti svim građanima.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja</td><td>Ukupno (KM)</td><td>Proračunska sredstva (KM)</td><td>Kreditna sredstva (KM)</td><td>Sredstva EU-a (KM)</td><td>Ostali izvori (KM)</td></tr>
<tr><td>4.000.000</td><td>3.500.000</td><td>0</td><td>50.000</td><td>450.000</td></tr>
<tr><td>Razdoblje provedbe mjere</td><td colspan="5">2021.-2027. godina</td></tr>
<tr><td>Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere</td><td colspan="5">Ministarstvo za pitanja branitelja HNŽ/K-a, Federalni zavod za zapošljavanje, referalni centar</td></tr>
<tr><td>Nositelji mjere</td><td colspan="5">Ministarstvo za pitanja branitelja HNŽ/K-a, ciljne skupine različitih oblika braniteljskog organiziranja</td></tr>
<tr><td>Ciljne skupine</td><td colspan="5">Branitelji iz Domovinskog rata (dragovoljci, organizatori otpora, veterani, sudionici rata-razvojačeni branitelji, ratni vojni invalidi,</td></tr>
</table>

	dobitnici ratnih priznanja i odličja) i članovi njihove obitelji, članovi obitelji poginulih, umrlih i nestalih branitelja

Veza sa strateškim ciljem	**2. PODIZANJE KVALITETE I SUVREMENOGA RAZVITKA DRUŠTVENOGA SEKTORA**			
Prioritet	2.4. Jačati kapacitete za upravljanje prirodnim i drugim rizicima i sigurnosti društva			
Naziv mjere	*2.4.1. Unaprjeđenje sustava upravljanja krizama, zaštite i spašavanja od prirodnih i drugih nepogoda*			
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	**Cilj mjere** Cilj mjere je uspostaviti učinkovit sustav za rano upozoravanje od prirodnih i sigurnosnih rizika, što podrazumjeva uspostavljanje potrebnih kapaciteta za izradu i dostavljanje pravodobnih informacija i upozorenja kako bi se omogućilo pojedincima, zajednici i organizacijama kojima prijeti opasnost da se pripreme i djeluju na odgovarajući način i u odgovarajuće vrijeme, a sve s ciljem smanjenja mogućih gubitaka i šteta. **Aktivnosti mjere** - Pomoć u saniranju posljedica prirodnih i drugih nesreća; - Obučavanje općinskih i gradskih struktura civilne zaštite; - Podizanje razine svijesti o pitanjima smanjenja rizika od katastrofa provođenjem redovite obuke službi CZ-a i edukacije stanovništva o mjerama zaštite i spašavanja; - Jačanje cjelokupnoga sustava smanjenja rizika od katastrofa kroz potporu uključivanja nevladinih organizacija, gospodarskoga sektora i znanstvenih institucija u izgradnji kapaciteta u prevenciji, pripravnosti i odgovoru na prirodne i druge nesreće; - Kontinuirana edukacija svih sudionika sustava zaštite i spašavanja – vatrogasci, gorska služba spašavanja, jedinice ZIS-a u gospodarskim subjektima, zdravstvene institucije, nevladin sektor.			
Pokazatelji za praćenje rezultata mjere	**Pokazatelji (izlaznoga rezultata i krajnjeg rezultata)**	**Polazne vrijednosti (2019.)**	**Ciljne vrijednosti (2027.)**	**Izvor verifikacije**
	% Moderniziran centar civilne zaštite	60%	90%	UCZV
	Broj sudionika edukacije sustava zaštite i spašavanja	0	200	UCZV
	Broj opremljenih timova za zaštitu i spašavanje	1	10	UCZV
	Povećana učinkovitost civilne zaštite i vatrogastva HNŽ/K-a na terenu	60%	90%	UCZV

Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Unaprijeđeni kapaciteti zajednice da prevenira, odgovori na i sanira negativne posljedice prirodnih i drugih opasnosti. Pored zaštite života i imovine građana HNŽ/K-a, unaprijeđeni kapaciteti će omogućiti smanjenje reprezentativnih rizika i za gospodarske subjekte koji djeluju na području HNŽ/K-a, čime se stvara povoljnije okruženje za privlačenje novih investicija i povećanje postojećih ekonomskih aktivnosti.				
Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	**Ukupno (KM)**	**Proračunska sredstva (KM)**	**Kreditna sredstva (KM)**	**Sredstva EU-a (KM)**	**Ostali izvori (KM)**
	5.000.000	3.000.000	0	0	2.000.000
Razdoblje provedbe mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Uprava za civilnu zaštitu i vatrogastvo HNŽ/K-a				
Nositelji mjere	Uprava za civilnu zaštitu i vatrogastvo HNŽ/K-a				
Ciljne skupine	Pripadnici UCZV, građani, pripadnici specijaliziranih jedinica civilne zaštite, pripadnici jedinica Civilne zaštite opće namjene.				

Veza sa strateškim ciljem	**2. PODIZANJE KVALITETE I SUVREMENOGA RAZVITKA DRUŠTVENOGA SEKTORA**			
Prioritet	2.4. Jačati kapacitete za upravljanje prirodnim i drugim rizicima i sigurnosti društva			
Naziv mjere	*2.4.2. Modernizacija i osiguranje ključne infrastrukture za optimalno funkcioniranje*			
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	**Cilj mjere**			
	Cilj mjere je jačanje i modernizacija ključne infrastrukture nužne za rad i funkcioniranje kapaciteta struktura Civilne zaštite			
	Aktivnosti mjere			
	- Opremanje općinskih i gradskih struktura civilne zaštite (opremanje adekvatnom zaštitom opremom, komunikacijskim uređajima i materijalno-tehničkim sredstvima).			
Pokazatelji za praćenje rezultata mjere	**Pokazatelji (izlaznoga rezultata i krajnjeg rezultata)**	**Polazne vrijednosti (2019.)**	**Ciljne vrijednosti (2027.)**	**Izvor verifikacije**
	% izgrađena pristupna putna mreža	30%	50%	UCZV MPVŠ
	Izgrađen vodoopskrbni sustav u područjima s visokim rizikom od požara	NE	DA	UCZV MPVŠ
Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Provedbom ove mjere postići će se tehnički opremljen i moderniziran sustav CZ-a koji će moći odgovoriti na sve izazove u kriznim situacijama.			

Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	Ukupno (KM)	Proračunska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva EU-a (KM)	Ostali izvori (KM)
	5.000.000	4.000.000	0	0	1.000.000
Razdoblje provedbe mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Uprava za civilnu zaštitu i vatrogastvo HNŽ/K-a				
Nositelji mjere	Uprava za civilnu zaštitu i vatrogastvo HNŽ/K-a, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede HNŽ/K-a, Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja HNŽ/K-a, Agencija za vodno područje Jadranskog mora, GSS				
Ciljne skupine	Građani HNŽ/K-a, jedinice civilne zaštite				

Veza sa strateškim ciljem	**2. PODIZANJE KVALITETE I SUVREMENOGA RAZVITKA DRUŠTVENOGA SEKTORA**			
Prioritet	2.4. Jačati kapacitete za upravljanje prirodnim i drugim rizicima i sigurnosti društva			
Naziv mjere	*2.4.3. Unaprjeđenje sigurnosnoga sustava*			
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	**Cilj mjere** *Cilj mjere* je da se, kroz jačanje kapaciteta policijskih snaga i unaprjeđenjem zakonske regulative, unaprijedi osobna i imovinska sigurnost građana **Aktivnosti mjere** - Unaprjeđenje stanja osobne i imovinske sigurnosti i zaštite ljudskih prava na području HNŽ/K-a; - Modernizacija i unaprjeđenje infrastrukture (obnova i izgradnja) i tehničkih kapaciteta MUP-a; - Unaprjeđenje rada policije u zajednici kroz realizaciju projekata; - Jačanje mehanizma sigurnosti i zaštite građana kroz unaprjeđenje pravnog okvira, razvijanje operativne učinkovitosti i učinkovitosti službi MUP-a za uspješnije suočavanje sa sigurnosnim izazovima; - Unaprjeđenje upravljanja resursima MUP-a kroz edukaciju i poboljšanje materijalno-tehničke opremljenosti organizacijskih jedinica i uvjeta rada zaposlenika; - Podizanje razine kvalitete pružanja usluga stanovništvu HNŽ/K-a.			
Pokazatelji za praćenje rezultata mjere	**Pokazatelji (izlaznoga rezultata i krajnjeg rezultata)**	**Polazne vrijednosti (2019.)**	**Ciljne vrijednosti (2027.)**	**Izvor verifikacije**
	Broj evidentiranih kaznenih djela	929	600	MUP

	Broj evidentiranih prometnih nesreća	2029	1850	MUP
	% infrastrukturne i tehnološke modernizacije sustava sigurnosti	60%	90%	MUP
	Broj novouposlenih policijskih službenika	0	400	MUP

Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Provedbom aktivnosti predložene mjere doprinijet će se unaprjeđenju materijalno-tehničke osposobljenosti MUP-a i razini educiranosti osoblja u svezi s upravljanjem postojećim resursima. Unaprjeđenjem rada osoblja MUP-a doprinijet će se podizanju razine kvalitete pružanja usluga stanovništvu HNŽ/K-a.				
Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	**Ukupno (KM)**	**Proračunska sredstva (KM)**	**Kreditna sredstva (KM)**	**Sredstva EU-a (KM)**	**Ostali izvori (KM)**
	30.000.000	10.000.000	0	0	20.000.000
Razdoblje provedbe mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo unutarnjih poslova HNŽ/K-a				
Nositelji mjere	Ministarstvo unutarnjih poslova HNŽ/K-a				
Ciljne skupine	Građani HNŽ/K-a				

ZAŠTITA OKOLIŠA

Veza sa strateškim ciljem	**3. UPRAVLJANJE RESURSIMA I USLUGAMA EKOSUSTAVA U SKLADU S POSTOJEĆIM KAPACITETIMA OKOLIŠA**
Prioritet	**3.1. Unaprijediti zaštitu i održivo korištenje prirodnih resursa**
Naziv mjere	*3.1.1. Praćenje stanja okoliša i uspostava okolišnog informacijskoga sustava*
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	**Cilj mjere**
	Održivo korištenje prirodnih i prostornih kapaciteta HNŽ/K-a temelji se na procjeni nultog stanja prirodnih kapaciteta i potrebi očuvanja istih za dugoročne, održive gospodarske djelatnosti. Stoga je cilj mjere poboljšati sustav evidentiranja i praćenja stanja okoliša i onečišćivača u HNŽ/K-u kroz poticanje novih istraživanja i stvaranje središnje i korisnicima dostupne baze podataka o stanju sastavnica okoliša (zrak, tlo, biološka i krajobrazna raznolikost) kao i poticanje programa i projekata održivog upravljanja prirodnim bogatstvima.

<table>
<tr><td rowspan="3"></td><td colspan="5">Ključni projekt</td></tr>
<tr><td colspan="5">Ključni projekt: „Sanacija i revitalizacija starog korita rijeke Neretve u Jablanici“ je projekt čija je svrha izraditi dokumentaciju za revitalizaciju narušenog okoliša i sanirati staro korito rijeke Neretve. Prirodni i izgrađeni okoliš u Jablanici je prilično narušen uslijed eksploatacije prirodnih resursa kamena gabra. Narušavanje okoliša javlja se zbog nemarnoga korištenja sirovine i odlaganja otpada i jalovine u staro korito rijeke Neretve, uslijed čega se, pri većim protocima, voda prelijeva s brane HE Jablanica, pa dolazi do zatrpavanja korita Neretve i formiranja ujezerenja, čija razina ugrožava rad HE na Neretvi. Cilj projekta je napraviti analizu postojećega stanja narušenosti (ugroženosti) okoliša i izraditi projektnu dokumentaciju za revitaliziranje narušenog okoliša i uklanjanje otpada kao i sanirati staro korito rijeke Neretve u dužini od cca 6000 m.</td></tr>
<tr><td colspan="5">Aktivnosti mjere</td></tr>
<tr><td colspan="5">- Snimanje nultoga stanja i uspostava sustavnih programa za praćenje sastavnica okoliša i klimatskih promjena:
- Valorizacija bioraznolikosti i prirodne baštine, s naglaskom na inventarizaciju rijetkih, endemičnih, osjetljivih i ugroženih vrsta kao i alohtonih/invazivnih vrsta u HNŽ/K-u;
- Izrada GIS baze podataka i uspostava informacijskoga sustava zaštite okoliša HNŽ/K-a (ISZO HNŽ/K-a);
- Uspostava registra onečišćivača na području HNŽ/K-a;
- Praćenje stanja prirodnih bogatstava koja su predmetom koncesije u svrhu njihova racionalnoga korištenja.</td></tr>
<tr><td rowspan="4">Pokazatelji za praćenje rezultata mjere</td><td colspan="2">Pokazatelji (izlaznoga rezultata i krajnjeg rezultata)</td><td>Polazne vrijednosti (2019.)</td><td>Ciljne vrijednosti (2027.)</td><td>Izvor verifikacije</td></tr>
<tr><td colspan="2">Izrađene nove studije i provedena terenska istraživanja</td><td>0</td><td>5</td><td>MTTZO</td></tr>
<tr><td colspan="2">Uspostavljen informacijski sustav zaštite okoliša (ISZO HNŽ/K-a)</td><td>Ne</td><td>Da</td><td>MTTZO</td></tr>
<tr><td colspan="2">Izrađen registar onečišćivača HNŽ/K-a</td><td>Ne</td><td>Da</td><td>MTTZO</td></tr>
<tr><td>Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta</td><td colspan="5">Doprinos mjere očituje se u utvrđivanju izvora onečišćenja/zagađenja i utjecaju na stanje sastavnica okoliša, što doprinosi smanjenju emisija na području HNŽ/K-a. Dostupnost podataka o stanju okoliša osigurava očuvanje okoliša, učinkovitost programa zaštite i daje smjernice za razvitak održivih djelatnosti.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja</td><td>Ukupno (KM)</td><td>Proračunska sredstva (KM)</td><td>Kreditna sredstva (KM)</td><td>Sredstva EU-a (KM)</td><td>Ostali izvori (KM)</td></tr>
<tr><td>5.500.000</td><td>1.500.000</td><td>/</td><td>2.000.000</td><td>2.000.000</td></tr>
<tr><td>Razdoblje provedbe mjere</td><td colspan="5">2021.-2027. godina</td></tr>
</table>

Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo trgovine, turizma i zaštite okoliša HNŽ/K-a
Nositelji mjere	Ministarstvo trgovine, turizma i zaštite okoliša HNŽ/K-a, Fond za zaštitu okoliša HNŽ/K-a (u suradnji s visokoškolskim institucijama i nevladinim organizacijama)
Ciljne skupine	Tijela uprave HNŽ/K-a, akademska zajednica, nevladin sektor, gospodarski subjetki, građani

Veza sa strateškim ciljem	**3. UPRAVLJANJE RESURSIMA I USLUGAMA EKOSUSTAVA U SKLADU S POSTOJEĆIM KAPACITETIMA OKOLIŠA**			
Prioritet	**3.1. Unaprijediti zaštitu i održivo korištenje prirodnih resursa**			
Naziv mjere	*3.1.2. Poticanje suradnje, izrade i harmonizacije strateško-planske dokumentacije u oblasti zaštite okoliša*			
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	**Cilj mjere** Mjera ima za cilj podržati institucionalno jačanje sektora zaštite okoliša u HNŽ/K-u usklađivanjem okolišne legislative s okolišnim politikama EU-a kao i vertikalno usklađivanje s FBiH te provedbom usvojenih propisa. Mjera predviđa jačanje i poticanje međusektorske i međunarodne suradnje u oblasti zaštite okoliša. **Aktivnosti mjere** - Poticanje programa podizanja razine znanja i jačanja svijesti o potrebi očuvanja i zaštite okoliša te posljedicama klimatskih promjena; - Izrada, harmonizacija i/ili usvajanje strateško-planskih okolišnih dokumenata: plana zaštite okoliša, plana zaštite kvalitete zraka, planova/programa zaštite prirode; - Međužupanijsko i međunarodno povezivanje i uspostava prekogranične suradnje; - Analiza kapaciteta i jačanje ljudskih potencijala za pripremu i provedbu projekata iz oblasti zaštite okoliša i održivoga razvitka; - Promicanje mogućnosti korištenja EU fondova za okoliš, klimatske promjene, zelene tehnologije i kružno gospodarstvo; - Osiguranje preduvjeta za korištenje fondova; - Integriranje mjera ublažavanja posljedica klimatskih promjena u programske dokumente.			
Pokazatelji za praćenje rezultata mjere	**Pokazatelji (izlaznoga rezultata i krajnjeg rezultata)**	**Polazne vrijednosti (2019.)**	**Ciljne vrijednosti (2027.)**	**Izvor verifikacije**
	• Broj novih projektnih prijedloga za međunarodne projekte u oblasti zaštite okoliša	0	5	MTTZO
	• Broj realiziranih projekata jačanja svijesti o zaštiti okoliša	41	100	MTTZO

Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Mjera doprinosi integriranju politika zaštite okoliša i jačanju partnerstava u provedbi okolišnih politika u HNŽ/K-u i okruženju. Ovom mjerom potiče se unutar sektorska i međužupanijska te međunarodna suradnja i jačanje kapaciteta za provedbu projekata iz programa kohezijske politike za zeleniju Europu.				
Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	**Ukupno (KM)**	**Proračunska sredstva (KM)**	**Kreditna sredstva (KM)**	**Sredstva EU-a (KM)**	**Ostali izvori (KM)**
	7.000.000	3.000.000	/	2.000.000	2.000.000
Razdoblje provedbe mjere	2021.-2027. godina				
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo trgovine, turizma i zaštite okoliša HNŽ/K-a				
Nositelji mjere	Ministarstvo trgovine, turizma i zaštite okoliša HNŽ/K-a, Fond za zaštitu okoliša HNŽ/K-a i FBiH (u suradnji s tijelima javne uprave, JLS-om, visokoškolskim institucijama i nevladinim organizacijama)				
Ciljne skupine	Tijela javne uprave, JLS, obrazovne institucije i akademska zajednica, nevladin sektor, građani				

Veza sa strateškim ciljem	**3. UPRAVLJANJE RESURSIMA I USLUGAMA EKOSUSTAVA U SKLADU S POSTOJEĆIM KAPACITETIMA OKOLIŠA**
Prioritet	**3.1. Unaprijediti zaštitu i održivo korištenje prirodnih resursa**
Naziv mjere	*3.1.3. Jačanje samoodrživosti zaštićenih područja*
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	**Cilj mjere**
	Cilj mjere je poticanje istraživanja i povećanje površine zaštićenih područja u HNŽ/K-u. Mjera obuhvaća promicanje i podizanje razine znanja o prirodnim vrijednostima zaštićenih područja u HNŽ/K-u, unaprjeđenje infrastrukture u zaštićenim područjima, umrežavanje i poticanje suradnje, obogaćivanje ponude i stvaranje novih vrijednosti te usluge ekosustava koje zaštićena područja nude u svrhu stjecanja vlastitih prohoda i prihoda lokalnoga stanovništva.
	Aktivnosti mjere
	- Razvoj novih proizvoda/usluga ponude zaštićenih područja; - Unaprjeđenje fizičke infrastrukture u zaštićenim područjima (Uređenje Park šume Vrtaljica i dr.); - Inventarizacija i digitalizacija flore i faune te stanišnih tipova za zaštićena područja kojima navedeni podaci nedostaju; - Uspostava Interpretacijsko-edukacijskoga centra u PP Hutovo blato; - Promocija i brendiranje prirodnih vrijednosti zaštićenih područja kao mjesta za istraživanje i edukaciju kao i potencijala za razvitak održivoga turizma;

<table>
<tr><td></td><td colspan="5">- Umrežavanje zaštićenih područja i priprema i realizacija projekata za IPA III programe.</td></tr>
<tr><td rowspan="4">Pokazatelji za praćenje rezultata mjere</td><td colspan="2">Pokazatelji (izlaznoga rezultata i krajnjeg rezultata)</td><td>Polazne vrijednosti (2019.)</td><td>Ciljne vrijednosti (2027.)</td><td>Izvor verifikacije</td></tr>
<tr><td colspan="2">• Nove ponude u zaštićenm područjima</td><td>Ne</td><td>Da</td><td>MTTZO</td></tr>
<tr><td colspan="2">• Broj novih projekata u zaštićenim područjima</td><td>0</td><td>10</td><td>MTTZO</td></tr>
<tr><td colspan="2">• Broj novih promotivnih materijala o zaštićenim područjima HNŽ/K-a</td><td>0</td><td>15</td><td>MTTZO</td></tr>
<tr><td>Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta</td><td colspan="5">Mjera doprinosi očuvanju prirodnih cjelina u HNŽ/K-u kao temeljnih prirodnih vrijednosti ovoga područja i mogućnostima održivijeg upravljanja zaštićenim dijelovima prirode</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja</td><td>Ukupno (KM)</td><td>Proračunska sredstva (KM)</td><td>Kreditna sredstva (KM)</td><td>Sredstva EU-a (KM)</td><td>Ostali izvori (KM)</td></tr>
<tr><td>10.000.000</td><td>3.000.000</td><td>/</td><td>3.500.000</td><td>3.500.000 (89.458,20 - Općina Konjic)</td></tr>
<tr><td>Razdoblje provedbe mjere</td><td colspan="5">2021.-2027. godina</td></tr>
<tr><td>Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere</td><td colspan="5">Ministarstvo trgovine, turizma i zaštite okoliša HNŽ/K-a</td></tr>
<tr><td>Nositelji mjere</td><td colspan="5">Ministarstvo trgovine, turizma i zaštite okoliša HNŽ/K-a, Fond za zaštitu okoliša HNŽ/K-a i FBiH, Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja HNŽ/K-a (u suradnji s JP Hutovo blato, JP Blidinje, JP Vjetrenica te visokoškolskim institucijama i nevladinim organizacijama)</td></tr>
<tr><td>Ciljne skupine</td><td colspan="5">Posjetitelji, obrazovne institucije i akademska zajednica, turisti, športaši, nevladin sektor, građani</td></tr>
</table>

Veza sa strateškim ciljem	**3. UPRAVLJANJE RESURSIMA I USLUGAMA EKOSUSTAVA U SKLADU S POSTOJEĆIM KAPACITETIMA OKOLIŠA**
Prioritet	**3.2. Jačati integrirani sustav prostornoga planiranja i unaprjeđenja infrastrukture**
Naziv mjere	*3.2.1. Unaprjeđenje prometne infrastrukture*
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	**Cilj mjere** Moderniziranje cestovne infrastrukture preduvjet je održanja postojećih i osiguranja novih razvojnih pravaca. Cilj mjere je razvijati održivi cestovni sustav u HNŽ/K-u koji će zadovoljiti zahtjeve glede poboljšanja mobilnosti stanovništva, prometa roba, fizičkog pristupa tržištima i radnim mjestima, obrazovanju kao i svim drugim gospodarskim potrebama.

<table>
<tr><td></td><td colspan="5">Aktivnosti mjere</td></tr>
<tr><td></td><td colspan="5">- Rehabilitacija prioritetnih dionica regionalnih i magistralnih cesta kao i putova (regionalne ceste: R-418 Prozor-Mokronoge, R-418b Prozor-Konjic, R-425 Žitomislići-Hamzići, R-425a Tromeđa-Gabela, R-426 Dračevo-Zavala, R-427 Stolac-Berkovići, R-428 Ravno-Zavala, R-435 Konjic-Borci, R-435a Ćesim-Potoci, R-436 Borci-Glavatičevo-Argud,R-437 Fojnica-Ostrožac, R 426 Zavala – Orahov Do-Lozica, Prozor Izlaz (R418) – Orašac –Kedžara, Prozor grad (R418) – Gmići (M16) Stara magistrala, Prozor Dobroša (R418b) – Uzdol – D.Kranjčići – Duge, M16, Konjic – Boračko jezero);
- Izrada programa provedbe strategije sigurnosti na cestama za regionalne ceste u HNŽ/K-u;
- Izrada specifičnih programa za obilaznice gradova tamo gdje su obilaznice dio regionalnih cesta u HNŽ/K-u;
- Praćenje intenziteta prometa na mreži regionalnih cesta u HNŽ/K-u.</td></tr>
<tr><td rowspan="4">Pokazatelji za praćenje rezultata mjere</td><td>Pokazatelji (izlaznoga rezultata i krajnjeg rezultata)</td><td>Polazne vrijednosti (2019.)</td><td>Ciljne vrijednosti (2027.)</td><td colspan="2">Izvor verifikacije</td></tr>
<tr><td>Dužina autocesta u HNŽ/K-u (km)</td><td>10,25</td><td>105,9</td><td colspan="2">Autoceste FBiH, MPV</td></tr>
<tr><td>Dužina moderniziranih magistralnih i regionalnih cesta (km)</td><td>0</td><td>160</td><td colspan="2">FZPR, MVP</td></tr>
<tr><td>Stopa smrtnosti uslijed povreda u prometnim nesrećama (na 100.000 stanovnika) (%)</td><td>8</td><td>5</td><td colspan="2">BIHAMK/MUP</td></tr>
<tr><td>Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta</td><td colspan="5">Razvojni učinak mjere ogleda se u unaprjeđenju prometne infrastrukture te poboljšanju prometne povezanosti i prometne sigurnosti na području HNŽ/K-a kao i povezanosti HNŽ/K-a s okruženjem. Mjera doprinosi i realizaciji prioriteta: Jačati integrirani sustav prostornoga planiranja i unaprjeđenja infrastrukture kroz modernizaciju cestovne infrastrukture, povećanje sigurnosti u prometu i kvaliteti života i unaprjeđenju preduvjeta za intermodalni promet.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja</td><td>Ukupno (KM)</td><td>Proračunska sredstva (KM)</td><td>Kreditna sredstva (KM)</td><td>Sredstva EU-a (KM)</td><td>Ostali izvori (KM)</td></tr>
<tr><td>36.000.000</td><td>36.000.000</td><td>/</td><td>/</td><td>/</td></tr>
<tr><td>Razdoblje provedbe mjere</td><td colspan="5">2021.-2027. godina</td></tr>
</table>

Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo prometa i veza HNŽ/K-a
Nositelji mjere	Ministarstvo prometa i veza HNŽ/K-a, Uprava za ceste HNŽ/K-a, Autoceste FBiH, Ceste FBiH, JLS
Ciljne skupine	JSL, građani, poslovni sektor, turisti

Veza sa strateškim ciljem	**3. UPRAVLJANJE RESURSIMA I USLUGAMA EKOSUSTAVA U SKLADU S POSTOJEĆIM KAPACITETIMA OKOLIŠA**
Prioritet	**3.2. Jačati integrirani sustav prostornoga planiranja i unaprjeđenja infrastrukture**
Naziv mjere	*3.2.2. Poticanje rješenja održivog upravljanja otpadom i otpadnim vodama*
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	**Cilj mjere** Cilj ove mjere je osigurati učinkovit sustav održivog upravljanja otpadom i otpadnim vodama na području HNŽ/K-a kroz povećanje obuhvata stanovništva organiziranim prikupljanjem otpada i odvodnje otpadnih voda te njihova pročišćavanja. **Ključni projekt** Ključni projekt: *„Zatvaranje i saniranje odlagališta otpada u Jablanici“* je projekt saniranja i zatvaranja postojeće deponije Bukova i prilagodbu konceptu odlaganja na regionalnoj deponiji Uborak, koji dugoročno osigurava prihvat, selektiranje i odvoz komulanog otpada na regionalnu deponiju. Naime, Općina Jablanica nema izgrađenu i uređenu sanitarnu gradsku deponiju za prihvat i zbrinjavanje komunalnog otpada, pa se odlaganje komunalnog otpada obavlja na neuređenom odlagalištu pod nazivom „Bukovo“ na obroncima planine Plasa udaljenom od grada oko 7 km. Riječ je o prirodnoj vrtači do koje se dolazi lošim makadamskim putem, bez ikakvih, zakonom propisanih, tehničkih uvjeta za odlaganje komunalnog otpada. U sklopu projekta planirana je izrada projektne dokumantacije, donošenje odluke o finaciranju izgradnje uređene gradske deponije – koja može ujedno biti i postaja za prihvat otpada, selekciju i pripremu za odvoz na regionalnu deponiju Uborak u Mostaru. **Aktivnosti mjere** - Usvajanje plana upravljanja otpadom HNŽ/K-a (2021.-2026.); - Povećanje obuhvata organiziranoga prikupljanja otpada i njegova odlaganja na sanitarnim deponijima; - Unaprjeđenje sustava odvojenoga prikupljanja, recikliranja i ponovne uporabe komunalnog otpada kroz izgradnju reciklažnih dvorišta i dr.; - Saniranje i adaptacija postojećih odlagališta otpada u HNŽ/K-u te izgradnja deponijskih prostora s pratećom opremom; - Saniranje ilegalnih odlagališta otpada; - Unaprjeđenje sustava odvodnje otpadnih voda; - Izgradnja pročistača; - Uspostava registra za otpad na području HNŽ/K-a; - Realizacija programa podizanja javne svijesti o upravljanju otpadom.

<table>
<tr><td rowspan="4">Pokazatelji za praćenje rezultata mjere</td><td colspan="3">Pokazatelji (izlaznoga rezultata i krajnjeg rezultata)</td><td>Polazne vrijednosti (2019.)</td><td>Ciljne vrijednosti (2027.)</td><td>Izvor verifikacije</td></tr>
<tr><td colspan="3">Udio recikliranoga (komunalnog i opasnoga) otpada (%)</td><td>6</td><td>10</td><td>JLS, MGPU</td></tr>
<tr><td colspan="3">Usvojen plan upravljanja otpadom HNŽ/K-a (2021.-2026.)</td><td>Ne</td><td>Da</td><td>MTTZO</td></tr>
<tr><td colspan="3">Udio JSL-a pokrivenih sustavima tretmana otpadnih voda</td><td>44%</td><td>65%</td><td>JLS</td></tr>
<tr><td>Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta</td><td colspan="6">Realizacija mjere doprinosi unaprjeđenju komunalne infrastrukture i smanjenju pritisaka na okoliš</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja</td><td>Ukupno (KM)</td><td>Proračunska sredstva (KM)</td><td>Kreditna sredstva (KM)</td><td>Sredstva EU-a (KM)</td><td colspan="2">Ostali izvori (KM)</td></tr>
<tr><td>20.000.000</td><td>11.000.000</td><td>/</td><td>5.000.000</td><td colspan="2">4.000.000</td></tr>
<tr><td>Razdoblje provedbe mjere</td><td colspan="6">2021.-2027. godina</td></tr>
<tr><td>Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere</td><td colspan="6">Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja HNŽ/K-a i Ministarstvo trgovine, turizma i zaštite okoliša HNŽ/K-a (u okvirima svojih nadležnosti)</td></tr>
<tr><td>Nositelji mjere</td><td colspan="6">Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja HNŽ/K-a u suradnji s JLS-om,
Ministarstvo trgovine, turizma i zaštite okoliša HNŽ/K-a</td></tr>
<tr><td>Ciljne skupine</td><td colspan="6">JLS, građani</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td>Veza sa strateškim ciljem</td><td>3. UPRAVLJANJE RESURSIMA I USLUGAMA EKOSUSTAVA U SKLADU S POSTOJEĆIM KAPACITETIMA OKOLIŠA</td></tr>
<tr><td>Prioritet</td><td>3.2. Jačati integrirani sustav prostornoga planiranja i unaprjeđenja infrastrukture</td></tr>
<tr><td>Naziv mjere</td><td>3.2.3. Poticanje održivog i okolišno prihvatljivoga prostornoga planiranja</td></tr>
<tr><td rowspan="4">Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**</td><td>Cilj mjere</td></tr>
<tr><td>Cilj mjere je unaprijediti učinkovitost korištenja prostora i prostornih podataka sukladno prostornim značajkama i resursnim osnovama.</td></tr>
<tr><td>Aktivnosti mjere</td></tr>
<tr><td>- Digitalizacija prostornih podataka - spremanje prostornim planovima verificiranih podataka u vektorskome i rasterskom obliku;</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td></td><td colspan="5">- Uspostava jedinstvenoga GIS sustava prostornoga planiranja i prostornih podataka u HNŽ/K-u;
- Modernizacija sustava zemljišne administracije HNŽ/K-a;
- Proširenje i održavanje Geoportala HNŽ/K-a;
- Fizičko označavanje naselja, ulica i trgova nazivima i zgrada brojevima i izrada registra prostornih jedinica po JLS-u (Mostar, Jablanica, Prozor-Rama, Konjic, Stolac, Čapljina i Ravno).</td></tr>
<tr><td rowspan="4">Pokazatelji za praćenje rezultata mjere</td><td colspan="2">Pokazatelji (izlaznoga rezultata i krajnjeg rezultata)</td><td>Polazne vrijednosti (2019.)</td><td>Ciljne vrijednosti (2027.)</td><td>Izvor verifikacije</td></tr>
<tr><td colspan="2">Uspostavljena baza digitaliziranih prostornih podataka</td><td>Ne</td><td>Da</td><td>MGPU</td></tr>
<tr><td colspan="2">Izrađen registar prostornih jedinica po JSL-u (Mostar, Jablanica, Prozor-Rama, Konjic, Stolac, Čapljina i Ravno)</td><td>Ne</td><td>Da</td><td>UGIP</td></tr>
<tr><td colspan="2">Broj upita prema Geoportalu HNŽ/K-a na godišnjoj razini</td><td>35.624</td><td>250.000</td><td>UGIP</td></tr>
<tr><td>Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta</td><td colspan="5">Mjera je od općeg značaja za HNŽ/K te predstavlja temelj za daljnji održivi razvitak HNŽ/K-a</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja</td><td>Ukupno (KM)</td><td>Proračunska sredstva (KM)</td><td>Kreditna sredstva (KM)</td><td>Sredstva EU-a (KM)</td><td>Ostali izvori (KM)</td></tr>
<tr><td>5.000.000</td><td>2.200.000</td><td>/</td><td>/</td><td>2.800.000 (JLS)</td></tr>
<tr><td>Razdoblje provedbe mjere</td><td colspan="5">2021.-2027. godina</td></tr>
<tr><td>Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere</td><td colspan="5">Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja HNŽ/K-a, Uprava za geodetske i imovinsko-pravne poslove HNŽ/K-a</td></tr>
<tr><td>Nositelji mjere</td><td colspan="5">Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja HNŽ/K-a, Uprava za geodetske i imovinsko-pravne poslove HNŽ/K-a, JLS (nositelj aktivnosti Digitalizacija prostornih podataka u odnosu na Prostorni plan HNŽ/K-a, kao i u odnosu na prostorne planove područja posebnih obilježja u HNŽ/K-u, je Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja HNŽ/K-a, dok su nositelji aktivnosti referentno na važeće prostorne planove jedinica lokalne samouprave u HNŽ/K-u tijela uprave nadležna za prostorno uređenje svake od tih jedinica)</td></tr>
<tr><td>Ciljne skupine</td><td colspan="5">JLS, građani</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td>Veza sa strateškim ciljem</td><td colspan="5">3. UPRAVLJANJE RESURSIMA I USLUGAMA EKOSUSTAVA U SKLADU S POSTOJEĆIM KAPACITETIMA OKOLIŠA</td></tr>
<tr><td>Prioritet</td><td colspan="5">3.3. Poticati učinkovitu energetsku tranziciju</td></tr>
<tr><td>Naziv mjere</td><td colspan="5">3.3.1. Poboljšanje energetske učinkovitosti</td></tr>
<tr><td rowspan="4">Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**</td><td colspan="5">Cilj mjere</td></tr>
<tr><td colspan="5">Cilj mjere je provedba mjera energetske učinkovitosti na javnim i stambenim objektima u HNŽ/K-u, smanjenje potrošnje energije i zavisnih troškova</td></tr>
<tr><td colspan="5">Aktivnosti mjere</td></tr>
<tr><td colspan="5">- Nastavak sudjelovanja u projektu „Energetska učinkovitost u BiH“ za FBiH;
- Primjena mjera energetske obnove, kroz utopljavanje javnih i stambenih objekata, sanacija toplinskih gubitaka zamjenom otvora, saniranjem krovova i podova, zamjenom sustava grijanja/hlađenja, zamjenom rasvjete u objektima;
- Energetsko certificiranje objekata s provedenim mjerama energetske učinkovitosti;
- Priprema i prijava projekata iz oblasti energetske učinkovitosti;
- Poticanje mjera energetske učinkovitosti u javnoj rasvjeti;
- Uvođenje sustava za kontinuirano praćenje energetske učinkovitosti - EMIS baze;
- Edukacija zaposlenika u oblasti energetskog upravljanja te promicanje i jačanje svijesti o energetskoj učinkovitosti.</td></tr>
<tr><td rowspan="4">Pokazatelji za praćenje rezultata mjere</td><td>Pokazatelji (izlaznoga rezultata i krajnjeg rezultata)</td><td>Polazne vrijednosti (2019.)</td><td>Ciljne vrijednosti (2027.)</td><td colspan="2">Izvor verifikacije</td></tr>
<tr><td>Broj utopljenih škola</td><td>32</td><td>60</td><td colspan="2">Vlada HNŽ/K-a</td></tr>
<tr><td>Broj utopljenih zdravstvenih i drugih javnih ustanova</td><td>12</td><td>20</td><td colspan="2">Vlada HNŽ/K-a</td></tr>
<tr><td>Broj utopljenih stambenih objekata</td><td>1</td><td>5</td><td colspan="2">Vlada HNŽ/K-a</td></tr>
<tr><td>Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta</td><td colspan="5">Realizacijom mjere doprinosi se primjeni isplativijih i učinkovitijih energetskih tehnologija i materijala, što srednjoročno i dugoročno doprinosi smanjenju troškova, ali i zaštiti okoliša kroz smanjenje emisija stakleničkih plinova. Mjera doprinosi povećanju kvalitete života i uvjeta rada kao i jačanju domaćeg poduzetništva u sektoru građevinarstva.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja</td><td>Ukupno (KM)</td><td>Proračunska sredstva (KM)</td><td>Kreditna sredstva (KM)</td><td>Sredstva EU-a (KM)</td><td>Ostali izvori (KM)</td></tr>
<tr><td>20.000.000</td><td>10.000.000</td><td>/</td><td>5.000.000</td><td>5.000.000</td></tr>
<tr><td>Razdoblje provedbe mjere</td><td colspan="5">2021.-2027. godina</td></tr>
</table>

Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ured predsjednika Vlade HNŽ/K-a
Nositelji mjere	Ministarstvo trgovine, turizma i zaštite okoliša HNŽ/K-a i ostala ministarstva u čijoj su mjerodavnosti javne institucije
Ciljne skupine	Javna uprava, obrazovne, zdravstvene i druge javne institucije, građani HNŽ/K-a

Veza sa strateškim ciljem	**3. UPRAVLJANJE RESURSIMA I USLUGAMA EKOSUSTAVA U SKLADU S POSTOJEĆIM KAPACITETIMA OKOLIŠA**				
Prioritet	**3.3. Poticati učinkovitu energetsku tranziciju**				
Naziv mjere	*3.3.2. Povećanje udjela proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora*				
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja**	**Cilj mjere** Mjerom se potiče povećanje proizvodnje energije iz alternativnih izvora, a osobito energije vjetra, sunca i biomase, obzirom na prirodne potencijale HNŽ/K-a za proizvodnju istih **Aktivnosti mjere** - Izrada baze podataka instaliranih postrojenja OIE-a u HNŽ/K-u; - Promicanje korištenja OIE-a u javnim objektima; - Poticanje korištenja OIE-a; - Jačanje svijesti u sektoru gospodarstva i šire javnosti o mogućnostima i dobrobitima korištenja OIE-a u HNŽ/K-u; - Unaprijediti učinkovitost upravljanja i nadzora u uvođenju i provedbi projekata OIE-a u HNŽ-u.				
Pokazatelji za praćenje rezultata mjere	**Pokazatelji (izlaznoga rezultata i krajnjeg rezultata)**	**Polazne vrijednosti (2019.)**	**Ciljne vrijednosti (2027.)**	**Izvor verifikacije**	
	Proizvodnja električne energije iz fotonaponskih i vjetroelektrana (MWh/god)	2.078	+20%	OIEiEK	
	Broj novih koncesija za objekte OIE-a	14	130	MG	
Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni učinak mjere očituje se u poticanju primjene novih čistijih tehnologija dobivanja energije sukladno prirodnim kapacitetima ovoga područja, čime se doprinosi jačanju energetske stabilnosti, održivom korištenju prirodnih resursa i smanjenju negativnih utjecaja na globalne klimatske promjene.				
Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	**Ukupno (KM)**	**Proračunska sredstva (KM)**	**Kreditna sredstva (KM)**	**Sredstva EU-a (KM)**	**Ostali izvori (KM)**
	800.000	300.00	/	250.000	250.000
Razdoblje provedbe mjere	2021.-2027. godina				

Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K-a
Nositelji mjere	Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K-a, FZO HNŽ/K-a,
Ciljne skupine	Građani, gospodarstvo, javne institucije